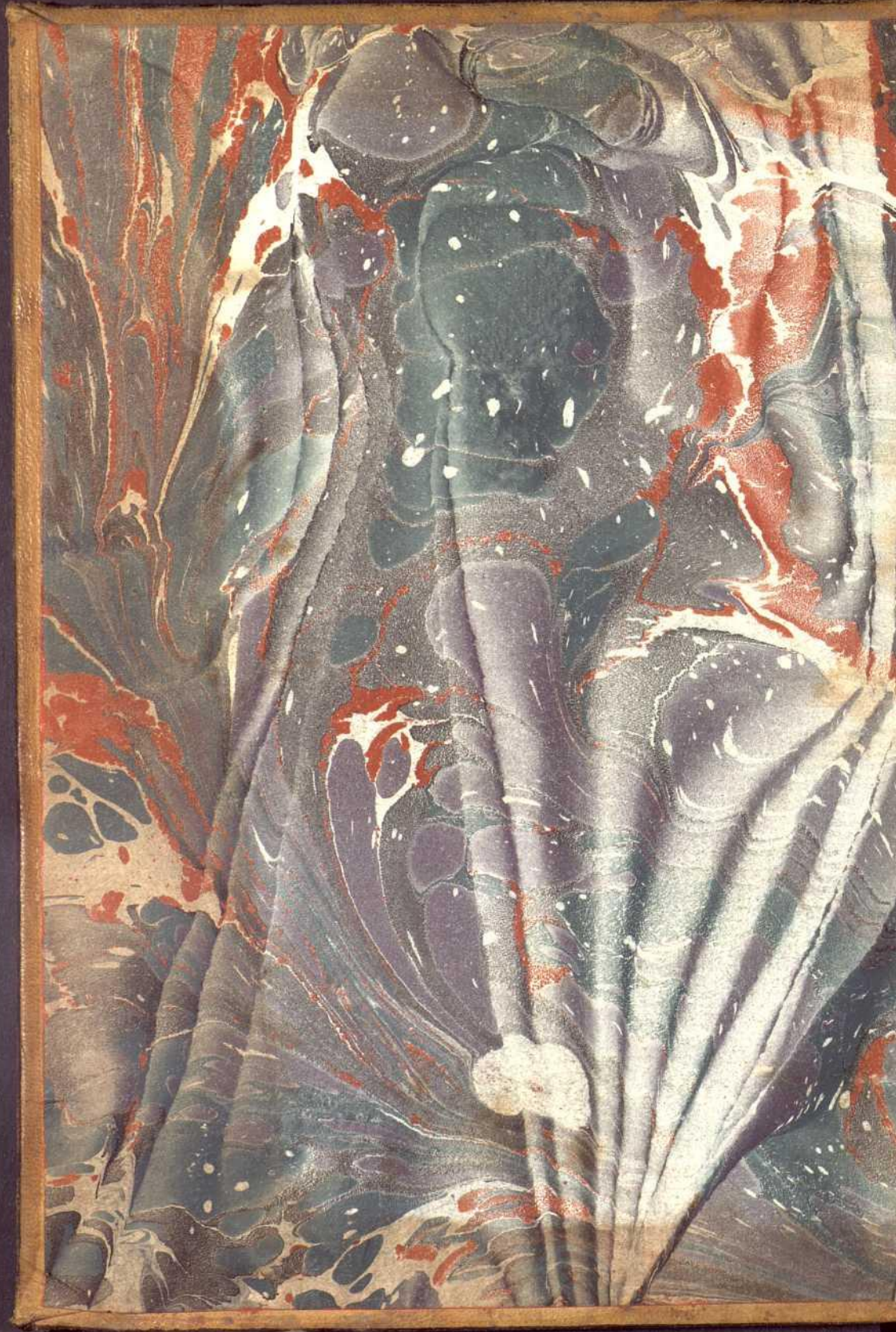
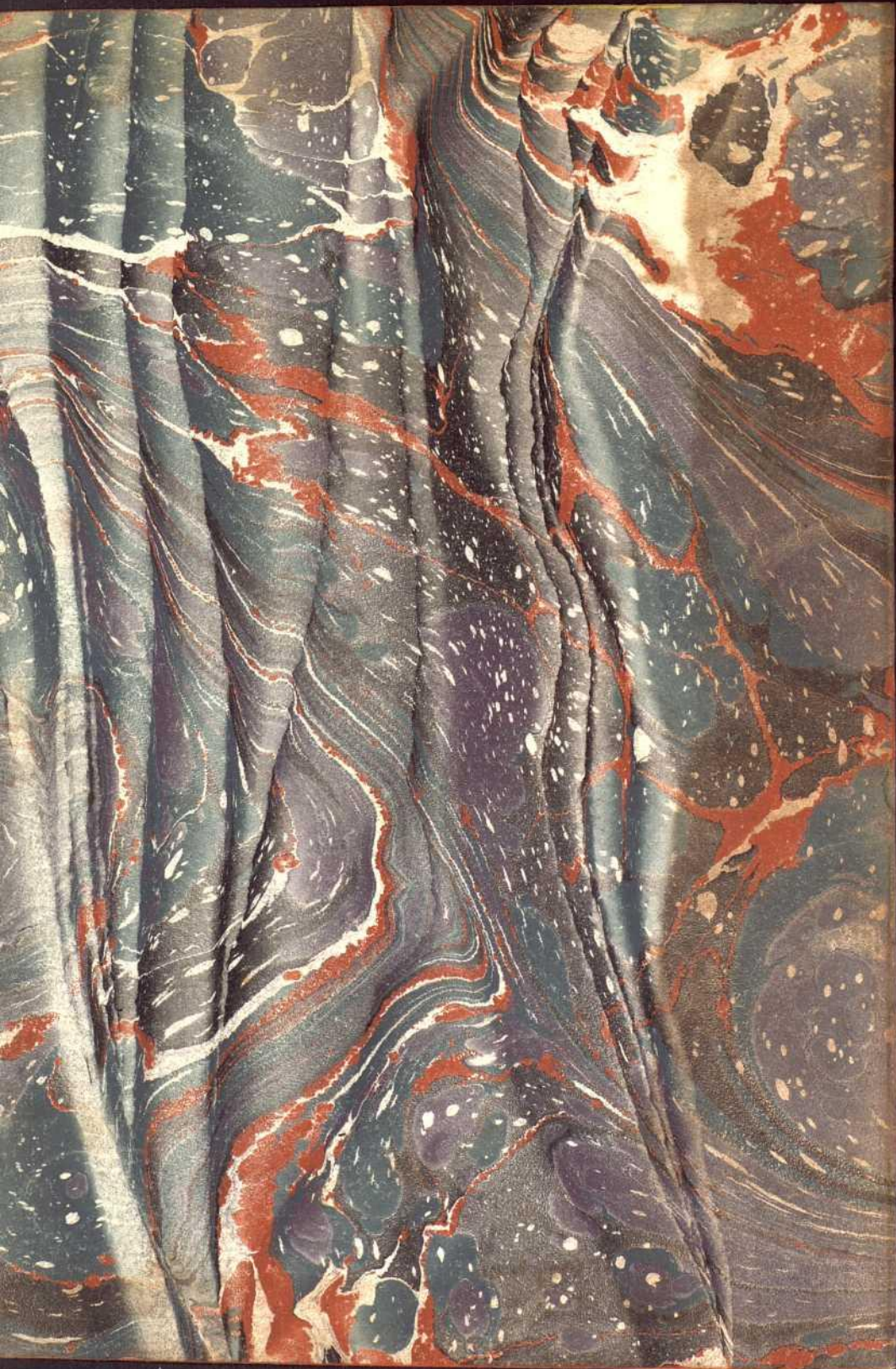

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF
TORONTO

A-22

66

b 17079019

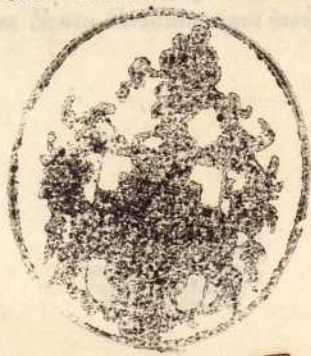
123936502

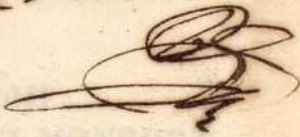

17-9

LECTIONES ELEMENTARES

IURIS REGII HISPANI.

J. D. Roque Francis

TYPIS BENEDICTI MONTORI

NOTA. Esta obra es propiedad del Autor, y todos los ejemplares llevarán su firma y un signo particular, según se anunció en el prospecto; teniéndose por furtivos, con arreglo á las leyes, los que carezcan de dichos requisitos.

J. P. Lopez Garcia
[Signature]

LECTIONES ELEMENTARES

IURIS REGII HISPANÆ,

ad mentem et methodum studiorum hodiè vigentis
rationis exactae adornataeque

A DOCTORE

D. ROCHO FRANCES ROMEU,

institutionum Iuris Civilis in Academia Regia Valentina perpetuo Professore, utriusque iuris Moderatore, Examinatore et Censore, in Coetu Concilioque iuridico Priore, atque Valentini Regii Auditorii et Collegii Advocato, fidelitatis erga Regem Optimum Scuto Stemmataeque insignito.

Valentiae:
TYPIS BENEDICTI MONFORT.

=====
KALENDIS JULII ANNI M.DCCCXXXIII.

AD LECTOREM

Non ignoratis quia lex in homine dominatur
quanto tempore vivit?

B. Paullus Epist. ad Roman. Cap. 7, v. 1.

AD LECTOREM.

Quamquàm nemini non compertum et exploratum est romanorum iurisprudentiam, sapientiae ac iustitiae praeceptis mirandum in modum excellere eam disciplinae moralis et civilis gravissimam partem efficere, eiusdemque lumina ad pellendam ignorantiae caliginem qua universus fere orbis olim obruebatur esse necessaria; ipsamque ius patrium legibus suis ornasse: existimandum tamen non est, in eadem theoreticam legislationis nostrae partem esse reponendam. Etenim, si theoretica nihil aliud est, quam studium luculentorum principiorum, quae veram rerum essentiam exhibent, et qua ratione illa ad praxim sunt redigenda commonstrant, qui appellare possim

patriarum legum theoriam, ius obsoletum ac principiis saepè numero in praxi non tutissimis refer-
tum? Verùm tamen usque ad superius saeculum
iàm senescens, academiarum nostrarum studiosi,
nullum aliud theoriae genus agnoverunt. Edi-
ctum annuum, edictum perpetuum, dominium
quiritarium, res mancipii et nec mancipii, stipu-
lationum formulae, et aliae huius furfuris notio-
nes, professorum ingenia, et auditorum studia
exercebant.

Talis erat theoriae ratio. Studium autem legum
patriarum disciplinae practicae nomine nuncupa-
tum ꝑ quam miserandam non ostendebat faciem?
ꝑ Qui praxi operam dabant, quo modo in hoc stu-
diorum genere versabantur? Primum romani iuris
ipsis in academiis proposita deserebant elementa,
tum cum magnum ex huiusmodi principiis emol-
umentum illis erat expectandum. ꝑ Doctrinae ve-
ro practicae, quam, rogo, formam habebant?
ꝑ Quales magistros nancisci quiverant, nisi causi-
dicos Foro addictos, atque litium defensione im-
plicatissimos? Ità studium hoc iuris patrii ad
forum inhiantium arbitrio erat relictum. Vere ut
affirmare possimus praeclarum illud studium quo
tribunalia nostra regebantur misere tum temporis
in oblivionis tenebris iacuisse: propterea quod et
volumina Codicum et commentariorum congeries

praxeos studiosos deterrent, quorum opera in adiscendis libellorum formulis, et tricis forensibus potissimum ponebatur.

Prorsus opus erat consilio quo tot malis occurreretur, atque hoc grave studium in gradum reponeretur. Tale fuit decretum die 5 Octobris anni 1802 sancitum, quo patriarum legum studia fuerunt stabilita. Ab hoc decreto veluti fonte repetendum exhordium iuris patrii publicae disciplinae, quae primum toto Hispaniarum regno studiosorum commodo patuit. Et quamquam multi extiterunt clari viri qui ab aevo promulgationis Partitarum Iurisprudentiae patriae illustrandae operam impenderint, neque subtiliorum professorum ingenio investigandum aliquid reliquerint: erat tamen maximè dolendum, bonas adhuc et adcuratas elementorum institutiones desiderari. Ut neque illa elementa, vernacula lingua elucubrata quae recentiori memoria publicam aspexerant lucem, aut regiis consiliis congruerent, aut doctorum virorum optatis penitus satisfacerent: quandòquidem nec latinis erant mandata litteris, nec naevorum permultorum expertia. Id quod in causa fuit, cù ex quo tempore publicè docendi et erudiendi iuventutem iuris regii institutionibus, in hac Academia Valentina demandatum mihi munus fuit, de opere

elementari elaborando, quod academiarum studiosis huiuscè facultatis curriculum confecturis, proficuum et quam maximè accommodatum esse posset, cogitaverim. Fateorque ad eiusmodi incoeptum sane quam arduum, factum me esse multo alacriorem, regio decreto, quo cavetur ut regii iuris institutiones latino sermone exaratae tertii anni institutionum civilium cursui conficiendo opportunissimè deserviant.

Quamobrem quum, et sapientissimis Regis nostri consiliis ac decretis obtemperare, unaque iuventutis bono prospicere, quantum in me quidem situm est, optaverim: has elementares patrii iuris institutiones adornandas existimavi, in quibus operam dedi ut perspicuè et accurato ordine potiora legislationis nostrae capita exhiberem, doctrinae rationem in tres libros, iuxtà tria iuris obiecta, distribuens, quibus accederent prolegomena, queis iuris nostri enarrantur vicissitudines, necnon et codicum nostrorum praestantiae, et nonnullorum praeterea generalium de iure, de lege, et consuetudine, fit opportuna commemoratio. Integrum opus lectionibus erit tributum, ut commodius possint quotidianis laboribus prodesse. Genus dicendi, nec erit studiosè elaboratum, nec barbarum, nec luxurians, nec abruptum, adeò ut obscurum fiat. Definitiones spiritui legis

cohaerebunt, quamvis vocibus discrepantes. Et in earum, quae vulgo circumferuntur, locum, diligentiores fortassè aliae nobis excogitatae, substituentur. Quoniam idearum ordo nexusque splendescere cum primis in scriptionibus elementaribus debeat: dedimus operam, ut, quantum fieri potest, consecraria cum principiis et definitionibus copularemus. Et quo expeditior fiat elementaris doctrinae lectio; illud curavimus, ut ex textu exereremus et separàtim collocaremus in classe notarum, generalis doctrinae commentaria, citationes legum, et, quibus confirmantur probationes, uberius probantes et illustrantes textus doctrinam.

Ad haec: angustiarum annui spatii, ad memoriae mandandas patriarum legum institutiones constituti, rationem habentes; consultum duximus, à prolixioribus explanationibus nobis temperare, easdem publicorum magistrorum vivae voci reservantes. Quo profecto duo adsequuturos speramus, ut ne lectio institutionum adolescentibus molesta nimis sit; unaque professores, ubi eorum ingenium et doctrina fulgeat, amplum theatrum nancisci queant, non sine magno auditorum suorum emolumento. Argumenta, in quibus ius patrium cum romano plane consentit, ea fusiori calamo pertractanda esse non putavi.

Quorsum enim longis ambagibus morari adolescentibus circa ea, quibus duorum superiorum annorum disciplina eruditos eosdem; facile unusquisque intelligit? Nam, aliòqui, qui fieri possit, ut patrii iuris initiis excolendis percipiendisque integri curriculi intercapedo sufficeret?

Non possumus non confiteri usos esse in praesentiarum ad has nostras lectiones conficiendas, laboribus praeclari viri Ioannis Sala dignissimi Praepositi Valentini, quos iuri patrio illustrando in suis hac de re institutionibus, contulit; ità ut sequuti simus ipsum non ut interpretes, sed, bonam partem illius doctrinis adoptandis, resecais iis omnibus, quae iuventutis commodo, aut inutilia, aut molesta, aut minùs opportuna esse videbantur. Eadem opera usi sumus iuris civilis institutionibus Castellae ab Asso et Emmanuele doctoribus elucubratis, collustratisque à Ioachimo Maria Palacios. Praesertim vero hausimus doctrinam nostram tanquam à fonte quodam et scaturigine ex Legibus Partitarum et Novissimae Recopilationis, quas frequentèr admodum consulimus (*). Habentes etiàm prae oculis opuscula

(*) Institutiones Antonii à Torres silentio premendas esse duximus, proptereà quia, cum lucubrationem ipse suam ex Iustiniani imperatoris institutionibus universam petat: tale opus titulo vel inscriptioni, quam prae se fert, neutiquàm respondere videtur.

varia rerum delectu praestantia quae circa diversa patriae legislationis capita benè multi nobis scriptores tradiderunt. Nec praetermissa sunt à nobis nostrorum codicum commentaria rariora, nec deniquè quidquid nostra proditum memoria est, quo legalis disciplinae studia meliori in lumine collocari, locupletari, perpoliri que possent. Quam ob rem nec operae, nec vigiliis, nec studio parentes (in quo excolendo vicennali longiorem operam navavimus), illo etiàm insumpto otio, cum ab onere erudiendae non matutinis modo, sed etiàm pomeridianis horis iuventutis ingenuae, vacarem; illud Supremo favente Numine sumus adsequuti ut nova iuris elementa, quod felix, faustum, fortunatumque sit, in lucem emitteremus.

Habes, benigne lector, exemplar institutionum patrii iuris latino sermone conscriptarum, quae si non penitùs et omni ex parte tibi placuerint; saltem aliis quos aequus amavit Iupiter quique maiori quam nos et ingenio et eruditione excellent, ad opus, quod exorsi sumus perficiendum absolvendumque non mediocri esse possint incitamento.

PROLEGOMENA.

La ciencia de las Leyes es como fuente de Justicia, é aprovéchase de ella el mundo mas que de otra ciencia. L. 3, T. 51, Partida 2.^a

---

LECTIO PRIMA.

Quae prolusionis loco adhibetur.

CUI rei studium impenditur, quoque sine consilio-que, qua ratione sit ordinandum, qui Iuris patrii conditor extiterit, qui eius fontes, et quare patrii iuris Historiae nonnulla sit comparanda cognitio: notiones sunt, quae confestim omnes se nobis sistunt. Elementis igitur Hispani iuris Regii est hoc anno studium operaque navanda: prudentiae videlicet iuris initiis Hispanae; illius nempe disciplinae, qua, sapientis Alphonsi Regis iudicio, magis quam altera quavis utuntur homines.

Id verò consilii proponere sibi, qui splendidum huius studii cursum ingressuri sunt, debent: non ad proprias rationes commodaque sibi muniant viam: non ut specie et gratia omnium in se oculos convertant;

sed ut pro virili parte universae societatis humanae bono tam honesto vitae genere cursuque consulant: supremo imperanti deserviant: patriae, quae optimo cuique debet esse carissima, cives se praestent salutare; quo fiet ut et laude honorum et his muneribus quae iurisprudentiae professoribus sunt lege constituta digni omninò esse videantur. Sed dicet fortassè non nemo. Quid? qui illiberalibus sese artibus dederunt, non idem illis debet esse propositum? Non abnuo. Sed tales devictu sibi parando praecipua quadam ratione cogitant, id potissimum respiciunt, necessitatibus suis et suorum providere panemque ut aiunt, vultus sui lucrari sudore. A quibus verò iurisprudentiae adiungitur animus eiusmodi res rationesque caeteris postponuntur, nunquam his propriae rationes et emolumenta sunt tanti facienda ut illis tribuant principatum. Alitè enim non ipsis daretur iustitiae sacerdotio eiusque praeclaris ministeriis defungi: indignique nobilitate et gratia ad quam contendunt evaderent: quae maxima sunt abstinentiae rectissimorumque consiliorum praemia. Qui propriorum commodorum intuitu et spe ducti atque sordida lucri cogitatione imbuti iurisprudentiae studia adgrediuntur, iis auctor extiterim, ut honoris deserant cursum aliudque amplectantur institutum.

Tali persuasione erit patriae iurisprudentiae studio vacandum, ut iuvenes imprimis Patrem luminum orent, bonam illis det mentem gravissimoque incoepto oppido necessariam. Ità quippe magnus ille Alphonsus sapientia clarissimus monebat, ut diceret: hominem primum ad Deum debere accedere, ad

eumque cum primis respicere in omnibus bonis factis quae velet auspiciari, eo quod ipse sit boni omnis iuventiam, auctor, et perfectio (1). Quandò sic egregie fuerit animatus qui huic studio dare operam decreverit, debet statim Partitarum volumina Recopilationisque versare, horas non paucas in studia conferre, et quandò litterarum studia quietem et secessum quaerunt, in tranquillissimis musarum penetrabilibus delitescere: secularium oblitus curarum, vitareque cautè omne genus oblectamentorum ludorumque quibus avocari animus à sublimibus hisce exercitationibus possit: non reputans studium taedium, laboremque, sed liberalem in primis ingenui hominis voluptatem. Quod si materiem aliquam minùs gratam offenderit, non propterea animum despondeat, neve languore inertiaque vinci patiatur. Cogitet fore tempus quum sentes se in rosas vertant iucundissimi viridarii, et optimos victoriae fructus, difficultatum victricem constantiam indefesumque laborem laturum.

LECTIO II.

Eiusdem argumenti continuatio.

Iuris patrii conditor Monarcha est. Quandòquidem in gente nostra unus Rex nec alius quispiam condendarum legum potestate gaudet (1) in temporalibus. Potestatem hanc à Deo Op. Max. cuius vices in terris

Lect. I. (1) Prolog. Partit.

Lect. II. (1) L. 12. t. 1. p. 1.

gerunt, acceperere Reges (2) iuste tranquilleque humanum genus temperantes, cuius rei gratia condendi leges munus excogitatum est. Hae in codicibus de quibus mox dicetur reperiuntur. Qui verò fontes extiterint, undè sunt leges patriae depromptae: non erit supervacaneum indagare.

Principio legumlatores nostri iuris naturae praecepta vèluti oracula consulentes, ea adoptaverunt placita, quae Cicerone iudice (3), sunt immutabilia, quaeque à legislatorum neminè queant commutari. Postèa eruditae antiquitatis sapientium sententias amplexi: ut tuto aequissimeque iuris naturae secundaria constituerent principia circà quae minimè concordēs esse hominum mentes consuescunt ex romana iurisprudētia dictata iustitiae hauserunt, quae quidem dictata principiaque magnorum virorum investigationibus laboribusque eruta atque saeculorum progressibus aucta et amplificata, mirum quantum splendoris et incrementi disciplinae legislationis adportarint. Neque verò hoc in negotio sunt veterum philosophorum qui sapientiae fama inclaruerunt sanctorumque dicta praetermissa. Deniquè nihil intactum relictum tanti tamque gravis studii dignitati proficuum.

Sequentibus lectionibus de partibus ex quibus legislatio Hispana excitatur erit nobis sermo. Atqui amplam legislationis nostrae factorum notitiam qua vos eruditos esse pervellem, magno non sine dolore

Lect. II. (2) Prol. Part.

Lect. II. (3) Est enim unum ius, quo devincta est hominum societas, et quod lex constituit una: quae lex est recta ratio imperandi atque prohibendi: quam qui ignorat, is est injustus. Cic. de Legibus, l. 1. c. 15.

angustiae temporum me cogunt praeterire, prudentis Sala rationem hac in re aemulantem. Quod verò quivero, hoc non omittam; ut videlicet magnoperè commendem historiae legalis studium, ut unusquisque illo animum suum quantum vires et adiuncta sinant, expoliat. Illud enim ad spiritum et vim legum perspiciendam auxilia praestat. Annales, Chronicae, omnia quae adiumento sunt ut veteres epochae, prae cae consuetudines, politicaeque vicissitudines, nec non et codicum adcurata diligentia: ea inquam omnia incredibile dictu est quantum ad legum intelligentiam faciliorem reddendam proficiant (4).

LECTIO III.

De legislatione primaevua Hispaniae.

Vulgo creditur Tubalem Noachi nepotem primum Hispaniae accolam extitisse (1). Veteres historici omnes summo consensu asserunt à vetustissimis temporibus regiam potestatem in Hispania invaluisse proptereà quod imperium regium caeteris regiminis rationibus teste Iustino (2) antelatum sit. Praetereà si verum, quod nonnulli arbitrantur athlantis primos

Lect. II. (4) Magna sine dubio explanatoribus legalibus nostris quod laborarint est habenda gratia; sed labores illorum maiori essent cum posteriorum utilitate coniuncti, si patriae legislationis historiae agros exarescere minimè neglectu sinerent suo.

Lect. III. (1) Isidorus l. 9. Orig. cap. 2.

Lect. III. (2) Principio rerum, gentium, nationumque imperium penès Reges fuit. Iustin. l. 1. Hist. Vide Ciceronem 3. de Leg.

hispanos fuisse : in Platone habemus expressas ipsorum consuetudines et leges. Quamvis id adfirmare non ausim, satis tamen apparet vetustos hispanos suas leges et consuetudines colluisse usque ad ea tempora quibus Hispaniam occuparunt romani, cum Scipio de chartaginiensibus triumphum egit anno V. C. 548 (3).

Neque id solum, sed etiã postquã romani Hispania potiti sunt, easdem in municipiis in usu fuisse, ostendi potest ex oratione Hadriani, imperatoris, quam in Senatu habuit, referente A. Gellio (4). Caeteri hispani qui municipes non erant, romanis legibus obstricti erant. Exploratum enim est ex ipsis legibus corpori iuris civilis insertis, Hispaniam romanorum legibus paruisse, quemadmodum magni illius imperii provinciae reliquae parebant (5). Codicem Theodosianum iuris publici factum anno 438 in usu fuisse apud hispanos, licet etiã colligere ex eiusdem Theodosii Novella 35.

Sed cum barbari septentrionales, quãsi diluvio

Lect. III. (3) Ut enim scribit Strabo Turdetani omnium hispanorum doctissimi iudicantur, utunturque grammatica, et antiquitatis monumenta habent conscripta, ac poemata, et metris inclusas leges à sexmillibus, ut aiunt annorum. Vide Marianam, Florianum de Occampo, Iosephum Pellicer in aparat. ad Monarch. Hisp. &c.

Lect. III. (4) Noct. Att. l. 16. c. 13.

Lect. III. (5) In Lusitania Pacenses, sed et Emeretenses iuris Italici sunt : idem ius Valentini et Lusitani habent : Barcinonenses quoque ibidem immunes sunt. Leg. 8. ff. de Censibus. Vide etiã l. 2. ff. de his qui sui, vel alieni iur. sunt, et L. 3. C. quor. bonor. et L. 2. C. si per vim, vel alio, et L. 27. C. de Donat. et L. 13. C. de Accusation. et L. 1. C. de Discursoribus, &c.

quodam, romanorum fines inundarunt, eadem calamitate involuta fuit Hispania. Progressu temporis suevi, alani, vandali et gothi sese per illam effuderunt anno 409: migrationeque tot gentium frequentissima effectum est, ut hispanum solum praestantissimum, misere devexatum fuerit. Novi expugnatores non modò ferocia et saevitia, sed etiàm ignorantia et barbarie insignes erant. Anno 420 inter se sortiti fuerunt Hispaniae provincias, et simul cum imperio leges et mores suos invexerunt. At Athaulphus, primus rex gothorum, circà annum 412 peculiari suae genti edicto mandavit, ut cum gothicis legibus et simul romanas observarent, ut ingentem tolleret legum et consuetudinum confusionem quam adtulerat multitudo gentium barbararum quae totam Hispaniam obruerat (6).

Ceterùm licet gothi valdè fuerint aemuli nominis et imperii romani; nihilominùs Alaricus rex in romanorum gratiam ex codicibus gregoriano, hermo-geniano, et theodosiano necnon Pauli Jcti. sententiis et Caii institutionibus conficiendum Breviarium jussit: quod, ubiquè ferè moribus gothicis interpolatum, et ab Goarico comite confectum, ac per Annianum Cancellarium subscriptum, anno 505 promulgatum fuit.

Lect. III. (6) Melch. Goldast. tom. 3. Rodericus Toletanus l. 2. cap. 4. Vide Cironium l. 5. Observat. Iur. Canon. cap. 2.

LECTIO IV.

De legibus gothorum, sive de Foro iudicum, primo iuris hispani fonte.

Gothi proprias habebant leges iam indè ab Eurico, primo legislatore gothorum gentis, qui cum regnum adeptus esset anno 466 post obitum Theodorici fratris sui, et armorum felicitate brevi temporis spatio magnam Hispaniae partem in ditionem suam redeget, barbaris reliquis expulsis; cumque apud Arelatum regiam sedem collocasset: procerum et optimatum regni Coetum advocavit. Et cogitans gothos leges non scripto habere, sed moribus sine scriptura quasi per quoddam arbitrium gubernari, leges primus scriptas sancivit (1). Leovigildus nonnullas Eurici leges emendavit, alias adiecit. Caeterum hispanis tot iam saecula romanorum legibus assuetis optio à victoribus dabatur, legibus quibus vellent, obsequendi. Hinc factum est, ut legum romanarum placita quam plurima in codicem gothorum pertransirent, qui tandèm firmato gothorum imperio concinnatus est nomine fori vel libri iudicum (2).

Lect. IV. (1) Hic primus leges gothorum scriptis redeget, populisque tradidit, ait Rodericus Sanctius part. 2. hist. cap. 9. Sub hoc rege gothi legum statuta in scriptis habere coeperunt; nam antea tantum moribus, et consuetudine tenebantur. S. Isidorus in hist. reg. gothor. Vide Alphonsum de Cartagena Anacephaleosis reg. Hisp. cap. 10. et Lucium Marineum Syculum in Euricum.

Lect. IV. (2) Leovigildus in legibus ea, quae ab Eurico videbantur incondite constituta correxit, studio vigilantissimo plurimas leges adiiciens

Haec regum gothorum praestantissima legum collectio, Chindasvindi jussu adornata fuit anno 641, et sequenti anno sancita et promulgata (3). Huius vestigia pressit Recesvindus filius ejus, qui novas leges adiecit codici fori iudicum, eumque compilavit, et romanum ius eliminavit. Postea hic codex legibus Vambae, Ervigii, Egicae et Witizae auctus est ac locupletatus. Chindasvindus autem romanas leges penitus abrogaverat caeterasque omnes exterorum (4). Ex eo tempore nusquam gentium ius romanum amplius in Hispania viguit, quin potius eius abrogatio repetita saepenumero fuit (5). Tamen quamquam ius

praetermissas, plerasque superfluas resecavit. Rodericus Toletan. de Reb. Hisp. l. 2. cap. 14. Mariana l. 5. cap. 13.

Recaredum, Sisebutum, regum gothorum alios; leges aliquas condidisse; testatur Isidorus hispalensis, à quo et earum, et reliquarum ab Eurico exstantium pro priscis consuetudinibus aestimatarum, confecta est collectio publici iuris facta in Concilio IV Toletano Sisenadi imperio, quod multorum scriptorum iudicium fuit. Aliquantò post agnovit Ervigius, Fori Iudicum Codicem, et Isidori nomen praeseferentes leges publicari cum suo iussit. Hinc intelligas, numerum recopilationum ex legibus gothicis emanantium esse penitus incertum. Etenim, quos habemus Codices, effecti, maximam partem, sunt tempore recuperationis regni, comparate ad diversas recopilationes et exemplaria quae potuerunt comparari. Sed admissa Sisenadi Recopilatione, quinque eas fuisse non dubitaverim adserere, ab Egica confectam ultimo loco reponentes.

Lect. IV. (3) L. 1. t. 1. l. 2. Leg. Visigot. Forus Iudicum constat quatuor distinctis legum speciebus: I. Edictis regum gothorum, praescripto cuiusvis Regis auctoris nomine: II. Conciliorum Toletanorum decretis: III. Legibus antiquae dictis, quae ex romanis creduntur desumptae, et IV. Anonymis, sive talibus, quae omni omnino titulo ac epigraphe destituuntur.

Lect. IV. (4) L. 8. et 9. t. 1. l. 2. Leg. Visigot.

Lect. IV. (5) L. 1. Tauri. Annuimus ac concedimus (ait L. 5.

romanum legis vigorem apud nostrates non habeat, adminiculum non mendioce esse ad ius patrium illustrandum, ingenuè fateor.

Forus iudicum sine dubiò censetur primaeuus iuris nostri Codex complectens primas Regum nostrorum leges, maximam partem, in conventibus procerum ac praesulum conditas: quibus Alphonsus III, Alphonsus V, et concilium coiancense novum robur addiderunt (6). Easdem leges catalauni et celtiberi in suarum provinciarum regimen adsciverunt. Cum autem laudatus Codex latina confectus lingua fuisset: Hispane loquentem publicari iussit eximiùs Rex Ferdinandus in divorum ordinem suae sanctitatis merito adscriptus (?).

Nec praetereundum, huiuscemòdi Codicis versiones longè multas manuscriptas in Hispania circumferri, minùs adcuratè inter se convenientes. Et postquam Alphonsus de Villadiego hispanam huius Codicis translationem cum uberimis commentariis in lucem protulit; praeclarus hic labor à difficili quaestione circà autenticitatem ipsius excitata doctam posteritatem non

t. 6. l. 1. Fori Regii), uti quisque alias etiàm aliorum leges addiscat, ut maiorem sibi comparet eruditionis apparatus: prohibemus tamen, ne alias sive in consulendo, sive in litibus decidendis adhibeat, quin potius eis tantum sibi parendum esse sciat, quae in hoc libro continentur, ac populis ditioni nostrae subiectis tradimus, ac praecipimus observandas: qui secus fecerit, quingentos solidos Regi persolvat. Si quis autem legem protulerit, quae nostratibus planè respondeat, aut maiorem afferat lucem, nec id prohibeatur, nec multam luat.

Lect. IV. (6) Aegid. Zam. depraecon. hisp. trac. 7.

Lect. IV. (?) Petrus Pitheus Jctus. galus ipsummet codicem latine edidit Lutetiae anno 1579.

exemit. Addubitantibus criticis, utrùm versioni praeferendum sit, nec ne, latinum opus. Cui dubiò locum profecto dedit, incredibilis, quae reperitur inter exemplaria latina, et inter versiones ipsas discrepantia. Quomodòcumque sese res habeat, illud comperitum haberi debet, Forum Iudicum esse Codicem iuris patrii antiquissimum, eumque legis vigorem apud nos habere, his legibus exceptis quibus per posteriores est abrogatus; et Alphonsi versionem non fuisse infaustis avibus exaratam, utpotè quae maximam consequuta celebrationem, et in usu recepta sit (8).

LECTIO V.

De Foris, et praecipuè de municipalibus.

Anno 714 subiit Hispania gravissimum sarracenorum iugum, quò propterea desierit Fori Iudicum observatio. Inter condiciones, quibus miseri victi novis dominis sese dediderunt; altera fuit, ut patriis legibus et institutis uti sibi liceret. Caeteros verò eiusmodi legum custodia anteiverunt, qui duce Pelayo immortalis memoriae Principe venerandum hoc depositum Cobadongam transtulerunt, quique in montano illo secessu nacti asyllum, nihil duxere praeclarius, quam hanc veluti maiorum suorum hereditatem, contra nefandae superstitionis cultores religiosissimè tueri: dùm interea gladios acuerent, opes pararent quibus

Lect. IV. (8) Vide Not. et L. II. t. 2. l. 3. Novis. Recop.

superbissimo dominatui resisterent, catenas frangerent, atque è patriis sedibus turpem depellerent servitutem. Nostrorum conatibus Supremo favente Numine, splendidisque de truculento hoste deportatis triumphis; hispani victores in expugnata loca una cum imperio Fori Iudicum cultum invexerunt: operam dantes ut, quem ipsis absentibus amiserat, vigorem recuperaret pristinum. Talis fuit et Pelayii et eorum qui deinceps Hispani imperii ad clavum sederunt, ratio (1).

Quàmvis autem hispana gens avitarum legum tenacissima existeret: cum tamen adiuncta in dies mutarentur: novis causis et eventibus novae semper fuerunt leges adcommodandae; praesertim cum legislatorum intersit id curare ut saeculorum vicissitudinibus consilia congruant. Ob diversitatem fortunae, et status populorum, tum etiàm virium meritorumque disparem rationem; difficillimis temporibus, quibus de excutiendo Arabum iugo hispanaque libertate adserenda acriter agebatur: non in una eademque regiminis forma adquiescere posse hispani videbantur. Atque hinc, Fororum Municipalium ab anno 1000: tempore videlicet, hispanicae Monarchiae instaurationis, concessorum, causa et exordium repetendum (2).

Similibus Foris et Monasterium S. Martini de

Lect. V. (1) *Mariana Hist. gen. de Esp. cap. 4. lib. 6. Lopez de Ayala Crónica del Rey D. Pedro cap. 18. et 19. Vide Lic. D. Ioan. de Reguera Extrac. del Derecho español, part. 1. tom. 2. num. 1. en el prólogo.*

Lect. V. (2) L. 4. t. 20. l. 7. Novis. Recop. Asso et Em. introd.

Sealada, et Salmantica, et Burgi, et Toletum, et complura alia sunt instructa oppida, iique à populo; cui tribuebantur, nomenclaturam mutuabantur; licet interdum in ditionis suae locis vigerent. Hi Fori, qui priori vocabulo appellari privilegia possent, privatarum legum vim obtinebant; proptereaque hodiè in tantum valebunt, in quantum earum usus et observantia probari possit (3).

LECTIO VI.

De Foris provincialibus, sive generalibus.

Praeter Municipales Foros alii Fori erant generales, qui uni regno aut provinciae assignabantur. Talis fuit, Legione in Concilio sancitus anno 1020 in favorem regnorum Leonis, Galaetiae et Lusitaniae. Castellae comitatus, quando à Legionis imperio immunitatem adeptus est anno 923, per Forum Castellae veterem, qui maximae antiquitatis est, temperari coepit. Idem subsequentibus temporibus auctus legibus fuit comitis Ferdinandi Gonzalez et comitis Sanctii Garciae, qui nomine Fori veteris Castellae illum publici iuris fecit anno 1053; et novissimè memoria nostra typis Mantuanis mandarunt Doctores Asso et Emmanuel (1).

In Celtiberia, praeter generalem suprarbiensium

Lect. V. (3) L. 3. tit. 2. lib. 3. Novis. Recop. Vide Ambros. de Morales lib. 2. Chron. gen. cap. 48. et Prudent. de Sandoval Chron. Reg. Alphonsi VII.

Lect. VI. (1) Forus vetus Castellae usque ad Partitarum tempora in vigore mansit. Franckenau sacra themidis, sec. 3. §. 1. Vide D. D. Asso et Em. in prolog. laud. op.

Forum, sequiori tempore omnium apud aragones et navarros latarum legum fundamentum, celebris fororum compilatio reperitur (2). Imperante Iacobo I ob res praeclarè gestas expugnatore cognominato, in comitiis Oscae celebratis ad annum 1247, univrsam Aragoniae ius, quod diffusum, dissipatumque hactenùs iacuerat, in singula genera coactum, digestumque fuit (3). Undè ortum habuit Codex fororum Aragoniae, qui vernacula lingua primum compositus; Jacobi II temporibus, à Ximeno Perezio in latinum sermonem conversus est.

In Catalauniae Principatu comes Ramirius Berengarius Senior Ius municipale, quod usaticos nuncupant, anno 1068 curavit constituendum. Cui usaticorum systemati, cum statuta et acta comitorum, tum comitum Regumque posterioris aetatis sanctiones sensim accessere. Iàm verò, ad codicem valentinarum legum quod attinet, ex foris Aragoniae provinciae et ex usaticis Catalauniae conflatum verissimè gloriari Valentia potest invictum Jacobum Regem illius extitisse conditorem, à quo, anno 1239 promulgatum fuit in conventu Procerum (4) clarissimo. Regnum

Lect. VI. (2) Temporum iniuria factum est, ut antiquarum suprarbiae legum, prout prisco illo germano atque genuino sermone erant conscriptae, penitùs sepulta iaceat cognitio. Celebris etiàm fuit Forus iaccensis, sed municipale tantùm, non generalem fuisse constat: quippè integra semper ac suprema suprarbicus legibus consistit auctoritas.

Lect. VI. (3) Monet tamen Blancas (in comment. rer. Arag. plurimas in iis legibus atque observantiis reperiri de verbo ad verbum in suprarbiensi, qui hodiè circumfertur, Foro extantes.

Lect. VI. (4) Inter quos adnumeratur D. Garcia Romeu,

Balearridum foros Aragoniae et usaticos Catalauniae adiunctis privilegiis et consuetudinibus propriis, admisit, eosque senatus illius regni iussu compilabit proditque Antonius Moll anno 1663. Denique quamvis de Navarrae, Cantabriae, Gallaeciaeque foris sermonem facere deberem, metas tamen instituti mei transirem, et sàt est oppida et provincias habere foros, ostendisse (5).

LECTIO VII.

De Foro Regio.

Integra Europa magis moribus quam legibus gubernata. Cumque barbaries omnia longè latèque occuparet, romanae Iurisprudentiae studium initio saeculi duodecimi restauratum fuit. Irnerius germanus, qui ius civile Constantinopoli didicerat, scholas apernit Bononiae, ubi talè studium florescere coepit, ac in varias Europae regiones per discipulos propagari. Gratianus iuris canonici decretum edidit, atque hoc novum iuris studium in scholis invexit. Hinc factum est; ut iuris romani et canonici placita, iuris communis nomine donarentur, quia in universae Europae legislationes translatum est atque ab ipsis adoptatum.

Sed expeditiones cruciatae ad europeorum mentes collustrandas, infirmandasque feudalismi opes

Rico-Hombre, et Aulae Iacobi I singulare decus, et huius nobilissimae familiae meae de Romeu longè Princeps.

Lect. VI. (5) Vide Franckenau et *introduccion de Asso y Man. á la inst. de Cast.*

permultum valuerant. Intereà Reges tribunalibus regiis excitandis, et Legislatione ad unam eandemque formam in toto suo regno redigenda, reficere et in gradum reponere, propriam adnitebantur auctoritatem. Alphonsus dictus nobilis in comitiis Burgensibus exhiberi sibi omnia iura et instituta Castellae iussit; eo consilio ut quod exitiale esset, resecaret irritumque redderet: salutare tantummòdo leges relinqueret uni corpori inserendas.

Sed praeclarum hoc facinus videbatur penitùs Alphonso Regi sapientissimo reservatum. Qui inutilem illam gravemque malè natorum iurium subversurus molem, Recopilationem, Forum sive ius regium vocitatum, quàsi novum aedificium à fundamentis erexit. Eamque primum anno 1255 Castellae conventibus; ac paulatim deinceps nonnullis etiàm populis, favoris et ornamenti nomine, iurisque municipalis loco, impertivit: suavi quadam et sapientis digna ratione agendi, vetustis iuribus et litteris (quae *Cartas pueblas* vulgo nominantur) eos exuens, atque ipsorum animos sic parans ad insignem subeundam sine stomacho mutationem, quam ingens Partitarum opus, iam antea ab egregiae sanctitatis Rege Ferdinando excogitatum, regimini ac iustitiae vindicandae ministerio erat allaturum (1).

Forus regius, ius legum saepè numero vocatur (2). Id nominis adsumpsit lege ordinationis complutensis, ubi, custodiri servarique mandatur, undè inter regni

Lect. VII. (1) Vide Marc. Salon de Paz, l. 1. Tauri.

Lect. VII. (2) L. 1. t. 23. ordinationis complutensis.

codices generales enumeratur, nec dubito, quin reponi in numero Hispani Iuris institutionum queat (3).

Quamquam memorato iure aulae lites et iurgia erant diiudicanda: nonnulla tamen illi contraria, in Foro et Iudiciis retenta sunt instituta. Undè brevi declarationibus quibusdam opus fuit, et animadversionibus, quae numero 252 nuncupatione legum consuetudinis vernacule *de Estilo*, regio iuri accesserunt (4).

LECTIO VIII.

De Codice Partitarum.

Atque ut ad Partitarum opus, de quo suprà commemoravimus, revertamur: inchoatum illud accepimus anno 51 saeculi decimi tertii; nec nisi post annos septem eidem veluti fastigium impositum. Verùmtamen motuum civilium procaellae, quibus aevo illo vexabatur Hispania, impedimento fuerunt quominùs luci publicae committeretur usque ad annum 1348, quo lege ordinationis mandatae observationi Partitae sunt, post adhibitam imperante Alphonso XI emendationem.

Lect. VII. (3) In 4. libros tributum et 72. titulos, ex optimis moribus, institutis regniq̄ue legibus adparet esse confectum. Optima huiuscè operis editio est, quae anno 1569 Salmanticae prodiit cum glossis et concordantiis Alphonsi de Montalvo, cui valdè profuerunt Vincentii Ariae, praesulis placentini, quibus usus fuit, labores.

Lect. VII. (4) Eiusmodi leges cum sua, Mantuae Carpentanorum anno 1608 glossa publicavit earum enarrator Christophorus Pazzius. Praesenti aetate, quae vigere debent consuetudinis leges (*de Estilo*), Recopilationi nostrae copulatas reperias.

Hic Codex noster universalis omnium hispanae legislationis monumentorum praeclarissimum ac verè regium salmaticensium iuriconsultorum, qui Bononiae fortassè in amplissimo illo sublimium doctrinarum domicilio legalibus studiis vacarunt, opera et industria creditur elucubratus; arcessitis illi locupletando magnis ex iure romano copiis, itidèmq̃ue ex conciliorum canonibus, consuetudinibusque, tùm ecclesiasticis, tùm civilibus regni; necnon SS. PP. veterumque sapientum sententiis et dictis diligenter collectis, quibus tanquàm auro purpura Partitarum textus ornaretur (1).

LECTIO IX.

De compilationibus.

Idem Alphonsus Rex legum exiguum concinari iussit Codicem, ex pragmaticis decretisque omnibus quae in Partitis minimè comprehensa reperiebatur, conflatum. Eiusmodi Codex, ordinamentum complutense nuncupatus, duobus et triginta titulis continebatur, quorum leges vel integrae, vel levi admodùm correctione accedente, translatae in Recopilationem sunt, de qua iam loquemur (1).

Lect. VIII. (1) Reliquis Partitarum editionibus Palmam antiquitate praeripuit hispalensis, editio anni 1491, vol. in fol. cum additamentis Alphonsi Diaz de Montalvo. Nec praeternittenda est silentio editio anni 1555 Salmaticensis cum magna et aurea glossa Gregorii Lopezii. Novissimè Academia Regia Matritensis Partitarum voluminibus edendis illustrè exhibuit sui erga litteraturam patriam amoris argumentum. Vide Nicol. Anton. in praefat. Biblioth. novae Hisp.

Lect. IX. (1) Illud observari in primis oportet, ordinamentum

Non multò post, alterum ordinamentum novas leges complectens, quas summi imperantes, vel sponte sua, vel rogatu comitiorum conderent, desideratum fuit; temporum adiunctis et fatis consilia nova flagitantibus (2). Cumque legum istiusmodi ingens in dies fieret accessio; nova omninò vèluti formula et ratio fuit necessaria ad vitandam, quae indè exoriebatur, caligo atque perturbatio. Postulavere id quidè à Regibus Ioanne II et Henrico IV mantuana comitia annis 1433, et 1458 habita. Praeclaro huic consilio adnuerunt Principes ambo, quippe qui eadem in votis habuerant. Sed dolendum, executioni mandari cogitatum optimum hàud potuisse.

Augebatur in dies tanti tamque salutaris operis necessitas; maximè verò, postquam eo processerant auctoritatis iuris interpretes; ut eorum doctrinae conferendae cum legum oraculis, iudicarentur. Quà de causa ingeminatae preces sunt, ut rem adeò gravem à Catholicis Regibus populi impetrarent. Reges autem, quorum imperium hispanae Monarchiae epocharum (post illius eversionem) longè gloriosissimam putaverim posse appellare; non poterant non in elucubratione operis summoperè necessarii, curas suas regias paternasque locare: itaque elaborari ipsum

hoc complutense anno 1348 emissum, legalium codicum et ordinem, et dignitatem, cuius ratione habita alii sunt aliis anteferendi, designasse: cum talis ordinamenti legibus secari lites deberent, iuribusque vel foris qui illis nequiquàm adversentur; modò sint in more positi, nec posterioribus emendati legibus, iurisque divini praescripto repugnantes. Quod si ordinamenti leges forique defuerint, tum negotia legibus Partitarum decidantur.

Lect. IX. (2) L. 2. C. de veter. iur. enucl.

iussere. Novumque adparuit, auctore Alphonso Diaz de Montalvo, ordinamentum, quod regii nomen adsumpsit, idque in publicam lucem prolatum Zamorae anno 1485, ac postea Hispali annis 92 et 96 eiusdem saeculi. Verumtamen tale ordinamentum regium non penitus Catholicis Regibus placuisse, neque ipsorum studiis et expectationi respondisse; indè colligere liceat, quod nunquam illi vim confirmatoriam tribuerint. Usqueadeò ut illius leges, non plùs, quam illarum habuissent autographa adeptae virium fuerint. Attamen operis ratio in 8 libros, et 115 titulos, idque alphabetico ordine, divisi; necnon et sublimis et veneranda qua excellebat appellatio, non dici potest, quantum eidem conciliarint auctoritatis.

Illo ipso tempore; anno videlicèt 1502 in Toletanis comitiis exhibitus Codex fuit legum 83, quibus abstrusissima quaeque ac difficillima iurisprudentiae capita diiudicabantur: potissimum quae versabantur circa testamenta, successiones, haereditates, donationesque. Atque haec sunt in conventu Taurinae urbis anno 1505 constitutae leges, quae hoc nomine circumferuntur, quod itidem retinuerunt posteaquam tandem aliquandò novae sunt insertae Recopilationi.

LECTIO X.

De Nova Recopilatione.

Sed ex his memoratis in nullo adquiescebat nostrorum legislatorum vigilantia et studium. Expetitum si quidem fuerat vehementèr novae Recopilationis opus;

sed non perfectum. Carolus V, imperator in comitiis Vallisoletanis anno 1537 celebratis, doctoris Lopezii de Alcocer perspectae curae diligentiaequae commissum illud voluit. Verum neque ab illo, neque ab aliis, qui eidem successere geminis Iurisconsultis, valuit concupitum opus absolvi. Grave incoeptum imperfectum manere dolens Philippus II, peritissimis viris eius continuandi capacibus, curavit mandandum. Sed de difficultatibus omnibus, non sine magna sui nominis gloria, triumphavit licentiatuſ Atienza, qui quo erat labore, industria, constantia, id assequutus est, ut extremam manum imponeret operi anno 1433 excoſigato; 1537 instituto; absolutoque 1562; ac deniquè 1567 tanquàm corpori iuris evulgato.

Memorata nupèr Recopilatio composita ex legibus Fori commodissimae observantiae, ordinamenti itèſ Montalvi, in quo reperiebantur etiàm leges ordinatioſ nis complutensis, necnon ex legibus Tauri et quibusdam posterioribus; divisa est in duas partes vel volumina, non alia de causa quam ut opus ex novem libris constans, in duo volumina materialitèſ desperceretur, quo ità et compingeretur facilius, commodiusque à legentibus versaretur. Itàque inter titulos quinque librorum primae partis, nonnulli erant, secundae quatuor libris respondententes; et vicè versa. Simili divisione circumlatae sunt tres primae iteratae impresiones anni 1581, 92 et 98. Sed quarta editio anni 1640 aucta est usquè ad tres partes vel volumina; et in quinta anni 1723 accessit volumen quartum, titulo de *Autos y Acuerdos del Consejo*. In sexta editione anni 1745, ad duo tantum volumina, legum

recopilatarum corpus fuit redactum, ut in quatuor primis effectum; et pro tertio volumine adiectum fuit volumen senatus consultorum, *Autos Acordados*, inscriptum. Quod idem factum est in tribus postremis editionibus ad annos 1772, 75 et 77 pertinentibus. Atque in omnibus novem memoratis, desiderata fuit exacta divisio suorum librorum, et notabilis apparuit confusio in aliis libris, titulorum et legum ad alteros pertinentium.

LECTIO XI.

De Novissima Recopilatione.

Sed cum in omni aetate extiterit legislatio, Hispaniae Regum ratio dignissima; tanquam optimo regimini regnorum suorum et praeclarae iustitiae administrationi oppido necessaria, ex qua et conservatio et incrementum imperiorum maximè pendet: hinc anno 1782 Senatus supremus Regi optimo persuasit, uti de erigendo ministrorum coetu ex eodem corpore, ageretur; eo fine ut ad examen revocaret volumen quoddam, quod supplementi loco, mandato regio elucubraret D. Emmanuel de Lardizabal, in quo collectae reperiebantur cedulae regiae, decreta, et consilia Senatus, quae ab anno 1745 emissa erant. Sed cum imperfectus hic labor existimaretur; actum est de nova Recopilatione in lucem emittenda sub Caroli IV felici imperio, deque ea exhibenda, non solum lucupletata, sed in ordinem redacta et methodum. Itaque post diuturnos labores, confectum tandem opus fuit atque publicatum anno nostri saeculi

quinto, sub inscriptione Novissimae Recopilationis Hispaniarum Legum in duodecim libros tributae (1). Anno 1807 in publicam lucem emissum fuit volumen indices tres generales complectens cum supplemento annis 1805 et 1806 respondenti; in quo praeterea additae sunt nonnullae leges, quae editorum Novissimae Recopilationis diligentiam effugerant, quaeque distributae in libros et titulos, ad quos pertinent, secundum eorum argumenta. Hi codices supplementorum, quotannis in publicum emitti debebant, ut ea ratione conspicerentur cum Recopilatione coniunctae, cedulae regiae, et decreta ab anno 1805 usque ad praesens, publicata.

Lect. XI. (1) *Real cédula de 15 de Julio de 1805.*

In hac novissima, duodecim librorum suorum partitio facta in quinque tomos, seu partes fuit, non materialiter ut ita dicam, sed cum respectu ad totidem membra praecipua legislationis; quae quamvis inter se disiuncta, inter se adunata in unum, veluti corpus illius coalescunt, via et ratione perfectum. Prima pars suis duobus libris ecclesiasticum ius complectitur; tum in spectantibus ad Ecclesiam et iura sua; praelatos eorumque subiectos, bona, redditus et provisionem beneficiorum: tum etiam in his quae ad illius iurisdictionem, tribunalia et iudices eam exercentes, spectant. Secunda pars tribus libris continet quidquid ad regem, domum et aulam, ipsius iurisdictionem, eiusdemque in Supremo Castellae Senatu exercitationem, cancellarias et Auditoria regia, concernit. In tertia suisque duobus libris agitur de vasallis, distinctione statuum et iurium, de officiis; oneribus et collationibus pecuniarum; de Oppidis eorumque regimine civili, politico et aeconomico. In quarta, et gemino suo libro de disciplinis, artibus liberalibus et mechanicis, commercio, moneta, fodinis. In quinta cum triplici libro disseritur de contractibus et obligationibus, testamentis et haereditatibus; iudiciis civilibus, ordinariis et executivis; delictis, poenis et iudiciis criminalibus.

LECTIO XII.

De iuris patrii statu hodierno. In primis, quid hoc sit ius, et quot partibus constet.

Post historiae codicum expositionem, ad examen revocandus illorum valor, secundum patrii iuris statum hodiernum. Verum ut caput hoc ritè diiudicetur, spectanda est in primis iuris patrii diffinitio; necnon et partes, quibus totum illud, quam late patet, constat, considerandae. Sic enim fiet, ut accuratius et codicum vis, et locus in quo nunc temporis collocandi sunt, intelligatur.

Si ius civile à civitate in qua statutum est et viget, appellationem accepit; ius civile patrium hispanum erit sine dubio, hispanorum ius peculiare et simul erit ius roborans ac determinans ius naturale et gentium, idque adplicans et accommodans moribus, adiunctis, et gentis nostrae statui. Dicitur etiàm ius regium, utpotè à suprema Augusti Regis nostri potestate dimanans, quam vices Dei gerens, á quo illam mutuatus est (1), exercet, bono ac felicitati omnium populorum sibi subiectorum consulens, ex quo omnes ei obtemperare tenemur (2).

Quò circà nemini licet eius ignoratione (3) laborare; neque enim fungi muneribus suis subditi poterunt, si leges quibus praescribuntur, ignoraverint.

Lect. XII. (1) L. 1. t. 6. l. 3. Novis. Recop.

Lect. XII. (2) L. 4. t. 2. l. 3. Novis. Recop.

Lect. XII. (3) L. 15. t. 1. part. 1.

Hoc generale officium legum patriarum sciendi maximè proprium est cuiusdam classis personarum: iudicum videlicèt et causarum patronarum, quorum est speciali quadam ratione ius suum cuique tribuere, atque clientium iura defensitare, quos inter recensentur etiàm quibus iuris disciplinae docendae publicum demandatum munus est, itidèmque illi omnes ad quos vi muneris sui spectat scientia populorum sibi commissorum gubernandi (4).

Ius patrium vel scriptum est, vel non scriptum. Scriptum, à legislatore est expressè constitutum, quodque generatim legem appellamus. Non scriptum, quod introductum est usu, vi tacitae voluntatis, aut consensionis eiusdem. Quam ob rem hac distinctione duplicis voluntatis, expressae nimirum: et tacitae legislatoris, facile est ad intelligendum duos statui posse diversos legislationis fontes, de quibus in praesenti sermonem instituturi.

LECTIO XIII.

De iure scripto vel lege.

Ius scriptum, quod docet cogitque hominem ad rectè faciendum et à malo declinandum, id omniò est quod legis nomine intelligimus (1). Ità appellatum quod omnia illius praecepta debent esse fidelia, recta,

Lect. XII. (4) L. 5. t. 2. l. 3. Novis. Recop. Not. 2. ib. l. 2. t. 11. l. 9. Novis. Recop. L. 7. t. 4. l. 8. Novis. Recop.

Lect. XIII. (1) Ad salutem civium, civitatumque incolumitatem,

secundum Deum et secundum iustitiae ordinem (2): vel, ut ait Isidorus (3): erit lex honesta, iusta, possibilis, secundum naturam, secundum patriae consuetudinem, loco temporisque conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

Lex Partitae (4) declarat, dotes legis esse, credere, ordinare, iubere, adunare, remunerare, prohibere et punire. Lex diligit ac docet quae Dei sunt, fons est iustitiae, bonorum morum dictatum, populi vitaeque hominum dux. Effectus illius est iubere, prohibere, supplitio cohibere ac permittere. Lex cum omnibus subditis communis est, sine aetatis aut sexus discrimine; una eademque voce loquitur cum sapientibus, aut sapientiae expertibus, et tam locis hominum societate cultis, quam desertis constituta est. Debet praeterea esse perspicua, ita ut nemo propter eam decipiatur, locis ac temporibus apta, ac denique honesta, recta, ac salutaris (5).

vitamque hominum, et quietam et beatam conditae sunt leges. Cicero
1. de Legib.

Factae sunt autem leges, ut earum metu coërceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia. S. Isidorus l. 2. etymolog.

Lect. XIII. (2) L. 4. t. 1. p. 1.

Lect. XIII. (3) L. 5. ety. c. 3.

Lect. XIII. (4) L. 5. t. 1. p. 1.

Lect. XIII. (5) L. 1. t. 2. l. 3. Novis. Recop.

LECTIO XIV.

Idem continuatur argumentum.

In Hispania Rex unicus est legislator ad eumque tantummodò, caeteris exclusis, in rebus temporalibus spectat, legum constitutio (1). Itèm ad ipsum pertinet leges interpretari, obscuris aut dubiis lucem afferre, necnon et corrigere et abolere (2).

Lex ut obliget, publicanda necessario est, ità ut nulla lex, regula, aut generalis providentia nova existimanda sit, nec adhibenda, nisi intimetur aut publicetur pragmatica, cedula, provissione, mandato, edicto, praeconio publico auctoritatum aut magistratum publicorum (3). Publicatae legi obtemperandum ab omnibus est subditis summi imperantis (4), quod si aliqui extra ditionem illius fuerint, obnoxii erunt eiusdem legibus, si crimen aliquod in ipsius territorio patnaverint, aut litem habuerint, aut contractum celebraverint. Homines exteri transeuntes, etsi fidelitatis iuramentum et subiectionis non praestabunt, et

Lect. XIV. (1) L. 12. t. 1. p. 1.

Lect. XIV. (2) L. 14. t. 1. p. 1. et l. 17. ib.

Sed cum lex debeat esse perspicua et accurata; rationi consona atque in rebus, quae secundum naturae ordinem evenire possunt, versari; magna propterea accuratone et consilio proborum sapientum est condenda. L. 9. t. 1. p. 1.

Lect. XIV. (3) Modi id genus legum publicandarum, nomen capiunt secundum materiam de qua agunt, vel formam qua expediuntur. L. 12. t. 2. l. 3. Novis. Recop.

Lect. XIV. (4) L. 11. t. 1. p. 1.

propterea pro subditis non habeantur; tamen praestare tenentur iuramentum subiectionis obedientiaeque et Regi et Hispaniae legibus, in eo quod ad politicem, gubernationem, et tranquillitatem respicit (5). Promulgata lege, non est integrum adferre quidquam, quod ab illius observatione eximat. Nec sufficiat dicere legem non esse usu receptam; illam non servari; aut ignoratam fuisse (6).

Hactenus legem consideravimus antea et post illius promulgationem; nunc vero tertio quodam tempore erit nobis ad examen revocanda, videlicet, quando vim suam amittit, vel vigere desinit. Quod evenit quum expresse à legislatore abrogatur, vel ab alia nova lege contraria ei, quae fuerat constituta; aut legitime instituta consuetudine (7).

Lect. XIV. (5) L. 18. t. 11. l. 6. Novis. Recop.

Lect. XIV. (6) L. 11. t. 2. l. 3. Novis. Recop. Circa legis ignorantiam, illae tantummodo personae poterunt excusari quae à iure fuerint designatae. Tales sunt mente capti, impuberes in delictis quibus castitas violatur; decem annis cum dimidio minores, in omnibus delictis: qui quamvis poenam non perferant lege statutam; poterunt levi paternaque castigatione eorumque malitiae pari, coërceri. Excusandi sunt etiam agricolae et homines in locis desertis vitam agentes; si agatur de illis legibus quas prudenter existimari posset eos laterè. Itèmq; minores 25 annis et mulieres in contractibus et iudiciis in causis civilibus, ne ipsae detrimentum capiant, et Gregorii Lopezii opinione, in delictis etiam ex animo non provenientius, hoc est quasidelictis, ac denique illi omnes qui, ob privilegium, exceptione gaudent, excusandi. L. fin. t. 1. p. 1.

Lect. XIV. (7) Quamvis iussis summi Imperantis obtemperandum sit; tamen eveniunt nonnullae causae, in quibus licet his obedientia praestetur; non debent executioni mandari. Quemadmodum, si litterae vel regia iussa aliquid decernerent cum detrimento partium, contra legem, forum, aut ius; quamvis in eiusmodi litteris fiat mentio

LECTIO XV.

De legalium codicum valore.

In observatione legum et codicum legalium servandus ordo accuratè est constitutus (1). Itaque primum persequi nos oportet Novissimae Recopilationis leges, et deinceps progressu temporis constitutas, illud animadvertentes, antiquiores, recentioribus cedere, quandò invicèm adversentur. Secundo loco ratio habenda est legum Fori regii et fororum municipalium, qui non sint emendati correctique à legislatore, nec Deo eiusque legi, aut rectae rationi adversentur. Et lites quae diiudicari Recopilationis et aliis posterioribus legibus citatisque foris nequeant; ad normam Partitarum debent exigi (2). Etiàm à citata lege

generalis, vel specialis legis, aut fori, contrà quem latae fuerint litterae. L. 4. t. 4. l. 3. Novis. Recop.

Lect. XV. (1) L. 3. t. 2. l. 3. Novis. Recop.

Lect. XV. (2) Eadem lex admonet leges fororum tantummodò esse servandas quamdiù vigent. Quae limitatio videtur solum habere locum in eo quod respicit ad foros locales vel municipales; ad Forum autem regium et ad foros regni generales, non itèm. Lex iubet praeterea Recopilationis et Partitarum leges debere, quamvis in usu non sint, servari; sed quamvis minimè probetur contrarius istarum legum usus, id intelligendum est de usu tempore publicationis contrario; non vero de legitimis sequenti aevo introductis moribus.

Deniquè tamèsi Aragoniae et Valentiae fori sint derogati, et hoc regnum nostrum Castellae legibus sit obnoxium: nihilominus dicti fori sunt observandi in iis quae pertinent ad privilegia regia et etiàm ad privata bonorum subditorum ratione causarum civilium aliorumque negotiorum privatorum; ità ut derogatio persistat quantum ad ius publicum: nimirum, quoad formam regimnis et administrationis publicae. L. 1. t. 3. l. 3. Novis. Recop. L. 2. ib. L. 3. ib. L. 1. t. 7.

statuitur, ut ubicumquè dubium aliquod excitatum fuerit, non modo, si videbitur contrarium sensum inesse in legibus memoratis, verùm etiàm circa illarum interpretationem, vel declarationem ad supremum Imperantem esse recursum, ad quem pertinet leges curare interpretandas, emendandas et in perspicuo lumine ponendas; necnon et dubia, quae ex illis orientur, decidenda. Atque ità necesse est evenire; nàm sinere iudicantem facultate, legis pro suo lubitu intelligendae, aut legislatoris cogitata in meliorem formam redigendi, pollere, est omninò legislationem auctoritate sua spoliare, arbitriis auctoritatem tribuere, iudicesque ad legislatorum fastigium evehere.

Quamvis interpretatio Legislatoris partium sit, tamen Iudices et Patroni, utpotè qui leges non solum scire tenentur, sed etiàm earundem sensum perspicuum habere, eaproptè confugere ad regulas, ab hermeneutica suppeditatas, debent (3).

Reliquum est ut quaeramus, à corpora iuris

L. 5. L. 2. t. 7. ib. Huius declarationis nomine multae consuetudines vel fori servati sunt. Et hoc quidem novum studium est in Celtiberia excolendum post navatam operam legibus et praxi iuris regii generalis vel communis Hispaniae.

Lect. XV. (3) In corporibus iuris sequentes reperiuntur regulae. Lex perspicua, interpretatione non eget. Verba legis ex propria eorum significatione sunt capienda. Respiciendum est ad sensum legis antecedentis, si lex consequens sit, aut investigari potest mens legislatoris, vel prologo, vel epilogo legis, vel historia, ratione habita personarum, temporum, locorum et causarum quae ad legem condendam contulerunt. Servanda est consuetudo, aut quod servatum est post legis promulgationem. Lex statuit in posterum, et non retrò agit, nisi aliter in lege exprimat. Sine ulla legis infractione, maior habenda est ratio aequitatis, quam iuris summi, &c.

civilis et canonici in consultationem adhiberi debeant, deficientibus legibus patriis de quibus verba superius fecimus. Quamvis legibus patriis et non aliis vivamus; tamen nullus dubitat legum patriarum benè multas ex iure romano fuisse mutuatas et in patrium sermonem translatas, atque adeò magnoperè utile esse et interdum necessarium illud consulere ad earum intelligentiam (4). Deniquè quaestionem dirimam asserendo: leges canonicas hispanos homines obligaturas vel in his quae ad sacra, et animarum salutem pertinent, quoniam Summi Pontificis ac conciliorum generalium est leges ecclesiasticas condere (5); vel in his quae ad temporalia spectant, si admissae fuerint in nostro regno, placitumque regium obtinuerint (tuncque ad legum patriarum classem extolluntur). Itèmq; affirmamus romanas leges, nec esse Hispaniae leges, nec tales appellandas; verùm tamen pro sapientum sententiis recipiuntur, quasque deficiente lege patria possumus amplecti, quatenùs iure naturae nituntur (6).

Lect. XV. (4) Propterea dicit lex superiore loco producta: *empero bien queremos y sufrimos que los libros de los derechos que los sábios antiguos hicieron, que se lean en los estudios generales de nuestro señorío, porque hay en ellos mucha sabiduría, y queremos dar lugar que los nuestros naturales sean sabidores, y sean por ende mas honrados.*

Lect. XV. (5) Tit. de Const. earumque divis. L. 1. t. 14. l. 11. Novis. Recop.

Lect. XV. (6) Not. 2. ad L. 10. t. 2. l. 3. Novis. Recop. Negari nequit etiàm plurimos canones in septem Partitas traductos fuisse quod ipse Alphonsus testatum reliquit. L. 6. t. 1. part. 1.

LECTIO XVI.

*De placito regio in executione legum
ecclesiasticarum.*

Quandòquidem de vi, qua in Hispaniae regno iuris canonici corpus excellit, superius actum à nobis est, non videtur incongruens in praesentia de placito regio, sive venia, in regni nostri ditione à Rege nostro tribuenda, quo circumferri publicarique bullae pontificiaque rescripta queant, edisserere (1). Verùmtamen ad accuratam huiuscè rei intelligentiam oportet animadvertere, placitum regium eo esse concilio statutum, ut obstacula, quibus impediri et retardari litterarum apostolicarum ratione circumstantiarum morumque populorum executio posset, removeantur. Itèmque ut excutiatur perpendaturque utrùm memoratae bullae limites transilient ambabus potestatibus adsignatos, àn rebus ad regiam potestatem adtinentibus sese immisceant iurave Maiestatis violent. Deniquè ut inspiciatur dictae ne bullae obreptionis, subreptionis aut falsitatis vitio laborent. Tali enim causa nequeunt executioni, sine auctoritatis probro, detrimento partium, iustitiaeque violatione mandari.

Neque enim cogitandum est eam fuisse sacrosanctae Sedi mentem, eum animum ut venerandis Regum

Lect. XVI. (1) - Placitum regium, sive regium exequatur est decretum regis, eiusque sanctioris consilii, quo vel sinit, vel iubet Sedis Apostolicae, vel romanae curiae decreta, decretales et rescripta in suis ditionibus publicari, ac exequi.

iuribus nocumentum vel minimùm adferret. Propterea tantum abest ut primarii totius christiani orbis Antistites placiti Regi usum conarentur infirmare, aut è medio tollere, ut potius illud approbaverint. Anno enim 1480 iam fuerat à Regibus catholicis iussum, ut Summi Pontificis bullae ante illarum publicationem virorum probitate doctrinaque praestantium examini committerentur. Nec aliter sensit Pontifex Alexander huius nominis VI, 26 Iunii anni 1493, Dioeceseos ordinario, apostolico, legato, maiori capellano aulae regiae aut duobus concilii praelatis bullarum examen subiiciens (2).

Statim debuerunt bullae retineri Pontificiae, quae neququam subierant examen eiusmodi. Ex quo sanè retentionis iure gemina proficiscuntur commoda. Si enim quae in bulla continentur ecclesiasticae potestatis limitibus circumscribuntur, potest intereà Rex à Pontifice postulare; incommoda quae sese offerant, exhibens. Quod si de rebus temporalibus agatur, tùm integrum est Principi, iussa vel statuta pontificia suae inserere legislationi, vel ab illa eliminare. Id genus ius retentionis antiquissimum cum sit in Hispania (3) exhibendae sunt Supremo Senatui regio ad sui recognitionem antequàm publici iuris fiant bullae omnes,

Lect. XVI. (2) Etiam Alexander III, cap. 5. de Rescriptis: si quandò (inquit) aliqua tuae fraternitati dirigimus, quae animum tuum exasperare videntur, turbari non debes. Et infrà: qualiter negotio pro quo tibi scribitur, diligentèr considerans, aut mandatum nostrum reverentèr adimpleas, aut per litteras tuas, quare adimplere non possis, rationabilem causam praetendas: quia patientèr sustinebimus, si non feceris, quod prava nobis fuerit insinuatione suggestum.

Lect. XVI. (3) L. 9. t. 3. l. 2. Novis. Recop.

rescripta et statuta romanae curiae legem vel regulam, generalemve observantiam continentia, quibus ipsorum executioni venia conceditur, modo regaliis, concordatis, consuetudinibus, legibus et iuribus nationis minimè opponantur, neque his res novae exitiales inducantur, aut onus publicum, alteriusque detrimentum. Exhiberi etià debent bullae quae directam indirectamve Tridentinae Synodi, receptaeque in toto regno disciplinae et concordatorum continuerint derogationem. Idem et rescripta contentiosae iurisdictionis, mutationis iudicium, delegationum, advocacy causarum, monitoriorum, publicationum censurarum, institutorum et constitutionum regularium et denique exemptionis iurisdictionis ecclesiasticae. Decreta poenitentariae utpotè interioris Fori ab omni sunt exhibitione immunia (4). Pontificiarum gratiarum postulationes, ante proprios praelatos sunt faciendae (5) et per viam secretariae primae Status remittentur ad Regem, quaeque per curatorem generalem nationis apud romanam curiam obtinebuntur à quo habebunt approbationem vernacule *el visto bueno* sine qua nullius bullae venia conceditur.

Lect. XVI. (4) Dict. L. 9.

Lect. XVI. (5) Et Episcopo dioecesis tantum sunt exhibenda. Brevia verò pro indulgentiis, et pro recitandis Officio et Missa in alicuius Sancti honorem, generali S. Crutiatae commissario exhiberi debent. L. 2, 5, 9 et 12. t. 3. l. 2. Novis. Recop. et Ced. 1. Iunii an. 1805. et Ced. 7. Sept. an. 1806. = Lec. 13.

LECTIO XVII.

De legibus singularibus.

Hactenùs de legibus generalibus : sequuntur speciales, quae et privilegia seu privatae vel singulares leges dicuntur (1). Legis nomine veniunt, quia à summo Imperante emanant, et obligant, quia privilegiati iis uti possunt et reliqui cives prohibentur quominùs turbent exercitium et usum eorundem privilegiorum. Variorum generum privilegia sunt. Etenim aut conceduntur cuidam ordini aut sexui personarum, et nuncupantur iura singularia; aut conceduntur quibusdam coetibus, civitatibus, academiis et collegiis; aut deniquè quibusdam personis singularibus (2). Hinc est quod in duobus prioribus casibus privilegia realia appellantur; in postremo autem casu personalia, quae una cum persona intereunt (3).

Lex Partitae observat (4) quatuor esse causas cùr à supremo Imperante privilegia concedantur, videlicet: propter bonum ex eorum concessione promanans; vel propter necessitatem; vel propter meritorum remunerationem; ac deniquè propter bonitatem Regis, quae facit ut subditi ad rectè agendum incitentur. Sunt etiàm privilegia odiosa aut favorabilia. Sed leges prohibent, contrà publicam utilitatem, contrà ius

Lect. XVII. (1) L. 28. t. 18. p. 3.

Lect. XVII. (2) L. 49. 50. 51. d. T.

Lect. XVII. (3) R. 27. tit. fin. p. 7.

Lect. XVII. (4) L. 49. &c. d. T. 18. p. 3.

gentium vel cum alterius detrimento quae fuerint privilegia concessa executioni mandari; quia eiusmodi privilegia obreptitia vel subreptitia censentur (5). Ità rescriptum Principis in quo quibusdam mandatur peragere rem aliquam designatam: ut aliquem hominem capere, vel interficere; propugnaculum subertere; vel aliquem vi cogere ad aliquid iniustè praestandum: potest etià id privilegium obreptitium existimari. Executor cui res huiusmodi Rex committit potest recipere probationes et cognoscere de falsitate rescripti, ab eo cuius interest allegata; quò in cassu non modò exequi non debet tale mandatum, sed etià Regem debet certiozem facere de probationibus receptis.

Privilegia suam vim non alitè atque leges amittunt. Practerea etià propter sequentes causas: si qui ornati privilegiis sunt, his renunciaverint, vel expressè; vel tacitè his nimirum multorum annorum spatio non utentes: decem nempe aut triginta annis, iuxta naturam privilegii. Itè propter abusum iactura fit privilegiorum; et deniquè propter finitum illorum concessionis tempus, et propter obitum personae si extiterint personalia (6).

Lect. XVII. (5) L. 30. d. T. 18. L. 4. 5. 6. et 7, 9, 10, 11 et 12. t. 4. l. 3. Novis. Recop. Vide etià t. 5. d. l. 3. Novis. Recop.

Lect. XVII. (6) L. 42. t. 18. p. 3. L. 3. t. 7. p. 5. = Lect. 14.

LECTIO XVIII.

De iure non scripto.

Designatur consuetudinis nomine ius non scriptum, quod probè definitur: ius longo populi usu invecum; à summo Principe capiens auctoritatem (1). Estque universale cum repetitione actuum inducitur, qui ab universo vel maxima saltèm regni parte fuerint ad praxim revocati. Itidèmq; speciale, si eiusmodi actus, vel populus aliquis aut ditio quaedam usurparit: in quo legis imaginem refert, quae quidem et generalis est specialisque.

Quemadmodùm lex, ità consuetudo non debet esse irrationabilis nec iuri naturali, bonoque publico adversari; neque errore aliquo in societatem introduci. Triplici modo consuetudo probatur (2), vel usu populi decem aut viginti annorum (3), sciente supremo Principe, neque quidquam ei contrarium decernente; vel sententiis duabus talis temporis spatio elabente in consuetudinis confirmationem sine oppositione ulla prolatis; vel tandèm si cum de vigore vel existentia

Lect. XVIII. (1) L. 4. t. 2. p. 1.

Lect. XVIII. (2) L. 5. d. T.

Lect. XVIII. (3) Cum decem vel viginti annorum à lege fit mentio, si decem inter praesentes et viginti inter absentes intelligantur, illud nobis pro certò tenendum, praesentiam vel absentiam cum respectu ad supremum Principem intelligi debere, ad quem spectat auctoritatem consuetudini tribuere tacitò, uti diximus saltem consensu.

consuetudinis eiusmodi in iudicio contradictorio cognoscitur, iudex causae cognitor talem consuetudinem revera extare, pronuntiet. Ex quo fit consequens ad introductionem consuetudinis haec postulari: nempe: praxim et repetitionem actuum quorundam; continuationem certique intervalli temporis durationem: rationem eiusdem aequitatemque: supremique Imperantis tacite approbantis auctoritatem. Hisce omnibus ornatam requisitis consuetudinem, dubitandum non est, vi legis pollere.

Huiuscè consuetudinis effecta numerantur: pro lege eam haberi cum lex in contrarium non extat; ipsam antiquare legem praecedentem, quae extiterit ipsi contraria; necnon et eandemmet interpretari, clarioremque reddere legem dubiam, quae profectò erit, secundum consuetudinem eam explanantem observanda. Undè etiàm et illud profluit, praeter legem, secundum legem et contra legem esse consuetudinem (4).

Lex Partitae discrimen inter usum, consuetudinem et forum adsignat (5). Usus fontem rectissimè habueris dicta vel facta quae vulgaris coetus homines, communi consilio cuiusdam temporis spatio continèter publicitusque proferunt aut peragunt, boni communis intuitu, nulloque alterius detrimento, et non coacti, sed sponte sua. A consuetudine distat usus, quod hic referatur ad factum; ad ius verò consuetudo. Sed usus requisitis omnibus instructus, et

Lect. XVIII. (4) L. 6. d. T.

Lect. XVIII. (5) Tot. tit. 2. part. 1.

consensum saltèm tacitum habens Regis, consuetudinis appellationem obtinet. Et talis consuetudo cum usu coniuncta et legitimè introducta, pro foro legeque habetur. Quo fit ut non omnes fori consuetudinibus adnumerentur, sed illi qui sunt in usu (6).

Sequenti lectione videvimus, multa quae ab utriusque iuris interpretibus sunt proposita, quamvis si ab origine sua repetantur, nullam habeant vim obligandi; ea tamen innixa consuetudine permultum ad praeeos augendas opes divitiàsque valuisse.

LECTIO XIX.

De opinionibus et doctrinis Iurisconsultorum.

Quamvis olim tanta fuerit Iurisconsultorum auctoritas apud romanos ut Augustus, ne iudici liceret ab ea recedere sententia, quam aut omnes aut maior pars eorum de rebus dubiis calculo suo probassent non dubitaret edicere: tamen interiecto tempore disparuit, eamque romani Imperatores et Hispaniae Reges sibi vindicarunt. Quae cum ità sint, manifestè apparet, nec iure romano, nec patrio Iurisconsultos auctoritate aliqua insignes esse, quia ut non semèl monuimus, Regis est leges condere et interpretari (1).

Lect. XVIII. (6) Nàm ad celtiberiorum foros quod attinet, exploratum est multos conservari foros, quia in usu sint et consuetudine.

Lect. XIX. (1) L. tanta 2. §. Sed quia 18. C. de vet. iur. enucl.

Tamen iuris romani studio in dignitatem pristinam revocato: glossatores et commentatores extiterē, quorum responsa vel sententiae, tanquā ab Apolline Pythio edita oracula habebantur. Praeceptorum sententias studiosi iuris amplectebantur, veltuti ipsarum legum animam, et eo res devenit ut, sive patronorum avaritia, sive inquirendae veritatis studio commentatorum sententiae ad examen vocarentur, quaeque gravioribus essent rationum monumentis suffultae, praecos nomine donarentur. Huic abusui ut medelam afferret Rex Ioannes II, legem his verbis sancivit (2): „ut litibus ac controversiis, quae apud tribunalia agitantur, finis, quam fieri possit brevissimè imponatur, iubemus atque decernimus, ut clientes eorumque patroni nec scripto, nec voce, nec disputando, nec aliter adducere possint opinionem, responsum, sententiam, aut glossam doctoris iuris sive canonici, sive civilis, ex eorum numero, qui post Bartolum, aut Io. Andream florere, aut in posterum florebut.” Ferdinandus Rex catholicus anno 1499 legem tulit ubi, quae in rebus dubiis ac lege destitutis sententia esset praeferenda, Bartoline, Baldi, Io. Andreae, à Abbatis, dissertè pronuntiavit. Sed cum haec sanando morbo minimè sufficerent, et gravissima ex hac lege incommoda promanasse intelligeret, eam penitus abrogavit lege I Tauri.

Ab eo tempore in Hispania nostra iurisconsultorum

L. 1. t. 1. l. 2. For. Iudicum. L. 4. t. 4. L. 1. Reg. Ordin. L. 1. Tauri L. 3. t. 2. l. 3. Novis. Recop.

Lect. XIX. (2) L. 6. t. 4. L. 1. Reg. Ordin.

auctoritas ingens evanuit. Eorum sententiae, interpretamenta, opinionesque, non ampliùs viguerunt. Etenim si eiusmodi sensa in illo iure romano aut canonico quod à nostris legalibus codicibus nullatenus comprobatum adscitumque est, versantur: supervacaneam, quae in eo enodando confertur, operam studiumque putaveris. Quod si ab his de recto legum nostrarum intellectu agatur, hi commentariorum rivuli non pluris faciendi sunt, quàm fontes undè manaverint. Pone enim interpretamentum legis spiritui esse consonum, illi te non ut privato interpretis suffragio, sed ut verò ac germano legis sensui adsensurum esse profitebere.

Caeterum profundiores egerat radices malum, quam ut evelli facile possent. Tantùm quippe sibi auctoritatis et reverentiae iurisconsultorum opimenta conciliarant, ut non minore in pretio quam ipsae leges haberentur. In regni tribunalia eadem fori usus introduxit, magnam eius partem quod consuetudo forensis sive praxis appellatur, efficientia (3). Ex quo et illud existit decisiones interpretum ad consuetudinum classem evecetas, ac tunc temporis inductas, cum eorum conditores illis constituendis auctoritate valerent, posse à nobis praesenti aetate

Lect. XIX. (3) Undè illud notatu dignum animadverri auctoritates glossatorum, commentatorum et interpretum tum hispanorum, tum exterorum et non alios, eos esse fontes (si superis placet limpidissimos) à quibus Bollandus, Elizondus, Febrerus caeteraque praxeos forensis culmina, et consuetudines et statuta forensia, et universam iuris dicendi formam sanè quam arduam maxima ex parte haurire consueverunt.

post laudatam Tauri legem in loco non scripti iuris,
reponi (4).

Lect. XIX. (4) Illud etiã lectores monendos putavi, deinceps
in unoquoque tractatu levem mentionem nos esse facturos illorum
auctorum qui data opera et operosiore studio de illis rebus egerunt
circã quas unumquodque argumentum harum lectionum versatur, ut
itiã hac via lectores clariorem sibi pariant notitiam historiae litera-
riae ad hanc disciplinam pertinentis.

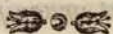

LIBER PRIMUS.

De personis.

LECTIO XX.

Argumentum huius libri.

In hocce primario iuris obiecto ius personis respondens lustrabimus pro ratione statuum diversa consideratis. Primum sermo erit de naturali statu, de civili postea. Sub hoc altero respectu personas considerabimus: vel, ut sui iuris; vel sub patria potestate, vel sub tutela et cura. Quid patriae potestatis vocabulo designetur; quot illius acquirendae dissolvendaeque rationes sint; quae tutelae et curae existant genera; tum qui modi huiuscè muneris obeundi, vitandi, dissolvendique, quaeque deniquè privilegia connumerentur minorum: huius praesentis libri constituent argumentum. Et quoniam potestas patria nuptiis, legitimatione adoptioneque paratur: in his etiàm rebus nostra versabitur oratio. Attamèn ad nuptias quod attinet: nobis sàtis fuerit civilia matrimonii effecta sub lectorum aspectum proponere, uberiores hac de re tractationem prolixiorisque canonici iuris professoribus relinquentes.

De naturali et civili statu hominum.

LECTIO XXI.

De statu generatim: et praecipue de statu naturali.

Status nomine, conditionem vel modum, in quo homines vitam agunt, vel existunt, intelligimus (1). Pro diversis hominum conditionibus et qualitatibus, eorum sunt iura varia. Lex Partitae (2) statum in naturalem tribuit, et civilem. Primum naturam vocat, quod ab ipsa natura originem ducat, et secundum illam, res eo in statu considerentur in quo Supremus rerum omnium Artifex eas condidit, atque ad providentiae suae fines ordinavit. Alterum naturalitatem appellat, in qua situm illud est vinculum relationum, quod naturalis ratio iubet intercedere inter homines, existantiae suae conservationisque parandae gratia. Hac in lectione, de primo verba faciemus; nimirum: de statu mere naturali vel physico, et sequentibus, de civili vel morali.

Secundum naturae statum homines, vel nati sunt, vel nati (3). Ut quis natus habeatur, necesse est, nasci vivum, humana figura praeditum, saltè 24 horarum tempore vitam ducere, ac Sacramento Baptismi regeneratum; neque enim monstra humanae figurae

Lect. XXI. (1) L. 1. t. 23. p. 4.

Lect. XXI. (2) L. 1. t. 24. p. 4.

Lect. XXI. (3) L. 3. t. 23. p. 4.

expertia, neque illis circumstantiis carentes foetus, tali nomine digni censentur⁽⁴⁾. Qui nati nondum sunt posthumi dicuntur, in quorum gratiam statutum est, ut quoties de eorum commodo agitur, pro natis habeantur, modò postea, enumeratis antea qualitatibus praediti, nascantur⁽⁵⁾.

Sub hominis nomine generatim et vir et mulier, sine discrepantia sexus, intelligitur, nisi talem dissertere leges exprimant differentiam⁽⁶⁾. Quo in casu lex iis accommodatur quae, hominibus experientia magistra speciali quadam ratione ascribuntur, videlicet: quod vir prudentia, fortitudine et constantia antecellat, muliere deteriore loco habita, propter infirmiores naturam, fragilioremque. Unde nascitur axioma quod ita se habet: viros ob virilem dignitatem; foeminas, in his in quibus ratione fragilis sexus excusari queunt, meliore esse conditione. Aetatis ratione itidem homines inter se differunt, cum alii infantes vocitentur qui septennium vitae suae nondum absolverint⁽⁷⁾, alii puberes cum decimum quartum aetatis annum expletum attigerint, si viri: duodecimum verò si foeminae fuerint⁽⁸⁾: alii tandem maiores, anno aetatis expleto 25.

Iuventus ab anno 25 exordium capit, perduratque in hominibus ad annum 50; in foeminis ad 40, quo

Lect. XXI. (4) L. 8. t. 33. p. 7. l. 2. t. 5. l. 10. Novis. Recop. vel L. 13. Tauri consuli potest: Lara, Compendium vitae.

Lect. XXI. (5) D. l. 3. t. 23. p. 4.

Lect. XXI. (6) L. 6. t. 33. p. 7.

Lect. XXI. (7) L. 1. t. 7. p. 2. L. 4. t. 16. p. 4.

Lect. XXI. (8) L. 12. et ult. t. 16. p. 6.

in tempore senectus initium habet. Sed inter infantiam et pubertatem termini intercedunt hanc periodum geminas in partes aequas dispescentes: ita ut qui ad 10 cum dimidio annum nondum pervenere, infantiae proximi; qui verò 10 cum dimidio superant, pubertati proximi, nuncupentur (9). Pro aetatum diversitate, homines diversis gaudent privilegiis. Ità infantes adnumerantur insanis, atque adeò legum poenis minimè obnoxiiis. Eadem immunitate gaudent infantiae proximi. Neque pubertati proximi ad annum 17 usque, poenarum diritatem rigoremque perferunt, cum quibus mitius agi pro aetate et malitia solet (10).

LECTIO XXII.

De statu civili et morali, et primum de incolis et naturalibus regni.

Homini est cum Deo maxima ex omnibus quas cogitare possumus necessitudo coniunctioque. Et quia ipsum habet sui Conditorum Conservatoremque ab illoque omni bonorum genere cumulandum esse sperat, tum cum beatam illam aeternamque, ad quam conditus est, vitam, adipiscatur (1). Praeter hoc primi ordinis erga Deum officium sunt ei alia etià officia

Lect. XXI. (9) L. 3. t. 31. p. 7. L. 3. t. 9. p. 7.

Lect. XXI. (10) L. 9. t. 1. p. 7. L. 17. t. 14. p. 7.

Lect. XXII. (1) Haec sunt verba Legis 3. t. 24. p. 4.: *Con Dios ha ome el maior debdo, que con otra cosa que ser pueda. E este debdo descende de natura, porque lo fizo nascer, et le mantiene la vida, é la espera aver del otro mundo para siempre: é debele conocer, é amar é temer.*

naturalitatis causa erga parentes, dominum, Regem, nutritorem, nutricem, vel ob matrimonium, militiam, haereditatis successionem, redemptionem à morte sive captivitate, manumissionem, conversionem ad fidem catholicam et incolatum per decenium, praestanda (2). De nonnullis horum officiorum, in sequentibus lectionibus disseremus. Aliqua praetermittemus, quod ad ius publicum pertineant; vel quia parùm sit frequens et usitatum, de servis, argumentum.

Hinc est, quod secundum civilem statum, V. assignentur classes praecipuae, in quibus considerari generatim homines possint. 1.^a Ut incolae et trans-euntes. 2.^a Ut naturales regni, sive indigenae, vel exteri. 3.^a Ut nobiles et plebei. 4.^a Ut laici et ecclesiastici. 5.^a Ut pagani et militares.

Secundum priorem divisionem, vicinus nominatur qui locum aliquem incolit eo consilio, ut ibi diù permaneat. Quod consilium sàt probatum esse intelligitur 10 annorum curriculo (3). Habentur pro transeuntibus, qui aliquo loco degunt, neque inter vicinos computantur. Ad classem naturalium pertinent

Lect. XXII. (2) L. 2. t. 24. p. 4. et Lex 3. laudata ait: *El debdo del Padre es muy grande porque le engendró é menguó de la sustancia de sí mismo, porque fuesse el otro. E otrosí, porque los sus bienes han de fincar en él. Otrosí han grand debdo con la madre, porque ovo parte en fazerlo, é levó grand trabajo mientras lo troxo, é grand peligro en parirlo, é grand afan en criarlo :::: E por todas estas razones son tenudos los fijos de amar é de honrrar, é guardar á sus padres é á sus madres y ayudarlos de lo suyo cuando les fuere menester.*

Lect. XXII. (3) Dict. L. 2.

quotquòt in Hispania sunt nati, quanvis sint exterorum hominum liberi. Ad exterorum autem genus, qui alienis extra Hispaniam locis exorti sunt; nisi hoc evenerit propter inevitabilem à patria in externam gentem, ad obsequium Regi praestandum profectio-
nem (4).

LECTIO XXIII.

Idem argumentum persequitur.

Verùm tamen natura rerum de quibus agitur, aestimanda sunt requisita à legibus exacta, ut quis haberi, vel non haberi pro naturali possit. Ità lex iubet (1) exteros homines qui in Hispaniam venerint si domicilium possuerint in locis 20 leucas à portibus distantibus, exercuerintque munus aliquod, aut artem patriae salutarem immunes esse ab onere, quod vocant *moneda forera*, et 6 annorum spatio à tributis importationum, oneribusque concegilibus, itèmque ab obsequio ordinario et extraordinario, necnon ut participes fiant quemadmodùm vicini reliqui loci in quo morantur, emolumentum pastionum aliorumque commodorum. Quod si hùc sine ullo munere aut functione utili accesserint, verùm tamen in regno nostro annorum 10 domicilium domumque habitam habuerint, et cum mulieribus indigenis matrimonio copulati sint sexennii spatio; promoveri ad publica misteria possint; modo ea non sint officia Praetorum aliaque administrationis publicae.

Lect. XXII. (4) L. 3. t. 14. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XXIII. (1) L. 1. t. 11. l. 6. Novis. Recop.

Nec verò memorati exteri ad beneficiorum ecclesiasticorum adeptionem admittentur; eam quippè ad rem non sufficit in Hispania primam aspexisse lucem: requiritur insupèr utrùmque parentem eorum, patrem saltèm in nostris natum regnis esse. Vel in iisdem sibi parasse domicilium; idque decem annorum. (2). Quod si parentes, vel pater saltèm in nostris provinciis regnisve editus in lucem fuerit: et matrimonio inito, liberum ex eo habere contigerit, extrà patriam degente ipso, Regis sui obsequio addicto vel migratione illius iussu facta, in transitu per regionem externam nulloque extrà patriam naturalem collocato domicilio; et talis filius legitimus aut naturalis tantùm extiterit: iis haberi pro naturali filio patrii sui regni possit. Ad liberos quod spectat, illegitimos sive spureos, memorata adiuncta, quae respectu ad patrem exiguntur; lex iubet in matres solùmmodo, debere convenire. Filius hispano homine et matre extranea in regnis extraneis ortus, ut hispanus considerabitur, si pater munus aliquod obsequii regii obiverit in regione extranea; vel si natus fuerit in itinere in Hispaniam cum veniret, ut heic diutissimè commoraretur (3).

Naturalitatis, ut aiunt, ratione, inter supremum Principem et hominem sibi subiectum, regnique acolam, quaedam oriuntur relationes, ad ius publicum attinentes, in quarum tractatione tota penitès partita altera occupatur. Dictum ius naturalitatis quatuor certè modis amittitur, videlicèt primo naturalis hominis

Lect. XXIII. (2) L. 1. et 2. t. 13. et L. 1. et 2. et 3. et 4. et 7. t. 14. l. 1. r. Novis. Recop.

Lect. XXIII. (3) L. 8. dict. tit.

culpa, cum honorum iactura: si fidem Regi praestandam, execrando perfidiae crimine fregerit. Tres reliqui modi eveniunt, si Rex clienti suo naturalitate gaudenti, iniuria nulloque iure mortem machinetur, si illius uxori dedecus inferat, si denique quando cum Rege de iure contendit iudicio amicorum aut curialium ductus; ius ei tribuere, aut litem eiusdem iuxta legum praescripta, diiudicare nolit (4).

Ut naturales variis et beneficiis et privilegiis potiuntur, atque ad reipublicae splendida munera abiles aptique evadunt; non ita sine gravissimis rationibus à muneribus publicis et ecclesiasticis beneficiis sunt à legumlatoribus exclusi homines exteri; ab iisdemque tamen certa praestare coacti ad industriae incitamentum, commercium, rectamque regni administrationem, non parùm conducibilia (5). Regiae iussiones super oneribus ingressus, et exitus portuum; statutae regulae in hoc genere regiarum pecuniarum; privilegia regalibus fabricis, vel artefactis concessa: consilia omnia aeconomica et politica in bonum et salutem

Lect. XXIII. (4) L. 5. t. 24. p. 4.

Lect. XXIII. (5) Ex g. L. 1. cap. 17. t. 13. l. 6. Novis. Recop. Vide etiã Bobadillam in Politica. Hyeronimus Castillo de Bobadilla, Medinae Campi circa annum 1547 natus, anno 21 aetatis doctoris titulo insignitus fuit. Ab illo autem tempore per 24 annorum intervallum iurisdictionem per plures Hispaniae urbes non sine laude administravit: curiam dein defendendi lites causa adiit, tandemque Vallisoletanae illius supremae pro tuendis fisci iuribus advocatus fuit constitutus. Hic vir eruditissimus reliquit opus inscriptum: *Politica para Corregidores*, Matriti primo 1597, duobus tomis in fol. editum, recusum postea Medinae Campi 1608, fol. et Barcinone tandem 1616 in fol.

naturalium providentissimè in Hispania nostra constituta, propositae veritatis sunt argumentum.

LECTIO XXIV.

De nobilibus et plebeüs.

Omnes qui nobilitatis praerogativa non gaudent, nominantur et sunt plebeii. Sed quemadmodum suos habet nobilitas gradus: sic ex plebeüs alii sunt aliis honestiores. Laboris studium, quantumvis illiberalis, magni semper à legibus et legum latoribus aestimatum fuit. Ità ut qui nobilis sit avitisque bonis, quibus honestè vivere possit, destituatur, nullam nobilitatis suae iacturam faciat, si mechanicae alicui arti se dedat, fabrumque lignarium, sutoremve agat, victus sibi suisque comparandi gratia (1). Inter illiberales artes facilè invenies, quae reliquis necessitate, et utilitate praecellant (2). Hoc intuens et animadvertens sapientissimus Rex et Hispaniae nostrae Solon, Alphonsus, agrorum cultores, quo nobis omnium ad vitam tuendam necessariarum, proventum, copiam, ubertatem parent suppeditentque; nullis vigiliis, nullis laboribus sudoribusque parcere: eos propterea in nobiliore classe locatos voluit: effecitque ut meris officiatoribus longè multumque praestarent (3). Undè nata agricolarum, de quibus in tractatu de fideiusso-ribus erit agendi locus, privilegia. Cave tamen credas

Lect. XXIV. (1) L. 8. t. 23. l. 8. Novis. Recop. L. 1. t. 24. l. 8. Novis. Recop.

Lect. XXIV. (2) Not. 6. t. 23. l. 8. Novis. Recop.

Lect. XXIV. (3) L. 4, 5, 6. t. 20. p. 2. V. prol. t. 21. p. 2.

mechanicarum artium officinas à nostra legislatione esse despectas oblivionique datas : quibus abundè prospectum fuit , et statutis optimis sancientiis , et privilegiorum in gratiam fabricarum Hispaniae liberali largitione ; potissimum eorum generum quae maxime gravia reputantur , et publicis rationibus utiliora. Pro ut id videre est , praeter alia loca titulo 23 et 24, lib. 8, Novis. Recopilationis.

Maneat ergo adiunctum esse honorificum et praestans nobilitatem : qua qui ornantur , à multitudine et humili plebeiorum loco non modò secernuntur , sed variis etiàm magnisque privilegiis eminent (4). Nobilitas , aut naturae est , aut privilegii. Prima successione haereditaria quaeritur. Altera tribuitur à supremo Legislatore in meritorum , vel in Regem vel in patriam , remunerationem. Et haec realis erit , si tale existat privilegium , ut ad posteros transmitti possit. Personalis verò : si privilegium vitae limites non excedat. Lex , nobilitatis tria genera enumerat : natalium : litteraturae ; et rerum gestarum (5). Quod valet idem ac si diceret , non haereditate tantum generis splendorem adquiri ; sed sublimium duorum splendido cursu : armorum scilicèt et litterarum viam sibi planam et expeditam sternere ad nobilitatem optimum quemque posse. Omni siquidem aevo sapiens reipublicae administrandae gerendaeque ratio , ità se praestitit , ut cum debitis suppliciis crimina et scelera coërceret : tum honestissimis propositis praemiis praestantes virtute

Lect. XXIV. (4) L. 6. t. 9. p. 2. L. 13. et 14. t. 2. l. 6. Novis. Recop.

Lect. XXIV. (5) L. 2. t. 21. p. 2.

cives ad praeclarè de patria merendum incitaret. Cumque reipublicae felicitas, virtutibus et civilibus et militaribus vèluti fundamentis innitatur: aequissimum omninò est ut qui earum cultu et nitore fulgent, nobilitatis praemia, quibus opinio publica plurimum semper tribuit, obtineant (6).

LECTIO XXV.

De eodem argumento.

Nobiles igitur variis nominibus appellabimus. Alii dicuntur propriè nobiles: alii equites: alii hidalgi. In Aragoniae regno sunt qui civium ab immemoriali habeant appellationem (1). De his classibus agemus singillatim; sed brevissimè et elementari dictione.

In nobilitate propriè sic vocitata: multiplicem nobilium gradum invenimus. Ea enim vel est adfecta titulo, vel solaris loci; vel benignitate legislatoria, quae gratiae nomine insignitur, in meritorum retributionem; vel purè personalis. Titulo adfecta excellit titulis ducis, marchionis, comitis et vicecomitis (2); qui si tituli Castellae fuerint coniunctum habent magnatum eximium splendorem (*vulgo grandeza*) fulgentque excellentissimi domini nuncupatione (3). Nobilitas solaris loci vel solaris noti magno etiàm

Lect. XXIV. (6) L. 3. t. 2. l. 6. Novis. Recop. dict. L. 6. t. 9. p. 2. Pro t. 21. p. 2. et L. 2. t. 27. p. 2.

Lect. XXV. (1) Ced. 14. Augusti anni 1724.

Lect. XXV. (2) Vide t. 1. l. 6. Novis. Recop.

Lect. XXV. (3) L. 4. t. 12. l. 6. Novis. Recop.

fuit in honore et pretio habita. Lex Partitae tria dominationis esse posse genera declarat (4). Divisae nempè, solaris loci, et behetriae. Sed aetate nostra vigore recentiorum decretorum regionum: nec dominium, nec feudum apta sunt ad parandum ius clientes sive vasallos habendi (5). Quod ius mere regium evasit ità ut sit exclusivum, posteaquam Monarchae Hispaniarum, regio suo et absoluto imperio asseruerunt, sibi que penitus iurisdictionem et caetera regalia vindicarunt, quibus locorum domini priscis temporibus sunt potiti. Quibus temporibus sanè miseris et propter bella gesta instaurationis imperii causa; et propter gravissimas publicas necessitates prudens visa fuit tolerantia dominatus eiusmodi, et tam enormium privilegiorum concessio.

Ab equitibus altera nobilitatis classis constituebatur. Eorum origo à gothis et à temporibus equitatus petitur (6). Haec nihil aliud erat, quam nobilium virorum defensionis terrarum constitutorum turma. Multi et ritus et solemnitates religiosas adhibebantur armando, inaugurandoque equiti. Praeter avitam nobilitatem oportebat eum qui futurus eques esset, bonis moribus esse ornatum, bona mente praeditum, in optima quaeque pronum, industrium, fidum, armorum tractandorum equitandique arte exercitatum. Recentè creati, novelli appellabantur, quorum officia erant: eum à quo equites armati fuerant eorumque

Lect. XXV. (4) L. 3. t. 25. p. 4.

Lect. XXV. (5) Inter alia Dec. R. 15. Set. ann. 1814.

Lect. XXV. (6) Vide titulum 21. p. 2. et titulum 3. l. 6. Novis. Recop. et t. 32. l. 12. Codicis.

patrinos sive susceptores colere, iuvare, tueri. Equitare neminem à dorso ferendo. Equitibus pauperibus opem ferre, non mentiri, et cautè circumspectèque, se in loquendo gerere, fidem datam servare et interesse bello cum opus fuerit. A caeteris eos se creverat etiàm cultus corporis, cibi capiendi, bibendi atque dormiendi ratio. Epulas lectione condire maximè ipsis solemne fuit. Idcirco conviviorum tempore insignia heroum facta audiebant summa cum voluptate legentem; aut maiores natu invitabant à quibus illa acciperent.

Sed ceremoniae et instituta equitum in desuetudinem abierunt ex quo tempore Ioannes II Regi exclusive armandi equitis ius integrum reservavit (7). Sed cum ex hoc instituto equitatus ordines orientur, habemus hodiè dùm imaginem quandam illius, in ordinibus militaribus repraesentatam: in insigni nobilium equitum Collegio quod regium magisterium (vulgo *Maestranza*) audit: et praesertim in praeclarissimo ac regio hispano ordine à Carolo III in immaculatae Conceptionis Sacratissimae Virginis cultum et venerationem instituto.

Hidalgia nobilitas est à genere sive maiorum gloria hominibus proveniens (8). Appellantur hidalgi, quia ab

Lect. XXV. (7) L. 5. t. 1 l. 6. Recopilationis.
 Lect. XXV. (8) L. 3. t. 21. p. 2. Vide Garciam de Novil. et Otaloram in Summa Nobilitatis Hispanicae, et Hernan de Mexia in Nobilitario: et Petrum Zalazar de Mendoza, J. C. Toletanum in lib. *Origen de las Dignidades seglares de Castilla*, edito Martii anno 1618 in fol. et D. D. Asso et Emman. in Foro vetere Castel. et apud Aragonos vide Commentar. de Blancas tit. de optim. et Marianum Madramay in Tract. *de la Nobleza de la corona de Aragon*. Val. 1788.

hominibus, alicuius pretii descendunt. Hoc aliquid metiri potest probitate, et honestate, aut domestica re familiari et dominatu. Erat etiã hidalgia beneficio acquisita. Moribus hodiernis hidalgia cum nobilitate confusa est. Isdem enim iuribus fruitur, videlicet, non posse hidalgos tormentis vexari, nec in carcerem aere alieno civili detrudi, ad iniuriam verbalem revocandam non posse cogi, à tributorum plebeiorum immunitate gaudere, carcerem cum plebeis non habere communem, ut alia omittamus saeculorum decursu extincta privilegia (9).

LECTIO XXVI.

De clericis et laicis.

Spectantur etiã homines, prout vel clerici sunt, vel laici. Clerici homines sunt in sortem domini vocati; quique vel seculares sunt, vel cuidam instituto addicti. Primi nec instituto ulli, nec religioni

Lect. XXV. (9) Aragoniae nobilitas etiã in quatuor clases tributa: nobilium, generosorum, equitum, et civium; stamentum militare componebat. Essentia nobilitatis, non tantum in alio fulgebat, quantum in admissione ad hoc Brachium sive statum. Generosi vocantur, qui antiquitate, et splendore sanguinis, genere nobilitati reperiuntur. Equites sive *Caballeros* sunt, qui à Principe cingulum militiae novitè adepti sunt. Cives à tempore immemoriali pro hidalgis solaris noti habentur, sunt enim illi cives qui ab antiquis et patricis civibus immemoriali titulo descendunt. Cives honorati et utrius iuris Doctores etiã privilegio militari fruuntur; sed personalitè tantum. Adesis Io. Franc. *de Montemayor*, libro: *Investigacion de la nobleza y privilegios de los Infanzones é Ricos-homes de Aragon*. Mexici, an 1664 edito.

approbatae nomen dederunt. Regulares qui res mundanas omnes ac saeculum deserentes, certam vivendi formam, vel regulam amplectuntur: sub qua religiosam vitam profiteantur, Deoque ferventius deserviant. Leges Partitae hierarchiae ecclesiasticae gradus omnes perlustrant, atque de qualitatibus, officiis et ministerio clericorum; necnon et de beneficiis, eorumque acquirendorum amittendorumque modis pertractant. Ab iisdemque legibus copiosè uberrimeque disseritur de statu monachorum, de ipsorum adiunctis et votis, de illorum praelatis, de functionibus, ministeriis et studiis. Nos reliqua silentio prementes, quae ad clericorum exemptiones et privilegia pertinent, primoribus, ut aiunt, labris attingemus.

De immunitate fori, erit alias dicendi locus: atque iuris canonici tractatoribus de praerogativis clericis respondentibus ratione ministerii et hierarchiae, disputationem integram relinquentes; privilegia clericorum vel uti realia, vel personarum propria, persequemur. De realibus primum.

Ecclesia cum Domus et habitaculum Dei sit; amplio rem praeter caeteris necesse est, ei tribuamus honorem. Atque adeò, maioribus adfici privilegiis quam reliquae res humanae, debet (1). Quam ob rem vi legum ecclesiis, earumque bonis nec vis inferri, nec ipsa sequestro executionisque magistratus saecularis subiici, nec alienari, nec auferri possunt (2). Ecclesia,

Lect. XXVI. (1) L. 1. t. 11. p. 1. Quí partitarum sensus quam religiosus sit, nemo non videt.

Lect. XXVI. (2) Dicta l. et l. 1, 2, 3, 4, 5, 6 y 8. t. 5. l. 1. Novis. Recop.

monasteria, nosocomia et alia pia ac religiosa loca Dei cultui servitioque dicata: non solum immobilia bona possunt, legato, donatione, emptione aliòque titulo, possidere; verùm etiàm hoc uno titulo, etiàm si traditio rei non interveniat, memoratarum rerum dominium, adipiscuntur (3). Praeterea Ecclesiae bona itèmque clericorum patrimonialia, ab omnibus tributorum genere servantur immunita (4). Sed cum volventibus saeculis ecclesiasticae acquisitiones mirum in modum creverint, ingenti saecularium hominum dispendio, quibus tributorum onera essent penitus perferenda, Concordato 26 Sept. anni 1737, Romano Pontifici placuit statuere ut tributis et oneribus regis essent obnoxia bona illa omnia quae ab anno modo citato in posterum ecclesiastica collegia, aliaque pia instituta comparassent, licèt nunquam ad solutionem eorum compelli à Tribunalibus saecularibus possint (5). Undè licuit colligere, ceateris bonis antea paratis (quae primae foundationis appellantur) bonisque clericorum patrimonialibus, sua conservata esse privilegia exemptionesque.

Religione vera, quaesita semper sunt bona, vitae cariora, salutaria, et solida mortalibus. Homines ergo christiani religionis ac pietatis studiosissimi arbitantes se tantùm bonorum in coelis relatores quantum in ecclesiam intulissent, suas opes fugaces ecclesiis monasteriisque relinquere certatim satagebant. Undè

Lect. XXVI. (3) Dicta l. 1. t. 11. p. 1.

Lect. XXVI. (4) L. 1, 6, 7 et 9. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XXVI. (5) L. 14. t. 5. l. 1. Novis. Recop.

nihil mirandum ea incrementa ecclesiasticas acquisitiones illa aetate cepisse, ut opus fuerit iubere ne admitterentur libelli supplices à manibus mortuis ad bonorum acquisitionem (6), nisi vectigali perferendo partis decimae quintae ex quantitate centesima omnium bonorum et iurium realium in posterum parandorum, cum hoc vectigal esset putandum ut parva exiguaeque compensatio iacturae iurium regionum in venditionibus et permutationibus, quae talium acquisitionum causa praetermittebantur (7). Quamvis istiusmodi onus non complecti deberet patrimoniorum temporalium ecclesiasticorum instituta (8): haec sanctio tam late patebat, ut etiàm in Castella et Legionis ceterisque regionibus, in quibus lex amortizationis admissa non est, vigere deberet (9).

LECTIO XXVII.

De amortizatione bonorum ecclesiasticorum.

Lex amortizationis in eo reposita est ut (secundum regni Valentini Foros) manus mortuae acquirere bona immobilia nequeant: cum possint acquirere quidquid opus fuerit ad ecclesiarum et ministrorum institutum et dotationem, in censibus redimilibus, aliorum manuum mortuarum bonis, adfectis; necnon et his, quae adhaerent bonis regiarum pecuniarum, itèmque

Lect. XXVI. (6) L. 17. t. 5. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XXVI. (7) L. 18. t. 5. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XXVI. (8) Nota ad d. l. 18.

Lect. XXVI. (9) Onus amortizationis in Castella ad 25 pro centesima summa auctum est. Instruct. red. reg. anni 1824.

propriis et arbitriis populorum quae non immobilibus constant, cuiusmodi sunt regia chirographa, iura (*iuros*), proventus, et pensiones quinque gremiis maioribus impositae, et cuicumque collegio comercii et coetui negotiatorum publico in regno constituto: quae eadem acquisitiones amortizationis legi minimè sunt obnoxiae, neque eius examini iurumque solutioni (1).

Itaque ad honorum immobilium adeptionem, tantum postulandum est à rege privilegium amortizationis in regno Valentino et insulis Balearibus. Cum postulationes de quibus agitur iustis et specialioribus queis innituntur rationibus attentionem meruerint, regia iussione ad Camera regiam transferuntur, ut iudicium suum exponat. Camerae tribunal à praefecto regiarum pecuniarum regionis illius, itèm à Iudice oculari, si adfuerit, isti vero, quae audiri oportet, audient à populo ubi sita sunt bona comparanda. Quod si Camera regia gravissimam necessitatis causam tum etiàm pietatis ac boni publici in postulatione tali inesse intellexerit: illius muneris erit qua mensura dandum beneficium sit regi exhibere. Postquàm tributum à Rege beneficium fuerit, Camera privilegii titulum expediet, iis additis conditionibus, ut privilegio affectus aerario regio amortizationis iura persolvat et sigilli, utque bona quae amortizatione gaudent iisdem maneant obnoxia oneribus quae antea si penès laicos essent, pertulissent: re ad calculos redacta in officinà numaria valorum et exercitus (2).

Lect. XXVII. (1) L. 20. t. 5. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XXVII. (2) L. 19. d. T. Vide Pechium in tract. de amortizatione.

LECTIO XXVIII.

*Eiusdem argumenti de clericorum privilegiis
continuatio.*

Inter privilegia clericorum, ecclesiarum, et monasteriorum recensetur exentio à solutione Teloniorum venditionis aut permutationis bonorum causa. Excipiendae sunt venditiones ob mercaturam, contractum aut negotiationem factae quae ab eiusmodi tributo neutiquam eximuntur (1). Laici eodem premuntur onere si clericis, ecclesiis monasteriisque bona vendiderint (2). Penduntur etiàm ab ecclesiasticis gravamina exportationum suorum bonorum patrimonialium, beneficiorum et ecclesiarum, si modo ea in aliena regna transtulerint (3). Legibus tamèn redduntur ab hoc onere immunes ecclesiastici ordinis cives, in venditionibus et consumptione fructuum propriarum messium, si in magna mensura capiatur. Quod si ob inopiam vel incuriam vinum, acetum et oleum è caupona exigua quantitate petiverint, ius, ad sartionem habent (4).

Lect. XXVIII. (1) L. 8. t. 9. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XXVIII. (2) Dicta l. 9.

Lect. XXVIII. (3) L. 14. d. T.

Lect. XXVIII. (4) L. 16. d. T. Notandum est ecclesiasticum statum Aerario regio opitulari variis generibus onerum et tributorum à Sede Apostolica concessorum veluti tertii decimi, novenii, excusati, novalium, et ex Bulla anni 1827 decem milliorum numorum Castellae subsidio. Vide R. Ced. 23 Decemb. an. 1817 et C. 27 Iun. an. 1825. R. O. 17 Februarii an. 1817.

Vidimus hactenùs privilegia realia; sequitur de personalibus tractatio (5). Ecclesiasticus status fruitur etiàm immunitate ab oneribus personalibus (6), undè clerici immunes existunt à re militari et armorum tractandorum munere (7). Excluduntur etiàm ab officiis procuratorum et causidicorum, nisi agatur de negotiis personalibus aut ecclesiarum suarum (8), aut de re clientis parentis aut hominis cuius futurus haeres sit, aut pauperis miserabilisque (9). Itèm ne à cultu summae divinitati debito abstrahantur, ecclesiastici removentur ab officiis publicis municipalibus vel curialibus quibus perfungi laici debent (10): itidèmq; ab hospitiiis laicorum, personas regias excipe, praesertim si aedes defuerint, ubi excipiantur commo dignissimoque hospitio (11). Ad milites excipiendos, impletis tantummodò cunctis incolarum aedibus, requiri possunt clerici, non compelli. Ab Angariis caeterisque publicis servitiis immunes esse clericos constat ex legum sanctione (12).

Lect. XXVIII. (5) Realis immunitas dicitur, qua bona ecclesiarum et clericorum à tributis, vectigalibus, oneribusque aliis laicalibus eximuntur; personalis verò, ea est, quae clericos ab oneribus personalibus, quae corpore geruntur, eximit.

Lect. XXVIII. (6) L. 50. t. 6. p. 1.

Lect. XXVIII. (7) L. 15. t. 10. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XXVIII. (8) L. 1. et 2. t. 27. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XXVIII. (9) L. 5. t. 22. l. 5. Novis. Recop.

Lect. XXVIII. (10) L. 8. t. 10. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XXVIII. (11) L. 3. t. 9. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XXVIII. (12) Reccaredus in Syn. Toletan. III. Can. 21. Signandus in Tolet. IV. Can. 47. Leg. 51. tit. 6. p. 1. *Si nos somos tenudos de galardonar á los que nos sirven, cuánto mas debemos dar*

Huc revocantur praecipua clericorum privilegia. Sed cum hoc argumentum uberiora lumina à recentioribus sanctionibus regis et concordatis capere possit, oportet ea consulere ad diligentiorum illius notitiam iis quorum ea nosse interest comparandam. Nos vero accingimur ad principia in Codicibus nostris legalibus constituta.

LECTIO XXIX.

De altera hominum divisione studiorum suorum et curriculum intuitu.

Considerato civili statu, homines sunt vel militares vel pagani. Militares qui militiam sagatam vel togatam amplectantur: qui aliter cogitant ac neutrum horum sequuntur institutorum, pagani vel indigenae vocantur. Sagatae militiae inhaerentes proprio vocabulo milites appellari solent. Elementorum brevitatis eorum institutis et privilegiis loqui nos non sinit. Qui togatae militiae curricula ingrediuntur, his litterarum nomen adhaesit. De his nonnihil afferemus. Acquissimum enim fuerit, litterarum cultores studiorum suorum intelligere praestantiam et laudem et commendationem quam à legum lateribus consequuntur: ut in litterarum professione ea constantia, studio et

las cosas terrenales por redimimiento de nuestras almas, é guardar las que son dadas? E por ende establecemos que todas las cosas que fuereñ dadas á las Egleſias ó por los Príncipes, ó por los otros fieles de Dios, que sean siempre sumadas en so juro de la Egleſia.

L. 1. t. 1. lib. 5. Fori Judicium. L. 10, 13, 15, 16. t. 1 et l. 1, 2, 3. t. 2. l. 1. Novis. Recop. Vide t. 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12 et 13. l. 1. Novis. Recop.

vigilantia se praestent: sine quibus honoris culmine ad quod proveci sunt, digni minimè iudicarentur.

Studiorum omnigenorum ratio et generalis academi-
arum publicarum reformatio, iussione regia 14
Octobris anni 1824 sancita, magistrorum publicorum
et escolarium officia designat; disciplinae morales et
religiosae observandas exacte regulas praescribit;
nec vero praemia et supplicia quibus scientiarum
incrementa progressionisque promoveantur, ulla
ratione praetermittit. Praeter haec adeò prudenter
sapientissimeque instituta; non erit supervacuum
nonnulla nostrorum codicum decreta recordari.

Institutum inter alia invenitur, hispanos homines
non posse è regno emigrare, atque in exterarum regio-
num Academias, disciplinarum capescendarum causa
concedere: si Collegium Bononiense, academiasque
Romanam, Neapolitanam et Coimbrisensem exceperis,
quibus in academiis valent hispani ibidem degentes,
litterarum culturae operam studiumque navare (1).
In Academiis igitur regni Hispani nostrates debent,
stadia litterarum decurrere; graviores sublimiores-
que disciplinas ità excolentes, ut cum earum scientia
latini sermonis non vulgarem peritiam intelligen-
tiamque consocient. Quo nihil laudabilius praestabi-
liusque esse potest: cum praesertim notissimum sit,
egregium illum eruditumque sermonem sapientum
sermonem omnibus et seculis et locis cultissimis
fuisse iudicatum. Neque enim inter litteratos homines
recensendum fas esse putaverim, non probè eam

callentem linguam qua eruditissima de Religione Opera et sapientissima antiquitatis monumenta omnigena eruditione referta, exarata atque transmissa posteris reperiuntur. Itaque censemus (2) neminem in studiosorum catalogo locandum, ad sublimiorisque facultatis studium admittendum quin latinae linguae cultu longo tempore animum perpoliverit, severumque huiuscè cultus tentamen subeat, atque peritissimorum hominum, quibus tale examen committendum est, censuram. Professores enim et scholares non alio quam latino uti sermone debent in concertationibus, in disputationibus et toto deniquè genere litterarum exercitationum.

Cum doctores, licenciati et magistri immunitate ab oneribus publicis (3) et à sortitione instituta in supplementum exercitus gaudeant (4): cumque causarum patroni immunitatibus personalibus, atque gravaminum et onerum concegillum exemptione emineant (5): ac deniquè vel bachalaurei ipsi aestimandis sint ornati privilegiis; oportet eiusmodi gradus, honoresque academicos, testimonium esse publicum et authenticum dignitatis et meritorum eorum hominum qui ad praeclaram doctrinae lauream adsequendam toto pectore incubuerunt. Undè iure colligas, examinatores in eiusmodi gradibus tribuendis indulgentia utentes,

Lect. XXIX. (2) L. 2. t. 4. l. 8. Novis. Recop.

Lect. XXIX. (3) L. 14 et 15. t. 18. l. 6. Novis. Recop. Et etiàm nobilitate gaudent Doctores. L. 2. t. 21. p. 2. *Fuero de las Cortes de Monzon, año 1553.*

Lect. XXIX. (4) §. 5. c. 35. l. 14. t. 6. l. 6. Novis. Recop.

Lect. XXIX. (5) Not. 2. t. 4. l. 7. Novis. Recop. XXX

falsarios publicos esse : fidei publicae infraectores: eosdemque verba dare Concilio institutioni publicae invigilanti; talisque indulgentiae patronis innumera eaque gravissima quae ex illa emerferint damna esse imputanda. Propterea lex (6) meminit severitatis in exercitationibus pro gradu quoque servandae, et postquam de illis mentionem fecit praecipuèque quod ad licentiaturam attinet, gradum facit ad loquendum enucleatius de bachalaureatus gradu, quem gravem appellat, non solum significans, longè plus interesse boni publici custodiri severitatem iustiae in gradu hoc tribuendo, quam in caeteris omnibus, sed etiàm illum ipsum esse unum omnium maximè necessarium effectis utilioribus communioribusque societatis (7).

LECTIO XXX.

De eodem argumento rursus.

Lex Partitae post scholastici constitutionem fori (1), decernit professores publicos et scholares etiàm à plebeiis et indigenis hominibus in omnibus illorum rebus et personis esse observantia colendos, ità ut munerum

Lect. XXIX. (6) L. 7. t. 8. l. 8. Novis. Recop.

Lect. XXIX. (7) Omni igitur ratione curandum est ut non nisi dignioribus is gradus tribuatur quem unum omnium disciplinarum studiosi expetunt, qui ad cathedras Academiàrum complanat viam, quique idoneos reddit et expeditos scholares ad obeunda iurisprudentiae munera et medicinae exercitia, quae tantam tamque arctam habent cum felicitate salutaèque publica necessitudinem et coniunctionem.

Lect. XXX. (1) L. 7. t. 31. p. 2.

suorum iacturam perferant maneatque infames qui iudices negligentè se gesserint in puniendis illis, quicumque magistrorum publicorum et scholarium in suis personis et rebus violaverint immunitates (2). Magistri omnium disciplinarum academiarum regni, immunes declarantur ab oneribus, à protectione in bella, à suppeditatione equorum onerariorum, et ab omnibus officiis et muneribus publicis.

Verùm tamen quia legum disciplina iustitiae fons est, maioremque ex illa, respublica quam ex ulla reliquarum scientiarum capit utilitatem: Lex Partitae iurisprudentiae (3) magistris sequentia impertivit privilegia. Primum, ubi ad legum civilium cathedras promoti fuerint, dominorum legum et equitum obtineant appellationem. Secundum, quotiès cumque legum magister coràm iudice se sistat, licet ille in iure dicundo occupatus; adsurgat iudex, illum salutet, benignè recipiat, comiter attenteque audiat, faciatque secum sedere. Tertium, apparitores et ianuarii regii, ne morentur illos in locis in quibus caeteri expectando contabescunt, nec impedire possint quominus in regium habitaculum ingrediantur, nisi Rex in secreto penetrati versetur. Tunc erit muneris ianuarii vel alterius ministri exquirere, pateat necne ad Regem additus. Quartum, legum magistri post strenuam publicae iuris institutioni operam datam 20 annorum spatio, comitum dignitate insignes evadant et excellent.

Quid quod clementissimus Rex noster Ferdinandus provehendi disciplinarum studio praestantissimus

Lect. XXX. (2) L. 2 et 6. d. T.

Lect. XXX. (3) L. 8. d. T.

in sapienti sua studiorum Ratione mandavit : ut in unaquaque regni sui cancellaria, vel auditorio, unum ex muneribus magistratus destinetur, eoque ornetur exclusivè, professor secularis utriusque iuris, quem in cathedris suae facultatis 10 annorum intervallo diligentè studiosèque docuisse constiterit (4).

LECTIO XXXI.

De patria potestate.

Diximus dominatum per patriam potestatem acquiri (*). Observandum est, patriam potestatem vel esse iuris naturae et gentium vel iuris civilis hispani. Patria potestas secundum iura naturae, eandem facultatem patri tribuit, ac matri; ità ut ambo in directione et gubernatione filiorum ea peragant, quae ad praestitutum hunc finem adsequendum in primis conferant. Vicissim filii per omnem vitae partem, certa quaedam praestare tenentur genitoribus suis officia, tanquam indubitata grati erga illos animi, argumenta. Undè illud efficitur in hac filiali societate determinata ac mutua officia lege naturae omnibus praescripta gentibus et populis, inveniri. Civitatis leges à praecceptis hiscè naturalibus, neutiquàm abhorrentes:

Lect. XXX. (4) Art. 307. Rationis studior. laudatae. Item art. 308. designatur canonicatus in unaquaque ecclesia cathedrali peninsulae et insularum adiacentium in remunerationem sacrae theologiae et iuris ecclesiastici professorum non saecularium qui pari diligentia et studio per decem saltèm annorum intercapedinem publicitus docuerint.

Lect. XXXI. (*) L. 2. t. 25. p. 4.

voluere insuper, secundum quod ipsis placuit, alia locorum ac temporum adiunctis adcommodata officia describere. Et talis patria potestas civilis est: de qua iam iam loquemur, quaeque apud romanos et hispanos non eodem modo se habet.

Apud nostrates, per dominatum quo pater erga liberos valet, id efficitur, ut filii in subiectioe positi censeantur (1). Excutiamus nunc, in quo iste dominatus consistat, et quo, praestanda à liberis subiectio, pertineat; mutuasque societatis parentum et liberorum obligationes, compertas habebimus. Dominatus hic, ut ait lex (2), reverentiae est, et subiectioe, et castigationis: et ecce tibi paucis verbis paterna omnia attributa descripta. Muneris materni est, liberos lactare primis tribus pueritiae annis. Quo triennio exacto, in posterum, id oneris suscipere ad patrem pertinebit; nisi ex his alter, sit egenus: qua in causa alendorum liberorum officium in alterum transferatur. Quod si ambo prorsus indiguerint, avi onus suscipiant (3). Vicissim liberi alimonia praestare parentibus avisque debebunt, mutuis omnino officii eiusmodi existentibus (4). Praeter obligationem alendi (5), alia inest in parentibus obligatio erudiendi, nimirum; et instituendi liberorum animos: propterea

Lect. XXXI. (1) L. 2. t. 25. p. 4. Patria autem potestas semper erga legitimos liberos intelligitur. L. 2. 3. t. 17. p. 4.

Lect. XXXI. (2) L. 3. t. 17. p. 4.

Lect. XXXI. (3) L. 2, 3, 4, 5 et 6. t. 19. p. 4.

Lect. XXXI. (4) Ecclesiasticus c. 7. v. 28.

Lect. XXXI. (5) Legitimo divortio facto, coniux, cuius culpa evenit, vel qui divortio occasionem dedit, debet ex suis bonis in alimentum liberorum, qui sub cura innocuae partis fuerint, quantum

quia, iudicio legum partitarum (6), institutio tanta vi pollet, ut ea homines natura et consuetudine, eorum apud quos instituuntur, amorem sibi existimationemque concilient. Parentes in liberos suos uti moderata castigatione poterunt (7): ut in officio contineantur; id verò cum opus fuerit, nam necessitate nulla cogente in liberos animadvertere, iniustum et stultissimum est. Quod si à recto tramite deflexerint, coërcendi sunt, in viamque rectam revocandi castigationis ope, quae pro peccati magnitudine adhibebatur. Sed primus locus salutaribus consiliis dandus. Quibus accedat paterna cura actiones filiorum derigendi (8), eosque ipsorumque bona fortunasque tuendi, cum iudiciali tùm extraiudiciali ratione (9). Ad peculium liberorum, eorumque iura, et respectu parentis et eorundem filiorum, quod spectat: cum habeamus in Hispania Romani iuris doctrinam hac super re comprobata; supervacaneum ducimus idem argumentum iterùm ad incudem revocare.

opus sit, elargiri: nullius discriminis ratione habita, exegerint, necne aetatis triennium.

Lect. XXXI. (6) Tit. 20. princ. p. 4.

Lect. XXXI. (7) L. 9. t. 8. p. 7. et L. 8. t. 17 del Fuero.

Lect. XXXI. (8) Princ. L. 1 et 2. t. 19. p. 4.

Lect. XXXI. (9) L. 5. t. 17. p. 4.

LECTIO XXXII.

Rursus de eodem argumento.

Filius sub patria potestate constitutus nequit patrem vel avum in iudicium arcessere (1): potest tamen, si alimenta idonea fuerint ei negata, ob denegatum itè genus, et propter peculium castrense et quasi castrense, vel si pater avusque filii nepotisque bona fortunaeque deteriores fecerint (2). Si liber sub potestate patria arcessere alterum teneretur, vel de iure alterius respondere, id ut praestet permissione paterna opus habet. Quo vinculo liberatur, si viginti quinque annorum aetatem excedat, vel pater abfuerit, aut quae-stio iuridica de militari peculio instituatur (3).

Patria potestas è legitimo matrimonio emanat, necnon ex adoptione legitimationeque (4): quae res materiem nobis disserendi sequentibus lectionibus ministrabunt. Ea, morte naturali aut civili extinguitur. Deindè etiàm dignitate, ad cuius fastigium evector fuerit filius. Morte autem, intelligitur morte patris,

Lect. XXXII. (1) L. 4. t. 7. et L. 7. t. 2. p. 3.

Lect. XXXII. (2) Quotièscumque hoc evenerit, venia à Iudice erit postulanda. Itè petere veniam debet gener, cliens, et discipulus cum his instituenda cum socero, domino, et magistro: et generatim cum omnibus illis personis quibus est observantia et honor adhibendus; vel quae sunt ab inferioribus honore prosequendae.

Lect. XXXII. (3) L. 2. t. 5. p. 3. Etiàm in absentia patris, pro paternis negotiis praestando cautionem de rato.

Lect. XXXII. (4) L. 4. t. 17. p. 4.

quia apud nos mortuo parente, filii in avorum potestatem non incident. Quod apud romanos factitabatur. Nam ex lege recopilata (5) filii legitimis nuptiis impliciti et velati è patria egrediuntur potestate: et hic alter est ex modis potestatis patriae civilis finiendae. Quod si nuptiae hãud velatae fuerint, poterat apud nos iuris romani doctrina sibi locum vindicare. Quod de dignitate diximus apud hispanos mirificè, cum Romano iure consentit. Et quamvis dignitatum vocabula, appellationesque obsoleverint; possumus tamen alias illis aequivalentes sufficere.

Circà mancipationem, romani iuris doctrinam in memoriam volumus revocatam, utpotè cui Partitae libentissimè adsenserint. Verùmtamen nostrae diligentiae erit monere, intuitu detrimentorum quae eveniebant ex quo parentes emancipationes facere ante Ordinarium possent Iudicem, à quo sine discussione recipiebant auctoritatem; cautum fuisse lege recopilata (6) Ordinarios Iudices, ratas non posse statuere habereque tales emancipationes quàm antea eas ad supremum Castellae Senatum deferant, cum instrumentis quibus illarum aequitas et causae idoneae pateant.

Lect. XXXII. (5) L. 3. t. 5. l. 10. Novis. Recop.

Lect. XXXII. (6) L. 4. t. 5. l. 10. Novis. Recop. Senatus amplissimus cautiones à Iudice ordinario adhibitas necnon et testimonia quae illis congruentia exigit, diligenti examiné perspicuens, emancipationis instrumentum sigillo publico obsignatum probat, confirmatque sine praeiudicio veniae aetatis emancipati, de qua deinceps agemus.

LECTIO XXXIII.

De sponsalibus et matrimonio.

Sine matrimonio neque potestas patria, neque familiarum status secundum quem homines aut coniuges sunt, aut coelibes, existere potest. Matrimonium praecedere solent sponsalia, quorum nomine futurarum nuptiarum mentio promissioque designatur. Dicuntur sponsalia à spondendo, quia moris fuit veteribus stipulari et spondere futuras sibi uxores (1). Matrimonium est viri et mulieris coniunctio indivisibilem et fidelem vitae consuetudinem continens. Dicitur matrimonium et non patrimonium, hoc ideò, quia mater, dum est praegnans, et in partu, et nutriendo maiora sustinet onera, quam pater (2).

Cum sponsalia, tum matrimonium contractus sunt, qui consensu perficiantur legibus constituto. Agere igitur de qualitatibus rei utriusque, ad tractationem propriè de obligationibus attinet, et hoc quidem cum relatione ad qualitatem contractus. Sed Ecclesia catholica (3) matrimonia inter Sacramenta numerat (4), et Hispaniae nostrae legislatio sacrorum canonum decreta placitaque complectitur; cumque

Lect. XXXIII. (1) L. 1. t. 1. p. 4. Vide Gellium l. 4. c. 4.

Lect. XXXIII. (2) L. 1 et 2. t. 2. p. 4.

Lect. XXXIII. (3) Tria sunt bona matrimonii, scilicet, fides, proles, et Sacramentum. L. 3. d. T. In paradiso terrestri fuit institutum matrimonium ante peccatum primi parentis. L. 4. d. T.

Lect. XXXIII. (4) D. 1. 3.

agitur de illius validitate, impedimentis caeterisque cum re sacramentaria coniunctis, legibus Partitarum notiones istae universae fere comprehenduntur (5). Itaque exilii et honorum publicationis supplicio interdicta sunt clandestina matrimonia: cum servari oporteat quidquid ad solemnitatem et publicam formam matrimoniorum Concilium sancivit Tridentinum (6). Nec gravissimis poenis vacant hominum militiae ascriptorum clam contracta matrimonia (7).

Quia autem consensus matrimonio praevius debet esse liber: famulus filiam aut consanguineam domini, sine illius iussione ducere uxorem non potest (8). Quique hanc transgressus legem fuerit; procul à patria, perpetuo mulctetur exilio. Nullae sunt praeterea litterae et mandata regia eo fine adhibita, ut mulier aliqua invita in matrimonio collocetur (9). Dominus nemo vi cogere clientem, sive hominem sibi subiectum potest, ut invitus uxorem ducat (10).

In matrimoniorum gratiam varia fuere legibus indulta privilegia. Itaque qui 18 aetatis anno uxorem duxerint, quin venia aetatis indigeant, poterunt rem familiarem suam et uxoris administrare (11). Post quadriennium à die contracti solemnitèr matrimonii numeratum: coniux ab oneribus omnibus officiisque

Lect. XXXIII. (5) Vide Partit. TT. ex 1.º ad 10.ºm Par. 4.

Lect. XXXIII. (6) L. 5. t. 2. l. 10. Novis. Recop.

Lect. XXXIII. (7) L. 6. d. T. et L. 5. t. 4. p. 4.

Lect. XXXIII. (8) L. 1. Not. 1. t. 2. l. 10. Novis. Recop.

Lect. XXXIII. (9) L. 2. d. T.

Lect. XXXIII. (10) L. 3. d. T. et L. 1. t. 1. l. 3. fori.

Lect. XXXIII. (11) L. 7. d. T.

concegilibus sive municipalibus et curialibus et munere collectarii, hospitii &c. redditur immunis. Et horum annorum duobus primis à vectigalibus omnibus liber evadit. Qui vigesimo quinto aetatis anno adhuc in coelibè vita manserint, quamvis in potestate et domo paterna agant, ad eiusmodi onera et officia curialia suscipienda obligati manent. Postremò qui sex liberos virilis sexus vivos habuerit à memoratis oneribus concegilibus et officiis toto vitae suae tempore liberatur (12). In Catalauniae principatu patresfamilias eo privilegio non fruuntur; illis dumtaxat ibi concesso qui utriusque sexus duodecim liberos habuerint, secundum Fororum quibus reguntur instituta (13).

Tandem quamvis matrimonium sit individuum et indissolubile, tamen variis de causis divortium contingit (14). Per divortium iura utrique coniugi matrimonio quaesita relaxantur, et talis causae cognitio ad ecclesiasticum forum spectat. Sed Iudices ecclesiastici in talibus causis divortii non cognoscunt alias incidentes super alimentis, litis expensis, dotibus et caeteris eiusdem generis, quia hae directo spectant ad res temporales et saeculari iudici committendae sunt (15).

Lect. XXXIII. (12) D. l. 7.

Lect. XXXIII. (13) L. 8. d. T.

Lect. XXXIII. (14) Vide t. 10. p. 4.

Lect. XXXIII. (15) L. 20. t. 1. l. 2. Novis. Recop.

LECTIO XXXIV.

*De sponsalium et matrimonii impedimentis impediētib;
civilibus.*

Nos impedimenta pertractamus impediētia à civilibus legibus circà sponsalia et matrimonium stabilita, quatenùs nimirùm ut contractus matrimonium inspicitur, atque hic contractus habet cum civili oeconomia coniunctionem. Lex civilis impedimēta non constituit dirimentia quia de matrimonii valore agere ad sacram Ecclesiae potestatem qua in materia sacramentorum eminet, eiusmodi negotium spectat. Attamen impediētia statuere valet impedimenta, id est, valet regulas indigitare, et rationes statuere ad quarum normam contractus matrimonii celebratio dirigatur, ut malis et damnis quae in societatem civilem dimanare possent, occurratur, et iustitia civilis in similibus contractibus sarta tectaque conservetur. Nunc igitur de huiusmodi legis statutis et placitis instituatur tractatio.

Sponsalium contractus duo necessario exigit: venia à lege praescripta et instrumentum sigillo publico signatum quo contractus sponsalitiis celebretur. Quae si requisita defuerint, nec sponsalia sunt, nec protalibus haberi in tribunalibus, sive civilibus, sive ecclesiasticis possunt (1). Quemadmodum enim romani ut incommodis ex verborum levitate et libidine

Lect. XXXIV. (1) L. 18. t. 2. l. 10. Novis. Recop.

hominum proficiscentibus obiam irent, verbalem contractum de medio sustulerunt, nisi animo seriò et deliberato perageretur quasdam adhibendo formulas et solemnitates verborum, vèluti pignora interioris animi et sinceri sese obligandi: ità ius patrium sponsalitiùm contractum verbo tantum celebrari non sinit, nisi adsit deliberatio; nisi maturum et diligens examen praecedat, et eorum, qui eiusmodi contractum probare debent consensus. Hic à diversis personis praestatur, pro aetate et qualitatibus eorum quibus contrahendum matrimonium sit.

Facultatum patriae potestatis altera semper fuit, parentes vel approbare vel improbare liberorum matrimonia posse. Propterea filii familias 25 annis et filiae 23 minores in quocumque fuerint statu constituti matrimonium inire sine parentis venia consenssioneque nequeunt. Qui si dissenserit, rationem sui dissensus et contumaciae reddere non tenetur. Quod si filii filiaeve ad altiorem aetatem pervenerint, poterunt arbitrato suo, matrimonio copulari non expectato paterno consensu: quod lex existimet inesse in illis iudicii maturitatem, quo consideratè adcuratèque in tali negotio se gerant. Deficiente patre eadem pollet mater autoritate, sed hoc discrimine, quod tali casu filiis et filiabus facta est ineundi matrimonii potestas pro arbitrato suo, anno uno minoribus, scilicèt, anno 24 viris, et foeminis 22 exactis. Iàm si parens uterque desideratus fuerit, auctoritas eadem in paterno; vel hoc mortuo in materno avo recidebit, quo casu minoribus non erit expectanda modò memorata aetas: ità ut viris ad nuptias aspirare anno 23 aetatis

suae; 21 verò foeminis, liceat. Quid verò si parentes avique ad plures abierint? Illorum vices tutores agent; pro his verò extabit domicilii Iudex. Quorum nemo ad reddendam rationem, cùm minoribus matrimonium petentibus abnuerint, obligatur. Quo in statu nihil erit impedimenti, quo minùs possint in matrimonio quàm liberrimè collocari viri, stàtim atque 22 annum, foeminae 20 compleverint.

Evincere ac planum facere adnitentibus, dictarum personarum discensum iniustum atque è rationis sensu alienum existere, patet recursui locus. Sed ità ut si recurrentes eius generis fuerint de quibus mox agemus, quique praetereà regium permissum impetrare debeant, talibus ad Regem est recursus deferendus, necnon ad regiae Camerae Senatum, supremi Castellae concilii moderatorem, propriosque Magistratus et Iudices: ut testimoniis eorum, à quibus exigere placuerit, perspectis et cognitis, in expetita permissione tribuenda vel non, quod optimum factu sit descernant. Caeteris reipublicae classibus idem patens est recursus ad Cancelliarum et Auditoriorum regionum Praefectos et ad Asturum Praesidem: qui sese eadem ratione praestabunt, per eademque vestigia grandientur. Vicarii ecclesiastici qui vim et auctoritatem impenderint matrimonio cui contrahentes, secundum requisita superius dicta non fuerint idonei, patria expellentur et bona eorum temporalia publicabuntur⁽²⁾. Eodemque supplicii genere Leges in contrahentes animadvertent. Ex dictis fit perspicuum, filiis familias

celebrandis sponsalibus et matrimonio ineundo parentum et caeterorum quos innuimus consensum esse summoperè necessarium.

Videamus nunc quae aliae personae praeter hunc domesticum consensum, publico etià vel regiae auctoritatis indigeant. Serenissimi Infantes et reliquae personae regiae inire coniugia non poterunt nisi ob-
tenta facultate regia, quae erit ipsis tributa in cau-
sis ocurrentibus iis conditionibus quae circumstantiis
maximè videantur expedire (3). Cum valdè oporteat
ut in suo serventur splendore familiae ad successio-
nem magnatum regni vocatae etià in gradibus remo-
tioribus, necnon et titulorum domus, rectè decretum
institutumque est, ut post paternum consensum ob-
tentum, etià permissionem regiam petere in Came-
ra debeant (4). Etià familiarum suarum et status sui
nitoris tuendi causa ad matrimonialem contractum
ineundum à supremi Castellae Senatus Praeside et
Moderatore veniam postulare iubentur Conciliarii et
Ministri togati omnium tribunalium regni. Eadem le-
ge sunt obstricti insignium ordinum equites cuiuscum-
que fuerint conditionis, qui omnes ab regio ordinum
coetu debitam obtinere aduentiam debent, cum de
matrimonio contrahendo cogitant (5). Nec verò viri
militares et militiae gradibus insigniti, à tali veniae
postulatione sunt liberi: qua de re, ut de matrimonio
militum adeundus est legum militarium Codex (6). In

Lect. XXXIV. (3) D. L. 18.

Lect. XXXIV. (4) L. 9. d. T.

Lect. XXXIV. (5) D. L. 19.

Lect. XXXIV. (6) L. 9. d. T.

eadem necessitate regiae veniae adsequendae comprehensi intelliguntur Collegiorum, Seminariorum et Academiaram publicarum professores et alumni, quicumque uxorem ducere voluerint: etiãsi ad sponsalia petere veniam et facultatem teneantur alumni Ecclesiasticorum Seminariorum ab Reverendissimis Episcopis: Academiaram professores et alumni à supremi Castellae Senatus Ministris, quibus Academia- rum commissa moderatio est: et aliarum disciplinae domorum membra Ministros protectores adeant; his enim omnibus regia est demandata auctoritas. In Collegiis militaribus nobilium et immediatae regiae protectionis, cum virorum, tum foeminarum, Rex potestatem de quà agitur veniamque tribuendi sibi integram reservavit (7).

LECTIO XXXV.

De dotium constitutione.

Tractandum nobis est lectionibus sequentibus de dote aliisque negotiis cum matrimonii doctrina sociandis. Dos est, donatio quaedam mulieris nomine in virum collata ad sustentanda matrimonii onera (1).

Lect. XXXIV. (7) LL. 11, 12, 13. d. T.

Lect. XXXV. (1) Dotem esse donationem vix dubitari potest: eo quod matrimonium sine dote esse potest. Sed est donatio quaedam: id est, non mera et propria, nam datur sub conditione si matrimonium sequatur, et ut eius oneribus serviat, finitoque restituatur. Dos in virum confertur uxoris nomine quia non tantum ab ea, sed ab eius quoque parentibus, et quibusvis aliis, tam ante quam post matrimonium constituitur. *El algo que da la muger al marido por*

Duplex dos est: profectitia et adventitia (2). Profectitiam vocant, quae à patre, vel avo paterno, vel alio parente per virilem sexum cognatione iuncto, profecta est. Nec refert, utrùm filia in potestate sit, àn emancipata, nec utrùm dos ex bonis, vel ex facto et contemplatione eorum proficiscatur. Adventitia dos est, à quovis alio quàm à memoratis personis data, imò si pater dedit, non tanquàm pater, sed fideiusor, alio dotem promittente, vel filiae debitor ex eius iussu, dos talis adventitia iudicatur.

Hactenùs de definitione ac divisione dotium orationem instituimus; videamus nunc, quis eas, qua ratione, et quibus de rebus, efficere aut elargiri possit. Dos spontè tribuitur; vel quia lex eius tribuendae obligationem imponit (3). Undè nova oritur dotium divisio in voluntarias et necessarias. Pater igitur ad filiam, quam apud se habet, sive de suo illa habeat, sive non habeat, dotandam obligatur. Eadem obligatione obstringuntur avus atavusque paterni, si virgines dotandae sint pauperes. Quia verò lex 8 Partitarum qua haec doctrina proponitur et stabilitur nepotes in potestate avorum esse supponat, quod etiàm videatur iure in romano praescriptum, in dubium vertitur: utrùm moribus praesentibus extincta iam patria potestate in avis atavisque comparatè ad nepotes primi

razon de casamiento, es llamado dote: é es como manera de donacion, fecha con entendimiento de se mantener é ayuntar el matrimonio con ella. L. 1. t. 11. p. 4. Contractus dotis est contractus nominatus et de iure gentium. Lopez. in glor. in prim. t. 11. p. 4.

Lect. XXXV. (2) L. 2. t. 11. p. 4.

Lect. XXXV. (3) L. 8. d. T.

et secundi ordinis, quandò matrimoni causa liberi è potestate egrediuntur paterna, addubatur inquam, utrùm in avis atavisque earum dotandarum obligatio cesset. Verùm tamen quum egressio liberorum è potestate patria propter matrimonium legitimum et velatum, iuri civili, salvo naturae iure, ascribatur: idcirco Iurisconsultus illustris Cavarruvias aliique docti viri in ea fuerunt sententia ut obligationem posteris dotandi màgis quàm civilem, naturalem esse putarint, atque adeò in avis atavisque nostra etiàm aetate eiusmodi officium manere.

Mater ad dotandam filiam nequit compelli. Poterit verò si haeresis manifestae crimine maculata sit; aut infandae iudaeorum muamedanorumque superstitioni addicta: filia tamen catholicam Religionem profiteatur (4). Sed scriptores, glossae adhaerentes, hanc obligationem porrigunt eam ad causam, ut mater opibus florens sit; pater verò egenus et obscurus. Eadem ratione quicumque virginis alicuius minoris bonorum nactus fuerit administrationem, à iudice ad eam dotandam cogi, pro facultatibus potest.

Praeterea civiles leges pro principio inconcusso statuunt, inter eleemosynas operaque pia, quibus bona ac redditus ecclesiastici destinantur, non postremum esse locum assignandum, orfanarum egenarumque virginum dotationi, cuius ope nubere queant. Immò id pium opus alterum ex maximè necessariis ac maximi meriti esse: ità ut ex legatis testamentorum necessariis debeat aliqua pars foeminarum, quae egestate laborant,

in subsidium dotis deputari. Insuper Praelatis in-
iungitur, ut in hoc beneficentiae genus adeò prae-
clarum opera pia, quae in suis Dioecesibus minùs
utilia existerint, liberalissimè conferant: et praeterea
eam omnem portionem, quae assignari ex minutio-
ribus, quas habebunt, eleemosynis, valeat: gene-
ratimque omnia quae speciali applicatione usuque
caruerint (5).

Sequitur quibus modis dos constituatur. Sapientes
tres indicant: nam aut dari, aut dici, aut promitti.
In datione dotis non interest, utrùm vera interveniat
traditio, àn ea quae pro traditione habentur, vèluti si
fiat brevi manu aut per acceptilationem (6). Secundus
modus dotis constituendae est dictio sive promissio;
tertius verò est stipulatio. Dos purè vel ad diem cer-
tam promitti potest: et etiàm ad diem incertam quae
ante mulieris mortem potest advenire (7).

Tandèm in dotem dari possunt res omnes quae
sunt (8) in commercio: sive sint quantitates pondere,
numero, aut mensura constantes: sive sint corpora,
eaeque immobilia, mòbilia aut sese moventia: nec re-
fert, utrùm sint aestimata, àn inaestimata, quamquam
indè oriatur non praetermittenda alia dotium divi-
sio (9). Sed contractus dotis aestimatae cum viro

Lect. XXXV. (5) L. 7. t. 3. l. 10. Novis. Recop.

Lect. XXXV. (6) L. 10, 11 et 13. t. 11. p. 4.

Lect. XXXV. (7) Ut promitto dotem isto anno solvere: debet
tamen annus iste non à tempore promissionis; sed à tempore sole-
mnitatis nuptiarum incipere. LL. 11 et 12. d. T.

Lect. XXXV. (8) L. 14. d. T.

Lect. XXXV. (9) L. 16. d. T.

debet iniri, et simul in aestimationem consentire ut aestimatio emptionis locum teneat. Sed si in aestimatione deceptio interveniat, qualiscumque quantitatis sit, rescindi atque reformari debet. Denique res incorporales etiam in dotem dari possunt: veluti usufructus et nomina (10).

LECTIO XXXVI.

De dotium aliarumque donationum nuptialium taxatione.

Donationes nuptiales, donationes continent varias nominibus diversis nuncupatas, quibus legalium studiorum vindices quum eas singillatim exponere et in bono lumine locare conantur; tenebras offundere potius, quam eisdem adferre perspicuitatem videntur. Nos ut in caeteris, ita hoc loco sensa nostra ad legum verba tanquam ad tutissimam cynosuram exigimus: ne alicuius erroris impingamus scopulo. Quemadmodum igitur marito dotem tribuit uxor, ita maritus

Lect. XXXV. (10) Sed de nominibus statuitur quod si debitor per mulierem delegatus ad dandam dotem viro, esset pater, avus vel proavus mulieris delegantis, non imputatur marito, petendi debitum in dotem constitutum, negligentia; licet postea talis debitor non solvendo reddatur. Si vero debitor alia persona esset, et debitum ex causa onerosa proficisceretur, talis negligentia viro imputatur: si autem ex lucrativa, distinguendum est an dos finita et certa sit, an infinita atque incerta. Priori casu, viro imputatur; minime vero in posteriori. L. 15. d. T. Sed cuius expensis debet exigi nomen debitoris datum in dotem an viri, vel uxoris? Gregorio Lopez glos. in d. L. placet opinio Bartoli asserentis tales impensas non modicas de dote esse deducendas. Vide Castro: *Discursos criticos sobre las Leyes*, l. 4.

quasdam res alias uxori largiri consuevit: donationis-que propter nuptias vocabulo significatur, id quod vir uxori coniugii ratione destinat. Eiusmodi donatio apud hispanos arrarum nomen adsumpsit; quamvis iure illud communi significationem aliam habeat: continet enim quidquid inter sponso mutuo in signum et tutamentum futuri matrimonii datur, ita ut quamdam pignoris speciem referat, qualis in reliquis contractibus intervenit (1). Quidquid eius fuerit, certum est Partitae legem, inter dotem et arras velle proportionem aequalitatis servari (2); licet Fori lege praescribatur hanc proportionem esse mariti bonorum copia aestimandam, usque adeo ut maritus uxori pro arris non valeat, plus decima parte bonorum suorum largiri, neque verò huic legali statuto renuntiare (3). Quod tam religiosè servandum sit, ut qui tabellarius publicus sive scribe illius infractionem auctoritate sua munierit, confestim officii sui iacturam subeat.

Lect. XXXVI. (1) P. t. et L. 1. t. 11. p. 4.

Lect. XXXVI. (2) *Las dotes é las donaciones que face el marido á la muger, é la muger al marido se pueden fazer ante que el matrimonio sea acabado, ó despues. É deben ser fechas egualmente; fueras ende, si fuese costumbre usada de luengo tiempo en algunos lugares, de las fazer de otra manera. d. L. 1.*

Lect. XXXVI. (3) Nec cum iuramento quidem quemadmodum perspicuè docet in criticis suis locupletibusque in leges Tauri commentariis dominus Llamas, quia dimissio sive relaxatio sanctionis legalis iuramento confirmari nequit. Neque enim mandata legum in reipublicae emolumentum ordinata everti à iuramento valent. Praepositus valentinus Ioannes Sala admonet etià hanc taxationem, non arguere respectum ad actualia mariti bona quae contrahendi arras tempore numerentur, sed etià ad ulteriora bona: sive quae sequentibus temporibus comparaverit. L. 1. t. 3. l. 10. Novis. Recop. sive 50. Tauri.

Sed licet ad arras quod attinet novitas haec fuerit inducta, mansit tamen integra dotis proportio in ordine ad reliqua donaria quae appellari liberalitates sponsalitiaie consueverunt. Talia numerantur monilia, auri gemmarumque munera quibus mariti sponsas adficere solent: quae debent intrà octavae bonorum dotalium partis terminos coërceri, pro nullis et irritis iudicatis contractibus omnibus et promissis quae factae ad huiuscè legis scitum eludendum fuerint, nullius classis personarum discrepantiae ratione habita (4). Nec verò suprà dictam octavae dotis mensuram superabit in nuptiarum quod celebritatis et pompae sumptu fuerit collocatum, quippe omnia includi in octava parte valoris dotium spectata ratione temporis quo constituentur, debent (5).

Mensura quantitatis dotium itidè est assignata inspectis quae dotes afferant, ni modus adsit detrimentis. Itaque qualiscumque extiterit status vel

Lect. XXXVI. (4) L. 6. d. T.

Lect. XXXVI. (5) L. 8. d. T. Etiam legibus cavetur mercatores, argenti aurive fabros, domorum negotiationis Praefectos aliudve personarum genus vel per semetipsos aliorumque interventu nullo unquam tempore posse postulare, nec iudicio repetere aut vindicare merces aliasve res quae dederint mutuo alicui personae cuiuscumque status vel conditionis, nuptiarum causa. L. 2. t. 3. l. 10. Novis. Recop. Esponsalitia largitas nullius est roboris si nuptiae non sequantur, nisi osculum intercesserit, quia si sponsus sponsam fuerit osculatus sponsa lucretur dimidiam partem totius largitionis. Quod si illam non fuerit deosculatus, nihil lucretur. Si verò nuptiae sequutae fuerit, totum quod datum est, uxor haeredesve illius lucrantur, si arrha defuerit in eiusmodi coniugio; quia si intervenerit arrha uxor vel illius haeredes intra viginti dies postquam fuerint à mariti haeredibus requisiti possunt eligere, arrham accipere vel largitatem sponsalitiã retinere. L. 52. Tauri vel l. 3. t. 3. l. 10. Novis. Recop.

dignitas hominis qui habuerit numerum minimorum quos maravedicios appellant euantitatem 200② usquè ad 500② potest in dotem constituere unicuique ex filiabus legitimis millionem tantummodò. Qui reddituum annuorum 200② minus habuerit, non plùs quam 600② in dotem destinare poterit. Qui verò fines transierit 500② usquè ad millionem et 400② redditum, millionem cum dimidiò poterit elargiri. Cui vero redditus fuerit plusquàm millionis et medietas, licebit elargiri unius anni redditum: modo non excedat 12 millionum numerum, quia etsi proventus annui 12 millionibus maiores sint, amplius elargiri non potest. Praetereà, titulo dotis aut nuptiarum filiae nemo potest aut dare aut polliceri bonorum quae possidet tertiam aut quintam partem: neque illa aestimanda est meliorata tacitè aut expressè ullo inter vivos contractus genere, sub nullitatis poena (6).

Quandòquidem verò optima reformationum exequendarum ratio ea sit quae ad exemplum in Aula Regia proponitur, recte omnino videtur sancitum ut nulli ex nobilibus foeminis Palatinis quae nupturae sunt, plùs quam millio maravetinarum pro dote ascribatur; semimillio verò si ex his fuerint quae Camerariarum nomine regiis personis famulantur. Itidèm vetitum optime fuit ullum domus regiae, aliudve iustitiae potestatisque publicae officium, dotis commodique causa alterove peculiari titulo, posse conferri (7).

Lect. XXXVI. (6) y (7) LL. 6 et 7. d. T. 3. l. 10. Novis. Recop. Vide enarrationem quam edidit in Caroli V. Imp. constitutionem de non meliorandis dotis ratione filiabus, *Gaspar de Baeza*, prodiitque Granatae 1656.

LECTIO XXXVII.

De iure dotium, et de bonis paraphernalibus.

Dote secundum constitutionem eius inspecta: modo ad examinanda eius efecta, transitum faciamus. Examen istud in eo repositum est ut intelligatur, ad quem dominium, incrementum, decrementumve bonorum pertineat dotialium: quandò habet vel non locum evictio; utrùm repeti dos possit matrimonio existente: cui deniquè et quà sit ratione restituenda.

Maritus ergo fructus dotis sibi parat lucraturque, simul ac tria confluant requisita. Primum, celebratum matrimonium esse. Alterum dotem traditam esse atque à marito occupatam. Ad eodem tandèm revera matrimonii sustineri onera (1). Dotis fructus ante nuptiarum celebrationem capti inter incrementa dotis ipsius computantur, nisi sponsae illos victui cultique sponsus insumpserit (2). Damnum vel augmentum dotis ad mulierem, si non aestimata fuerit, attinebit. Ad maritum verò; si iàm in aestimationem venerit, vel ex his rebus resultet quae numero, pondere, et mensura constant. Postquàm maritus potestatem sponte recepit dotem, vel eius pretium restituendi: detrimenta meliorationesque uxoris erunt, si maritus rem integram restituere praetulerit; nisi

Lect. XXXVII. (1) L. 25. t. 11. p. 4.

Lect. XXXVII. (2) L. 28. d. T.

uxor damnam superveniens mariti culpa imputandum esse convicerit (3). Quamvis detrimenta armentorum vel gregum mulier perferat: debet ex his quos grex protulit arietes vel boves fato concedentes in supplementum maritus reponere (4).

Cum in dotationibus aestimatio venditionis vices sustineat, in aperto est, maritum alienare aestimatam dotem valere. Tantum enim restituendo illius praetio manet obligatus. Propterea non aestimatam alienare nequiquam poterit, in specie profecto ab eo restituendam (5). Doctus professor Ioannes Sala (6), saepe laudatus observat, alienationem non aestimatae dotis à muliere marito adnuente factam, laudabili consuetudine rescindi atque revocari eo quod tales alienationes maximam dotis partem exauriant, atque adeò laeditur publica utilitas manente uxore indotata. In decernendo autem mulieri supersit necne dimidia pars dotis incolumis, habenda ratio temporis est in quo fiunt alienationes.

Mariti igitur erit dotem exigere; nisi parentis aut avui aut proavui sit debitum, propter observantiam talibus personis impendendam (7). Si verò dos in iudicio evicta fuerit debet evictioni stare, et sarcire iacturam mulier vel dotans si modo dos aestimationem subierit; quod si dos inaestimata remansit, non

Lect. XXXVII. (3) L. 18. d. T.

Lect. XXXVII. (4) L. 21. d. T.

Lect. XXXVII. (5) L. 7. d. T.

Lect. XXXVII. (6) §. 12. t. 5. l. 1. illus.

Lect. XXXVII. (7) L. 15. d. T. 11. p. 4.

tenebitur ad evictionem sive ad dotem in tuto reponendam, nisi dolus ex parte dantis intervenerit vel dos promissione sive obligatione constituta fuerit (8).

Aestimata dote eo consilio ut indè venditio existat, aut rerum fungibilium ex numero, pondere, et mensura coalescentium; licet, eam alienare marito: quandoquidem matrimonio extincto, restituendo illius valori pretiove tantummodò manet obstrictus. Inaestimata manente dote; caret maritus eius alienandae facultate. In utroque tamen cassu (9), maritus dominio potitur dotis, quandiù matrimonium non terminatur. Propterea quaerendum est, àn ab ipsa possit repiti ita ut maritus tali dominio expolietur. Profecto si matrimonio vigente mulier innotuerit virum suum ad egestatem esse reductum; veritaque fuerit, dotem ab ipso labefactatam; valebit, in iudicio exigere, ut ea sibi restituatur, vel ut maritus sponsionem praebeat, fore ut nunquam sit illam alienaturus; vel deniquè dotem deponat apud personam vigilantem et fidam, bonaque immobilia idonea omnique soluta vinculo possidentem, colligentemque fructus quibus ali sustinerique coniuges ambo queant (10).

Restituenda dos est alterutrius coniugum obitu cessante matrimonio, hoc discrimine possito: et si dotalia bona ex immobilium numero fuerint, restituantur extemplo; intrà annum verò, si mobilium (11);

Lect. XXXVII. (8) L. 22. d. T.

Lect. XXXVII. (9) D. L. 7.

Lect. XXXVII. (10) L. 29. d. T.

Lect. XXXVII. (11) L. 31. d. T. Si inter virum et uxorem

nisi minores aetate liberi superstites matrimonio sint. Quod si evenerit, superstes coniux, tradendae doti non obstringitur antequàm adultam aetatem attingerint. Erit tamen muneris illius filios moderari, bonae illorum institutioni consulere, dotem illis integram tueri nec alienare, aut cum minorum damno iniqua ratione permutare. Praeter allatam, alia etiàm restituendae dotis causa adfertur, cum videlicèt: eiusmodi restitutio interveniente divortio, fieri debet (12).

Quo tempore fit restitutio potest maritus petere, ut impensae à se factae in re dotali, quae neutiquàm aestimata fuit submoveantur. Impensae, inquam: quae rei commodum attulerint, non verò ad ornatum eius solummodò comparatae (13). Hac in restitutione, pars fructuum ex dote perceptorum vel percipiendorum in anno dissolutionis matrimonii in mariti gratiam, pro mensibus et diebus durationis matrimonii, subtrahitur (14). Deniquè non ommittendum neque maritum neque eius haeredes posse ad restitutionem dotis vi propelli: nisi ea ratione quae viribus et opibus eorum par sit, sine alimentorum eorundem nocumento. Id quod maximè beneficio competentiae, quo pollent, consentaneum est (15).

Mulieribus alia sunt bona ad dotem minimè intercedat pactum de dote, et donatione propter nuptias, parteve eius lucranda, matrimonio soluto; dum tamen sit pactionis aequalitas, et quis coniugum decedat sine liberis, vel religionem intret, lucratur superstes deductum in pacto. L. 23. d. T.

Lect. XXXVII. (12) L. 26. d. T.

Lect. XXXVII. (13) L. 32. d. T.

Lect. XXXVII. (14) D. L. 26.

Lect. XXXVII. (15) D. L. 32.

pertinentia quae paraphaernalia dicuntur⁽¹⁶⁾. Superest ut de his agamus. Ea sunt bona paraphaernalia quae separatim à dote ab uxore possidentur. Sed si mulier horum bonorum maritum fecerit dominum, dominio ille gaudebit, quamdiù matrimonium perdurabit, non aliter iisdem bonis, atque si dotalibus adnumerarentur, potiens. Quod si uxor retento sibi eiusmodi bonorum dominio, ipsorum tribuerit marito administrationem, vel eodem facto mariti bona manent ad reparationem et sarcimentum, siquidem paraphaernalia dicta dispendium passa sint, obligata. Si autem non dominium tantum, sed administrationem etiã sibi uxor retentam voluerit bonorum paraphaernalium: non dubium est quin maritus ab eiusmodi obligatione hipotecaria liberetur. Verùm tamen propter societatis aequalitatem, de qua iam sequenti lectione erit agendum, fructus et proventus omnes talium bonorum utrique coniugi communes permanebunt.

LECTIO XXXVIII.

De societate matrimoniali.

Ex definitione matrimonii colligimus coniuges inter communionem bonorum societatemque legalem intercedere, de qua nobis hoc in loco erit tractandum, ubi doctrinam civilium effectuum matrimonii persequimur.

Ex lege consuetudinis, bona quae à marito, et ab uxore possidentur, ad utrùmque ex dimidia parte

Lect. XXXVII. (16) L. 17. d. T. et vide Glossan Lopezii in d. L. 17.

pertinere in confesso est apud omnes, excepto eo, quod separatim unusquisque suum esse convicerit (1). Haec societas, non ob privatam commoditatem, sed sanctione legis instituta; illius decretis est obnoxia, ita ut quamvis maiores copias maritus; vel contra mulier adtulerit, sunt utrique lucra et incrementa communia (2). Undè titulo communi et oneroso, quidquid utrique coniugi persistente matrimonio ex bonis ab ipsis adlatis provenit incrementi; id bonorum lucroperceptorum nomine indicatur (3).

Qua ex definitione nullo negotio intelligimus, quae sint bona superlucrata, ut ita dicam, atque adeò communem inter coniuges partitionem admittentia. Profecto bonorum summa quam unusquisque in matrimonio arcam intulerit, et quod illo persistente, haereditate, donatione, aliove titulo lucrativo comparatum est; necnon et bona peculii militaris, officiorum regionum, et donaria quae fuerint acquisita, meliorata, et pro altero illorum habita, venient in classem bonorum patrimonii eius coniugis proprii qui illa bona erit adeptus: quò alter coniux ipsorum partem percipiat. Fructus verò redditusque horum bonorum omnium, itèmm communi consilio et industria parta, etsi officia sint, munera, vel reliqua peculii militaris, ac demùm emptione vel alio titulo oneroso acquisita; omnia partitioni manent obnoxia atque adeò lucro apposita, sive lucrum efficientia vocitantur (4).

Lect. XXXVIII. (1) L. 4. t. 4. l. 10. Novis. Recop.

Lect. XXXVIII. (2) L. 1 et 3. d. T.

Lect. XXXVIII. (3) LL. 1, 2 et 10. d. T.

Lect. XXXVIII. (4) L. 1 et 5. d. T.

Quam ob rem ut bona huiusmodi esse noscantur, opus est pervidere existant necne integrae summae bonorum uniuscuiusque coniugis. In omni quippe societate lucra appellaveris: quod post debitorum solutionem, iacturas, et summarum pecuniariarum diminutionem, supersit. Juxta Covarraviae spectatae dignitatis viri opinionem quamdiù viget matrimonium, maritus in actu et in habitu, ut aiunt, bonorum superlucratorum dominium tenet et possessionem: in habitu tantum, mulier, usque dùm matrimonii perumpatur vinculum; tùm enim eadem ratione ac maritus, bonorum dictorum particeps erit, in ea parte quae ad ipsam pertineat. Indè deducitur matrimonio stante, alienare maritum superlucrata bona posse inexpectata mulieris consensione approbationeque, nisi alienatio dolosa esse reperitur, atque ad eludendam legem, et uxorem damno adficiendam, excogitata (5). Matrimonio verò soluto in pares portiones duas superlucrata dividuntur bona. Tùm quisque coniux optionem habet, liberrimè de ea portione quae sibi contigerit, disponendi. Quin bona illa, neque in proprietate, neque in usufructu, in liberorum commoditatem reservare, teneatur. Quod si uxori legatum aliquod maritus reliquerit, id non valet in ea portione quam illa, bonorum lucratoriorum nomine adeptura est, connumerari. Sceleris causa, quod maritus, vel uxor admitterit, quantumvis grave, non amittit alter, alterius culpa, nec bona sibi contingentia, nec matrimonii spatio adeptorum dimidiam lucrorum partem (6).

Lect. XXXVIII. (5) L. 5. d. T.

Lect. XXXVIII. (6) L. 10. d. T.

Postremo admonitione dignum censemus ex bonis superlucratis deduci coniugalia onera. Propterea quae ex iisdem deducendas bonis, quae filiabus assignabuntur, dotes. Item, quae filiis tributae fuerint, propter nuptias donationes. Quod intelligas, non solum cum dotare, aut huiuscemodi donationes peragere ambo coniuges promiserint: sed etiam, cum maritus unice promiserit, vel fecerit (7).

LECTIO XXXIX.

De liberorum differentia: et de legitimatione et adoptione.

Legitimatione et adoptione etiam patria potestas acquiritur. Sed statim oritur quaestio, quoniam liberi illegitimi legitimari queant. Multiplicem liberorum esse conditionem indubium est. Quidam enim sunt filii legitimi et naturales qui secundum legem et naturam geniti iudicantur (1). Alii sunt legitimi tantum (2): ut adoptivi et arrogati sic dicti: quia secundum legem dumtaxat sunt filii; lex enim illam cognationem adinvenit. Illegitimi vero quatuor sunt generum (3). Alii sunt naturales tantum qui ex concubina et extra matrimonium suscepti. Alii dicuntur spurii: nati ex illa

Lect. XXXVIII. (7) L. 4. t. 3. l. 10. Novis. Recop.

Lect. XXXIX. (1) Vide titulum 13. p. 4. Vide L. 1. d. T.

Lect. XXXIX. (2) Vide t. 16. d. P. 4.

Lect. XXXIX. (3) T. 14. et 15. p. 4. Vide L. 1. T. d. 15. P. 4.

Inter spurios et manzeres haec est differentia, quod manzeres sunt nati ex publica meretrice, spurii vero non ex publica, sed neque uni solum commiscetur neque in domo ut concubina retinetur.

quae pluribus commiscetur. Alii vocantur adulterini; alii incestuosi, quique ex nephario vel incestuoso congressu earum personarum quae in matrimonio esse nequeunt, nati sunt.

In legitimandi modis assignandis ius patrum à romano non discrepat. Sed cum onera et munera curialia eius naturae sint, ut perferre ea omnes, exclusis qui exemptione gaudent, teneantur, et quia populorum regimen, longè aliam formam hodiernis moribus, quàm priscis temporibus exhibeat: mirandum non est privilegium legitimationis in usu non esse, per oblationem curiae. Quarè de duobus reliquis disputabimus: videlicèt, per subsequens matrimonium et rescriptum Principis.

Per subsequens matrimonium legitimantur filii naturales tantum (4): sed filius naturalis tantum est qui ex his nascitur qui tempore conceptionis, vel natiuitatis, licitè poterant matrimonium contrahere (5). Tanta ergo est matrimonii virtus (6). Tales filii naturales possunt etiàm legitimari per rescriptum Regis quoad omnia temporalia effecta: et per rescriptum

Lect. XXXIX. (4) L. 1. t. 13. p. 4.

Lect. XXXIX. (5) L. 1. t. 5. l. 10. Novis. Recop. vel L. 11. Tauri. Adde dummodò pater eum reconoscat in filium, si mulierem tanquàm concubinam in domo non habuerit, vel solam; nam si sola in domo vel ut concubina habitaberit, tunc filius pro naturali haberetur, etiàm secun. laud. Leg. et ex dispos. LL. Partit. Vide Ant. Gomez in L. 11. Tauri, §. 2.

Lect. XXXIX. (6) Nam si quis habet filios naturales ex concubina, et postea contrahit matrimonium cum ea, statim tales filii ipso iure legitimantur, tanquàm si à principio essent legitime nati, dummodò praedicta requisita observentur.

romani Pontificis quoad spiritualia dumtaxat (7). Tunc enim pro legitimis habentur, licet parentum hidalgorum liberi legitimi à Rege facti, à tributorum et onerum collatione non intelligantur immunes, quia similes legitimaciones ad hidalguae participationem non semper porriguntur (8), praesertim eo quod Rex non solum naturales filios ex concubinis habitos legitimet, sed etiã spurios et incestuosos, motu proprio vel ad supplicationem abstergendi maculam natalium causa.

Ad adoptionem quod attinet, patrii iuris doctrina, iuris romani doctrinae non est dissimilis. Infantes non possunt adrogari; benè verò impuberes. Sed Rex cuius approbatione hoc est faciendum; decernit ad examen revocari et ante oculos haberi, adiuncta quaedam, quae Partitarum legibus exprimuntur (9).

LECTIO XL.

De tutela et cura in genere.

Minores 25 annis parentibus orbi, in custodia sunt tutorum vel curatorum positi. Tutor datur ad tuendos

Lect. XXXIX. (7) L. 4. t. 15. p. 4. *Piden merced los omes á los Reyes, que les fagan sus fijos, que han de barraganas, legitimos. Esi cabe su ruego, é los legitiman, son dende adelante legitimos, é han todas las honrras, é los proes, que han los fijos que nacen de casamiento drecho.* d. L. 4. Sed iuxta LL. 5 et 6. t. 5. l. 10. Novis. Recop. non per omnia legitimati aequiparantur legitimis.

Lect. XXXIX. (8) LL. d. 5 et 6. Et agitur de generalibus legitimacionibus non expressa nobilitatis praerogativa. Vide Greg. Lopez in Glos. L. 4. t. 15. p. 4. nuper laudatae.

Lect. XXXIX. (9) L. 4. t. 16. p. 4. Fit concessio cum causae cognitione ut apud romanos, et praestita causione idonea, quod si adrogatus in pupillari aetate decesserit eius bona haeredibus restituet. Vide omnem titulum 16. p. 4.

impuberes qui per aetatem se spontè defendere nequeunt (1); curator verò datur ad administranda bona et rem familiarem eorum qui quamvis puberes sint, tamen ob aliud impedimentum res suas ipsi curare non possunt, quales sunt 25 annis minores, furiosi, prodigi, absentes (2). Tutela est testamentaria, legitima et dativa (3). Sed nos in argumento in quo ius patrium mirificam cum romano convenientiam ostendit, nulla est causa cù lectores detineamus.

Quicumque fuerint parente destituti, dubitandum minimè est sub protectione Regum eos esse, à quibus utpotè clientum vel subditorum suorum omnium communibus parentibus miserriorum orphanorum benignissimè suscepta tutela et custodia est. Licet tutoris testamentarii designatio parentibus tribuatur, defectuque eorum, teneat tutela legitima locum; semper illud pro indubitato habetur deficiente tutore testamentario et legitimo providere pupillis de tutoribus, incumbere Magistratibus negotio huic invigilantibus et intervenientibus; tam in designationibus, approbationibus numeratione pecuniarum et rationum redditione, bonorum alienationibus, alimentisque; quam in aliis sollicitudine et partium quarum interest petitione, vel earum defectu propter ipsorum officium: omniaque secundum à nobis principium constitutum,

Lect. XL. (1) Ut eos etiàm non petentes et invites et sua bona tueatur. L. 1. t. 16. p. 6.

Lect. XL. (2) L. 13. d. T.

Lect. XL. (3) L. 2. d. T. Vide ergo titulum omnem 16. et etiàm tit. 17, 18. et etiàm tit. 19.

nempè: in supremo imperante orphanorum supremam residere custodiam (4).

Indè dilucidè constat tutelam et curam muneribus et officiis personalibus et publicis accensendam (5), oportereque adeò ut quisque ab eo onere sese eximat, rationem in iudicio idoneam illum patefacere, nisi ipse tali impotentia laboret, ut quo minùs eiusmodi munus obeat, impediatur. Hinc excusationes vel voluntariae sunt, vel necessariae. In excusationum processu, satis fuerit iuris doctrinam romani in memoriam redigere, monendo, inter voluntarias excusationes referri: si quisquam filios quinque viventes naturales legitimosque habeat, quorum in numero poni debent, qui in supremi Numinis aut Regis obsequio mortem oppetiverunt (6). Postremò non incongruum ducimus admonere, potestatem providendi de tutoribus et curatoribus eosque nominandi designandique pro liti- bus et bonis Hispaniae Magnatum, reservationem esse exclusivè regiam (7).

LECTIO XLI.

De modis fungendi officio tutorum et curatorum.

Tutorum et curatorum munera, tribus temporibus spectabimus, nimirum: admissionis, administrationis

Lect. XL. (4) L. 41. t. 13. p. 3. *Porque señaladamente los Reyes son Jueces de estos atales (huérfanos, viudas, muy viejos, ó cuytados de grandes enfermedades ó de muy grande pobreza) mayormente que de los otros.* Dicta L. 41.

Lect. XL. (5) L. 1. t. 16. p. 6.

Lect. XL. (6) L. 2. t. 17. p. 6.

Lect. XL. (7) L. 17. t. 1. l. 6. Novis. Recop.

et eorum quae ex his resultant. Ad admissionem quod attinet, sponsiones dare et inventarium conficere, primi ordinis sunt obligationes (1). Inventarium tanta vi pollet, ut custodi non liceat contrarium probare (2). Quod si pupilus bonis caruerit, debet ad custodiam antè Iudicem protestari: et haec protestatio, erit inventarii loco.

Cum salutem et emolumento pupilorum institutum tutorum munus sit: duo respiciunt administrationis eius officia. Unum quod pupilli personam spectat, alterum bonorum ipsius curam. Quoad primum: institutio pupilli, eiusdemque alimenta debent esse curae tutoribus. Si in testamento non fuerit signata persona cui educandi pupilli demandata cura sit: Iudex ei rei praeficiet virum bonum, personae pupilli amatorem, quique eius conditionis sit, ut si adolescens diem obierit suum, nullo iure ad illius haereditatem capiendam potiat. Si mater adolescenti fuerit; huic institutio mandabitur, quamdiù in viduitate permanebit (3). Pupillos his artibus, disciplinis et exercitationibus utilibus destinare educatores debent, quae ipsorum natalibus, familiae, fortunisque respondeant (4): idque in primis, ut bonos ediscant mores, necnon legendi artem et scribendi, accurantes (5). Custodis erit etià pupilli nomine et loco ius repositum, eumque in iudicio tueri, et per se ipsum in omnibus contractibus et negotiis in quibus, aut ferre

Lect. XLI. (1) L. 9. t. 16. p. 6. et L. 13. d. T.

Lect. XLI. (2) L. 120. d. T.

Lect. XLI. (3) L. 19. d. T.

Lect. XLI. (4) L. 16. d. T.

Lect. XLI. (5) D. L. 16.

gravamen aut detrimentum capere pupillus potest, propriam auctoritatem interponere (6). Alimenta ad mensuram à Iudice definitam exigantur, pro magnitudine opum et facultatum et pupilli conditionibus (7).

Bonorum pupilli in eo reposita cura est; ut omnia ad illius beneficium commodumque referantur. Quod fiet, si aedificia conserventur; agri excollantur; incremento gregum, qui inventi fuerint, provideatur (8). Nec verò committent tutores, ut bonorum immobilium, aut mobilium pretiosorum alienatio, oppignatioque fiat, sine interventione Iudicis, cuius est praevia cognitione debita, decretum de utilitate pronuntiare: cum vel solvendum sit aes alienum, vel sororem oportet pupilli nuptum dare, eique dotem adscribere, vel si pupillo sit ducenda uxor, vel alia idonea demùm causa evenerit (9). Alienatio autem in frequentia populi fit et hastae subiicitur, elapso 30 dierum intervallo. Sed non debet Iudex consensum suum praestare, cum id impedire possit; ut alienetur domus parentis, aut avui, aut illa in qua pupillus natus fuit (10). Omnium horum bonorum nullum nec clàm; nec publicè potest emere, eorundem custos aut administrator (11).

Finita tutela vel cura debent custodes reddere rationes pro actione tutelae directa, et bona tradere pupillo vel succesori, quorum causa sunt in hipoteca

Lect. XLI. (6) L. 17. d. T.

Lect. XLI. (7) L. 20. d. T.

Lect. XLI. (8) L. 15. d. T.

Lect. XLI. (9) L. 13. t. 16. L. 60. t. 18. p. 3. L. 8. t. 13. p. 5.

Lect. XLI. (10) LL. laud.

Lect. XLI. (11) L. 1. t. 12. lib. 10. Novis. Recop.

bona custodientium ⁽¹²⁾. Ii tamen decimam proven-
tuum liquidorum bonorum quae administrata sunt
partem percipiunt ⁽¹³⁾.

LECTIO XLII.

De tutorum et curatorum munera dissolvendi modis.

Vidimus quid sit tutela et cura; qui ab hiscè excusa-
ri meritis queant; qua obiri illa, ratione debeant:
superest ut agamus de modis huius muneris dissol-
vendi terminandive.

Tales modi sunt: 1: aetate minoris (ità ut tutela,
in viris 14 anno; in foeminis 12; et curatela 25 finia-
tur). 2: Morte vel exilio ⁽¹⁾. 3: Vel quia conditio
testamentaria expleta est. 4: Adoptione pupilli. 5: Re-
motione. 6: Legitima finitur, transitu matris vel aviae
ad secundas nuptias ⁽²⁾.

Ergo ex sola voluntate pupilli non finitur tutoris
officium. Curator tamen invitis adolescentibus non
datur. Sed quamquam nemo ad curatorem suscipien-
dum directe obligatur (si dementes et reliquos minùs
abiles administrationi excipias) illo tamen minores
25 annis opus habent: quo bona ipsorum administret,
personamve suam in iudicio exhibeat seu repraesentet
⁽³⁾. Ità ut bonis suis administrandis obtinere aetatis

Lect. XLI. (12) L. 23. t. 13. p. 5.

Lect. XLI. (13) L. 3. t. 3. l. 4. Fuer. Juzg.

Lect. XLII. (1) Tutoris vel pupilli. Lex Partitae utitur vocabulo
desterramiento et cave ne intelligas de quolibet exilio à iudice im-
posito, sed tantum de eo quo ius civitatis amittitur. Greg. Lopez in
Glos. ad L. 21. t. 16. p. 6.

Lect. XLII. (2) D. L. 21. t. 16. p. 6.

Lect. XLII. (3) L. 13. t. 16. p. 4.

veniam oporteat (4). Haec venia post testimonia et documenta alia ad postulatoris aptitudinem attinentia à Rege tribuitur. Sic prorsus ut si minor qui eam expetit annum 18 superet, usque ad 20, à Camera regia petitur et obtinetur; à supremo verò Castellae Senatu, ab anno 20, usque ad quintum et vigesimum. Minoribus tamen eiusmodi obtenta venia, non licebit, nec vendere bona sua nec obligare, utpotè ad eorundem honorum administrationem tantummodò concessa.

Diximus tutelam et curam remotione finiri (5). Nihil superest, quam ut quaedam de ea subiiciamus. Ut enim magis sit consultum minoribus, et ex fide tutela curave geratur; tutor vel curator, qui suspectus est ab administratione statim removetur. Secundum legem Partitarum suspectus dicitur qui moribus talis est ut probabili ratione suspectus habeatur (6). Cum suspecti accusatio non publica, sed quasi publica sit, hinc est, quod omnibus pateat (7). Finis huius accusationis est, ut tutor curatorve suspectus removeatur et alius qui ex fide administret in locum remoti substituatur. Qui autem remotus est, si quidem ob

Lect. XLII. (4) L. 7. t. 5. l. 10. Novis. Recop.

Lect. XLII. (5) Vide t. 18. p. 6.

Lect. XLII. (6) *Aquel guardador puede ser llamado sospechoso, que es de tales maneras, que pueden sospechar contra él, que desgastará los bienes del huérfano, ó que le mostrará malas costumbres.* Ob paupertatem non remobebitur: non enim cum de fide agitur culpanda est hominis fortuna; potissimum cum paupertas non obstat, quin aliquis sit frugalis rerum dispensator. Aliae sunt causae ad remotionem de quibus iure romano etiàm agitur. L. 1. d. T.

Lect. XLII. (7) L. 2. d. T.

dolum sententia expressum, notatur infamia (8); ob culpam verò non aequè: quia tantum removetur (9).

LECTIO XLIII.

De restitutione in integrum.

Minorum iudicium infirmum cum sit ac debile et propterea multis obnoxium fraudibus; voluere legislatores damna quae hinc illis accidere solent sarciri atque reparari. Quamvis haec reparatio aliis etiàm, non minoribus tribuatur, Salae ac sapientissimis Alphonsi regis sententiae accedentes de ea hoc loco verba facere instituimus (1).

Restitutionis doctrinam ad tria capita revocamus, videlicet: quid illa sit; quae sunt illius tribuendae causae; quique sint ipsius effectus. Generatim in integrum restitutio est, rei vel causae in statum suum pristinum revocatio, quae iusta de causa, illis qui detrimento affecti sunt, conceditur (2). Iustae illius decernendae causae, sunt: minor aetas, dolus, vis ac metus, absentia reipublicae causa et alienatio iudicii mutandi causa, de quibus omnibus separate agendum.

Ut minor restitutionem adipiscatur, duo probare tenetur: revera minorem aetate esse; damnumque propter infirmitatem et imbecillitatem suam, vel sui custodis culpa, vel versutia et fraude alterius accepisse (3). Restitutio in negotiis tam iudicialibus quam

Lect. XLII. (8) Non ergo sufficit lata culpa, ut sit infamis, secundum Glos. et Greg. Lopez ad L. 4. d. T.

Lect. XLII. (9) L. 4. d. T.

Lect. XLIII. (1) Vide t. 19. p. 6.

Lect. XLIII. (2) L. 1. d. T.

Lect. XLIII. (3) L. 2. d. T. Procedit etiàm, et si tutori nulla

extraiudicialibus locum habet (4). Iuvatur igitur minor adversus dilapidationem, adoptionem, optionem, licitationem, conventionesque omnes, in quibus fuit laesus, si laesio et minoritas probentur. Minimè verò eo privilegio minor dignus est, si se maiorem mentitus sit, vel in negotio se dolosè versaverit aliosque contrahentes deceperit (5). Nec hoc beneficio fideiussores iuvantur (6).

Generatim restitutioni locus non est, remedio ordinario existente vel in spatiis temporis fatalibus, quale est novem dierum ad suscipiendum retractum abolengi, trium dierum, ad supplicationem interponendam ex sententia interlocutoria, in prima supplicatione; itè 20 dierum spatium ad secundam supplicationem indultorum (7). Altero libro erit loquendi locus de tempore ad petendam in iudicio restitutionem apto, quae semèl tantum exposcitur.

Exemplo minorum et quia minoribus comparantur, restitutio etiàm competit Reipublicae, Civitati,

culpa possit adscribi. In electione (si laesio eveniat culpa tutoris) est minoris agere contra tutorem ad id quod interest, vel petere restitutionem; sed primo casu tenetur cedere ei beneficium restitutionis. Greg. Lopez in Glos.

Lect. XLIII. (4) L. 2. t. 25. p. 3.

Lect. XLIII. (5) D. L. 2. t. 19. p. 6. et L. 6. d. T. Ità non restituitur minor, si videtur maior ex aspectu corporis et in contrahendo dixit se maiorem esse, nec si iurat super contractu, nec si in restitutione victus fuit, iterùm restituitur, nisi appellet, aut novas alleget rationes, nec super causa status, favore libertatis, nec si ità contraxit, sicùt quilibet maior discretus.

Lect. XLIII. (6) L. 5. d. T. 19.

Lect. XLIII. (7) Vide L. 1 et 3. t. 13. l. 11. et L. 1. t. 12. l. 11. et L. 18. t. 2. l. 11. et L. 1. t. 21. l. 11. et L. 5. t. 13. dic. l. 11. Novis. Recop.

Universitati, et Ecclesiae, restituitur enim intrà quadriennium à tempore laesionis; sed si laesio in alienatione fuit ultrà dimidium iusti praetii, intrà triginta annos à die alienationis computandos, restituentur⁽⁸⁾.

Etiam lex illis succurrit, qui lapsi aut circumscripti sunt metu, calliditate, vi, absentia à patria ob bonum publicum, et iudicii mutatione⁽⁹⁾. Sed cum haec omnia satis sint ex iure romano nota, superest, ut alia iuris hispani capita paulò accuratiùs lustremus, in altero elementorum libro.

Tandem restitutio ita facienda est, ut unusquisque, ius suum integrum recipiat. Effectus sunt: suscepta restitutionis causa, processus, sive gestio omnis manet suspensa, pendente enim restitutionis iudicio nihil est innovandum, nisi contra eum qui petit in integrum restitui, militet vehemens malitiae praesumptio, subveniendum non ita est laesis, ut ex alienis incommodis sua parent commoda. Impetrata restitutione res in pristinum statum suum revertitur. Prodest in probationibus iudiciorum, caeteris partibus litè certantibus⁽¹⁰⁾. Sponsors non semper assequitur; quia minor restituitur eo quod fragile sit eius iudicium, cuiusmodi non est fideiussoris qui cautius prospicere sibi debuit⁽¹¹⁾.

Lect. XLIII. (8) L. 10. t. 19. p. 6.

Lect. XLIII. (9) L. 56. t. 5. p. 5. L. 7. t. 33. p. 7. L. 10. t. 23. et L. 28. t. 29. p. 3. L. 30. t. 2. et L. 15. t. 7. p. 3.

Lect. XLIII. (10) L. 3. t. 13. l. 11. Novis. Recop.

Lect. XLIII. (11) L. 5. t. 19. p. 6.

LIBER SECUNDUS.
De rebus.**LECTIO XLIV.***Huiuscè libri argumentum.*

Si de divissione rerum sub diversis illas respectibus aspicientes, modò ut incorporales, modò ut corporales: nunc ut sacras, religiosas et sanctas: ac deniquè, ne longiores simus, omni formarum genere quod sub aspectum nostrum cadere potest, disserere conaremur; pari ratione: si acquirendi dominii et iure gentium et civili varia genera tractanda susciperemus (id quod nemo nobis vitio iure verteret, à via qua vir doctissimus Joannes Sala in praestanti sua Regii iuris illustratione incessit, non deflectentibus); nihil aliud praestaremus, quam actum agere, id est: institutiones Romano-Hispanas ab honestissimis adolescentibus biennali praeterita superiore opera cultas probèque perceptas, recolere. Quid praetereà? Molesti nimirum essemus in aggeranda multitudine idearum, quae tantùm abest ut excitaret, ut potiùs à discendo deterret adolescentes, culpaque nostra volumen huius operis fieret grandius, quam ut ab institutoribus

explanari perbreui unius anni curriculo posset. Ità perdentes operam multa quae absoluta arbitrabamur, imperfecta relinquentes; in vastum pelagus inani labore nos proiiceremus, undè enatare ac portum capere esset difficillimum.

Quamvis enim laudatam nuper illustrationem ob iudicii severitatem, rerum ubertatem et copiam, summo perè commendandam arbitremur; ità ut nihil in eo genere prodisse hactenùs absolutius elucubratusque noverimus: tamen nemo non videt magnam partem versionem fere esse institutionum Romano-Hispanarum, quas cum appendicibus conscripsit laudatus auctor, quaeque duorum superiorum annorum studio destinantur. In talem ne scopulum offendamus, ea quibus à iuventute legalis disciplinae cupida iàm data opera est, vix commemorabimus, nisi id quod ad conservationem ordinis argumentorum necessarium esse videatur, novis et ulterioribus notionibus suppeditandis intenti, multis quae iàm nota sunt, silentio praetermissis.

Praetereà in amplo hoc iuris argumento, quod de rebus corporalibus incorporalibusque versatur, divisionem sequemur iuris in re, et ad rem, varias suas species et indè emergentes formas raptim percurrentes, ut ità tantispèr in tractationibus iuris patrii peculiaribus immoremur. Cum delicta, obligationes sint à facto illicito enascentes; et proptereà ad ius ad rem pertinentes: de illis etiàm agemus. Sed in elementis tradi non possunt nisi ideae universales quae viam ad studia annorum ulteriorum sternant.

LECTIO XLV.

De rerum divisione, et praecipuè de rebus communibus et publicis.

Res generatim considerata omne illud est quod existit, et in hoc sensu personas et actiones sive iudicia complecteretur; sed accepta res, ut unum iuris obiectorum, illud unicè indicat, quod cum nec persona, nec actio iudicialis sit; potest esse homini alicui commo-
modo et emolumento. Dividuntur res in eas quae iuris divini sunt, quaeque humani. Juris humani veluti communes et publicae; aut cuiusquam populi et universitatis peculiares; aut deniquè ceù pertinentes ad proprietatem privatorum spectantur. Res communes et publicae huius lectionis exhibebunt argumentum⁽¹⁾.

Omnibus animalibus sunt communia, aër, aqua profluens, mare et eius litora⁽²⁾. In his enim ius gentium nihil immutavit à iure naturali primaevo, secundum quod omnia erant communia⁽³⁾. Quisque ergo potest facere casulas modicas in litore maris, in quas tantispèr se recipiat, ac proindè ad litus maris accedere, navem eo appellere, in tempestate eiecta, reficere, retia siccare. Harum rerum usus adeò promiscuus est, ut immane semper sit habitum, vel exteris gentes ab eo arcere. Utimur omnibus his rebus pro communibus, quorum usus iure gentium semper

Lect. XLV. (1) Vide t. 28. p. 3.

Lect. XLV. (2) L. 1, 2 et 3. d. T. 28. p. 3.

Lect. XLV. (3) Communia sunt: quae à natura ad omnium usum prodita, in nullius adhuc ditionem, aut dominium pervenerunt.

communis et indivisus manet, vel quia nullius sunt occupanti cedunt. Ità lapilli, gemmae et aurum in litoribus maris inventum inventoris fiunt (4).

Sunt publici, portus, viae, pontes, flumina, diversoria, xenodochia, at caetera beneficentiae, commoditatis, aut ornatus, quae publicorum operum nomine insigniuntur, instituta (5). Portuum maritimarum structurae quamvis priorum arbitrorumque populorum excitentur opibus, earumque collocatio innotescere supremo Castellae Senatui debeat: executio tamen, rerum maritimarum gubernationis curae committitur. Itaque cum instituta diligentè inspectione portuum ab his quibus tale adiunctum ministerium est, novo quodam opere, sive quod ad munditiem, sive munimentum reparationemve accepti damni pertineat, egere portum intelligitur, tùm de tali opere impensisque in eo factis vel faciendis eiusdem ditioris populi senatus fit certior, qui à dicto supremo concilio summae designationem postulet eiusmodi

Lect. XLV. (4) L. 4 et 5. d. T. Uti possumus pro communibus omnibus rebus nondùm occupatis, et natura omnibus patentibus si earum usus à legibus prohibitus non sit.

Lect. XLV. (5) Res publicae quoad proprietatem sunt regni, quoad usum singulis ex regno patent. Flumina, portus et itinera publica sunt omnibus communia, tàm cibibus, quam aliis quibuscumque. Etiàm riparum fluminum usus est communis, quia navigantes possunt in arboribus navigia alligare, et piscatores possunt sua retia ibi siccare et alia similia facere. Sed proprietates riparum eorum est, quorum praedis adherent. L. 6. t. 28. p. 3. Tales domini riparum possunt arbores in ripa constitutas caedere, nisi navis eis esset alligata, aut quis statim vellet alligare. L. 7. d. T. In flumine navigabili, vel ripa non licet aedificare talitèr, quod navigatio impediatur. Tale aedificium licet antiquum diruetur. L. 8. T. d.

operi conficiendo necessariae (6). Quamvis navalium operum architectis fiat structura portuum, eorumque muneris sit excellentes operarios eligere; optimamque materiam fabricae coacervandam curare; quippe qui de soliditate debeant operis respondere: conventus tamen priorum urbis, vel populi in rationes publicas referunt portuum fabricis insumptas opes, quae propriis et arbitriis populorum excitantur reparanturve (7).

Architecti periti quibus operum publicorum sumptus fuerit aestimatus, nequeunt licitari; ita ut plus impensarum pollicentibus postrema licitatione opus destinetur; quia neque valent facere contractus sive conventiones quae circa opera talia celebrentur (8). Quemadmodum structurae portuum architectis navalium rerum debent perfici: ita reliquorum architecturae civilis operum, templorum scilicet locorum piorum, adumbrationes et exempla Academiae nobilium artium suffragiis sunt approbanda (9). Pontes et alia publica opera à fundamentis erecta inscriptione ornabuntur grandioribus characteribus, quibus et annus et imperium exprimitur, necnon et supremi imperantis nomen; non ommissa facultatum vel opum, quibus extractum opus sit, commemoratione (10).

Viae, cum bono publico pateant, debent expeditae esse, adeoque nemini licebit eas claudere, neque

Lect. XLV. (6) L. 8. t. 34. l. 7. Novis. Recop.

Lect. XLV. (7) L. 9. d. T.

Lect. XLV. (8) L. 10. d. T.

Lect. XLV. (9) L. 3, 4, 5, 6 et 7. d. T.

Lect. XLV. (10) Not. 11. t. 35. l. 7. Novis. Recop.

aliquid offendiculi aut obstaculi transeuntibus offerre (11). Concilia conventusque populorum vias publicas ditionum suarum, apertas, munitas, reparatas expeditasque conservabunt (12). In publicis viis leucas et semileucas sublimibus columnis lapideis numeratas viator habeat (13). In locis montanis viae ab utraque parte exiguis columnis per intervalla dispositis parallela forma instruantur, ut à transeuntibus dignoscatur via, quo tempore nivibus omnia redundant (14). Viatorum commodo et incolumitati rectissimè constitutum est, ut Praefectus viarum et diversoriorum generalis omni studio, diligentia et cura in constructionem conservationemque incumbat viarum; operamque det ut peculiari iurisdictione sua adhibita leges vigeant quibus decernitur, ut viae sint transitui aptae et munitae: ut diversoria inveniantur munda, commoda, et instructa epulis quorum pretia ad normam annuatim ab auctoritatibus sive Magistratibus statutam exigantur; itèmq; ut currus vel equi cursui rapidissimo destinati nullo tempore desiderentur, cum pretiis publica auctoritate fultis.

Huius praefecturae, sive malis, superinspectio ni commodata est custodia vectigalium ex portoriis, atque illorum insumptio: itidèmq; reliquarum pecuniarum quae sunt in viarum munimento et conservatione impendendae, quibus addas aestimationem

Lect. XLV. (11) L. 1. t. 35. L. 7. Novis. Recop.

Lect. XLV. (12) L. 2. d. T.

Lect. XLV. (13) Ex octo mille ulnis Castellae Burgensibus unaquaque leuca conficitur. Not. 1. d. T.

Lect. XLV. (14) L. 4 et 5. d. T.

vectigalium ex portoriis perceptorum ⁽¹⁵⁾. Est etiã cognitu dignum, viarum et pontium publicorum opera, eorumque fabros immunes ac liberos esse debere à solutione Telonii, sive invectionis rerum tributa pendentium: et reliquorum iurium materiae fabricarum et alimoniis impositorum: similesque structuras et operarios facultate potiri aperiendi fodinas, lignorum secandorum pastionibusque utendi, non aliter atque si indigenae locorum in quibus opera excitantur, existerent ⁽¹⁶⁾. Quod si fodinarum, lignorum, et pastionum populi commoditates minimè inveniuntur, atque opus esset manum praediis iniicere privatorum; aequo ferant animo illi, idonea compensatione, secundum aestimationem, accepta. Hoc si evenerit: cavebunt operarii ne modestiae reverentiaeque proprietati debitae limitibus egrediantur ⁽¹⁷⁾.

LECTIO XLVI.

Rursùs de eodem argumento.

Iterùm de rebus publicis sermonem instituimus. Structurae diversoriorum in viis regalibus ponendorum, abundantiae rerum quae ad victum pertinent, aliisque commodis tres potentissimi opponuntur adversarii: scilicèt, privilegia exclusiva pro quibus multi dominorum in suis territoriis decertant, comerciorum penuria, et eorum, ad quorum dominium diversoria spectant, avaritia. His impedimentis oviam itura

Lect. XLV. (15) L. 8. t. 35. d. l. 7. Novis. Recop.

Lect. XLV. (16) Not. 4. d. T.

Lect. XLV. (17) Not. 5. d. T.

lex, diversoria excitandi tribuit facultatem: atque in solitudine (1), non modò copiam facit loci parandi ad opus opportunissimi, sed etiàm agri planitiem late patentem, ubi, eo quod ager regiae dominationis sit, culturam artis optimaè exercere, eiusque uberrimos fructus capere, nullo canone alioque gravamine imposito liceat. Quibus commodis accedit etiàm immunitas à persolutione Telonii et cuiusque alterius tributi. Sinit etiàm lex homines cauponarios diversoria sua omnibus rebus necessariis instructissima habere cum exemptione vectigalium et tributorum; dummodò viatores omne genus inveniant salubrium alimentorum, quae parabantur secundum institutam ab auctoritatibus aestimationem ad introitum diversorii defixam. Diversoriorum directores generales debent omnia obstacula superare visitationum ope, curantes ut diversoria ad meliorem formam redigantur, sintque de itineratoribus optimè merita, subiiciendo cauponarios regulis boni regiminis quae ipsis praescribantur. Cauponi iure potientur vulgari pretio comparandi in emporiis alimoniorum genera omnia (2).

LECTIO XLVII.

Tandèm de eodem argumento.

Navigatio et piscatio iura sunt publica: atque, ut lex loquitur (1), ius piscationis in fluminibus, non minùs

Lect. XLVI. (1) Solitudo seu locus incultus desertusque ille dicitur, qui leucam unam à frequentia oppidi vel civitatis abest.

Lect. XLVI. (2) L. 11. t. 35. l. 7. Novis. Recop.

Lect. XLVII. (1) L. 16. t. 30. l. 7. Novis. Recop.

est ex se, quam navigationis, liberum. Undè percipitur, fluminum usum pro similibus effectis publicum iudicari: neque illi obesse posse ullum genus artefactorum quibus cimbarum transitus et piscium ascensus impediatur. Verùm tamen piscatio in fluminibus non nisi lege concessis temporibus exercenda. Itaque non licet piscari instrumentis exhaurientibus piscationem: nec iniicere ea in flumina quibus pisces intereant (2): nec in iisdem puteos fodere: nec dare operam ut ex suis alveis egrediantur: neque tandem piscium incrementi tempore piscari (3).

Venatio licet libera prorsus, certis tamen regulis eius exercitamentum circumscribitur: quantum ad modum et tempus venandi, immò quantum ad locum, cum nonnulla sint quibus venatio est interdicta (4). A faucibus Guadarramae usque ad litora Oceani inhibentur venationes, toto tempore quod inter primum Martii diem, et primum Septembris intercedit; et à portibus Mediterranei maris, à kalendis Martii usque ad kalendas Augusti: cuius temporis inhibitione non licet uti venationis scoplo, neque canibus venaticis, quorum usus vetitus toto anni tempore est per integrum decem leucarum spatium toto ambitu ab urbe regia eiusque viridariis distans (5). Neque verò viverrarum usus permittitur, nec retibus aut illice peracta venatio: excepta codornicorum aviumque praetereuntium

Lect. XLVII. (2) L. 8. d. T.

Lect. XLVII. (3) L. 9. d. T.

Lect. XLVII. (4) L. 5. d. T.

Lect. XLVII. (5) L. 3. et §. 1. L. 11. d. T. 30. l. 7. Novis. Recop. et L. 4, et 5, et 6, et 11. d. T.

venatione (6). Piscatio in fluminibus caeterisque dulcibus aquis à 1 Martii ad usque extremam Julii diem est interdicta ; excipitur tamen , quae fit in arundine piscatio. Tantum permisso tempore , uti hamo licebit , et retibus ea capacitate quae fuerit à lege descripta.

Deniquè opifices operariiue nisi diebus festis venari piscariue non possunt (7). Auctoritates ordinariae cognoscunt in primo conflictu in causis de venatione et piscatione cum omnis iuris in hoc genere derogatione ; et appellationes ad tribunal Iustitiae supremi Concilii remittuntur (8). Quoniam homines rei nauticae dediti et in nautarum album relati , digni protectione habeantur propter ipsorum in rempublicam merita : possunt navigare , liberrimè piscari et pisces vendere in litore , nec enim ad piscationem in urbes oppidaque advehendam ullo modo compelli possunt. Gaudent etiàm iure piscandi in litoribus , portibus et fluviis liberè et absque ullo onere : valentque piscationem quocumque ipsis collibuerit , asportare (9).

LECTIO XLVIII.

De rebus universitatis.

Res universitatis duplici sub respectu spectantur ; vel quia unius communes sunt populi , ità ut illis uti omnes illius incolae possint sive locupletes sint sive

Lect. XLVII. (6) D. L. 11.

Lect. XLVII. (7) §. 4. L. 11.

Lect. XLVII. (8) D. L. 11.

Lect. XLVII. (9) L. 17. d. T.

pauperes; vel quia universitatis patrimonium efficientes, concilium sive conventus eorum, qui praesunt, habet administrationem eo fine ut eorum proventus in bonum populi commune conferantur. Hac lectione priori sensu eas intuebimur: sequentibus duabus; altero.

Incolarum igitur communes sunt montes, nemora, pascua, fontes, plateae, viae vicinales, ambulacra, domus consistoriales in quibus Magistratum fit conventus, bibliothecae, balnea, theatra, deniquè res illae omnes quibus uti quisque vicinus populi valet: ità ut alterius populi incolae invitis vicinis frui talibus rebus nullo modo possint (1). Sed ad huius argumenti intellectum, est nobis discrimen quo res hae invicem disiunguntur exponendum. Videlicèt: montes, termini, nemora, exitus, valdia, pascua et eremus loca minimè culta demonstrant, quae cum ad nullius privati pertineant proprietatem, communi populi vicinorum utilitati relicta esse censentur. Sed pro ratione usum ad quos transferri possunt, etiàm inter se differunt. Termini voce, intellige unius populi ditionem toto illius ambitu contentam: quae describitur pilis, quibus unius populi terminus ab alterius secer nitur. Itaque termini, praeter montes, complectuntur baldia sive agros dixeris nullius usus, sive potiùs certo quodam ac definito usu carentes. Quod si aliquem usum habuerint, is veteri deservit consuetudini. Amplectuntur etiàm loca eremia atque incolarum expertia, qui omnes terrarum tractus publici sunt, populique

usui bonoque communi ad quem pertinent, patent. Insignes ex montibus percipi à populis commoditates, nemo est qui non percipiat. Nam et usui sunt lignationi, pastionibus, nivium collectioni, alveariis, aquarum coacervationibus, arvis in convalle sitis irrigandis maiorem in modum opportunis. Destinantur quaedam etiàm arborum nutritioni et incremento loca, quae plantaria vel in specie etiàm montes vocamus. Alia sunt etiàm loca, quae licet pastionum usibus proficiantia; in his tamen ex consuetudine vel lege pascuntur armenta, sive greges maiores vaccarum et equorum quae bobuleta aut bobularia cognominantur; eaque caeteris sunt gregibus interclusa (2).

Quum privati multi eo audaciae pervenerint, ut eiusmodi loca publica et concegilia ulla sine permissione regia occuparint; hinc sequentes regulae fuerunt providè sapientèrque statutae. Primo, ut omnis terrae tractus occupatus, statui concegili vel publico restituatur (3). Ut in eorum locorum restitutione, procedatur simpliciter et planiori via sine iudicii forma; appellationesque in similibus causis regio Senatui remittantur (4). Quamvis restituta loca debeant in statum pristinum redire, tamen vineta, viridaria, aedificia in illis excitata minimè evertantur, si modo annuente populi conventu vel concilio 20 annorum decursu talia bona possessor occupaverit: quo in casu praedium conservabit, pensione persoluta 5 nummorum

Lect. XLVIII. (2) Vide ff. 21, 22, 23, 24, 25 et 26. l. 7. Novis. Recop.

Lect. XLVIII. (3) L. 2. t. 21. l. 7. Novis. Recop.

Lect. XLVIII. (4) L. 2. t. 22. d. l.

minutissimorum, pro unoquoque vinetorum iugere; qui canones arcae propriorum accedere debent (5). Montium et plantariorum culturae, inveniuntur varia definita. Itaque pro quaque arbore annosa, Magistratus permissione secata, sunt tres arbores plantandae. Insuper agricolae omnes unius populi quinquennio quoque debent in locis et plantariis à Magistratu tributis, arbores serere. Iubetur etiàm visitari terminos: ne arbores à trunco secentur, sed ramos earum tantum secari lege permittitur ut lignatio fiat: neque saltus populentur, neve comburantur pascua: sintque vigilantes qui earum rerum custodiae prospiciant (6). Supremo Regis Concilio iniunctum est ut plantariorum et pabulorum agri conservationi provideat (7). Magna propterea est habenda nostrae legislationis gratia, quod tam vigilantè accuret propagationem gregis et incrementum, atque adeò, pastionum fomenta, quemadmodum et lignorum abundantiam operibus navalibus et reliquis incolarum usibus commodissimam. Nec tamen ea de causa praecissae sunt agriculturae progressiones, cum videamus terrarum publicarum incultarumque certis sub regulis, supremi Concilii annuentia praevia, attributionem permitti: quum penès conventus populorum sit certam iugerum portionem cuique agricularum pro facultatibus et viribus attribuere (8). Deniquè hac super re legi merentur

- Lect. XLVIII. (5) L. 12. t. 21. l. 7. Novis. Recop.
 Lect. XLVIII. (6) L. 5. d. T.
 Lect. XLVIII. (7) L. 2. t. 22. d. l. 7. Novis. Recop.
 Lect. XLVIII. (8) L. 14. t. 24. d. l. 7. Novis. Recop. L. 9. t. 25. l. 7. Novis. Recop. L. 17. d. T. 25. Nemini licèt agros compascuos

leges titulorum 21, 22, 23, 24, 25 et 27 Novissimae Recopilationis, ubi statuta reperies praestantiora agriculturae fomenta cum tuitione et aumento locorum publicorum sive concilii vel universitatis coniungentia, quae doctrina exauriri unius lectionis scriptione non potest.

LECTIO XLIX.

De patrimonio universitatis.

Devenimus iam ad patrimonium universitatis in quo sunt: propria sive proventus civitatum et populorum, et etiam arbitria quaeveniunt ex vectigalibus annonae iniunctis, necnon ex aliis in commercio positis. Ad eorum constitutionem quod attinet, non dubitandum, quoniam irrita sint et nulla quaeque largitionum genera ex redditibus et propriis populorum in gratiam alicuius factarum (1). Propterea quia similes redditus universitatibus populorum sunt adservandi: et his rebus quae cum bono ipsorum communi arcto vinculo nectuntur. Qua propterea universitatibus restituendum

ad culturam reducere, nam si id liceret, impediretur communis usus, et ius pascendi incolis quaesitum. Etenim cum è re publica sit pascua ad communem incolarum usum destinata servari ad Regem huius rei cura spectat: et non nisi eius permissu, mutari, ad culturam reduci, aut in alios usus transferri possunt. Agriculae commodissime pascuis publicis utuntur ad pecora sua alenda, sine quibus nec ipse vivere, nec agros colere possent. De armentis regis et concilio armentali agitur t. 27 et 28. l. d. 7. Novis. Recop. qui consulti utilliter possunt.

Lect. XLIX. (1) L. 1. t. 16. l. 7. Novis. Recop.

omne reddituum genus, quos sibi alii veluti possessionem propriam vindicarint: quamvis largitione regia id se adsecutos esse clamitent (2). Adfirmamus etiã lites contentionesque circa propria et proventus populorum, vel universitatum insurgentes compendiaria ratione sine iudiciali strepitu sedari finiri que. Prima in causis propriorum et arbitriorum cognitio pertinet ad urbium praetores, vel ordinarios iuri dicundo praefectos, admissis appellationibus ad Senatum supremum cui tam in gubernativo, quam in contentioso ius est de hiscè negotiis agnoscendi, reservatum: cum inhibitione reliquorum congressuum ordinum, et regiarum pecuniarum (3); itẽmque cancelliarum et auditoriorum (4). Sine venia regia imponi constitui que arbitria nequeunt (5).

Quantum ad eorum dotationem spectat, destinantur reliquiae proventuum ex spiritu vini, camaraeque poenis, ex facultatibus quae oblectamenta publica protulerint, ex his quae reliqua fecerit conscriptio capitum emanans ex collationibus, et rebus conductioni vel locutioni subiiciendis (6). In populis in quibus contractas obligationes explendo facultates propriorum haud suffecerint; Concilium eo quod ex arbitriis superest, nova comparet propria: et intereã temporis, arbitriis propriorum desiderium pensetur (7);

- Lect. XLIX. (2) L. 2. d. T.
 Lect. XLIX. (3) L. 16. d. T.
 Lect. XLIX. (4) L. 13. d. T.
 Lect. XLIX. (5) D. L. 13.
 Lect. XLIX. (6) Not. 8. t. 16 l. 7. Novis. Recop. Not. 7. L. 15.
 Lect. XLIX. (7) Art. 18. L. 13.

nec desinant populi eidem tribunali vel Concilio arbitria nova proponere (8).

Eorum rectae administrationi constituitur in populis congressus Praetore vel iustitiae Praefecto, Rectoribus et Syndico constans (9). Legati communitatis sive communis ordinis gaudent suffragio et sede in hiscè conventibus; et Syndici personarii sine suffragio intersunt (10). Congressui de recta tractatione priorum et arbitriorum est agendum (11): eiusque membra de tarditate in exigendis debitis respondent (12). Mantuae Carpentanorum habet suam sedem officina generalis quaesturae priorum et arbitriorum (13) quibus impositum est onus duorum numerorum pro centesimo quoque in eiusmodi officinae et caeterarum inferioris ordinis subsidium (14). Conductio priorum et arbitriorum sub hasta fit, post cuius finitionem absolutionemque non nisi quartae incrementum admittitur, bonis communitatis et minorum tributae intrà 90 dierum cursum: qua in causa novae finitioni exhibeatur novem dierum intermissione completa (15). Interea iustitiae adserendae ministri de vitiis substationis respondeant, et decrementis reddituum ex dolo malo existentibus (16). Membra

Lect. XLIX. (8) L. 14. Not. 32.

Lect. XLIX. (9) Art. 12. L. 13.

Lect. XLIX. (10) Not. 18.

Lect. XLIX. (11) Art. 13. L. 13.

Lect. XLIX. (12) L. 49.

Lect. XLIX. (13) L. 12.

Lect. XLIX. (14) L. 16, 13, 30. d. T.

Lect. XLIX. (15) L. 25 et 26.

Lect. XLIX. (16) Art. 8. L. 27.

collegii nec directè nec indirectè valent, tales conductiones suscipere (17).

Deniquè super eorum collocatione, adserendum facultates illas, in iis rebus esse locandas, quae ad reipublicae salutem, amplitudinem, dignitatem potissimum referuntur. Talis est accurata dotationis magistrorum publicorum persolutio (18). Quadragesimarum praedicatio (19), Missarum celebratio (20), festa votiva, medici et chirurgii salarium, censuum redemptio (21), chirographorum consolidatio (22), et alia fructuosa, ad sanctiones vigentes accommodata quae ad optimam sunt intelligentiam huius tam late patentis materiae de qua agitur tit. 16, Novis. Recop. consulendae. In elementis vix tradi possunt notiones generaliores, et sufficit eas delibasse, et quatuor sub aspectibus respexisse. Videlicèt: quoad constitutionem, dotationem, directionem et insumptionem.

LECTIO L.

De horreis publicis.

Legislatio hispanorum tuenda populorum annona tanto studio, vigilantia et cura excelluit; ut si cum romana ea in re conferatur, nihil ei omninò videatur

Lect. XLIX. (17) Art. 9. L. 27.

Lect. XLIX. (18) Not. 67.

Lect. XLIX. (19) Not. 68.

Lect. XLIX. (20) Id.

Lect. XLIX. (21) L. 13. Not. 38.

Lect. XLIX. (22) Not. 53.

concedere. Praesertim in conservatione eminent horreorum publicorum, quae in levamentum vicinorum populi colliguntur temporibus difficillimis, et plerumque ad seminarium granorum in agriculturae gratiam. In titulo 20, lib. 7 Novis. Recop. qui agit de positis, habemus magni Hispaniarum Regis Philippi II leges duas quarum altera regulae frumentorum conservationi, incremento et distributioni proponuntur; altera decernitur, propter aes alienum populorum non posse panem positorum sequestrari (1).

Primum positorum instituendi consilium fuit, granis in sementem suppediendis agricolarum egestati consulere (2). Indè sequitur in unoquoque populo acervum tritici et aliorum granorum esse debere opportuno tutissimoque custoditum loco trium clavium foribus clauso (3).

Anno 1792 mandatum fuit, ut sanctiones regiminis positorum sub directione supremi Concilii existerent (4): quamvis ab anno 1751 usque ad 1792 providens Monarcha quo citius et frequentius de consequutionibus et progressibus rei gravissimae fieret certior; inspectioni generali omnium regni positorum, expeditionis universalis Gratiae et Iustitiae ministrum praefecerat. Id quod summae Regis vigilantiae argumentum praeclarum fuit. Sed cum negotium hoc ad Concilii supremi rediret cognitionem; sancitum est ut in unoquoque populo collegium excitaretur Praetoris

Lect. L. (1) L. 1 et 2. t. 20. l. 7. Novis. Recop.

Lect. L. (2) Art. 13. L. 4. d. T.

Lect. L. (3) Art. 7. L. 4.

Lect. L. (4) L. 4.

vel iustitiae Praefecti, unius ex Rectoribus, depositarii et Syndici procuratoris generalis, quod positorum collegii nomen accepit. Cui interesse etiã debet Diputatus antiquior et Syndicus personarius veluti membra nata (5), testimonium ferente in omnibus positorum negotiis Scriba à conventu administrationis publicae generali creato: cuius iterari creatio nequit, nisi illius officio vacante. Neque huic rei aliis fungens muneribus renunciari Scriba potest. Neque unquam conventus publici sive Senatus Scriba renunciatur. Quod si is solus in populo reperitur, vir à secretis creabitur, qui ad agendam publicam causam expeditus manebit (6). Depositarius alius longè esse debet à propriorum Oecono et aliarum quarumcumque pecuniarum regiarum vel publicarum. Debet etiã probitate cognita praestare. Status sive ordinis cuiusque; sed ita ut alio munere inconciliabili minimè fungatur (7).

Collegii Praefectus, Rector diputatus et Depositarius ex tribus clavibus, quibus oportet clausum granum esse atque etiã numariam arcam, quisque clavem unam teneat. Granorum ingressus et exitus eadem fieri mensura debet. Distributio granorum consideratè peragenda, habita ratione terrarum quae paratae sint, et indigentiae agricularum; quod ex expositione constiterit ab unoquoque exhibita intrà temporis spatium lege praestitutum. Qui grana perceperint ad cavendum obligantur, se redintegrationem perfecturos

Lect. L. (5) Not. 8.

Lect. L. (6) Art. 6. L. 4. et Not. 10, 11 et 12.

Lect. L. (7) Art. 3. L. 1 et 4.

cum incremento modii dimidii pro mensura modiorum duodena, elapso tempore constituto. Sed tales obligationes et fideiussiones mandabuntur volumini eam ad rem parando; quoniam opus sit scripturis publicis separatis, sumptus et molestiam allaturis. Sementi distribui plerumque tertia pars granorum consuevit. Quod reliquum est egentibus agricolis iuvandis servatur, urgente maxima necessitate, quemadmodum et pecunia in arca custodita (8).

Sed cum praeter haec posita sive horrea communia populorum sint alia quae pia nuncupantur vel animarum curatoribus vel aliis à suis fundatoribus creatis administrata: cautum est, decreto 15 Ianuarii, 1806, ut in horum administratione populi procurator Syndicus interveniat, et causae ad regiam spectent iurisdictionem, et rationes annuae ad quaesturam positorem generalem remittantur una cum collatione duorum minimorum numerorum pro mensura modiorum duodena et monetae 20 regalium castellanorum in officinae expensarum subsidium et tabellarii, quemadmodum reliqua populorum communia posita praestare sunt solita.

Generalia haec brevissimè delibavimus, vivae voci magistrorum relinquentes varia de hac materia consilia capta eorumque mutationes et vicissitudines, et in primis praesentem statum ad regia decreta non recopilata compositum, quibus haec res gubernantur (9).

Lect. L. (8) L. 4.

Lect. L. (9) Vide Acevedo l. 7. t. 5. Recopilationis.

LECTIO LI.

*De rebus privatorum. De dominio eiusque
acquirendi modis.*

Altera rerum divisio sita est in illis quas privati homines dominio, possessione aut usufructu apiscuntur. Ad dominium nunc temporis eiusque acquirendi modos orationem transferamus. Domini nomine eam potestatem intelligo quam in rem suam habet quisque disponendi de ea quemadmodum ei collibuerit, secundum Deum et forum. Quod equidem dominium trifariam dividitur. In eminens scilicet, quo gaudent summi imperantes, cum in fontes animadvertunt, atque suum cuique ius tribuunt, in universis ditionis suae finibus. In plenum quod in res suas privati habent, dum vivunt, et ultimae voluntatis causa, disponentes de rebus suis liberrimè. Et denique in minùs plenum, quod amplissimam hanc facultatem non tribuit; ut in feudo, emphiteusi, et usufructu, evenit⁽¹⁾. De primo divisionis membro non erit hic agendi locus; quod eiusmodi tractatio ad ius publicum tota pertineat. Duo igitur reliqua persequemur.

Ex mox allata definitione intelligitur dominum integro plenoque rerum suarum dominio potentem, posse ex illis universum percipere commodum, caeterosque ab illarum perceptione excludere; iis prout ipsi expedierit, uti; à cuiuscumque vi easdem improbè

retinentis, vindicare; tandèm de illis disponere ipsasque alienare, et inter vivos et post eius fata. Sed hoc animadvertendum, monere definitionem facultates hascè omnes domino secundum Deum esse exercendas: nimirùm, secundum optimos conscientiae sensus, iuxtà divinae legis, tùm naturalis, tùm positivae praescripta; et secundum ius fori: ità ut in his nihil fiat, quod à civilis legislationis nostrae sanctionibus abhorreat.

¶ Qui igitur cum in communem omnium hominum usum Deus universa condiderit, invehi introducique dominium aut proprietatem potuit? Qui fieri potuit ut homo iure diceret; hoc meum est; nec alterius cuiusquam? Definitionem inspice; nullus tibi supererit Gordianus nodus solvendus. A iure naturae non unus inductus est acquirendi dominii modus. Terram incultam relinquere miserrimum est; coli eam igitur oportebat: necnon et primas materias cultum nitorem perfectionemque capere. Itèmque humani laboris et industriae fructum summorum Principum tutela muniri. Res, quae extrà dominium positae, nullius esse iudicabantur; primi occupantis erant. Quod incrementum, sive natura, sive solertia, studioque hominum tales res acceperant; pro accessione erat, quam principalis eiusdem rei dominus quae fuerat occupata, sibi comparaverat. Modos hoscè verè originarios dixeris. Quibus accessit derivativi alterius introductio, in traditione positi. Nàm qui dominus cuiusque rei iam est, eam elargiri, vel conventionem, vel postrema voluntate, potest. Hinc percipere licet qua ratione ius naturae ad constituendum ius contulit proprietatis.

Ius praeterea civile has acquirendi rationes adauxit. Easdem in universales et singulares dividens: atque acquirendi modum, à titulo seiungens. Nos diversitates eiusmodi amplexamur, quas iure romano constitutas invenias (2). Tantummodò nonnihil notandum, ad praescriptionem quod attinet, de qua in lectione sequente sumus disputaturi; ac deinceps de dominio minùs pleno disseremus. Est etiàm alter domini acquirendi, praeter praescriptionem, modus à iure civili exorians, qualis esse putatur ob iudicalem sententiam comparatus, de quo disputatio opportunior sibi vindicabit in libro tertio locum (3).

Cum igitur quid et quotuplex dominium sit, et quot eius acquirendi rationes, viderimus; illud superest inquirendum, àn quisquam habere dominium in res omnes possit; atque adeò scire, ac decernere: quas in res valeat, aut nequeat illud habere. Privati itaque excluduntur à dominio regalium, id est illarum rerum quae Regis dominatus sunt peculiare, eidemque eminenti quodam iure reservatae. Huismòdi sunt vectigalia ex portibus, ex pontibus, ex salinis et ex metallorum fodinis. Itèm redditus ex fructibus exclusivis provenientes: necnon collationes tributaque, iure optimo Regibus assignata, quo amplissimam augmentamque dignitatem semper quam honorifice tueri possent, unaque regni necessitatibus providere, inimicos

Lect. LI. (2) In regno Aragoniae dominium solo contractu instrumento celebrato sine ulla traditione transfertur. Obs. un de pact. interempt. l. 4. Obs. 15. de Donationibus l. 8. Idcirco parvi momenti est discrimen inter titulum et modum.

Lect. LI. (3) Prin. t. 28. p. 3.

fidei debellare, atque populos sibi subiectos oneribus et gravaminibus immunes efficere (4). Sed nec privatis dominium ullum permissum fuit unquam erga res sacras aut religiosas utpotè extrà commercium hominum positas: ac supremo Numini unicè devotas (5). Tandèm res publicas et universitatum in dominium privatorum cadere non posse vidimus.

LECTIO LII.

De praescriptionibus.

Stata tempora prisca aevi sapientes assignavere: quo unusquisque vel comparare, vel amittere rerum dominia posset (1). Id quod praescriptionem appellamus. Alterum nimirum ex nobilioribus acquirendi modis iure civili excogitatis. Igitur et aequitas qua fulcitur praescriptio, et personae et res praescribendo idoneae, et quibus praescribitur requisita; deniquè quod temporis praescriptioni postuletur spatium: ea sunt, quae in praesentia enodanda suscipimus.

Civilibus legibus tempora sunt, et requisita constituta, quo res à dominis suis abiectae desertaque

Lect. LI. (4) L. 11. t. 28. p. 3.

Lect. LI. (5) L. 12. d. T. Nullius in bonis sunt tales res licet per Clericos custodiantur. Propter hoc habent ipsi fructus rerum ecclesiasticarum, quibus mensurate vivant: et quod superfuerit, in pias causas impendant, sicut in pauperum aut orphanorum alimentis, vel virginum pauperum maritacione, captivorum redemptione et ecclesiarum reparatione et similibus. D. L. 12. et vide Glos. Gr. Lopezii ibi.

Lect. LII. (1) Prin. t. 29. p. 3.

intelligerentur. Res si quidem legitimè derelicta censeatur, quicumque primum illam occupaverit, illius dominium sortietur: modo in eam requisita necessaria convenient. Alitèr, qui esset certandi litesque serendi super proprietate modus? Eademque saepè numero incertis sedibus vagaretur, nullo sine domicilio stabili. Eccè tibi rationem ob quam summoperè utilem et salutarem sapientes homines iudicaverint, praescriptionem: quae duobus sita est, actibus. Alter ex parte veteris domini, in ordine ad rei abiectio- nem: alter in occupatione legitima eius, à quo illius possessio et dominium initur (2). Erit igitur praescriptio: rerum pro desertis iudicatarum comparatio domini legitima. Dicimus legitimè peractam, eo quod lege sanciantur, tùm, cassus in quibus res sint, diuturnitate temporis, pro derelictis putandae: tùm etiàm, illarum dominio adipiscendo adiuncta necessaria. De hiscè duobus erit stàtim nobis ineunda tractatio.

Dementes, furiosi, quicumque non sanae mentis homo, quemadmodùm praescribere, ità bona sua perdere, eaque in derelictorum loco reponere neutiquàm possunt (3). Itèrque res sacrae, religiosae et sanctae, nullo modo propter aevi amittuntur diuturnitatem: nec verò, libertas hominis, decimae, tributa, redditus, reliquaque debita summo imperanti iura, tempore perduntur (4). Etiàm inter impraescribilia adnumerantur: dominium eminens, civilis criminalisque suprema iurisdictio, iuraque Monarcharum

Lect. LII. (2) L. 50. t. 28. p. 3. L. 1. t. 29. p. 3.

Lect. LII. (3) L. 2. t. 29. p. 3.

Lect. LII. (4) L. 6. d. T.

reliqua (5). Ablatae res, ab uno dominorum possessae, pignorateae, locatae, vel per vim habitae, licet alter eas sibi dominio adsciverit, nec iacturam ferunt, nec pro derelictis reputantur. Plateae, viae, porta, arborata et prata publica caeteraque universitatis bona; vintiquinque annis minorum; eorum qui sub potestate patria sunt liberorum; fortunae dotales, quum nondum aestimata dos est: impraescribilia esse cuncta iudicantur (6).

LECTIO LIII.

De requisitis praescribentium.

Nunc de requisitis quae confluere in praescribentem debeant, est quaerendum. Homini nemini, licet orphano, sana mente gaudenti, plenum praescriptionis causa denegari dominium potest, dummodò hiscè ornatus sit adiunctis: primum omnium, titulum iustum, realem, verumque habeat, oportet: quo veluti fulcro innixus ad rem iure optimo possidendam accessisse sibi quisque persuadeat. Propterea sufficit putativum esse titulum, ita ut, in proprio, non verò in alieno facto praescriptionem impediatur tituli error (1). Habenda est insupèr bonae fidei ratio; qua possessor, à quo rem accepit, ei minimè defuisse rei alienandae potestatem, arbitretur (2). Partitarum lex duodecima

Lect. LII. (5) L. 4. t. 8. l. 11. Novis. Recop.

Lect. LII. (6) L. 1 et 2. d. T. 8. Novis. Recop. L. 7. t. 29. p. 3.
et L. 8. d. T. 29. p. 3.

Lect. LIII. (1) L. 14. d. T. 29.

Lect. LIII. (2) L. 9. d. T.

romanorum vestigia premens (3), bonam fidem à possessore habitam, quo tempore tradita illi res fuerit sufficere sancivit; nisi eam acceperit emptione: tùm enim opus fuit eam habuisse cum celebratus fuit contractus, ità ut impedimento praescriptioni minimè deservierit, superveniens post traditionem mala fides. Cùm id sancitum? Ut nimirum, qui contractus traditionisque tempore rem emeret, in venditore ius illius alienandae inesse bona fide existimans, praescriptionis favore beneficioque minimè fraudaretur: nec sciens postea talis iuris expertem esse venditorem, et illius se ludibrio opponeret, et fortunarum suarum amittendi discrimen adiret. Scriptores tamen, iuris canonici sanctionibus insistentes, bona fide totum praescriptionis tempus indigere contendunt, legis 2, t. 8, l. 11, Novis. Recop. praesidio tecti. Verùm lex eiusmodi tùm eorum patrocinari sufragio posse videtur, cum res vel allata vel occultata sit. His enim causis exceptis, ab eo quod à citata Partitarum lege sancitum est, nihil proponit alienum, nihil discors. Atque etiàm inter malam fidem notoriam et praesumptam discrimen non exiguum ab auctoribus assignatur. Prima, Covarruvias Iudice (4), ordinaria impeditur praescriptio quae longi temporis appellari consuevit; sed non longissimi temporis ad trigintà vel plures annos exporrecta.

Lect. LIII. (3) L. 2. ff. de usucap. et L. penult. de usufruct.

Lect. LIII. (4) In reg. pos. part. 2. §. 8.

LECTIO LIV.

*Qua de possessione agendo, praescriptionis doctrina
continuatur.*

Praescriptionis requisitorum alterum possessio est. Haec generatim nihil aliud quam mera rei detentio audit: quaeque naturalis est, civilis, mixta, et civilissima. Naturalis; materialis et corporalis apprehensio detentioque rei. Civilis; qua res animo et adiumento iuris retinetur, quin corporali eiusdem retentione indigeat. Mixta ex utriusque colligatione existit. Quae verò ministerio legis acquiritur, etiãmsi animus et voluntas absit, quod in primogenituris evenit, civilissima nuncupatur. Iusta possessio erit, si iustus ei titulus suffragetur: qua ex notione, quae iniusta sit, intelligitur. Si quid vi aut dolo malo possideatur, erit eius vitiosa possessio. Eritque bonae fidei, quandò rem possideri posse rectè iusteque creditur.

Quae igitur in possessione inesse adiuncta debent praescribendo idonea? Debet possessio esse mixta et recta: scilicet ex titulo, qui natura sua translatus dominii sit, emanans (1). Hinc colligas, neque commodato, deposito, locatione, aliove eiusmodi contractu rem capientem retinentemque habere, quo innitatur possessio, titulum: quae talis est, ut nihil suppeditet praescriptioni, iuris (2): quia non sibi, nec proprio, sed alieno possident nomine. Quamquam

Lect. LIV. (1) Vide t. 30. p. 3.

Lect. LIV. (2) D. L. 5 et 22. t. 29. p. 3.

verò possessio corpore et animo acquiratur (3), possessionem non solum per nosmetipsos, sed etiã per alios, quos in potestate habemus, aut per mandatarium, aut tutorem curatoremve acquirimus (4). Facilius tamen retinetur, quam de novo acquiritur. Continuatur in possessione solo animo sine apprehensione, et non tantum per nos, sed per alios etiã, vèluti per colonos, inquilinosve. Sed si animum possidendi abiicimus, possessionem amittimus. Undè quamvis servus vel colonus per quos corpore possidemus fundam deseruerint, non ideò tamen possessionem amittimus, sed eam animo retinemus (5). Continuanda ergo possessio est, ad præscriptionem obtinendam, assignato à lege temporis spatio. Successor, tam singularis, quam universalis decessoris continuationem prosequitur (6). Si verò, aut naturalitèr, cum revera amittitur; aut civilitèr cum in ius citatur, possessio interrumpatur; sic manet amputata præscriptio, ut novum sit ei capiendum exordium (7).

Videamus igitur, quantò perdurare tempore possessio debeat ad dominium præscribendum. Tempus vel exiguum est, vel diuturnum, vel longissimum et immemoriale. Exiguum, unius est anni (8): quo poena

Lect. LIV. (3) L. 6, 7, 8 et 9. d. T. 30.

Lect. LIV. (4) L. 3 et 4. d. T.

Lect. LIV. (5) L. 13. d. T.

Lect. LIV. (6) L. 16. t. 29. p. 3.

Lect. LIV. (7) L. 29. d. T. 29. p. 3.

Lect. LIV. (8) Ad possessionem interdum annum integrum cum die sufficere notandum est. Id ita intelligentum, habentem dicto temporis spatio, rem aliquam titulo, bona fide, et imperturbate

praescribitur, qua mulctatur, qui sponsione fungitur ad aliquem in iudicio praesentandum (9). Ad triennium porrigitur, quo intervallo praescribitur ius cognatorum testatoris vel donatoris qui in regno Valentino bona realia reliquit Manibus, ut aiunt, mortuis, quaeque minimè sunt idoneae amortizationis privilegio redditae: quod triennium ab ipso emortuali die testatoris numerandum (10). Eodem elapso tempore debita praescribuntur, ex salariis Advocatorum, Procuratorumve nascentia (11): necnon et quae proveniunt ex salariis famulorum, medicamentis, rebus victui necessariis, cibariisque, ex taberna cauponave comparatis, atque fabrorum sudori destinata mercede (12). Itèm triennio res mobiles praescribuntur. Vectigalium debita et aliorum reddituum, iuriumque regionum, quatuor annorum habent praescriptionem, spatio temporis minimè interrupto, adversus eorum exactores et conductores, qui numerantur ab anno, quo illorum collectio fieri debuit; sed talis praescriptio non militat adversus Regem qui nunquam non gaudet exigendi iure id quod à conductoribus vel exactoribus sive ignavia, neglectione aut incuria fuit praetermissum (13).

Nunc de longi temporis praescriptione, quae ex

cumque reclamantis notitia, ad respondendum de possessione sive de causa cùm possideat in tribunali neuriquàm obligari. L. 3. t. 8. l. 11. Novis. Recop.

Lect. LIV. (9) 2. P. L. 2. t. 41. l. 12. Novis. Recop.

Lect. LIV. (10) §. 13. L. 20. t. 5. l. Novis. Recop.

Lect. LIV. (11) L. 9. t. 11. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LIV. (12) L. 10. d. T. Novis. Recop. L. 9. t. 29. p. 3.

Lect. LIV. (13) L. 8. t. 8. l. 11. Novis. Recop.

decem inter praesentes, inter absentes viginti annorum possessione pendet, quibus bona fide, tituloque res immobiles praescribuntur (14). Nam triginta annorum praescriptio, longissimi temporis habetur, illa quippe una quaedam praescribi res valent quae deficiente bona fide titulo iusto, praescriptione potiri generali longi temporis nequibant. Opus est igitur trigeneraria possessione illam ut rem praescribas, quam qui alienavit bona fide caruit, eo quod sibi ius alienandi non contigisse, compertum haberet. Hac longissimi temporis praescriptione res praescribuntur minorum quibus ad eam rescindendam evertendamque restitutione in integrum est opus (15). Quadragenaria possessione praescribuntur res et fortunae universitatum, quibus etiam datum restitutionis gaudere beneficio (16). Ad romanam ecclesiam pertinentia, tali in praescriptione privilegio gaudent ut centenariam possessionem requirant. Populorum dominia eisque res adnexae, primogeniturae et nobilitatis commendatio praescribi possessione immemoriali quaeunt: qua noli quaerere in possessionis spatiis potentiùs efficaciusque robur (17).

Nec verò actiones à praescriptione sunt alienae. Etenim fluxu temporis diuturniore suum amittunt vigorem, eludique ea exceptione possunt quae tali diuturnitate proficiscitur. Itaque ius actiones personales

Lect. LIV. (14) L. 18. t. 29. p. 3.

Lect. LIV. (15) L. 9. t. 19. p. 6.

Lect. LIV. (16) L. 7. t. 29. p. 3.

Lect. LIV. (17) L. 4. t. 8. l. 11. Novis. Recop. L. 1. t. 17. l. 10. Novis. Recop. L. 2. t. 21. p. 2.

ad executionem redigendi, praescribitur, id est extinguitur decem annorum delapsu. Actio personalis, et executoria ex eiusmodi actione proveniens, per spatium viginti annorum durant sive permanent. Ast ubi in obligatione adest hypotheca, aut quandò obligatio est mixta, personalis et realis simul, debitum praescribitur triginta annorum decursu (18). Actio merè realis etiàm triginta annorum spatio praescribitur (19). Heic animadvertione dignum, auctores, sive iuris enarratores indicant leges, cum longissimi temporis praescriptionem in actionibus realibus exigunt, illis cassibus exigere, quum aliquid requisitum praescribenti deest, illorum quae ad longi temporis generalem praescriptionem desiderantur. Si enim praescribens nec bona fide, nec titulo, nec reliquis adiunctis orbareretur, ordinario tempore res praescriberentur (20).

LECTIO LV.

De dominio minùs pleno: imprimis de feudo et emphyteusi.

Disputationem de derivativis dominii acquirendi modis vel conventionem vel voluntate postrema, ulterioribus relinquentes; transitum faciamus ad minùs plenum dominium: cum diversae dominii facultates sunt seiunctae, atque ad diversas personas spectant, id quod in feudo, emphyteusi, pignore et usufructu evenit. De usufructu acturi, dicetur etiàm de servitutibus: atque ità de generibus iuris in re disputabimus,

Lect. LIV. (18) L. 5. t. 8. l. 11. Novis. Recop.

Lect. LIV. (19) L. 21. t. 29. p. 3.

Lect. LIV. (20) Ant. Gomez in com. ad L. 63. Tauri.

loquentes deinceps de haereditario iure, quandòquidem fugit neminem, dominium, pignus, servitatem et haereditatem, quattuor iuris in re classes efficere. Ad praesentem lectionem quod attinet, illud monere lectorem oportebat, de feudo et emphyteusi nos esse dicturos: in sequenti de usufructu et pignore; sed quam parcissimè, quod haec in institutionibus Romano-hispanis manent disputata.

Feudum, ait lex Partitae 1, t. 26, p. 4, beneficium est, in quemquam collatum à domino, ut illius efficiatur cliens, obsequium ei tribuat, atque fide erga ipsum excellat. Gregorius Lopezius in glossa, nobis definitionem exhibet Raynaldi; quae ità se habet: feudum est, benevola concessio, libera et perpetua rei immobilis, vel aequipolentis, cum translatione utilis domini, proprietate retenta, cum fidelitatis praestatione, et exhibitione servitii. Apud romanos quaedam feudorum supersunt vestigia sive spectrum in iure clientelae, quod incundum erat vinculum quo patricii plebeique arcte coaluerunt. Sed cum feudum quale consideramus, in Lopezii memorata glossa, romano populo magnoperè fuisset exosum: quia sujectionem inducit, servitatem sapit personarum, privataeque personae iurisdictionem supremo imperanti peculiarem adscribit; feudorum origo in moribus longobardorum caeterorumque barbarorum, qui à septentrione in oras nostras transilierunt, est requirenda (1).

Feudale sistema in divisione terrarum initia ortumque habuit. Tam in occupatione regionum post

imperii romani fatalem eversionem, quam instaurationis et recuperationis epocha, sive bello ab hispanis cum sarracenis gesto, defendere cum proprietate dominum, hominis cuiusque liberi, cui certa portio destinabatur agri, praecipuum erat officium. Quibus maxima contigerat agrorum portio, hi erant bellorum duces, qui ea conditione pactoque militibus distribuabant agros, si quidem fideliter obtemperaturos nec difficilimum praelium conflictumque detrectaturos data fide pollicerentur. Vir et miles sinonima erant vocabula. Beneficia eiusmodi seu feuda quae personalia antea fuerant, evaserunt lapsu temporis haereditaria; quibus accesserunt iura subiectionis, iurisdictionis, cudendae monetae, bellique gerendi necnon et imponendi tributa, variaque personalia servitia, quae postea in pecuniarias vel fructuum praestationes fuisse commutata, quemadmodum liguet ex titulis 25 et 26, Partitae 4. Undè profectam fuisse crediderim universalem illam ardentemque cupidinem qua tenebantur Hispani potestatis dominorum sibi parandae, ut nimirum regalibus potirentur, et miseris agricolis ingentia, extorquerent tributa, quae sub emphyteusis spectro adhuc subsistunt: quae omnia si Reges nostri aequo animo tolerarunt, potiùs quam probarunt, sunt illi quidem acerbissimorum temporum necessitate excusandi atque defendendi.

Antiquissimum Principatus Catalauniae feudum comitatus creditur Barcinonensis Wifredo II ab Imperatore Carolo Calvo collatus (2). Aragoniae, comitatus

Lect. LV. (2) Diago, Historia comitum Barcinon. l. 2. cap. 7.

Ripacurtiae. In Castellae regno itidè esse constituta feuda, addubitaverit nemo, qui animadvertat, Partitarum leges latè patentem aperire orationi campum, cum de feudis agunt, sive de subiectionis iuribus, de behetriis et solariegis quae omnia cum feudis communem habuere naturam. Feuda in subfeuda divisa, in infinitum abierunt: et quamquam Reges sua recuperaverunt regalia, quantum ad praestationes et tributa, nescio quo fato sub censuum et emphyteusis specie larvaque subsistunt. Qua de re digna est quae legatur glossa Lopezii, Leg. 6, t. 25, p. 4, n. 2. Quas praestationes cum emphyteuticis confusas videas, tantum eas possumus, earum origine investiganda discernere.

Vidimus emphyteusim apud nostrates ortum à feudo ducere; videamus commodo in ea dominium minùs plenum existat. Partiuntur igitur dominii dotes, quaeque ita divisae sunt inter dominum directum et utilem ut ille aliquid ex disponendi facultate, et quasdam sibi habeat facultates reservatas vèluti ius praestationes percipiendi: hic verò eiusmodi pensiones persolvens, omnem fructuum rei percipiendorum facultate potiatur. Dominorum quisque, sive directus, sive utilis actionem habet realem proprio dominio adserendo. Atqui de mutuis iuribus ex hiscè contractibus enatis, erit alias opportunior dicendi locus.

LECTIO LVI.

De eo quod superest in dominii minùs pleni tractatione.

Sectum et scissum dominium in feudo et emphyteusi cernis, iam nunc usu spoliatum exutumque in servitute et pignore lustrabis. Erit igitur dominium minùs plenum, quod ratione servitutum praediorum comparatur; quia proprietas dominii, ibi ab usu sciungitur (1). Sive servitus sit realis sive personalis semper huius generis est ut alio, non domino praedii deserviat (2). Alius est dominus praedii servientis, alius est dominus servitutis, vel usufructuarius, vel usuarius, vel cui habitatio vel operae servorum debentur. Cum usufructuarius in proprietatem nihil iuris habeat, mirum non est quod ipse proprietatis alienationem impedire non possit. Nec proprietarius aedificium ponere in area, cuius usufructus debetur, nec servitutum imponere praedio fructuario potest: socii enim in dominio videntur, itaque in re communi altero invito nihil alteri licet. Quod enim usufructu usu vel habitatione ius acquiritur in rebus alienis, tantummodò in earum rerum percipiendis fructibus consistit. Idem de servitute reali affirmandum. Omnes enim servitutes in eo sunt positae, ut praedi alieni servientis fructibus vel quibusdam utilitatibus commodisque fruatur, ob actionem in re dominantis domino à iure tributam.

Lect. LVI. (1) L. 1. t. 28. p. 3.

Lect. LVI. (2) L. 20. t. 21. p. 3.

Titulus 21, Partitae 3, agit de servitutibus: quare et quia hanc servitutum doctrinam ex institutionibus Romano-hispanis perspectam habere lectores possunt; illa probè institutos eos arbitramur.

Ius pignoris iam constitutae alterum ex iuribus in re est (3). Hoc iure utimur ad confirmanda iudicia obligationesque omnes. Quaecumque res in commercio positae, pignori vel hypothecae subiiciuntur. Quotiescumquè reale ius in re debitoris, in securitatem crediti constitutum invenitur, pignus si res sit mobilis, vel hypotheca si immobilis nominatur. Verùm, quia idem ius in utroque inest, eundem sibi proponat finem, effectaque habeat similia: ad exemplum Partitarum, usurpabimus haec promiscuè vocabula, de hoc reali pignoris iure agentes. Ex quo iure actio in rem hypothecaria nascitur, qua creditor contra quemlibet possessorem agit ad res pignoratatas persequendas. Hae res pignori subiectae, etiàm citra traditionem, affectae sunt creditoribus securitatis causa, quique quamvis nec earum rerum dominium, nec usum habeant, possunt tamen eas vindicare et vendere, ut post paulò, palàm faciemus (4). Tantum restat ut recordemur, dominium quo maritus gaudet in dote non aestimata, posse inter species dominii minùs pleni, recenseri.

Lect. LVI. (3) Vide t. 13. p. 5.

Lect. LVI. (4) Vide Lectionem de contractibus realibus, atque de pignore et hypotheca prolixius.

LECTIO LVII.

De iure haereditario, et primum de testamentis.

Alterum ex generibus iuris in re, ius haereditarium est; cuius vi acquirere haereditatem possis, alterius nimirum universale patrimonium, adeò ut sit parandi dominii universalis ratio proprietatis iure constituta. Qui dominus est, potestate ornatur rerum suarum dominia in alterum cum inter vivos, tum postremae voluntatis causa, ut superius vidimus, transferendi: quod ius ut ampliarent leges, sancivere, universalitatem dominii iuriumque ad haeredes posse voluntate ultima transmitti; ita in familiis dominia et iura diuturniore mansuras aevo ducentes. Quam ob rem haereditas vel successio universalis testamento defertur, sique necessitas coegerit, immediatè legis sanctione, ab intestato sufficiatur. Acturi igitur in hoc titulo de testamentis: exordium à testamentaria successione capere, ducimus opportunum.

Testamentum itaque testimonium est, quo includitur et perspicuo proponitur ordine voluntas hominis circa haereditem, qui succedere illi debeat, et sortem, quam post inevitabile fatum res suae bonaque sint subitura (1). Est declaratio voluntatis hominis circa consilia eiusmodi: sed haec voluntas erit ex legum praeceptis ordinanda, quibus statuitur testamentorum condendorum formula, atque de fortunis

bonisque disponendi ratio. Ex quo intelligitur testamenti perfectionem et ab observatione solemnitatum externarum eius conditioni invecarum; et legum, quae ad illius naturam et substantiam spectant, cultu esse repetendam. De internis requisitis dicturos pollicemur lectione altera; in praesenti enim externa, meam à me flagitant orationem. Videamus igitur qui condere testamenta valeant; quod testamentorum existant genera: quisque solemnitatibus muniantur.

Testamenti condendi facultas, his omnibus adscribitur, qui legibus neutiquàm inhibentur. Inhibentur autem, impuberes, mente capti, prodigi, quibus iudiciali sententia bonorum interdicta alienatio est, à natalibus muti sordique fari scribereque nescii (2). Itèm religiosi post professionem emissam (3). Sed testandi facultate gaudent morte seu naturali seu civili, ob capitale crimen plectendi, è quorum testamentis bona excipiuntur Fisco, vel alteri addicenda (4). Neque vero à testamenti factione arcentur familiarum filii puberes etiàmsi patriae potestatis fuerint nexibus colligati (5).

Testamentum omninò condi, vel voce viva, vel descriptione, potest. Priore ratione conditum, à nuncupatione vel declaratione propriae voluntatis coràm testibus à testatore facta, vim mutuatur suam, undè nuncupativum vocatur testamentum. Posteriore modò

Lect. LVII. (2) L. 13. t. 1. p. 6.

Lect. LVII. (3) L. 17. d. T.

Lect. LVII. (4) L. 3. t. 18. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LVII. (5) L. 4. d. T.

in scriptis, nominatur. Testamentum igitur nuncupativum in eo potissimum videtur esse repositum, si testator locutione voluntatem suam testibus patefaciat; vel si scripto mandatum, testamentum eodem praesente testibusque audientibus, legatur. Neque verò opus esse arbitror eiusmodi testamenti dispositionem in memoria testium, ad testatoris ex hac vita migrationem conservari, mandarive litteris in ipso nuncupationis actu Scriba publico adstante, cuius ope testamentum ad classem instrumenti evehitur publici. Hinc efficitur, in testamento nuncupativo scripturam talem non adhiberi *pro forma*; sed in probationem tantum: quae cautio magnoperè est salutaris ad vitandum nullitatis periculum in dispositione testamentaria, propter alicuius testis obitum desideriumque antequàm scriptura publica idoneam capiat formam testamentum. Praecipuum et maximum conscripti testamenti insigne est, ut dispositionem testamentariam vel per se ipsum vel per alium testium testator scriptioni mandet, eamque exaratam testibus et scribae exhibeat: et illorum quidem erit scripto proposito subscribere, huius verò signo illud suo adhibito roborare (6).

Externae utriusque generis testamenti solemnitates ità se habent. Ad testamentum nuncupativum testes tres, loci ubi testamentum conditur, incolae, et praeterea Scriba publicus, requiruntur: quod si

Lect. LVII. (6) Hinc est, illud testamentum in scriptis tantummodò ut nuncupativum validum esse, si quandò contigerit ut praescriptae testamento solemnitates desint, cum testes de testatoris voluntate cognoverint.

eiusmodi defuerit Scriba, testium numerum eiusdem loci vicinorum augeri usque ad quinque, oportet; quod si nec quinque inveniri testes, nec Scriba possit, tres saltèm eiusdem loci testes testamento intersint. Si verò testamentum coràm septem testibus licet non vicinis, et desiderato Scriba factum sit, pro valido reputabitur, modò testes illi à iure requisita polleant idoneitate (7). Solemnitates hae inesse in testamento nuncupativo debent, non modò cum in gratiam liberorum et legitimorum posterorum; sed etiàm quandò in externi alicuius, conditur testamentum. Verùm in testamentum *in scriptis* septem confluere cum Scriba testes necesse est, testamentum ut legitimum habeatur: qui testes subscribere scripturae testamenti una cum testatore debebunt, qui si scribere nesciant aut nequeant alteri reliquorum loco, subscribent, ut ità subscriptiones octo, et insupèr Scribae signum convenisse appareat. Caeci testamento testes quinque minimum debent interesse. In codicillis eadem est servanda solemnitas quae testamento nuncupativo praescribitur (8).

LECTIO LVIII.

De idoneitate testium et publicatione testamentorum.

Testamento tanquàm minùs idonei testes reiiciuntur qui propter cantilenas, libellos infamatorios, latrocinia, homicidia, aliudve infamiam iuris irrogans

Lect. LVII. (7) L. 1. t. 18. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LVII. (8) L. 2. d. T. 18.

crimen legibus damnantur. Item apostatae, 14 annis minores, foeminae, servi, muti, surdi, prodigi et saniore mente destituti. Memoratorum ergo inhabilitas causa vitioque morali vel fisico provenit. Est etiam generalis et absoluta; atqui sunt nonnulli qui quibusdam testamentis peculiari quadam ratione inhabiles iudicantur: tales sunt liberi in testamentis progenitorum suorum et vicè versa; haeres et omnes eius ad quartum usque gradum consanguinei in testamento in quo fuerit institutus, cum lex regia Romani iuris in ea re sanctionibus congruit (1). Sed numquid testes esse rogati debent? Palacios Rubios lepide respondet, non opus esse flexis ut genibus rogentur, et sufficere eos ut velint esse testamento testes convocari, eisdemque tali negotio scientes volentes adesse.

Ad publicationem testamentorum stilum convertamus. Quantum ad nuncupativum attinet; necessaria illa erit si quidem coram Scriba et secundum scripturae publicae formam minimè fiat. Tum fit publicatio cum Iudici testes se sistunt de testatoris voluntate iureiurando interposito rationem reddituri testimoniumque exhibituri, quod testimonium mandato iudicis in formam redigitur publicam, et autopropho

Lect. LVIII. (1) L. 14. t. 16. p. 3. L. 11. t. 1. p. 6. Monemus etiam, testamentum praesente Rege factum, etsi nullus alter adesset testis futurum validum. Et addimus militares viros iure belli gaudentes et rei navalis matriculae adscriptos sua conficere testamenta posse carta simplici, vel quovis alio modo undè ipsius voluntas pateat; etiàmsi militares vel munitioni urbium et artium destinati, vel in hibernaculis aut itineribus sint: atque in parte, ut aiunt, dispositiva posse pro arbitratu suo, privilegio et facultatibus lege militari, civili, aut municipali concessis, uti.

ad perpetuam rei memoriam inseritur. Super testamento *in scriptis* Partitae legibus constituitur id reservari coràm testibus, quibus primum de subscriptionum suarum genuitate testimonium ferendum est, ac deinde publicatione facta, testamentum transferri et in protocollo collocari iubetur (2). Lex Recopilationis testamenti publicationem elapso mense post testatoris obitum faciendam decernit, nisi is illius aperiendi tempus definierit (3).

LECTIO LIX.

De commissariis quibus data est testamenti conscribendi facultas.

Iure Romano nunquam permissum est quemquam alterius uti vicariatu posse in testamento condendo. In Hispania tamen nostra veteribus iuribus illud consuetudinibusque conceditur (1). Per alteram Fori regii legem licebat praebere alteri mandatum ad testamentum faciendum; quae facultas tam late patebat, ut mandato istiusmodi munitus posset arbitrato suo haeredem

Lect. LVIII. (2) LL. t. 2. p. 6.

Lect. LVIII. (3) L. 5. t. 18. l. 10. Novis. Recop. Denique nota: quàm circa formam publicationis testamenti *in scriptis* nihil monuerit Sala, Partitae legum sanctionibus commemorandis: Gregorius tamen Lopezius, glossa 4. ad L. 3. t. 2. p. 6. Antonius Gomez §. 37. Commentarii ad L. 3. Tauri, caeterique interpretes eruditi arbitrantur publicationem iuridicam et solemnem testamento *in scriptis* minimè necessariam esse. Propterea quia, cum ex lege taurina, tale testamentum condi, non nisi Scriba praesente, debeat: huius auctoritas hominis satis omnino virium ad fidem faciendam habere videatur.

Lect. LIX. (1) L. 6. t. 5. l. 3.

instituire commissarius. Perspicuum est institutum hocce non raro fore percommodum nolentibus, aut minimè valentibus per semetipsos facere testamenta, propter impotentiam in qua versantur ex valetudinis angustiis ortam, quae hominem aegrotantem tranquillitate privant et serenitate testamento dictando suo pernecessaria. Verùm tamen si commissario tam universalis amplissimaque tribuitur facultas, quanta ei memorata lege permittitur; verendum est ne ille tali abutens indulgentia, extra limites voluntatis consiliorumque mandantis egrediatur. Fraudum igitur dolorumque qui admitti à commissariis possent vitandorum gratia; eorum potestatem certis quibusdam limitibus continuerunt leges Tauri (2): modum rationemque quibus eiusmodi tribuenda mandata sunt, necnon et quibus usibus illa commissarii adhibere debeant, sancientes decernentesque. Universa doctrina haec sic brevissimè expeditur, ut quae sit mandati solemnitas, quae facultates adsignari commissariis queant, quidve sit illius in earum administratione praestandum, planè penitusque perspiciatur.

Quamvis testamentum fieri per commissarium possit, hic muniri mandato debet, testamento par solemnitate. Tale mandatum vel generale vel speciale potest esse. Si mandatum generale sit testamento condendo, ea in causa his tantummodò fungi conscientiae muneribus commissarius poterit, quae illi mandans explenda commissit, et aëre alieno solvendo, et quintam partem bonorum sacrificiis piisque

Lect. LIX. (2) L. 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, Tauri. Vide t. 19. l. 10. Novis. Recop.

aliis oblationibus pro testatoris anima exhibendis destinata, insumendo quodque superfuerit fortunarum largiendo cognatis ius ad haereditatem ab intestato habentibus: quod si cognati non adfuerint, uxori mandantis relinquendum est, quidquid ad eam, secundum statuta legum pertinebit, caeteris verò in pias causas distributis (3). Per generale mandatum non licet commissario, instituere haereditatem, nec tertii aut quinti facere meliorationem, nec principalis testatoris posterorum quempiam haereditate exuere, neque illis vulgariter, pupillariter, exemplariterve ut aiunt, substituere, nec denique illis tutorem dare: quum hisce rebus speciali opus sit mandato, ea conditione, ut si mandatum eo spectat ut instituat haeres, is in eo, proprio sit nomine nuncupandus (4); si verò ad res caeteras destinatur mandatum, res illae singillatim quales sint, exprimantur (5). Speciali itè m mandato indiget commissarius, ad testamentum, quod iam testator confecerat, vel in totum, vel ex parte revocandum. Cum autem testator haerede instituto, alteri mandatum dedit ut pro se testamentum absolveret, commissarius post aëris alieni solutionem, ultra quintam bonorum partem, nihil valet mandare, nisi ad ampliora speciali mandato polleat (6).

Eidem, si agebat in loco quo tempore mandatum accepit, eo intrà quatuor menses est utendum; intrà sex menses si absens fuerit, modo in aliquo Hispaniae

Lect. LIX. (3) L. 2. d. T.

Lect. LIX. (4) L. 1. d. T.

Lect. LIX. (5) L. 4. d. T.

Lect. LIX. (6) L. 6. d. T.

regnorum ageret : quod si in regione externa morari illum contigerit, mandati functionibus obeundis, annum temporis ipsi conceditur intervallum. Quibus temporibus elapsis, licet ignorantiam pro se adferat, uti generali mandato, nequit : testatorisque bona ad haeredes ab intestato, pertinebunt (7). Quod si mandatum speciale fuerit, commissarius ad id praestandum cogitur; si verò praeteritis memoratis temporibus non praestiterit, pro facto reputatur (8). commissarius etià sibi facultate reservata, testamentum mandati sui vi factum non potest revocare; nec codicillum postea licet causas ad pias efficere (9). Plures si extiterint commissarii, et quispiam eorum decesserit, illius ius in superstites, refunditur : quodque maior illorum pars gesserit probaritque, ratum erit. Haec ubi desiderantur, à legitimo iudicio litis dubiorumque erit auferenda diiudicatio (10).

Lect. LIX. (7) Qui descendentes aut ascendentes legitimi haud fuerint, obligantur ad disponendum de quinta bonorum parte, in gratiam animae testatoris intrà annum: ad idque compelli à Iudice regio poterunt, postulante non neminè eiusdem loci incola, ni id praestiterint.

Lect. LIX. (8) D. L. 3. d. T. Matienzus et Gomezus contendunt posse testatorem mandatum dantem eiusmodi spatia temporis, vel prorogare, vel angustiora reddere. Glos. et Com. L. 33. Tauri.

Lect. LIX. (9) L. 5. d. T.

Lect. LIX. (10) L. 7. d. T.

LECTIO LX.

De successioneibus testamentariis.

Nunc de requisitis testamentorum internis verba faciamus. Haereditas institutio, quamvis ad testamenti vigorem minimè necessaria sit, est tamen vèluti caput ac praecipuus testamentorum finis: in quo profecto à codicillis discrepant; licet in exterioribus conveniant solemnitatibus. Haereditatem instituere aliud non est quam hominem vice sua alterum constituere eum proprium successorem in quem vel totum vel pars iurium, bonorum, actionumque post fata sua transferatur (1). Qua ex definitione liquet, Partitae legem, priusquam id Recopilata lex ostenderet, successores in re certa et singulari vèluti haereditas considerasse: institutionemque universalis haereditas ad testamenti validitatem nulla ratione requisivisse: cum verosimillimum sit, successioni ab intestato tempore eodem, testamento vigente locum esse.

Institui haereditas poterant, quicumque bona et iura hispani homines valeant obtinere. A quorum obtentu cum mahamedani, iudaei, apostatae, haeretici, collegia lege non approbata, deportati omnesque illi quorum bona publicata sunt excludantur removeanturque; perspicuè intelligitur ex memoratis inter haereditas referendum esse neminem (2). Praeter hanc universalem impotentiam, alia est etiàm respectiva. Cui subiiciuntur Clericorum in sacris constitutorum, Religiosorum

Lect. LX. (1) L. 1. t. 3. p. 6.

Lect. LX. (2) L. 1. et 4. t. 3. L. ult. t. 7. p. 6.

et Monachorum liberi cum respectu ad parentes et cognatos paternos, spurei et illegitimi in successione materna, liberis et posterioribus legitimis exstantibus (3); quorum si nulli extiterint, succederent in testamento et ab intestato, cum ascendentium exclusione; sed excipiuntur nati ex congressu punibili, id est execrando, et legum poenis adficiendo (4). Naturales illegitimi poterunt, defectu legitimorum descendentium, parentibus ex testamento, succedere. Quum legitimi descendentibus non desunt, succedere in bonis paternis per Principis rescriptum legitimatus haud potest; sed aequatur illis in reliquorum successione propinquorum caeterisque, quibus legitimi gaudent, praerogativis (5). Qui solemnem professionem emisserunt utriusque sexus religiosi, ab intestato succedere, neque per se neque per sua monasteria, valent (6). Redemptorum ordines, et cruciata succedere in quinto nequeunt, testatoris propinquis intrà quartum gradum ad successionem contendentibus (7). Hominis per vim interfecti haeredes, nisi de interfectoris

Lect. LX. (3) L. 4. t. 20. l. 10. Novis. Recop. et L. 5. d. T.

Lect. LX. (4) Appellatur congressus punibilis quum illius causa mater capitale supplicium sustinet. In tali causa, cum nati illegitimi nequeunt haereditatem obtinere genetricis: haec tamen illis potest quintum relinquere. Quod si nati Clericorum, Monachorum, aut Sanctimonialium professorum extiterint: licet tanti facinoris causa, mortis poena non sit perferenda matri; observari debet, quod de eiusmodi filiis supra diximus. Nimirum: eos parentum, cognatorumque paternorum haereditatem aut legatum obtinendi incapaces esse.

L. 4 et 5. d. T.

Lect. LX. (5) L. 7. d. T.

Lect. LX. (6) L. 17. d. T.

Lect. LX. (7) L. 3. ib.

facinore querantur, haereditatem amittunt, Camerae destinandam⁽⁸⁾. Minister sacramenti Poenitentiae sive Clericus, sive Monachus quisquis testatoris confessionem in postremo illius morbo audierit; nihil quidquam valet ex testamento percipere, neque sibi, neque cognatis, Ecclesiae, reliquisve sacris⁽⁹⁾. Postremo monemur legè⁽¹⁰⁾, priscam servari Hispaniae nostrae consuetudinem, ut quae bona Clerici in sacro ordine constituti in morte relinquerint, etiàmsi intuitu Ecclesiae, beneficii, reddituumque ecclesiasticorum sint acquisita; in his, vel ex testamento vel ab intestato succedatur; non alitèr quam in aliis bonis quae ab eiusmodi Clericis possidentur, vel patrimonialia, vel haereditate, donatione, legatoque comparata.

LECTIO LXI.

Rursus de eodem argumento.

Sed haeredum diversas classes: cum; ius et modum, quo ex testamento succedunt, attingamus. Observatum ibimus, legem varias personas ad successionem vocare, eisque haereditariam portionem, quam adepturae sunt, assignare, tam ex testamento, quam ab intestato. Cuius defectu, testator libera potitur facultate haereditatem quo eidem libuerit modo distribuendi. Haeredes igitur erunt vel necessarii legitimique, vel voluntarii et alieni. Atque ne discernenda confundantur, considerandi erunt primum cum respectu ad

Lect. LX. (8) L. 11. ib.

Lect. LX. (9) L. 15. ib.

Lect. LX. (10) L. 12. d. T.

testamentum, deindè in causa intestati. In necessarios haeredes ex testamento legitimos nuncupatos ex officio transfertur haereditas; legeque iubente principem tenent legitimi descendentes locum, iisque deficientibus, ascendentes (1). Descendentibus ascendentibusque desideratis, testatori licet alienum instituere, haereditatemque arbitrato partiri suo. In tali causa As haereditarium in uncias duodecim partitum spectabitur; vel in duplum, dipondium cognominatum, tenebuntur reliquae omnes regulae locum circa partitionem haereditatis à romano iure praescriptae quae etiàm à Partitis nostris adoptatas videas; hoc uno discrimine, quod ius in haereditatibus adcrendi, non alitèr atque in legatis est merè arbitrarium, nullique obnoxium necessitati: eritque ei locus tùm quum testator haeredes coniunxerit realitèr, verbalitèr, aut mixtè ut ità perspicuè professus fuerit voluntatem suam esse, haeredi superstiti cohaeredis defuncti portionem adcrecere. Etenim cum apud nos possit succedi in altera parte haereditatis singulari: inter haerodem et legatarium nihil interest, nisi hunc ad partem singularem haereditatis suoque fine et modo descriptam ius habere; illum autem optione potiri ad totum vel partem universae haereditatis.

Hoc posito principio dubium non est, quòd à certo tempore et ad certum usque tempus fieri institutio possit. De cetero, quod institutio sit in persona certa

Lect. LXI. (1) L. 1. d. T. 20. l. 10. Novis. Recop. His limitibus qui sunt à nobis praescripti lectione alia indicabitur huius portionis quota haereditariae quae legitima dicitur (quaeque ut lata vel diminuta potest considerari) et ratio qua ab intestato succeditur.

facienda, quod possit sub conditione fieri, si conditiones impossibiles pro non positis habebuntur; in omnibus hiscè, cum patrium ius mirificè cum romano conveniat, immorari, hominis esset abutentis otio et litteris. Idem esto de exhaeredatione iudicium. Illud tantummodò monitum voluerim, ad posterorum exhaeredationem, praeter causas quatuordecim romano iuri adhaerescendo lex exprimit Partitarum (2), alias esse Recopilationis legibus institutas: videlicèt, matrimonium clandestinum contraxisse: natos familiarum uxorem duxisse contempto parentum consensu caeterorumve à quibus erat is impetrandus: itèm, filiam, famuli in domo eadem paterna habitantis sponsalia admittere, vel eidem, quod gravius est nubere (3). De fratribus praetermissis vel exhaeredatis, adsunt romani iuris sanctiones nostris simillimae. Eodemque modo se habent, quae naturam et durationem actionis, quae inofficiosi testamenti quaerellae nomen adsumpsit, respiciunt. Ad effecta quod attinet, quae situm illud, utrùm rescindantur pro nullisque putentur testamenta in quibus haeredes legitimi, sine ullius causae iustae mentione, sint haereditate exspoliati: si Domini de Sala placitum audiatur, sub disceptatore adhuc in Hispania est (4). Quod si observassemus, testamenta ab institutionis defectum nullo modo invalida reputari; sed hac emendata iuxtà praescripta legum, legitimaque pro mensura successionis intestatae distributa; meliorationes et legata in parte illis

Lect. LXI. (2) L. 4, 5, 6, 7. t. 7. p. 6. (1) LXI. 221

Lect. LXI. (3) L. 1, 5 et 9, t. 2. l. 10. Novis. Recop. 221

Lect. LXI. (4) T. 8. p. 6. (2) LXI. 221

respondenti, subsistere: nihil opus esset talibus quaestionibus quae circa nullitatem rescissionemque testamentorum excitantur, persequendis, nos oleum et operam perdere, arbitantes cordatum neminem si tales non moveremus lapides, allatraturum.

LECTIO LXII.

De legitima portione et ordine succedendi ab intestato.

Inter haeredes alienos adest locus modo succedendi romano iure et Partitarum statuto. Sed cum sint haeredes necessarii, vel sui, hoc est cum sint haeredes descendentes, vel ascendentes, quibus portio legitima debeatur, hoc in genere ius patrium attentionem promeretur peculiarem utpotè à communi iure ea in parte segregatum, à temporibus Fori Iudicum (1), à quo sancitur, filiorum legitimam ex universis parentis bonis conflare; excepta quinta; quae in propriam animae suffragationem, vel personis extraneis legari permittitur. Legalem istam sanctionem Forus regalis confirmavit (2): et quamquam iuris communis scita instauravere Partitae, à Taurinis tamen legibus, pristinum regiam ius memoratorum Fororum fuit restitutum (3). His profectò legibus iussum fuit bona omnia parentum, descendentium legitimam constituere; si quintam excipiamus partem: itidèmq; parentum et

Lect. LXII. (1) L. 1. t. 4. l. IV. F. Iud.

Lect. LXII. (2) L. 1. t. 6. l. 3. de Fuer. R.

Lect. LXII. (3) LL. 6, 18 et 28. Tauri.

ascendentium legitimam omnia filii bona comprehendere, qui omninò posteritate caruerit, tertia parte seclusa. Haec est igitur in favorem haeredum propriorum signata portio, quae propterea legitima nominatur: quae portio tametsi liberis iure sit naturali transcripta, in eius tamen quantitate definienda, iuris positivi mensura adhibetur. Super hac igitur portione legitima indagaturi sumus: quo titulo relinquatur et quibus relinquenda (nonnulla de successione intestata attingentes), quo modo relinquitur, quid collationis nomine veniat, utrùm legitima possit onerari, quibusque ex bonis emanat, et quo haec bona tempore considerentur eorum ut quantitas certam in summam redigatur.

Ex definitione facile evincitur quo titulo portio legitima relinquenda est, nempe titulo honorabili institutionis. Quando enim leges Taurinae legitimam constituent vocabulum institutionis usurpant. Ità descendentes et ascendentibus omnibus qui ius succedendi ab intestato habent portio legitima debetur. Hoc ius legitimae haereditatis sola lege absque ordinatione defuncti defertur, cum is decessit intestatus, vel testamento facto etiàm. Lex triplicem succedendi ordinem praescripsit: unus est descendentium, alter ascendentium: tertius collateralium (4). Primo igitur

Lect. LXII. (4) L. 2. &c. t. 13. p. 6. Origo et ratio successionis ab intestato repetenda tam iure romano quàm hispano ex statu familiae et conditione cognatorum. Pater huius universitatis caput est, liberi tanquàm accessiones considerantur, et partes universi corporis constituent, et quae ad corpus pertinent etiàm vivo patre, ipsorum esse creduntur. Bynkers. Obser. l. 2. cap. 1.

haereditas defertur liberis, utriusque sexus; nec interest àn legitimati sint per subsequens matrimonium, àn etiàm emancipati: sed si primi gradus fuerint in capita, si ulteriorum graduum in stirpes succedunt (5). Posthumis idem ius tribuitur, si tales sint ut pro natis habeantur. Iis deficientibus liberis, succedunt liberi naturales tantum, seu ex concubina procreati, dummodò inter eos matrimonium sine impedimento existere potuisset, sed in sextantem solum cum matre dividendum, admittuntur. Si verò tales nec extant, adoptivi succedunt. Spuri tantum ad matris successionem vocantur, naturalium defectu. Ex damnato natos complexu non succedere iam suprà vidimus (6).

Secundo ordine vocantur ascendentes, nullis extantibus liberis; sed ità ut repraesentatione exclusa, prior remotiores expellat, et si soli remotioris gradus adscendentes adsint, in lineas succedant. Si adscendentes legitimi non fuerint, naturales eadem ratione ac liberi, ut explicabimus, succedunt, quia iura successionis ordinariè reciproca sunt. Tertio ordine, collaterales, deficientibus adscendentibus, tantum ab intestato succedunt, portio enim legitima illis denegatur ex testamento. Ab intestato igitur fratres eorumque praemortuorum filii haereditatem obtinent:

Lect. LXII. (5) Ius repraesentationis est fictio iuris qua remotiores in locum parentes defuncti subintrare intelliguntur. Apud nos nunquàm venientes ex latere cum ascendentibus, nec ii cum descendentibus concurrunt. Solam exipias defuncti uxorem bonis quibus honestè vivere possit carentem, cui quartam bonorum defuncti partem etiàm filiis stantibus tribuitur: haecque quarta maritalis vocatur.

Lect. LXII. (6) Vide t. 20. l. 10. Novis. Recop.

illi in capita; hi in stirpes succedunt, nisi filii fratrum tantum extent, tunc enim in capita ad patrum vel avunculi haereditatem venient. Si tantum fratres et fratrum filii ex uno latere venientes extiterunt, tunc ad haereditatem vocantur: et si concurrerint fratres vel fratrum filii ex paterno latere una cum fratribus fratrumque filiis ex latere materno provenientiibus, distinctio bonorum fiet, ut paterna paternis, materna maternis cognatis adiudicentur, caetera bona inter ipsos aequaliter dividuntur. Sed maior coniunctio quae ex utroque latere oritur, in fratribus eorumque filiis dumtaxat attenditur: nec aliis quam fratrum filiis, si cum patribus vel avunculis concurrerint, ius repraesentationis accommodatur. Nam caeteri agnati ad successionem in capita admittuntur, ita ut propiores remotiores excludant.

Pulchrum est investigare quomodo legitima relinquatur. Iam vidimus legitimam portionem taxatam à lege, eamque latam vel diminutam considerari posse. Sed legitima solvitur et determinatur ratione bonorum, quae tempore mortis relinquuntur: emanat enim ex bonis quae illo tempore in haereditate existunt. Haec determinatio sive computatio ut rectè fiat bona conferri debent: undè collatio nihil aliud est quam rei propriae in commune latio pro haereditariis portionibus dividenda. Iure Romano introducta fuit collatio, causa filiorum in potestate patria constitutorum cum emancipatis concurrentium; sed apud nos cum filius suus vel emancipatus aequaliter uterque succedat, collatione utimur ad aequalitatem inter fratres servandam, et invidiam et discordiam inter

eos evitandam. Etiam inter ascendentes habebit locum collatio si meam sententiam sequaris: ascendentibus enim portio legitima debetur, et ubi hoc contingit tam ex testamento quam in causa intestati, collationi est locus. Conferenda sunt bona proventa eius, de cuius successione agitur. Inventa fuit collatio ut portio legitima quae quidem onerari nequit recte determinaretur. Sed inter collationem et computationem interest differentia. Omnia quae in legitimam imputantur, nec conferuntur, neque omnia quae conferuntur in legitimam imputantur. Cum autem legitima lata et meliorationem tertii comprehenderet, inde orta est caligo qua se in huiuscè doctrinae tractatione interpretes obrunt (?).

LECTIO LXIII.

De meliorationibus in genere.

Meliorationes esse tertii et quinti iam perspeximus. Nunc quid melioratio sit, videamus. Melioratio est donatio quae electionem praelationemve supponit. Hoc discrimine, quod si melioratio sit tertii, electio praelatioque dicitur comparate ad descendentes: ita ut melioratione affectus donatoris reliquis sit descendentibus antelatus; cum quinti verò est melioratio, talis electio et praelatio meliorati comparate ad alienos intelligitur. Undè illud existit, potiore esse caeteris conditione melioratum, sive haeredes spectentur,

Lect. LXII. (?) Vide L. 29. Tauri et commentaria Palacios Rubios, Gomez &c.

sive ab haereditate exclusi. Hinc vetustas nostras leges Fororum accuratè perpendentibus patebit talem inter meliorationes et primogenituras intercedere necessitudinem; ut utraque omninò ab eadem scaturigine manavisse videantur (1).

Ex his quae hactenùs proposuimus efficitur, meliorationem ad haeredes succedentes comparate prospectam, terminum esse comparativum, cuius causa, qui maximam inter cohaeredes adipiscatur portionem, is nominabitur melioratus: et tali sensu priscae illam Fori leges intellexere; at non eodem sensu capiatur cum secundum Tauri leges (2) vox meliorationis apud eos usurpatur, qui neutiquàm ad successionem vocantur. At non erit tertii melioratio comparativus terminus (generatim loquendo) filiorum et haeredum; sed omnium haeredum descendantium, quia relinqui descendentem potest, qui testatoris immediatus haeres non sit. Deniquè quinti meliorationem alienorum respectu terminum comparativum esse nemo dubitat.

Sed superest ut ex qua parte haereditariorum bonorum conficiantur meliorationes, nobis innotescat. Antonius Gomezius simplicem exhibet methodum meliorationes excerpenti easque à legitima discernendi (3). Covarrubias alteram adhibet non minùs accuratam, adfirmans haereditatem in partes quindecim,

Lect. LXIII. (1) Adesis Graegorium Lopezium.

Lect. LXIII. (2) L. 18. Tauri.

Lect. LXIII. (3) Haec eius sunt verba ad. L. 17. Tauri. »Practica et forma haereditatis dividendae in regno nostro erit ista: quod tota haereditas et patrimonium patris vel matris debet fieri unus acervus et cumulus, et ex eo priùs et ante omnia sunt deducenda debita, quia non dicuntur bona, nisi deducto aère alieno. De residuo fiet

ex legum taurinarum praescripto, distribui: quarum octo filiorum legitimae rigore iuris esse inveniuntur: atque ex septem remanentibus, quatuor tertium conficiunt, et tres residuae, quintum. Naturam et quantitatem hactenus meliorationum, generali quadam ratione exhibuimus, uberius et fusius haec eadem lectionibus aliis persequuntur; sed ita ut in hac de meliorationum iure doctrina evolvenda brevitati, quantum fieri possit, studeamus.

LECTIO LXIV.

De iure meliorationum.

Meliorationum doctrina ad sequentia capita redigetur: quis eam faciat, in cuius gratiam fiat, qua ratione facienda, quibus bonis, quo tempore eius quantitas computatur, et quandò est, vel non revocabilis.

quinque partes aequales, et una assignabitur et distribuatur pro quinto iunctim vel divisim, prout testator disposuit; postea verò aliae quatuor partes fient unus acervus et cumulus, et dividetur in tres partes, et una erit tertium, et applicabitur filio meliorato, et aliae duae partes erunt legitima filiorum, et debent dividi inter eos aequaliter. Ita tenent Roder. Suar. in repet. 1. quoniam in prioribus, C. de inoffi. testament. Matienzus in L. 1. t. 6. l. 5. Recop. Angulo de melioratione in L. 10." An verò quintum semper prius deducendum sit, an hic acervus ex collatione conficiatur, quomodo conciliari debeant leges 26 et 29. Tauri, quid dicendum sit de celeberrima quaestione circa modum excerptendi meliorationes, cum lege 25. Tauri prohibeatur, eas ex dotibus et donationibus ad collationem deductis extrahi posse: et quemadmodum cum his componi possint tot JCtorum iudicia: res sunt quarum difficilius est exitum quam principium invenire. Alius fortè, me peritior, explicare poterit, ipse enim in opere elementari, explicare non possum breviter.

Possunt non patres modò sed avui etiàm meliorare, quibus facultas est meliorandi nepotes, etiàm nepotum parentibus in vita agentibus (1). Possunt igitur meliorari liberi, filiae, nepotes et neptes caeterique, modo legitimi sint, descendentes, sive sub patria potestate sint, sive emancipentur. Quod probè de melioratione intelligendum, tertii; nàm quinti portio potest nulla nos cognatione attingentibus, relinqui (2).

Testamento, contractu inter vivos, simpliciter vel causa et ratione tales fieri meliorationes queunt. Traditione etiàm rei, aut promissione; ab ipsis donatoribus, vel commissario; expressè vel tacitè: purè, cumque gravamine. Quantum spectat promissione factam, operae pretium est animadvertere, patrem posse neminem neque polliceri neque dare, ratione dotis, nuptiarumve, tertium aut quintum bonorum suorum, filiae. Neque verò haec potest reputari tacitè vel expressè meliorata ob contractum inter vivos, quamvis id possit testamento aut ultima voluntate, evenire. Statuitur itè lege, quod si pater vel mater, vel aliquis ex ascendentibus, liberorum aliquem aut descendentium legitimum ratione matrimonii, vel alia de causa onerosa, meliorare pollicitus sit, talem debere promissis stare, quod si fidem datam non praestiterit, post fata promittentis, rata habeatur melioratio (3). Idem è contrario iudicium ferendum, de negatione promissionis: ut ità pro nulla reputetur melioratio, si illi ipsis, scripture publicae testimonio

Lect. LXIV. (1) L. 2. t. 6. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXIV. (2) L. 6 et 8. T. 20. d. 1.

Lect. LXIV. (3) L. 6. t. 6. l. 10. Novis. Recop. 22. Tauri.

promisserint, fore ut descendendum suorum meliorarent neminem.

Commissario potest melioratio fieri; sed speciali eam ad rem, mandato (4). Fit tacitè quandò pater alicui filiorum donatione facta, eundem meliorassè indicatur, quamvis ab eo exprimendo absteat: et talis donatio pro tertii et quinti numeratur, et pro legitima, in eo quod utrumque superaverit. Diximus suprà cum gravamine posse meliorationem fieri; quia cum pater materve descendendum suorum aliquem melioraverint legitimorum in tertio bonorum inter vivos, vel quavis alia voluntate postrema, possunt quod volent gravamen imponere, tam restitutionis quàm fideicommissi, facereque ex eodem tertio vincula, submissiones, substitutionesque pro lubitu suo: modo illud faciant in descendendum suorum legitimorum gratiam; imò et iis desideratis in favorem illegitimorum quibus ius ad haereditatem congruat; quod si neutri fuerint superstites, in favorem ascendendum; iis verò etiàm morte sublatis, propinqui reliqui succedent, quod si ne horum quidem ullus in vita remanserit, occupent eorum locum extranei sive alieni. Eiusmodi vinculationes et gravamina perpetuo subsistent, vel tempore à testatore indicato, sine ullo, quartae aut quintae generationis discrimine. Sed hodiè ad vinculationem perpetuumque gravamen, annuentia est regia obtinenda: quod ità sapientè constitutum propter abusus qui in potestatem paulò ante indicatam irrepserant, quibus fiebat ut multa exigua

vincula otio superbiaeque fovendae unice inservientia instituerentur (5).

De bonis in quibus melioratio consistit, taurina lege invenitur praescriptum, posse parentes et avuos inter vivos vel postrema voluntate bonorum suorum tertium et quintum in certa ac definita parte collocare (6). Verùm tamen propter hanc tributam facultatem assignandi in meliorationes bona, valor tertii non debet valorem tertiae bonorum partis vincere, testatoris quo tempore diem clausit extremum, eumque talem praedictam facultatem nemini omninò posse committere aut tribuere. Melioratio constabit etiàm ex bonis eam ad rem donatis: sed si nihil horum extiterit, et quibus ex bonis sint eruendae meliorationes addubitabitur, affirmabimus ex illorum numero bonorum quae quo tempore testator decessit, praesto sint; neque enim possunt ex dotibus et donationibus erui, quae filii ad collationem tulerint, quandò quidem haec ex patrimonio paterno tempore illorum concessionis emergerint. Aliis lectionibus tanquàm fastigium Deo volente huic ponemus argumento, quod merito inter difficillima nostrae iurisprudentiae, connumeretur (7).

Lect. LXIV. (5) L. 10, 11. t. 6. l. 10. Novis. Recop. L. 12. t. 17. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXIV. (6) L. 3. t. 6. l. 10. Novis. Recop. 19. Tauri.

Lect. LXIV. (7) L. 9. d. T.

LECTIO LXV.

Eiusdem argumenti de meliorationibus continuatio.

Quam in hoc meliorationum tractatu rationem nobis proposuimus eam insequentes; illud reliquum erat ut quae sit eius quantitas indicaretur, tùm etiàm, quando possit nec ne revocari. Ad primum quod attinet, considerandum est, tertii et quinti meliorationem, quantum ad eius quantitatem, quotam esse minimè definitam: quia pro quantitate bonorum haereditariorum, maior esse, vel minor potest. Maior etiàm minorve erit pro tempore in quo summa consideratur bonorum; si modo decrementum subiit, vel incrementum accepit. Itèm maior erit vel minor comparate ad confluentia huic summae facultatum conficiendae, bona. Necnon in ordine ad donationum computationem; aut primum in legitima, vel melioratione. Quemadmodùm et si bonorum tertium, aut quintum aestimetur relate ad summam merè existentium in testatoris potestate, quo tempore fato cessit; aut relate ad omnimodam summam bonorum; vel ad partialem, accedentibus bonis donatis, quibus ipsae continentur meliorationes. His ex animadvertionibus, et concordia 26 et 29, legum taurinarum natas videas quaestiones nunquàm finiendas, sed ab elementari opusculo longè alienas, in quo opiniones adserendae non sunt quae solidissimis et longè petitis egeant fundamentis, neque nova exhibenda, nisi munita prolixis observationibus sententia. Undè relinquendam publici magistri voci ampliationem arbitrabar

textus operis quod tantummodò niti principiis legalibus debet: vestigia premens docti viri Ioannis Sala, nec unquam à legis textu doctrinaque communi recedens et declinans (1).

Lect. LXV. (1) Oportunum erit leges Tauri adire. Legis 26. scita haec sunt: si pater aut mater ex testamento, aut quavis alia postrema voluntate, aut alio quopiam contractu inter vivos constituerunt aliquam donationem alicui ex liberis, aut descendantibus, quamvis non expresserint, quod eum augeant ex tertio, aut quinto, intelligitur, quod eum augeant in tertio et quinto suorum bonorum: et quod eiusmodi donatio numeretur intrà aestimationem terti et quinti suorum bonorum, nec eum vel alium possit augere ultra aestimationem praedicti tertii et quinti: quod si excesserit eum valorem, praecipimus, ut valeat usque ad quantitatem praedicti tertii et quinti, et legitimae (partis) quam habituri essent ex bonis paternis, aut maternis, aut avitis, et non amplius. Lege 29. verò sancitur quod sequitur: quandò filius quispiam aut filia venerit ad haereditatem, aut ad divisionem bonorum paternorum, aut maternorum, aut avorum, sint obligati ipsi et eorum haeredes afferre in collationem et partitionem eam dotem et donationem propter nuptias, aliasque donationes quas ab eo acceperint, cuius bona in haereditatem capessunt. Verum si eis libuerit haereditati renunciare, eis liceat: nisi eiusmodi dos aut donationes fuerint inofficiosae. Nam in eo casu praecipimus, ut qui eas receperint, tam filii et descendentes, quantum ad donationes, quam filiae et eorum mariti, quantum ad dotes concernit, etiàm si id fuerit durante coniugio, teneantur reddere caeteris haeredibus testatoris id in quo fuerint inofficiosae, ut illud inter se dividant. Et ut eiusmodi dos dici possit inofficiosa respiciatur id quo excedit legitimam tertium et quintum, modo is qui dedit, potuerit facere eiusmodi augmentum, cum fecit praedictam donationem, aut dedit praedictam dotem habito respectu ad aestimationem bonorum eius, qui dedit aut promissit praedictam dotem, cum ea fuit constituta aut legata, aut cum obiit is, qui illam dedit, aut promissit, prout ei, cui promissa aut legata fuit, magis libuerit. Aliae verò donationes, quae filiis fuerint factae, praecipimus, ut reputari possint inofficiosae, habendum esse respectum ad aestimationem bonorum donatoris quo tempore obierit.

LECTIO LXVI.

Deniquè de eodem argumento.

Quibus positis, adseveramus patre vel matre inter vivos vel voluntate postrema meliorationem peragente tertii, in favorem cuiusquam descendantium, meliorationis valorem metiendum esse aestimandumque valore bonorum pro tempore obitus; minimè verò pro tempore quo fuit melioratio peracta. Caeterum meliorationes legatis magis accedunt, quam successioni haereditariae. Proptereaque cum perruptum aut nullum factum testamentum fuerit, praeteritionis aut exhaeredationis causa, in eo, cui tertii vel quinti melioratio obtigerit, melioratio talis persistit, omni illius remanente valore. Melioratus praeterea, sive in re certa sive in incerta parte bonorum, accipere meliorationem potest, haereditatemque reiicere, modo primum pro rata talis meliorationis, testatoris aëris alieni solutioni provideatur, atque ita ut à melioratis solvenda sint pro rata quae postea inventa fuerint, debita, non aliter atque si in haeredum societatem coaluissent. Sed animadvertendum meliorationes, filiorum legitimae adferre nequire detrimentum, ob eamque causam non esse ex dotibus, donationibusque propter nuptias, et aliis à descendantibus ad collationem attractis, excerptas.

Demùm de subsistentia aut revocatione meliorationum sancitum lege reperitur, meliorationem tertii ultima voluntate aut inter vivos conventionem, à patre matre in gratiam nonnullius ex legitimis suis

descendentibus, sive in sua ipsorum fuerint potestate, sive emancipati, factam, revocari ab illis quamdiu mortalem hanc aspexerint lucem, posse. Illam si excipias, quae contractu inter vivos facta sit, in quam harum trium circumstantiarum altera conveniat, videlicet: si res melioritati inclusae fuerint traditae, vel si documentum tabularum publicarum ea super re exaratum sit etiã traditum, vel si eiuscemodi contractus, cum aliquo tertio onerosa causa ut puta nuptiarum vel cuiusquam similis fuerit celebratus. Verũtamen vel in his causis revocari melioratio posset, si eam ad rem ius sibi reservasset donator meliorationem instituens, ut omittam revocationis causas, quibus non violandis principiis iuris vel perfectae revocantur donationes.

LECTIO LXVII.

De primogenituris. Potissimum de earum natura, origine et progressu.

De substitutionibus, legatis et fideicommissis doctrina satis est ex institutionibus Romano-hispanis nota: alia igitur potiora iuris hispani capita lustrare oportet. Hac in lectione definitionem naturamque primogeniturarum persequemur: tũm originem, vitia restrictionesque earum foundationi erectionique à lege impositas.

Molina qui de hoc argumento omnium luculentissimè disseruit (1), itã de primogenitura scribit ut

Lect. LXVII. (1) De hispan. primogen. L. 1. cap. 1. n. 5 ad 22.

dicat, maiorum esse ius succedendi in bonis ea lege relictis, ut in familia integra perpetuo conserventur, proximoque cuique primogenito ordine successivo deferantur. Scio hanc definitionem à multis uti minùs accuratam improbari. Nos brevitati studentes aliam exhibebimus: praesertim cum hiscè temporibus primogenituris constituendis approbatione et auctoritate opus sit regia. Dicimus igitur: primogenituram esse ius indivisibile per representationem perpetuo succedendi in bonis legitimè in familia mortuis sive defixis, quod vinculo sanguinis, habet primogenitus. Alia lectione erit nobis de primogenituris doctrina, huius ope definitionis evolvenda.

Ad originem earum quod attinet, extra omnem contentionem esse debet, easdem ad similitudinem fideicommissorum, posteriorisque aevi feudorum introductas in Hispaniam fuisse. In sacra pagina (2) primogeniturae ius apud veteres illos prisci foederis Patriarchas, viguisse commemoratur. Undè colligere fas est vetustissimas gentes, iuribus, honoribus, praerogativisque primogenituram decorasse. Pristinas hasce consuetudines ab orientalibus regionibus in Hispaniam arcessiverunt barbari populi: invectoque una cum illis feudali sistemate, minimè mirandum, successioni feudorum quam simillimum primogeniturae ius evasisse, atque iureconsultos primogenituras fideicommissa pro una eademque re usurpantes, primogeniturarum doctrinam modò ad feudorum, modò ad fideicommissorum imaginem conformasse. Haec sunt

quæ ex multorum testimoniis cum historicis, tum iuridicis ad examen vocatis hæc super re eruere nostra diligentia potuit. Itaque Palacios Rubios inquit (3): maioratum nihil aliud esse quam fideicommissum. Covarrubias, Cimancas, caeteri viri sapientia clari in eadem sunt opinione. Propterea mirari desinamus explicandæ primogeniturarum, fideicommissorum doctrinam fuisse à Iureconsultis nostris usurpatam. Sed magnoperè differunt. Primogeniturae possunt tabulis, contractu inter vivos, extremaque voluntate conditi; fideicommissa voluntate tantum ultima. Haec ab hæredis manu, non auctoritate propria capiuntur: illae legis tantummodò beneficio. Quamvis romanae leges fideicommissa commemorent ea conditione relicta, ut bona in perpetuum in familia conserventur; nullius tamen meminerunt, in quo primogenito solo succedendum necessario esset. Conditio ergo isthaec in primogenituris adeò essentialis, sine dubio ortum à feudis habet; vel potius ab ordine succedendi instituto ad supremum imperium ineundum.

Feudum itaque cum veteri clientela et emphyteusis romanorum communem naturam habebat. Sed exploratum est initium feudorum ab imperii ruina et cassu esse repetendum: extitisseque illa septentrionalium populorum excogitatum. Hispaniae Monarchae cum merita et obsequia divitum hominum vel equitum, tempore praesertim recuperationis, instaurationisque regni, remuneranda suscepissent: loca et regiones illis una cum dignitate et iurisdictione, vel

ornamento saltèm tribuerunt (4). Praeter maiora feuda, minora erant alia; et subfeuda multiplicata auctaque in infinitum fuere. Feuda in principio, maiora speciàtim, finibus feudatarii vitae terminabantur (5). In Castellae et Legionis regnis diutissimae haec viguit consuetudo. Postea verò effecta haereditaria sunt feuda omnia: nec tamen una eademque fuit successio- nis ratio. In Italia moribus longobardicis erant divi- dua, in eisque succedebant eiusdem gradus posteriores omnes agnati (6). Dissimiles his erant francorum con- suetudines et instituta circa successionem feudorum. Non enim ad eam, personarum admittebant multitu- dinem, sed singularia erant feuda et impartibilia in primogenitorum gratiam (7). Cum natalium splendor et familiarum claritas longè meliùs, certius totiusque fortunarum coniunctione servaretur, atque in succes- sione supremi imperii primogeniturae iura agnosce- rentur, factum est, ut francorum consuetudo evaderet universalis in omni genere feudorum; quae tempori- bus posterioribus Partitarum legibus ordinem in regno succedendi significantibus primogeniturae vel maio- ratus nomen accepere (8).

Lect. LXVII. (4) L. 2. t. 26. p. 4.

Lect. LXVII. (5) Morales t. 2. opusc.

Lect. LXVII. (6) Si quis decesserit filiis et filiabus superstitibus: succedunt tantum filii aequaliter vel nepotes ex filio, loco sui patris. t. 8. l. 1. Feudorum.

Lect. LXVII. (7) Cardinalis de Luca de Feudis n. 6.

Lect. LXVII. (8) Molin. de primog. l. 1. cap. 7. n. 4. Dixi ta- lem declarationem à Partitis esse factam; sed animadvertendum à Monarchia Regis Ordunnii I, regnum haereditarium fuisse, et ius primogeniturae agnitum admissumque. Itèm observo à Partitarum aevo

Deniquè non dubitamus equestris ordinis hominum sententias cogitationesque magnoperè ad amplificandum primogeniturarum numerum fecisse. Ut praestantes dignitate viri posteritatem haberent idoneis instructam facultatibus quibus possent familiae decora et nominis splendorem tueri, sine dubio admittendum delendumque oblivione propter natam ex egestate et miseria obscuritatem. Neque verò non praeclarum iudicabatur claris nobilitate hominibus, posteris relinquere virtutis maiorum recordationem et exempla quae illis forent ad sublimia quaeque contendentibus aemulationi et incitamento. Quod in causa fuit, cùm primogenituras leges auctoritate firmarent sua. Sed illa tempora ceciderunt. Primogeniti tantum abest ut praeclarissimae honestatis et laudis studio ducerentur, ut viam virtutis deserentes arduae, superbiae et luxui se dederint, nihilque ducerent praestantius vita otiosa et plena voluptatibus: usque adeò ut vehementer oportuerit legum frenis primogeniturarum institutiones cohibere, rationesque quibus

primogeniturae ius latissimè patuisse: ita ut universale fieret; feudaque dicta primogenituras esse. Nam ut observat Molina in prologo, prima in Chronicis mentio primogeniturarum facta, pertinet ad Regis Ioannis primi tempora. In Aragoniae regno videmus amplissimum Regem Iacobum I, in testamento suo 1272 anno condito, post institutam in regno successionem, geminam constituisse primogenituram. Missa facio testimonia alia quibus erudimur existentiae primogeniturarum epocham saeculo 13 medio esse adsignandam, quamvis 14 saeculo esse coeperint usitatioris. Lex 12. t. 33. p. 7. mentionem facit iuris primogeniturae. Igitur sub hoc nomine vel Feudorum, vivebant primogeniturae, antequàm Partitae conderentur, moribus pristinis.

posteriore tempore fundatae dissolverentur perquirere; quod lectione alia docebimus.

LECTIO LXVIII.

De primogeniturarum speciebus.

Taurina lex quadragesima praebet nobis primogeniturarum in regulares et irregulares partitionem. Quae quidem lex, quod ad imperii successionem à Partitarum lege fuerat sancitum (1), ad privatorum primogenituras protendit. Quae ex methodo ab eiusmodi lege praescripta, conduntur primogeniturae; vel in dubiis secundum eius mentem explicanda: illae regulares vocantur. Sed cum laudata lex taurina, talem methodum deserendi copiam primogeniturarum conditoribus praestet, statuaturque, quod à fundatore fuerit decretum, illud servari custodiri que oportere: eo in cassu huius generis primogeniturae irregularium appellationem accipiunt. Dicamus igitur utroque de genere singillatim.

Si ergo primogeniturae regulares habentur, quae ad ordinem in regno succedendi, superius citata Partitarum lege contentum traducuntur: profecto quid illa iubeatur lege, diligentè erit perspiciendum. Postquam enim dixerat, maximum natu inter fratres esse, eisque principatu aetatis antecellere, Divinae ergà Regum liberos benevolentiae et amoris insigne argumentum existere: cui enim supremus imperiorum arbitrè tantum honoris tribuerit, hunc caeteris fratribus

velle praecurrere, eumque omnium primum in lucem edendum curare: atque primogeniturae iura in omnibus haereditariis regnis et naturae iure, et civili et consuetudine agnita commendataque inveniri; subiungit, sapientes homines iustissimum existimasse maximum natu filium post fata parentis ad imperii summi gubernacula admoveri, atque gravissimorum malorum declinandi gratia, eos esse dominatus regii haereditate donandos, qui recta linea descenderint, ut si mascula proles minimè superfuerit, natarum maxima imperii haereditatem adiret. Quod si primogenitus prius diem obiret suum, quam haereditatis fieret particeps, si filium filiamve relinqueret, his haereditatem adiudicandam neminique alteri censuisse. Si vero contigerit ut omnes vita discesserint, tunc habenas regni suscipere, proximum quemque cognatum superstitem debere, si modo difficillimae arti tractandae reperiretur idoneus.

Sed rogo, {cùm regni successio debeat norma esse primogenitarum regularis? Atque si hoc verum, cùm haec norma futura sit successio in laudata lege Partitarum expressa, et non iuxta leges declaratorias postea promulgatas de successione in regno loquentes (2)? Responsum habeto. Quia illa lege Partitarum succedendi excogitata ratio regularibus primogenituris Tauri (3) lege accommodatur: et insuper, quia recentes declarationes et instituta quae posteriori aetate ad successionem in regno fuerint invecata, nulla sunt novissima lege ad primogenituras protensa.

Lect. LXVIII. (2) L. 5. t. 1. l. 3. Novis. Recop.

Lect. LXVIII. (3) L. 40.

Irregularium primogeniturarum definitiones, quas auctore Roxas, tradit illustris Sala, exhibebimus. Maioratus irregulares dicuntur illi, in quibus non succeditur secundum modum, formam et ordinem praescriptum in successione regni prout traditur in lege laudata 2, t. 15, p. 2 (4). Maioratum irregularium species praecipuae sunt: 1.^a Agnationis verae, sive ad cuius successionem solum admittuntur masculi per virilem sexum à familia conditorum provenientes nulla mediante foemina. 2.^a Fictae agnationis, id est ad cuius successionem vocat primo conditor aliquem virum sibi cognatum, aut fortè extraneum, vel foeminam aliquam, et post eum eamve iubet, ut solum succedant filii et descendent masculi, et ex masculis praedicti cognati, aut foemine, quos primo vocavit. 3.^a Masculinitatis nudae, vel ad cuius successionem admittuntur dumtaxat masculi conditoris consanguinei, sive ex masculis sive ex foeminis veniant. 4.ª Foemineitatis, sive ad cuius successionem solum admittuntur foeminae vel saltèm praeferuntur masculis. 5.ª Electionis, in quo possessores ipsius maioratus facultatem habent sibi à conditore datam eligendi in successorem filium, vel consanguineum suum, quem ipsis libuerit, dummodò extantibus conditoris consanguineis ex eorum sit numero. 6.ª Alternativae naturae, sive ille, ad cuius successionem vocat conditor unum possessorem unius lineae, durante vita eius, et

Lect. LXVIII. (4) Maioratus enim regularis est ille in quo succeditur secundum praescriptum ordinem et modum in successione huius regni, qui in laudata lege 2. t. 15. p. 2. traditur.

ea extincta alterum ex alia linea, iubens, ut sic deinceps in successione alternative procedatur. 7.^a Sal-tuarii maioratus, in quo nulla primogeniti, nec eius lineae habetur ratio, sed sola praerogativa maioris aetatis attenditur inter omnes ex conditoris cognatione, ita ut decedente ultimo possessore, ille succedat, qui ex tota cognatione conditoris maior aetate sit, licet ex liberis ultimi possessoris non fuerit, nec illi proximior. 8.^a Secundogeniturae, ubi vocantur filii secundogeniti ordine successivo (5). 9.^a Maioratus incompatibilis, qui non patitur possideri ab habente alium maioratum, vel saltem alium eiusdem qualita-tis, quorum amborum praecepta nequit unus et idem possessor adimplere.

LECTIO LXIX.

De doctrina iuris primogeniturarum.

Arduum in primis ac longè difficilimum opus, de iure ac doctrina primogeniturarum brevissima tractatione disserere. Palacios Rubios hac super re disputans 1500 quaestiones attigit. Quot non proponuntur à Roxas Almanceni, Molina, Turresio, caeteris qui de re eadem ingentia exaravere volumina? Nos de prae-cipuis huiuscè materiae capitibus pertractabimus: ea-que ex primogeniturae natura, nimirum ex definitione,

Lect. LXVIII. (5) Secundogenitura talis propria est, nam ubi ab initio secundogenitus vocatur, ea lege, ut post eius obitum liberi ipsius ordine primogeniturae succedant, secundogeniturae improprie dicitur.

quae superius à nobis proposita fuit, hauriemus. Nam si primogenitura ius est individuum quo gaudet primogenitus legitimique successores reliqui succedendi perpetuo repraesentatione et vinculo sanguinis in bonis legitime amortizatis venia Regis, in familia; noli quaerere loculentiora principia quibus intelligere doctrinam et ius primogeniturarum possis.

Primogenituram succedendi ius esse adseverat Molina. Putant alii ius esse redditus amortizatorum bonorum percipiendi, nec aliter beneficia definiunt. Sed cur non vident ex successionis iure hanc reddituum existere perceptionem, eodemque iure à beneficiis primogenituras secerni. Nunquid videremur à saniori iudicio desciscere si diceremus primogenituram beneficium esse in quo natu maximi repraesentatione sanguinisque iure succedant? Ius hoc indivisibile est, quod dividi regnum non valeat, et quia haec, ut ita dicam, indivisibilitas, cum primis ad potentiam et amplitudinem conferat familiarum. Una hac cautione, primogenituras à moribus feudalibus esse repetendas optimè comprobatur (1). Monumentorum

Lect. LXIX. (1) Ex quo cuiaciana schola in iurisprudentiae romanae agros saluberrimam historiae et criseos irrigationem coepit inducere, eos fructus praeclara illa tulerunt studia, qui univrsam litterarium orbem admiratione et laude repleverunt, quique nequidquam à superiorum saeculorum cultu fuerant expetiti. Cur igitur non in eam curam et cogitationem incumbant Iureconsulti hispani quo patrias illustrent interpretenturque leges? Quanto consultius rectiusque facerent si vitantes scripta tangere aliena quorum opibus utuntur ad concinanda sua, praeiudiciaque auctoritatis maiorum negligentes, privatas quaererent opes ad venerandam antiquitatem mentem erigerent; iurium veterum manuscripta curarent publicanda, itemque quaerendas veteres consuetudines in chronicis, in historiis caeterisque

veterum lectione licet intelligere miserum quoddam anarchicum fuisse ferè tempus in quo vis pro lege poneretur, ità ut qui ab iniuriis et vi quae undiquè in optimum quemque impune grassabatur vellet liberari, atque impendentes omnium capitibus molestias et incommoda vitare, hunc oportebat potentissimi alicuius praesidium ceù receptum tantum quaerere, illius sese efficientem feudatarium. Scimus potentes id genus dedisse operam ut quam maximas sibi pararent opes et robur, et castellis et munitissimis domibus construendis, quas locupletare clientibus veluti mancipiis, talentorumque millibus ditare, beatissimum sibi pulcherrimumque ducerent. Intererat igitur ad familiae dignitatem, potentiam servare coniunctam quandò ex ea coacervatione illius pendebat splendor et amplitudo. Opus erat ad unum tantum, integram pertinere: quo efficiebatur individuas primogenituras esse. Primogenitus itaque, vel eum repraesentans, successivè et perpetuo hanc indivisibilitatem acquirit, ità ut bona haec in familia amortizata considerentur, et propterea sint inalienabilia, neque longo, longissimoque tempore praescribi possint (2).

vetustatis monumentis, necnon in lucem emittendis manuscriptis omnibus quae, cum possent iurisprudentiae nostrae lumen large afferre, in bibliothecis et tabulariis sepulta incuria hominum et iniuria temporum inter blattas tinneasque delitescunt?

Lect. LXIX. (2) Gomezius solam admittit in his bonis in perpetuum iuri successionis assignatis immemoriam praescriptionem, eo quod veniam regiam ad eorum alienationem suffragatam esse praesumatur.

LECTIO LXX.

*In qua idem de primogeniturarum indivisibilitate
continuatur argumentum.*

Bona primogeniturae inalienabilia esse vidimus. Rex tantummodò huiusmodi bonis alienandis tribuere facultatem potest: id quod praestare consuevit causa publica vel necessitate utilitateve primogeniturae eiusdem illud postulante. Hiscè postremis causis duabus, non nisi causae cognitione, immediatoque successore citato, venia regia conceditur. Adest causa cum maioratus praedia, iam iam sunt peritura vel extremam ruinam passura, nisi reparantur; aut oblata occasione, non commodissimè permutentur. Quantum ad causam publicam propter Monarchiae angustias aerumnasque, primogeniturarum possessoribus alienandi praedia bonaque in perpetuum iure haereditario assignata facultatem vidimus esse datam, eiusmodi venditionum pretiis patrioticae mutationi adhibendis, vel amortizationis arcis, trium pro centenario reddito annuo constituto (1).

Lect. LXX. (1) Ad incitandum possessores bonorum in perpetuum assignatorum talibus alienationibus peragendis propositum fuit proemium octavae partis bonorum quae vendiderint: factaque est potestas primogeniturae possessoribus vendendi bona à propriis domiciliis longè dissita: eorumque summam in alia piorum operum substituendi, atque ut deposita ex venditionibus redacta summa (quamdù subrogatio non impletur) in Arca extinctionis syngrapharum pecuniae locum tenentium pro centenario tertium tam benè de

Ex primogeniturarum indivisibilitate fit consequens; propugnacula, septa et aedificia quotquot in aedibus primogeniturarum sunt constructa, primogenito eidem accedere, cuius successor in eisdem etiam succedit, quin eiusmodi operum aestimata pretia uxori illarum meliorationum auctoris ratione bonorum ex communi lucro percipiendorum, vel illius liberis, haeredibusque cogatur persolvere (2). Notum est accessorium principale sequi, atque hoc admissio principio plerisque iurisconsultorum persuasum esse legem intelligi de omni genere meliorationum debere, eamque exempli causa domos, aedificiaque tantum citare. Sed cum aedificare et instaurare castella, aggeres, munimina et reliqua quae heic videmus expressa tanti essent opera, ut eorum molitioni necessaria facultas et venia summi imperantis esset, quod eadem ipsa monetur lege: nihil profecto mirandum meliorationes id genus in vincularum, ut brevissimè loquamur, classe locari. Sed haec ratio meliorationibus operibusque caeteris minimè suffragatur: cum ea tempestate vinculationes in detrimentum stractae filiorum legitimae Tauri legibus exploderentur. Quam rationem discrimenque prae oculis minimè habere laudati iureconsulti.

patria meritis destinaretur. V. LL. 17 et 18. l. 10. Novis. Recop. Tantaeque fuit illorum temporum calamitas, ut primogeniturarum possessores redditi sint ad ea emenda apti, cum dispensatione hastae, et habita praetii fide, cum posset praetium persolvi venditionis quinque annorum intervallo, distinctis aequalibusque temporibus, non simulatè, sed ex conventionem praestitutis. V. L. 20. d. 1.

Lect. LXX. (2) L. 6. ib.

Amortizatio bonorum adferre nocumentum universae societatis commodo solet. Ex quo facile est intellectu Tauri leges rectissimè constituisse, praecedere nutum regium fundationi primogeniturarum, oportere (3). Atqui sinebant parentes vel testamento vel contractu intervivos meliorationi tertii imponere pro lubitu, sive restitutionis, fideicommissi, aut vinculi in legitimorum posterorum, iisque minimè superstitibus, in ascendentium, horumque desiderio, in propinquorum, quod si nec hi quidem extiterint, in alienorum gratiam, gravamen posse (4). Sed postremo malorum quae ex vinculationibus sine delectu prudentiaque factis oriuntur intuitu, sancitum fuit (5), neque condi primogenituram posse ratione meliorationis, neque fundorum alienationem in perpetuum interdici quo minùs placitum praecedat regium, Camerae consultatione concedendum, praevia cognitione horum extremorum: primogenitura aut melioratio pertingat ad tria millia ducatorum annui redditus, àn eam mensuram excedat: utrùm familia id honoris mereatur, polliceaturque praeclare bonis utentem domi militiaque rei publicae emolumento ornamentove futuram; ac deniquè nùm bona dotationis magna ex parte in proventibus consistant redditus, censuum cet.^a Imposita est etiàm solutio quindecimae partis pro centenaria summa, in fundis amortizatis aut vinculationis Arcae amortizationis syngrapharum destinata (6).

Lect. LXX. (3) L. 2. ib.

Lect. LXX. (4) L. 11. t. 6. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXX. (5) L. 12. t. 17. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXX. (6) L. 14. ib. Vide Lect. XXVI. N. 9.

LECTIO LXXI.

Argumenti de primogenituris continuatio.

Nunc qua in primogenituris succedatur ratione, pandamus. Perpetua equidem haec est successio in omnibus à familia institutoris procedentibus. Propterea, si hic tantummodò primogenitum vocarit filium eiusdemque posteros, nulla aliorum liberorum commemoratione facta, reliquos etiàm natos defectu illius vocasse intelligitur: quippè ex voce *primogenitus* caeterae successiones omnes ad illius perpetuitatem necessariae deducuntur.

Initio, cum aetatis antiquitas principatum in successione largiretur, semper ad eam, qui posterorum esset natu maximus, possessorique gradu proximus, vocabatur. Secutis verò temporibus et in Castella lege Tauri (1), et in Aragonia iure Monzoniano (2) in primogenituras fuit ius repraesentationis inductum. Cum iam antea in vectum fuisset in utriusque successionem regni lege laudata Partitarum, et caesaragustanorum comitiorum decreto anni 1325.

Dominus Llamas (3) repraesentationem ita definit, ut dicat, privilegium esse regnorum nostrorum legibus concessum, vi cuius filius ingreditur in successionem, loco, gradu, sexu aetateque parentis, idque

Lect. LXXI. (1) L. 40.

Lect. LXXI. (2) Comit. anni 1533.

Lect. LXXI. (3) L. 40. Tau. N. 104.

perpetuo, tùm suorum collateralium, tùm ascendentium. Dicitur tributum legibus privilegium eo quod pristinis moribus ordini naturae, principatu aetatis et gradus possessoris proximitate, succedendi, insistentibus, ignota penitùs haec fictio legalis fuit, donec Partitarum lex ad regni successionem eam constituit, et lex Tauri ad primogenituras memorabile id commentum transtulit. Dicitur filius in parentis locum ingredi, propterea quia nisi gradum quem habet pater, repraesentaret, à patruis suis parentis fratribus successione utpotè possessori novissimo, gradu proximioribus, excluderetur. Etiam parentis repraesentat sexum: quod nisi ita fieret, neptis filia primogeniti, qui ad plures abierat, patruos masculos postremi possessoris liberos nequàm excluderet: quos haud excludere, paterna aetate non repraesentante posset, cum aetatis etiam praecellentia ad illos successione pellendos requireretur. Repraesentationem hanc in lineis omnibus locum, secundum definitionem propositam, habere, perspicuè lege praecipitur; excipitur tamen cassus in quo, alio institutoris consilia vergant (4). Idcirco Molina iterum iterumque monet, ut in primogenituris lineae, gradus, sexus aetatisque habeatur ratio: ex his igitur quae tradita à nobis sunt, necessario consequetur, foeminas, si quidem linea et gradu meliori conditione fuerint, non esse à masculis remotioribus, excludendas (5).

Lect. LXXI. (4) L. 9. t. 17. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXI. (5) L. 8. ib. Cum autem liberi succedendo in primogenitura idonei, esse legitimi debeant, scitantur auctores, utrum ad eam successionem vocari legitimatedi quaeant. Molina et Gomezus

LECTIO LXXII.

Iterum de eodem argumento.

Diximus in primogenituris successionem iure sanguinis temperari (1). Profecto res omnes quae primogeniturae sunt, possessore illius extincto, extemplo ullo sine actu apprehensionis possessionis, civilis naturalisque possessio transmittitur in sequentem gradu, qui succedere in primogenitura debeat, quamvis alter earum rerum inierit possessionem (2). Quibus ex principiis fit consequens nec exhaeredatione, nec possessoris crimine, posse primogenituram, cui in ea succedendum sit, amittere, nec decessoris sui aes alienum solvere teneri.

Possessio haec ministerio legis, nulla necessitate apprehensionis comparata, civilissima dicitur: locumque habet, etiãmsi successor iuris sui ignoratione laboret, vel infans sit, posthumus aut mente captus (3). Notatu dignissimum est, super hac possessione Foro inductum iudicium, quodque tenentiae vel tenutae vocatur. Antiquitus discrimen erat inter iudicium possessorium, et tenutae nuncupatum. Istud enim re vera

aiunt, legitimum vocari per subsequens matrimonium à legitimatio-
nis die. Propterea habiturum primogenituram legitimum, qui tunc
viveret, etiãmsi natu minorem. Legitimati rescripto et adoptivi ex-
cluduntur, si standum sit opinioni Roxae de incompatibil. P. 1.
c. 6. §. 6 et 10.

Lect. LXXII. (1) L. 9. t. 17. p. 2.

Lect. LXXII. (2) L. 1. t. 24. l. 11. Novis. Recop.

Lect. LXXII. (3) Molina, l. 3. cap. 12. n. 24.

nihil erat, nisi umbratile iudicium, quamdiù de possessione agebatur. Postea verò in unum haec duo confluxere iudicia quae in Concilio radicata manserunt. Cum enim ibidem versetur articulus de administratione aut tenentia temporali, quamdiù, cui respondeat possessio, diiudicetur; illud efficitur, eiusmodi articulum, idem esse, quod antea tenentiae nomine appellaretur (4).

Postremo primogenitarum existentia capit probationem 1. A tabulis institutionis et regia venia, si modo tabulae fide dignae sint inventae: 2. A consuetudine immemoriali: 3. A testibus testimonium de tabularum argumento proferentibus. In hac postrema probatione illud religiose admodum servandum: testes, bona integraque ut sint existimatione, profiteanturque talem primogenituram 40 annorum spatio vigentem exstantemque vidisse; atque à maioribus suis propectissimaque aetate viris id audivisse; neque quidquam ex adverso stans cognovisse; in eademque publicam vocem et famam et communem apud vicinos locique incolas opinionem conspirare (5).

LECTIO LXXIII.

De obligationibus in genere.

Obligations vel merè naturales, vel merè civiles, vel mixtae considerantur (1). Nolim verò has minutias

Lect. LXXII. (4) Videsis Febrerum, Escolanum, Elizondum aliosque iuris practici tractatores.

Lect. LXXII. (5) L. 1. t. 17. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXIII. (1) Vide L. 5. t. 12. L. 56. t. 5. p. 5.

sectari. Cum tamen obligatio sit iuris vinculum et ius legem praesupponat, omnis obligatio ex lege ortum ducere debet, vel immediatè ex sola legis ordinatione, vel mediatè facto aliquo obligatorio intercedente (2). Omnes enim subditi, legum praeceptis sive naturalibus, sive civilibus tanquàm obligationibus, obtemperare debent. Si me auctorem sequaris omnes obligationes apud nos civiles esse credideris. Si ius naturae non proferet civilem obligationem affirmari poterat ius civile, valere ad iuris naturae proprietates immutandas et coërcendas, quod dicere magnae absurditatis est. Quaeso ut dicas ubi existit obligatio merè civilis quae non sit naturali iure munita, vel obligatio merè naturalis quae non sit iure civili firmata? Apud nostrates unum est ius, una lex, una iustitia et una obligatio.

Partitarum ius adhuc vigentes relinquebat inter pactum et contractum differentias, quae argutiae evanuerunt ex quo lex Recopilationis (3) ratas habuit conventiones factas quomodocumque appareat alterum alteri, vel promissione, vel contractu, vel inter absentes, aliave ratione obligatum esse voluisse (4). Obligationum ex facto orientium natura in eo consistit quod sicuti ab initio libera fuit potestas contrahentibus obligandi, vel non: ita postquam semel conventio

Lect. LXXIII. (2) Tale factum vel licitum vel illicitum est, unde oritur differentia inter conventiones et delicta.

Lect. LXXIII. (3) L. 1. t. 1. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXIII. (4) Hinc aliud genus contractuum proficiscebatur, quorum causa à lege designata non alia esse potest quam ipsa conventio, sive sese obligandi voluntas.

legitimè inita fuit, non potest alter, altero non consentiente eae renuntiare (5).

Haec de obligationum natura et effectibus: superest, ut videamus, quis possit se contrahendo obligari, quomodò culpae praestandae, sive de mutuis officiis contrahentium, quaeque pactiones à legibus damnatae sint: quae quidem quaestiones non omninò contemnendas; immò scitu dignas esse iudicavi.

Circà personas quibus facultas contrahendi sit, illud oportet animadverti, neque à servo vel ancilla emi posse quidquam sive magni sive exigui pretii, sive illud sit aurum sive argentum arte elaboratum aut aliqua alia supellex: ità ut huiusmodi bona nec permutare, nec donare, nec oppignorare nec ulla alia ratione alienare possint, nisi id dominorum consensu praestiterint (6). Filiifamilias sub patria potestate constituti, minorésque tutorem vel curatorem habentes, sine horum consensu nec emere, nec mutuum accipere, nec suo nec alienorum nomine possunt: neque verò argentum aut mercimonia aliudve quidquam pretio aestimabile parare. Quod si aliqui extra patriam potestatem aut tutoriam extiterint, ne ii quidem mutuari in posterum valent prospicientes tempus quo uxorem sunt ducturi, vel haeredes scribendi, aut primogeniti alicuius in locum succesuri, vel deniquè spectantes fore ut aliquando magnum sint incrementum capturi fortunarum suarum; quod omne si fiat tanquàm nullum et invalidum legibus discernatur.

Lect. LXXIII. (5) Ex hac necessitate, vinculo vel uno verbo obligatione oritur actio personalis personam sequens obligatam.

Lect. LXXIII. (6) Vide titulum 1. I. 10. Novis. Recop.

Uxor praeterquam quod viro non annuente se iudicio sistere non potest, sine eiusdem viri generali venia, aut Iudicis speciali nec potest obligari, contractumve inire, aut à contractu recedere. Ob vitium fisicum furiosos, mente captos, impuberes obligari non posse, nemo est quì nesciat.

Inter generalia contrahentium officia principatum tenent ea quae ad reparationem damni ex culpa vel dolo ipsorum provenientis, spectant. Dolus sive machinatio consulto ad alteri nocendum adhibita semper in omni contractu praestatur (7). Culpa sive factum inconsultum ex negligentia et imprudentia proveniens non unius est generis, neque quaevis à quovis debitore praestatur (8). Etiàm damnum cassu evenire potest (9): sed nemo illum praestat praeterquam si culpa debitoris contigerit, aut mora cassum praecesserit, aut debitor rei periculum in se ultro suscepit (10). Sed haec omnia sàtis nota sunt.

Tandèm de pactis atque conventionibus à legibus explosis opere pretium est scire: prohiberi conventiones inter laicos circà res ad Ecclesiam minimè pertinentes in quibus iurisdictioni ecclesiasticae laicus acquiescit. Reprobantur etiàm obligationes de rebus profanis quae iuramento inittuntur et confirmantur,

Lect. LXXIII. (7) L. 1. t. 16. p. 7.

Lect. LXXIII. (8) L. 3. t. 3. p. 5. Vide LL. 3. t. 2. 22. t. 8. 29. t. 11. p. 5 et 11. t. 33. p. 7.

Lect. LXXIII. (9) Cassus est, omne quod humano captu provi-
deri nequit. Ità Horatius canit: Quid quisque vitet, nemo sàtis cautus
est in horas.

Lect. LXXIII. (10) L. 3. t. 2. p. 5.

quia eiusmodi iuramenti ratione Ecclesiae iurisdictioni indirecte subiiciuntur, his exceptis causis in quibus leges iuramentum requirunt, et praeterea in contractibus compromissionis, dotium, arrarum, donationum et perpetuarum alienationum (11). Itèm pacta de quota litis et antichreticum reiiciuntur. In eundem censum veniunt conventiones quae dolosè vel coactè fiunt, et omnes quae legibus optimisque moribus adversantur.

LECTIO LXXIV.

De emptione et venditione.

Vocabula emptio et venditio correlata sunt, contractumque consensualem designant in eo situm ut duorum voluntates pactum ineant, alterius alteri quandam rem certo ac definito pretio tradendi (1). Qua ex definitione sequitur, contractum hunc utriusque partis consensu peragi: rem certam debere esse, et ex earum genere quae in libero commercio sunt positae: pretium itèm debere certum esse, à iustitia non abhorrens, et in numerata pecunia: et contractum istum bilateralem et onerosum directas actiones duas producere.

Ex quo perficiatur consensu, fit consequens absolutum censi contractum ubi primum partes contractantes de re et pretio convenerint; nisi fortè ab ipsis fuerit de conficienda scriptura, actum: tali enim cassu

Lect. LXXIII. (11) L. 6 et 7. t. 1. l. 10. Novis. Recop.

Lect LXXIV. (1) L. 1. t. 1. p. 5.

minimè putabitur contractus perfectus, donè scriptura publica accedat (2). Si de scriptura conficienda non intervenerit pactum; contractus habetur celebratus: nec arra erit necessaria. Quod si interveniat arra, secernendum diligentè est, data ne sit tanquàm poena; àn pretii pars aliqua. Primo in cassu, si emptorem, à quo data est, convenisse poeniteat, illius iacturam emptori esse subeundam; si venditorem poenituerit, pretii illius duplum, amittendum, ei qui vendit. Sed in altero cassu nemini illorum licet poenitere (3). Sequitur etiàm consensum, vel coràm praestari, vel per litteras, vel procuratorem posse (4).

Sed contrahentes ad praestandum consensum debent gaudere aptitudine: quae potest vel phisica vel legalis esse. Legalis aptitudinis expertes sunt filifamilias, ad res emendas, vel vendendas parentibus suis; nisi illae è peculio fuerint castrensi vel quasi (5).

Nec administratores, nec tutores, nec caeteri alterius fortunae administrantes valent eas emere (6); nec iuvenes litterarum studiis operam dantes, sine venia eorum quorum curae sunt commissi (7). Nec

Lect. LXXIV. (2) In Aragoniae regno in fundorum venditione ad huiuscè perfectionem contractus scripturam publicam conficiendam, vel rem et pretium aut saltèm arram signumve tradendum inter omnes constat. Bonis mobilibus eadem perpetuo conditio requiritur; nisi id fuerit actum proxenetæ opera, vel res sive arra tradita. Obs. 5. de emp. L. 4.

Lect. LXXIV. (3) L. 6. d. T. 5.

Lect. LXXIV. (4) L. 3. d. T.

Lect. LXXIV. (5) L. 2. d. T. 5. et L. 17. t. 1 et 3. t. 12. l. 10.

Novis. Recop.

Lect. LXXIV. (6) L. 1. d. T. 12.

Lect. LXXIV. (7) L. 1. t. 3.

verò à famulis aut ancillis rem aliquam ad victum aut cultum pertinentem emere quisquam potest, domorum quibus inserviunt (8). Nec vestimentorum scrupariis emere aliquid in bonorum venditione sub hasta, licet (9). Etiàm Iudici est interdictum emere in autione, quae eiusdem iussione fiat (10); aut domum, aut praedium, fundumve aliquem in finibus situm queis iuris dicundi munus gerit: vendere tamen licet ipsi quae habet bona; vel retractus gentilici ius usurpare (11). Minores, muti et surdi, prodigi, amentes et memoria orbatì vendere emereque nequeunt sine curatorum suorum venia vel permissione; et si id quod vendendum suscipitur fundus fuerit resve permagni aestimanda, accedere praeterea debeat permissio Iudicis, postquam factus is fuerit de utilitate certior (12). Partitarum tempore fidei inimici hostes erant reipublicae, nihilque adeò vendi illis victus aut defensionis causa poterat: capitis poena talium venditoribus, utpotè proditionis crimine impiatis, constituta (13).

Lect. LXXIV. (8) L. 6. t. 12. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXIV. (9) L. 4. d. T. 12.

Lect. LXXIV. (10) L. 5. t. 5. p. 5.

Lect. LXXIV. (11) L. 4. t. 14. l. 5. Novis. Recop. Vide Gomez ad L. 70. Tau. et Hermosilla ad L. 5. t. 5. p. 5.

Lect. LXXIV. (12) L. 59 et 60. t. 18. p. 3. et 18. t. 16. p. 6 et 17. t. 1. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXIV. (13) L. 22. t. 5. p. 5. L. 1. t. 2. p. 7. et L. 1. t. 7. l. 12. Novis. Recop.

LECTIO LXXV.

In qua idem continuatur argumentum.

Consensus in emptione et venditione alisque in conventionibus debet esse liber, à dolo et coactione alienus. Nemo itaque ad venditionem compelli potest nisi lege ob publicam utilitatem cogatur: in cibariorum ad vitam necessariorum penuria, vel in favorem religionis bonive publici, si opus domo quadam aut terrae spatio fuerit ad templum aedificandum, vel nosocomium, aut viam, aliamve officinam publicam; in gratiam etiàm libertatis hominis, et aliis casibus, de quibus consuli potest Hermosilla (1). Quantum ad dolum, utrùm venditionem emptionemque invalidam reddat, rescindatque, nec ne: in eosdem incidimus scopulos difficultatum atque in Romano iure; et adserimus dolum, si causam contractui dedisset, id est, si reticuit adiuncta, quae si nota fuissent, consensus non fuisset extortus: tali in causa pro nullo habendum esse contractum; si verò dolus accidentalis sit, et accessoriè contractui concomitans, contractus rescinditur, actionibus redibitoria et quanti minoris, vel remedio legis 2, Codicis de Rescin. vend.

In emptione venditioneque diversa proponi pacta consueverunt: ut illud de additione in diem, de commissorio pacto, de lege commissoria, de retrovendendo

Lect. LXXV. (1) L. 3. t. 28. p. 3. L. 3. t. 5. p. 5. Hermosilla ad L. 3. d. t. 5. p. 5.

et alia, quae valida erunt, modo ne palliandis usuris sapientibusque legum praeceptis eludendis versutia et calliditate hominum deserviant.

Hactenùs de consensu plùs fortè quam pro instituto nostro; nùnc requisita reliqua opellam nostram deprecant. Quod ad res attinet, quae huiuscè contractus sunt vèluti obiecta, dicimus eas omnes esse vel praedia, vel mobilia, iura, actiones, servitutes, et quidquid existit potestve existere, dummodò in commercio sint hominum, et vendi emique iuxtà legum instituta, queant. Propterea operae praetium est scire, quae res prohibitioni absolutae sint obstrictae legali; quae certos ad fines redactae; vendi ut emique valeant. Vendi nequeunt bona litigiosa (2), haereditatis quae expectatur iura (3), iurisdictionis munera publica (4), libera conditione homo, nec vendibile est marmor, columna quibus aedificium fulsitur vel ornatur, nec ius usufructus, nec venena aut res veneno imbutae (5), nec res sacrae, nisi ut accessoriae territorio alicui vel dominatui; sed huius causa, earum praetium incrementum capere non debet (6). Nec licet vendere res quae libero cursu legibus inhibentur; quemadmodum nec merces iisdem legibus interdictae (7).

Sunt res quaedam quarum emptio et venditio quibusdam conditionibus est prohibita. Sal emi nequit

Lect. LXXV. (2) L. 13. t. 7. p. 3.

Lect. LXXV. (3) L. 13. t. 5. p. 5.

Lect. LXXV. (4) L. 9. d. T.

Lect. LXXV. (5) L. 15, 16 et 17. t. 5. p. 5. L. 24. t. 31. p. 3.

Lect. LXXV. (6) L. 15. d. T. 5.

Lect. LXXV. (7) L. 2. t. 9. l. 6. Novis. Recop.

iterata ut venditione utaris, nisi ab agasonibus et convectoribus (8). Neque verò emi potest, ut vendatur iterùm in mercatibus pannus, carnes recentes (9): lanae extra regnum (10): aut sericum crudum ut in eadem specie, vel in folliculo deuoò divendatur. Idem habeto de serico cuius filamenta fuerint in longum convoluta quod vendendum non est non tinctum aut texturae expers (11).

Deniquè praetiam praebere in moneta de cuius genere conventum sit, debet: quod si genus non sit expressum, in moneta usitata. Pretium debet determinatum esse: sive designetur valor quem res habet die vel definita epocha; vel tertii cuiusdam arbitrio constituendam relinquatur. Panis tamen vel frumentum per anticipationem praestitum eo tantum emi pretio potest, quo aestimatur in oppido vel urbe regionis principe, quindecim dies ante vel post festum Beatissimae Virginis natalibus dicatum (12).

LECTIO LXXVI.

De evictione.

Evictio est rei nostrae, quam adversarius legitimo titulo acquisivit, per iudicem facta recuperatio. Atqui

- Lect. LXXV. (8) L. 8. t. 5. l. 9. Novis. Recop.
 Lect. LXXV. (9) L. 1. d. T. et L. 4. t. 7. l. 9. Novis. Recop.
 Lect. LXXV. (10) L. 3. t. 5. l. 9. Novis. Recop.
 Lect. LXXV. (11) Vide titulum 5. l. 9. Novis. Recop.
 Lect. LXXV. (12) Vide L. 9 et 10, et 20. t. 5. p. 5. et L. 1. t. 19. l. 7. Novis. Recop.

non solum praestatur evictio in emptione et venditione, sed etiã in omnibus reliquis contractibus onerosis: praestare quippe evictionem indicat cautionem ad quam obligantur auctores qui rem aliquam in alterum titulo oneroso transtulerint, eandem in iudicio defendentes, aut aestimationem eius detrimentaque praestantes, si quidem fuerit victa (1). Aliud ergo est evictio; aliud evictionem praestare, sive reparare damna ab ipsa evictione illata. Ad eiusmodi reparationem, sive ad id quod praestare evictionem, appellare moris est, obligantur auctores omnes qui oneroso titulo rem aliquam in alium traduxerint, quotiès cumque res fuerit in iudicio victa causa, titulo praecedente; auctoriq; controversia iuridica fuerit indicata ante probationum publicationem: quae cum adiuncta concurrant ad exigendum ab auctore damna detrimentaque, actionem habet, damno qui affectus est.

Quibus ex principiis constitutis eruitur doctrina potior quaeque ad hoc argumentum in primis pertineat. Ius evictionis quandòquidem compensationis reparationisve vices gerat, locum habet in venditione emptioneque, in conductionibus, permutationibus, in datione pro aëris alieni solutione adhibita, in dotè comparatè ad eos quibus dotandi munere fungendum, in publica hasta respectu creditoris, in legatis generis et in iudiciis divisoriiis (2). At non erit evictioni locus, si pater fecerit divisionem, nisi aliundè constiterit

Lect. LXXXVI. (1) L. 32 et 33. t. 5. p. 5.

Lect. LXXXVI. (2) Videtis Gusmanum de evictione et Gomezium quaest.

eum liberos in haereditate redigere ad aequalitatem voluisse, aut eisdem in legitima portione nocumentum esse allatum (3). Praestatur igitur evictio in negotiis onerosis cunctis, non autem in lucrativis; nisi qui rem lucrativo titulo compararit, ius habeat, eam, vel ei aequivalentem exigendi denuò: tùm enim erit evictioni locus (4).

Dicimus rem propter praecedentem titulo causam victam esse debere. Venditioni igitur unicè intenti, dicemus venditorem de evictione non teneri, si emptor eam, vel ludo, aut iudicis sententia non iusta, vel sua ipsius culpa perdiderit: vel quia controversia minimè denunciata venditori sit, vel quia non provaverit, vel compromissum fecit, arbitrariaque sententia amisit (5). Requisitum enim est, ut venditori controversia opportuno tempore denunciatur, ut ius suum prosequatur. Suscepta defensione auctor adhaerescere tribunali rei debet, licet ecclesiasticus sit. Denuntiatione hac praetermissa, ad evictionem non tenetur venditor, nisi uterque emptor et venditor in iudicio mutua petitione agantur: vel si nequeat eam facere emptor, aut si conventionem remissa est. Si res eadem duobus vel pluribus vendita successivè fuit, novissimus emptor tantummodò venditorem proximum denunciare, eum auctorem suum, potest, nisi auctores qui praecesserunt, de actionibus suis cesserint.

Lect. LXXVI. (3) Adeas Gregorium Lopezium in glos. ad L. 9. f. 15. p. 6.

Lect. LXXVI. (4) Perindè est, utrùm tota res evincatur, àn aliqua eius pars. L. 35. d. t. 5. p. 5.

Lect. LXXVI. (5) L. 36. d. T. 5.

Cessat evictio si nondum evicta res pereat, idque fato humanae sortis adscribitur: quod iniquum videri non debet, quandoquidem contracta emptione, ut commoda, ita incommoda supervenientia emptorem sequantur. De dolo tamen rectè agetur, si dolum venditoris intervenisse probari possit. Cessat etià evictio, si lite de finibus mota, venditor demonstravit fines, ita ut diceret, se fundum suis vendere finibus, quidquid enim ultra veros fines evictum erit non praestat, eo quod non venisse in venditionem censetur. Cessat quoque evictio, si venditor pactus sit ne eius periculum praestet, dummodò careat dolo: est igitur dolus, si sciens rem alienam, vel opignoratam esse emptori qui id ignorabat certiore non fecerit.

Demùm his accedentibus requisitis, illud existit, re evicta, ab auctore pretium esse reddendum, reparandaque damna, atque etià prosesus impensas, si quidem ad sui defensionem nullum omninò lapidem moverit, atque ab ipsa se alienum ostenderit. Eam ad rem triplicem actionem esse. Primam empti, vel pro natura tituli, vel actionis ex titulo manantis, cuius gratia acquisita res est: atque istud quando praestatio evictionis non fuerit promissa. Alteram actionem esse ex stipulatu in simplum; si modò simpliciter promissum fuit: quod si promissum fuerit duplum, tertiam actionem esse in promptu, nimirum ex stipulatu in duplum. Haec iuris communis doctrina ut mihi videtur à patrio iure non abhorret.

LECTIO LXXVII.

De retractus natura et origine, eiusque speciebus.

Ius retractus quemadmodum prolixius investigabimus, ex vetustis iuribus et moribus Hispanae gentis fuit ad nos derivatum. Non latuit isthoc ius Romanum: et si eius primordia quaerantur ea nobis vetus ius Divinum positivum patefaciet. Generatim retractus, nihil aliud est, nisi ius lege, consuetudine aut pacto latum ad res emendas praecipua quadam ratione et cum exclusione aliarum personarum, quae res aequali pretio venduntur. Dicimus lege, consuetudine, pacto id iuris stabiliri: quia retractus facultati liberrimè alienandi, quae à dominio originem trahit, opponitur. Sed leges et conventiones hominum arctare eiusmodi facultatis amplitudinem possunt, vel publicae utilitatis causa, vel cuiusque domini propria, cum à conventionem provenit. Quandò praerogativa haec emendi cum aliorum exclusionem, tempore rei vendendae accingitur et priusquam contractus celebretur, ius dicitur praelationis; cum verò ad rem venditam redimendam traducitur, ita ut possit emptorem ad rem, quae à primo venditore adquisivit, sibi vendendam, cogere, retractus ius appellatur. Atque etiàm statuta hac discrepantia, ex qua illud existit, in praelatione unam tantum reperiri venditionem, atque à venditore primo rem emi; in retractu verò duplicem intervenire: nihilominus haec vocabula duo praelationis (*tanteo*) et retractus promiscuè

apud iurisconsultos usurpantur, alicuius ex modo dictis extremis vel speciebus exprimendi gratia.

Ius retractus vel reale est, vel personale. Retractus personales sunt gentilitius retractus, et conventionales. Reales retractus sunt communionis, superficiei et emphyteusis. De his omnibus erit nobis disputandum.

LECTIO LXXVIII.

De retractu gentilitio.

Retractum gentilitium in iure Divino positivo invenias constitutum. Quid enim aliud sibi volunt verba illa Levitici, cap. 25, si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, et voluerit propinquus eius, potest redimere, quod ille vendiderat? Quod etiã ex locis Ieremiae, cap. 32, et Ruthae 4 desumptis probari confirmarique potest. Apud Romanos, Jctus. Gaius adseverat (1), cum bona debitoris edicto Iudicis divenduntur in concursu extranei, creditorem aut propinquum venditoris anteferri (2). In Hispaniam à vetustissimis temporibus fuerunt inveci, veteribusque moribus exculti. Iuris veteris Castellae

Lect. LXXVIII. (1) L. 16. ff. de rebus auct. iud.

Lect. LXXVIII. (2) Romani igitur ius gentilitii retractus lege constitutum agnoverunt: cuius veritatis evidentiori argumento est Lex 14. C. de contrahen. empt. ex qua licet Iacobo Gothofredo doctissimo viro observante, retractum gentilitium et condominorum lege fuisse à Constantini magni aevo stabilitum; et quod mirere, unus viciniae titulus in metrocomis sive primariis urbibus alicuius regionis ius retractus impertiebatur, uti videre est 55. C. l. II.

leges circà gentilitium retractum potiores promulgare sanctiones (3): quas regio Foro confirmatas nova luce asperserunt Tauri leges; quibus sancitum, ad rem retrahendam convenientibus propinquo cum domino domini directi vel cum superficiario, vel eo qui habet in illa partem ob communionem: hos vel horum quemque propinquo esse anteponendum.

Retractus gentilitii vel aviti doctrinam vel sanguinis (omnia quippe isthaec sortitur vocabula), tria in capita partiemur: quae eo spectabunt ut perspiciatur quem penes sit ius retrahendi: quae res retractui subiiciantur; queisque retractus veluti requisitis fiat, et conditionibus. Retrahere res patrimoniales aut avitas propinqui venditoris possunt quartum intrà gradum iuxtà canonici iuris computum, testificante id Sala cui praelusit hac in re Parladorius (4). Ità ut qui retractum sit adhibiturus originem ducere ab eo debeat qui primus omnium comparabit fundum, qui aviti fundi tuebitur qualitatem, quantumvis plurimae intercesserint successiones inter primi possessoris posteros, si ab alio in alium haereditario titulo translatus sit. Atque id quidem observatur etiàm postea quam posteri ultrà quartum gradum propinquitatis à possessore vetustissimo removentur; quandòquidem in successione posterioribus aequalem, fundus contraxit qualitatem patrimonialis vel aviti respectu posterorum descendendum.

Iuris Fori regii oraculis (5) retrahendi ius ad

Lect. LXXVIII. (3) L. 2, 3, 4. t. 1. l. 4.

Lect. LXXVIII. (4) Illust. l. 2. t. 11. n. 4.

Lect. LXXVIII. (5) L. 1. t. 13. l. 10. Novis. Recop.

cognatum propinquitate praestantiorem tantummodò pertinebat; nisi loco in alieno commoraretur. Sed Tauri lex (6) tulit, proprio cognato minimè valente nolenteve retrahere, id praestare sequentem ad quartum gradum usque posse. Verùm si res vendita fuerit propinquo in linea parentis vel avi gradu remotiori, eam trahere alter gradu prior valebit? Sala caeterique iuris interpretes quibus certum à communibus sententiis digitum nunquàm; retractui locum esse contra propinquum gradu remotiorem tenent. Sed auctoritati interpretum longè multumque rationem debere praestare, quis nescit? Quo principio ductus locum non esse pronuntiare non dubito. Si iuxta citatam Fori legem ius retractus propinquitate proximo tantummodò tribuebatur; illud certum etiàm est in hac parte derogatum lege Tauri fuisse, à qua cunctis intrà gradum quartum propinquis ius tributum retractus fuit, licet remotioribus propinquiores antulerit. Undè cum causa retractus ab studio et amore erga res maiorum suorum, qui in omnium ferè animis insidet praecipuo proficiscatur; itidè que id sit legibus propositum ut fundus patrimonialis sive avitus è familia neutiquàm egrediatur, in extranei cuiusque, quod dolendum vel maximè, dominatum transiens; tunc et humanitatis sensibus et legum sapientiae rectè consulitur, quando familiae eiusdem alicui fundus divenditur.

Praeterea, cum illud evenit, ut Collegium aliquod vel privati, iure quopiam ornentur, individuorum

communi facultatibus, quae antea in ipso legis praescripto inerant, spoliato: eiusmodi concessio evadit odiosa et observantiae rigidioris, nec latius patere debet, eo quod legis verbis exprimitur. Contingit id in materia eiusmodi: in quod auctores convenere omnes, retractum veluti invidiae obnoxium considerantes, et adhorrentem ab alienandi facultate sane quam ampla à domini iure promanante, quamque perpetuo commune ius celebravit. Non igitur erunt nobis latissime retractus leges explanandae: cum praesertim sensui spirituique legum earundem extensa adeò lateque patens interpretandi ratio repugnaret. Omnes quippe eam causam ponunt, qua nimirum extraneo sit facta venditio, quo habeat locum retractus. Quibus ex omnibus concludere licet, ne propinquum quidem pretii medietate rem propinquo alteri aequalis gradus venditam posse retrahere, neque propinquitatis vinculum duplo artius, principi loco obtinendo quidquam valere: propterea quia causa retractus inductiva eo tendit ut fundus è familia eius à quo primum adquisitus fuit, minimè egrediatur.

Si ad retrahendum duo vel plures propinqui gradus eiusdem concurrerint sive convenerint, admittentur omnes, remque invicem partientur. Nisi res fuerit individua, quo in cassu, locum sibi vindicabit, uti Azevedo placet, licitatio (7). Postremò retractus postulatur actione in rem scripta. Quamvis enim personalis sit actio, ita ut concedi alteri nequeat, potest tamen in tertium intendi, cui ille qui retrahit, largiri

pretium teneatur prioris venditionis per propinquum factae, quaeque retractui occasionem praebuit, non verò quae postea fuerint successu temporis factae. Neque verò secundus emptor interdicetur evictione contra primum à quo ille eam emit: quamvis hic eam non habeat contra propinquum qui eam ipsi vendidit, pretium à retrahente recuperavisse contentus.

LECTIO LXXIX.

De materia et requisitis retractus gentilitii.

Materia retractus gentilitii fundi sunt, ad patrimonium avorum aut parentum cum vendente et retrahente communium, pertinentes (1). Res ergo debet esse immobilis et avita seu patrimonialis. ¶ Erit ne discrimen rem inter avitam, et patrimonii? Cum respectu ad rem eandem, discrimen nullum erit: licet enim res in patrimonio parentis sit, à maioribus veluti acceptam considerari eam oportet, undè elucescit perspicuè talem rem avitam esse. Potest tamen comparate ad retrahentes nonnihil discriminis inveniri. Si ille qui retrahit nepos illius, qui rem in suo tenuerat patrimonio, fuerit; rem avitam iure optimo esse dicetur, quod iam in bonis avi sui fuit. Si verò non nepos sed filius existat, patrimonialem esse vicinia rauca clamabit.

Propterea si quis rem, quae parentis eius fuit, vendiderit, filius fraterque ipsius rem eandem susceperint retrahendum, inficiandum non est, venditoris

fratrem fundum tanquàm in patrimonio parentis sui existentem repetere : necnon et filium venditoris idem praestare avitum repetentem fundum , qui in auctu bonorum numero fuit. Diximus minimè sufficere rem merè paternam esse : etenim si iste illam ab extraneo comparavit , non verò haereditate obtinuit , ipse rem eiusmodi vendere potest liberrimè ; quod si toto vitae suae tempore ad mortem usque possederit , et haeredes illam vendant , iam retractui obnoxia manet.

Sed quamvis lex (2) exigat , rem retractui subiiciendam haereditate legitima à maioribus vel propinquis caeteris esse acceptam oportere , non verò esse retractui locum , si modo emptione vel alio singulari titulo adquisita res fuit ; aequissimam tamen arbitramur opinionem doctoris Sala qui Gomezii sententiae libentè obsequens (3) , adserit exclusionem acquisitionum titulo singulari intelligendam esse quando ab extraneis non verò à maioribus proveniunt. Rem enim universali successione vel particulari adquisitam esse ; nihil refert. Semper enim indubitatum est , ad familiam rem pertinuisse. Quod fundamentum retractus est. Ità ut quotièscumque familiaris qualitatem sive characterem tuebitur res aliqua , rectè retrahi eam posse , non incongruè indicabitur. Hinc etiàm elucet rem extraneo venditam , si à propinquo retracta sit , retractui obnoxiam manere , etiàm si venditionis titulo fuerit comparata. Itèm fit ex eodem principio manifestum , conservaturas familiarum qualitatem retractuique obnoxias fore res omnes , quae quamvis

Lect. LXXIX. (2) L. 3. d. T.

Lect. LXXIX. (3) Illust. l. 2. t. 11. n. 10.

extraneo sint venditae, eiusdem venditionis occasione in patrimonium iterum sunt reversae: veluti retroventionis pacto aut lege commisoria. Attamen si absolutè venditae extraneo fuerint quàm à propinquo quodam sint retractae, iam immunes à retractu sunt, etiàmsi ad patrimonium redeant, quoniam familiarium qualitatem perdidere.

Deniquè requisita retractus sunt: retrahentem emptori solvere pretium debere cum impensis et gravaminibus; itèm iuramentum praestare quo fidem faciat sibi rem velle, in eoque nec dolosè fraudulentè se gerere. Insuper retractus ius ab eo usurpandum intrà novem dies et venditione facta: qui dies in iudicialibus sub hasta venditionibus factis ab extremo tempore numerandi. Praeterea cum uno pretio res plures fuerint venditae, si ad avitum patrimonium pertinebunt affirmamus; propinquum non posse unam, relictis aliis retrahere; rectè verò posse, si venditae coniunctim fuerint, diversitate pretiorum. Itèm venditionem si habita fide pretii sit facta, à propinquo simili ratione retrahendam; qui quidem intrà novem dierum spatium sponsiones exhibeat sufficientes; neque iacturae illius spatii, si quidem re infecta volaverit, admittendam reparationem esse, cum adversus minores excurrat et absentes (4). De conditionibus circa retrahendi rationem à legibus latis, varia requirunt iuris interpretes, qui iurisprudentiae regnum miris subtilitatibus amplificare in deliciis habuerunt;

Lect. LXXIX. (4) L. 1, 2, 4, 5, 6 et 7. tit. 13. l. 10. Novis. Recop.

nùm videlicèt novem dies sint à contractu inito numerandi; àn, à rei traditione; diesne debeant naturales esse; vel à momento in momentum excurrere &c.

LECTIO LXXX.

De retractus generibus aliis.

Expeditis his quae de gentilitio retractu erant tradenda, reliquum est, ut de conventionalibus (nàm tàm unus, quàm alter personales sunt) disputemus, si primum de realibus, qui ratione rerum conceduntur, quam brevissimè fieri queat, egerimus. Tales sunt communionis, superficiei, et emphyteusis. Lex Partitarum decernit, si duo vel plures homines rem aliquam pro indiviso habuerint, et aliquis extraneo portionem vendiderit suam, societatis consortem quemlibet rem eam posse retrahere (1). Leges Tauri (2) talem facultatem confirmant ampliantque, iuvenes à condomino, qui iure uti retractus velit, consignandum esse pretium tempore, spatio, solemnitatibus caeterisque praeceptis à lege Fori et Ordenamento Nivensi ad avitum retractum usurpandum (3).

Lect. LXXX. (1) L. 55. t. 5. p. 5.

Lect. LXXX. (2) LL. 74, 75.

Lect. LXXX. (3) Declaratur lege 14. Codicis de contrahenda emptione, retractus ius propinquis et consortibus bonorum in communi possitorum esse impertitum: et licet concessionem tales eadem sint lege suppraessae, Iustinianus tamen Imperator nonnullos excepit cassus legibus indicatos, quod postrema verba eiusdem legis intuenti, fit manifestum. In Digesto docet Jctus. Caius L. 16. de reb. auct. Iud. cum praecepto Iudicis bona debitoris venduntur, in concursu extranei,

Communione retractum Solones nostri aequissimum esse duxerunt: quia res inanimes integritatem suam conservare appetere iudicantur, atque divisioni separationique suarum partium repugnare. Sed nunquid erit retractui locus tantum in rebus immobilibus; an verò etià in mobilibus? Gregorii Lopezii iudicio Partitae legem explanantis⁽⁴⁾, utrisque dabitur rebus locus: nec immerito. Etenim si verum est, ius retractus dominii communione fulciri: communio eadem non minùs in immobilibus, quam mobilibus reperitur. Nec lex Tauri quae retractui huic easdem solemnitates, quas avito retractui impertivit, naturam eius aut indolem immutavit. Quandòquidem consortum retractus ratione rei fuit institutus, notatu dignum profecto est, illum multas post alienationes esse locum habiturum, cum illarum causa nulla qualitati rei communis accedat immutatio. Palas. Rub. ad L. 75, Tau. §. 3.

Commemorantur etià eadem 74 lege Tauri retractus alii: emphytheuseos nimirum et superficiei; de tempore verò et solemnitatibus, quibus intendi debeant, nulla mentione facta. Auctores plerumque cum propriis et peculiaribus aviti retractus, communes esse illas autumantes: Molina et Gomezius⁽⁵⁾ contendunt directo domino usurpandum esse retractum intrà novem dies, cum ei non solvitur pensio;

creditorum aut propinquum venditoris, praefendum, et ex his creditorem; quod si duo pluresve convenerint creditores, eum, qui caeteros quantitate superet.

Lect. LXXX. (4) Ad L. 55. T. 5. p. 5. n. 1.

Lect. LXXX. (5) Mol. de iust. et iure disp. 371. Gom. N. 31.

quod si ei solvatur, intrà bimestre: quod in feudo diligentè etiàm prae oculis habendum. Revocari nequit in dubium quò feudi causa ius retractus existat (6): possitque cassus ab auctoribus propositus vindicare sibi in feudo locum: sed in emphyteusi et superficie, talis suppositio non nisi commentitia est. Tàm enim constat in emphyteusi et superficie pensionis solutionem intervenire: quam exploratum est pretium emptioni accedere. Distinctionem igitur ab auctoribus allatam tanquàm parum solidam improbant, cum videamus legem his retractibus solemnitates retractus sanguinis (quemadmodum respectu retractus condominorum declaravit) minimè accommodare; arbitramur eosdem retractus, debere secundum normam status pristini conservari, quo, rebus emphyteusicis et superficiei bimestre spatium, rebus verò feudi, tempus perpetuum decernebatur. Et hoc unum ius praescriptione longissimi temporis, id est 30 annorum, Lopezio docente, extinguitur (?).

LECTIO LXXXI.

De reliquis retractus generibus.

Est et aliud genus retractus coniunctionis cum regno nomine notum, cuius causa regnum iure gaudet emendi iterum sive retrahendi praedia vel fundos, iurisdictiones et redditus quae titulo venditionis à regibus iuribus seiuncta distractaque sint, eaque omnia sine

Lect. LXXX. (6) L. 10. t. 26. p. 4.

Lect. LXXX. (?) In glos. ad L. 10. t. 26. p. 4.

temporis finitione à possessore quocumque in quo inveniantur, repetendi (1). Ità enim secundum vetus Hispaniae ius Partitae lex loquitur (2): cum aliquis, cui Rex haereditate (3) castellum, tradiderit, vendere aut permutare illud decreverit, primum certiozem debet facere regem, qui praetio aequali praefendus in emptione est. Recopilatione (4) praeeptum latum est, coniungendi cum regno bona omnia quae titulo emptionis ab illo discesserint, complectente tali praeepto bona omnia et facultates quascumque ad patrimonium regium attinentes, ac una declarante negotia haec omnia coniunctionis sive vulgo incorporationis, ad cognitionem amplissimi regiarum opum conventus pertinere (5).

Habet etiàm regnum ius revertionis omnium bonorum ab Henrico II donatorum eo in cassu, quo postremus possessor sine successione legitima diem supremum obeat (6). Itèm circà iura (*iuros*) et pensiones reliquas quod videre est in toto titulo 14, l. 10, Novis. Recop. Itèm populi ius habent retrahendi publica munera et iurisdictiones à Rege alienatas (7). Privilegio concessa ratione alimentorum et materiarum primarum, sunt etiàm species aliae praelationis, ut

Lect. LXXXI. (1) Etiàm id hodiè omni iurisdictione ad regnum reversa obtinet, quia talis iurisdictionis effectus subsistunt.

Lect. LXXXI. (2) L. 1. t. 18. p. 2.

Lect. LXXXI. (3) Haereditate, id est *por heredamiento*.

Lect. LXXXI. (4) L. 6. t. 14. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXXI. (5) L. 23. t. 24. l. 8. Novis. Recop.

Lect. LXXXI. (6) L. 10. t. 17. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXXI. (7) LL. 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 21 etc. t. 7. l. 7. Novis. Recop.

evenit in piscibus, in serico, lanis, sapone, charta, lino, et gossypio, quod licet aspicere in titulo Recopilationis de retractibus.

Deniquè retractus conventionales sunt qui ab hominum conventionibus, pactis et stipulationibus nascuntur. Debent vigere iuxtà pacta et conditiones quibus invicèm convenere, modo id ne fiat usurarum paliandarum causa, et legis iussa circà pecuniarum lucrum eludendi. Ex quo patet, introductos retractus lege et consuetudine esse gentilitium, communiorum, superficiei, incorporationis, emphyteuticum et feudalem, tùm etiàm in commercii et agriculturae favorem institutum, in venditione quarumdam mercium. Quos ergo privati homines constituerunt, sunt conventionales omnes (8).

LECTIO LXXXII.

De reliquis contractibus consensualibus.

Onerosi contractus locationis et conductionis, necnon societatis, mandatique eius naturae sunt ut consensu perficiantur. Harum conventionum et essentiam et indolem Romano iure intelligimus. Non est igitur cùm moram insumamus diuturniorem in iisdem iuxtà patrii iuris doctrinam ad examen denuo revocandis.

Ex Partitarum sermone similibus vocabulis utimur locationis et conductionis, quamvis vulgari usu minimè secernantur. Locator ille est qui personales

Lect. LXXXI. (8) Romanorum de rescindenda venditione titulus testimonio est retractus eiusmodi à magnis illis et praeclaris viris neùtiquàm ignoratos fuisse.

operas suas alteri praestat, aut iumentorum suorum, vel alterum sinit suis uti ruribus et finibus, aut domo aliove genere bonorum, atque ea de causa quoddam praetium exigit. Conductor autem qui hoc usu fruitur, atque idcirco praetium solvit. Neque milites, neque in urbe regia publica munera gerentes conducere valent agros alienos: neque locare munera sua Praetores neque Consilarii regii, togati Iudices aut regiae Curiae iuri dicundo praepositi, rationum regiarum supremi Rationales, necque Ministri officinae rationum regiaeque domus, militares Equites beneficiarii, ordinarii Iudices, Decuriones, Scribae aliique concilii ministri, aliaeque potentes personae valent conductores esse regiarum opum, reddituumque communium populorum in quibus, muneribus suis funguntur (1).

Humani commercii res omnes subiici conductioni possunt; sed conductor nequit praescriptionem allegare, quantumvis diuturna sit conductio (2). Etsi conductionis praetium in numerata pecunia instituitur; haec tamen solvendi ratio in frumentum, vinum, oleum, aliumve fructum potest ex conventionione inita commutari. Cuncta enim pacta et convencta quibus hic contractus stipatus sit conservari debent dummodo legibus, bonisque moribus neutiquam opponantur (3). Haeredes universales locatoris et conductoris

Lect. LXXXII. (1) L. 2. t. 8. p. 5. L. 7. t. 17. Fori regii. L. 4. t. 6. l. 7. Novis. Recop. L. 7. t. 9. l. 7, et 1 et 2. t. 10 l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXXII. (2) L. 5. t. 30. p. 3. et L. 1. t. 8. l. 11. Novis. Recop.

Lect. LXXXII. (3) L. 2. t. 8. p. 5. L. 2. t. 9. l. 9. Novis. Recop.

ab his confectum comprobare debent contractum: etiã minor, mulier nupta et Antistes stare conductionibus vel locationibus debent à curatore, marito et decessore effectis (4). Non itã evenit in usufructu, nec quandò venditur fundus, nec in bonis eius qui ecclesiastico auctus beneficio sit, neque verò compare ad caeteros successores singulares, et primogeniturae, quorum nemo, ut locationes à decessoribus suis factas continuet, cogitur (5). Conductor potest idoneo alteri fundum conducendum relinquere; nisi huic rei contrarium praecesserit pactum (6). Sed in tali causa, etiã si dominus actionem in proconductorem minimè habeat, fructus tamen in sui favorem tacitè manent hypothecae subiecti (7).

Conductor, si tridui spatio rem, finita conductione, tenuerit; toto illo anno, continuare conductione iudicatur. Excipitur ab hac regula domus, cuius conductionis innovatio pro his dumtaxat diebus aestimatur, quibus eam conductor inhabitavit (8). In agriculturae obsequium illud fuit rectè mandatum, ne agrorum conductione innovata esse intelligatur, locatorem conductoremque sese invicem certiores facere ad initia novissimi anni conductionis, oportere (9).

Sunt nonnulli qui in conductionibus quae protinùs

Lect. LXXXII. (4) D. L. 2. t. 8. p. 5. Rot. recent. part. 11. decis. 55.

Lect. LXXXII. (5) L. 3. t. 8. p. 5. et L. 19. t. 8. p. 5. Rot. decis. 219. Gregor. Lop. ad d. l. 2.

Lect. LXXXII. (6) L. 1. t. 1. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXXII. (7) L. 5. d. T. 8. p. 5.

Lect. LXXXII. (8) L. 20. d. T. 8.

Lect. LXXXII. (9) L. 3. t. 10. l. 10. Novis. Recop.

faciendae sunt domorum, caeteris praeferuntur. Huiusmodi sunt, regiarum facultatum officinae muneribus addicti, pro expeditione et custodia rerum ad eam pertinentium: rem militarem profitentes in domibus, quae remanserunt post Sancti Ioannis natalitia, vacuae; quarum merces singulis elapsis mensibus persolvi possit. Eadem praeferentia pollent professores publici Salmaticenses, in domibus universitatis qui profecto sunt meris Doctoribus, Magistris et Licentiatibus antepoenendi. Sed inter professores antiquitatis ordo servatur et dignitatis ut ita medicinae et artium professoribus sacrae Theologiae et iuris utriusque antecessores antepoenantur (10).

Etiã consensu contrahentium societatis contractus onerosus perficitur (11). Duo sunt huic essentialia contractui, videlicet: communicatio opum et reddituum. Quot sint genera opum capitalium, qua ratione fiant communia, cuius classis ista sunt futura, quae industria socii cuiusquam considerari vel opera valeant, quaeve tanquam capitales opes, quomodo cum redditus tam iacturae sint dividendae, et quo denique pacto societas finiatur, res sunt cultoribus Romani iuris multo notissimae, cui mirifice patrium consonat. Idem dicendum de mandato, altero ex contractibus consensualibus. Discrepat hoc à negotiorum gestione, eo quod in mandato alter committit negotium, alter vel expressè vel tacitè commissum acceptat.

Lect. LXXXII. (10) L. 6, 7. d. T. 10. Novis. Recop. et not. 6. ad d. leg.

Lect. LXXXII. (11) L. 1. t. 10. p. 5.

Negotiorum verò gestor, negotium quin expressè nec tacitè principalis committat, gerit (12).

LECTIO LXXXIII.

De censuum origine.

Censuum originem investigare, praesentis erit lectionis argumentum. Census ab antiquissimis cultos temporibus profiteri debemus. Nam sacra pagina, cui refragari fas non est, narrante Geneseeos 47, Patriarcha Ioseph, cuius nutu omnia in Aegypto gerebantur, Pharaonis nomine agros aegyptiis colendos distribuit, ea lege ut partem fructuum quintam persolverent. Verùm etsi censibus diversis sub nominibus pervetusti populi uterentur; huius tamen vocabuli Etymon à romanis coepit exordium, à quo tempore Rex Servius Tullius populi enumerationem instituit: quam censum cognominavit (1). Quod quidem etiàm apud nos usurpatur: agnoscentes personarum earumque bonorum recensionem reipublicae magnoperè salutarem esse (2). Factum indè, ut censu proprie, aestimatio facta

Lect. LXXXII. (12) Vid. t. 10 et 12. p. 5.

Lect. LXXXIII. (1) Ab hoc (Servio Tulio) populus romanus relatus in censum, digestus in classes, curiis atque collegiis distributus, ut omnia patrimonii, dignitatis, aetatis, artium, officiorumque discrimina in tabulas referrentur, ac si maxima civitas minimae domus diligentia contineretur. Florus l. 1. cap. 6.

Lect. LXXXIII. (2) Apud nostrates ab antiquis temporibus fuit cognitum tributum quod moneta *forera* appellatur, atque viritum pro capite unusquisque civis qui bona non habebat unoquoque septenario solvebatur. Azevedo l. 9. t. 33. Recop.

bonorum indicaretur, quam iuxta exigi persolvique tributa deberent. Propterea census idem est ac tributum: quod vel publicum, vel privatum est. De censu aut tributo publico disputatur titulo 57, l. 11, Codicis. In Digestis alterum invenias titulum, qui agit, si ager vectigalis petatur. Vocitabantur vectigales agri qui permessi fuerunt municipiis, ut ex eorum reditu municipiorum onera sustinerentur, aedesque publicae sartae tectaeque servarentur. Horum alii in perpetuum locabantur, quorum pensio ipsiis inhaerebat, vectigal vocabatur. Sed cum plerumquè darentur, sub hac lege fruendi, agri inculti, à M. Constantini imperio graecis nominibus emphyteuseos et canonis appellari coeperunt. Quumque hoc genus locationis sensim ad praedia templorum, ad patrimonialia principis: immò et privatorum, porrigeretur; Zeno imperator emphyteutici naturam contractus, separàtim à contractu emptionis venditionisque, et reliquorum contractuum in ordinem normamque revocavit; quod aspicere licet titulo Codicis, de iure Emphyt.

Igitur aemulatione censum, vectigalium, emphyteuseos et canonum publicorum, privatorum sensus sunt inveci: de quibus solummodò hoc in opere, quod in iure privato versatur, erit nobis pertractandum. Everso à barbaris septentrionalium regionum romano imperio, bella, vastitates, territorialium minorum mutationes non infrequentes, novae leges agrariae à principibus in gratiam militiae ducum constitutae: in causa fuerunt, cù contractus censuales adsiduè in Hispania colerentur. Proprietarii domini, quibus vastissimae arborum planicies obtigerant,

vel penitus incultorum, vel Martis iniuriis in vepre-
ta et ferarum latibula redactorum; cum colere illa
per se ipsos nequirent; nec verò qui ipsorum cultu-
ram suscipere, idoneos nacti conductores essent:
alienare agros suos cogebantur, cuiusdam annuae
pensionis exigendae iure, quae non nisi modica ha-
bebatur (3).

Calamitates etià publicae, feudalis systematis
inductionem vèluti necessariam effecerant. Quo tem-
pore viribus ac potentiae parebant omnia visque pro
lege erat, id quod sequiori aevo usu venit; nihil mi-
randum si benè multi homines ope et auxilio miserè
destituti ad potentiorum magnatumque praesidium
confugerent: nonnullorum servitiorum personalium
praestatione illud emere parati. Ubì malum hoc è
republica pulsum; auctoritatem Reges recuperave-
re pristinam, et imperavit lex: quamquam talium

Lect. LXXXIII. (3) Similis causa ad censum institutionem con-
tulit in recuperatione Hispaniae, potissimum autem in expulsionè
maurorum. In odium Mahamedanae sectae (vide Escolano in historia
urbis et regni Valentini, l. 10. et inter alia capita, caput 39, n. 13.)
suprà modum adautae fuerunt fructuum partitiones, itèmque canones
et servitia, quae à maurisiis pendebantur territorialibus dominis. Mau-
risiis 1609 expulsis, territoriales domini populorum quos à benigni-
tate Regum acceperant, pulsorum bona, haereditate coeperunt: novos
arcesivere collonos, novis inductis pactis et capitibus quae popula-
tionis non immeritò vocarem, quorumque conditiones duriores fuere,
ipsis infidelibus extortis, ubì maior numerus petitorum, melior na-
tura et conditio agrorum, minorque dominorum naturalis bonitas: ità
ut alii adqueverint in octava, vel sexta fructum parte: alii in quin-
ta vel quarta: alii usque ad tertiam et duriores reliquas exegerint
conditiones, quibus Muaminundanismi specie expulsi maurisii fuerant
oppressi. Videsis Cabanillezum, Hist. Reg. Val. l. 4. n. 12.

dominorum opibus, munimentoque minimè indigent boni viri; praestationes tamen personales, in reales sunt conversae, atque in solutionem annuorum canonum, fructuumque partitionem commutatae (4). Hinc facile est intelligere, multorum censuum originem à feudalismo repetendam.

LECTIO LXXXIV.

Ubi censuum definitio et divisio investigatur: quidque boni malive publicae conferant felicitati perquiritur.

Census ius est percipiendi certum redditum vel pensionem annuam vi traditionis et dominii, quod collatum est, alicuius rei, commodi, aut pecuniae numeratae cum hoc consilio. Erit igitur obligatio bilateralis et onerosa, in qua innititur. Erit emptionis species vel contractus, *do ut des vel do ut facias*. Hoc non impedit, quo minùs constitui census possit per donationem, vel voluntatem postremam. Sed in natura sua tanquàm bilateralis reputatur et onerosus. Si id quod transfertur, praesidium sive patrocinium tantummodò fuerit, vel illius exigendi ius; census erit feudalis: si dominium alicuius rei immobilis utile; census emphyteuticus: si dominium plenum; census reservativus. Quod si numerata pecunia transferatur, census consignativus nominabitur.

Lect. LXXXIII. (4) Quid mirum? Amplissimae iurisdictionis ope, tributa, canones et fructuum partitiones domini territoriales ex ipsorum voto et sententia auxerunt.

Ratione materiae dividitur census in realem, personalem et mixtum. Realis super fundo aliquo, ex quo persolvenda pensio est, constituitur. Personalis, qui immediatè personae inhaeret, quae ad pensionis solutionem obligatur. Mixtus est, qui et re et persona innititur, quando haec ad solutionem pensionis obligatur, vel re censa pereunte. Pensionis ratione dispercitur census in fructuarium, et pecuniarium: in certum et incertum. Ratione temporis in temporalem et perpetuum partitur. Perpetuum subdividitur in redimibilem et irredimibilem. Intuitu bonorum, quae respondere debeant: census, vel sunt reddituum regalium, vel privatorum. Priores appellantur perpetua ex aerario beneficia (*iuros*) in Castellam inducta ab imperio Henrichi IV. Suntque pensiones annuae, quas ratione pecuniae perceptae, aut beneficii gratuiti in dotationem perpetuam vel temporalem alicuius instituti, vel in meritorum retributionem suis subditis concessit Rex, illis consignatis in teloniis, tertiis, salinis, aliisque regiis redditibus.

Reliquum est ut indagemus, sint ne commodi àn perniciosi humanae census societati. Et verò eosdem, si cum doctrina morali conferantur, licitos ac iustos esse, supremi declararunt Pontifices (1). Si verò politicè, ut ità dixerim, considerentur, non desunt auctores (et in primis dominus Llamas) qui pro eorum utilitate propugnent. Quorum in sententiam concederem, si in eorundem constitutione cultuque, praescriptam homines à divinis et humanis legibus

integritatem servarent. Sed quis adeò vecors, stultus, aut candidus est, qui cum praedii ex locatione quintam vel decimam ex centenaria summa queat percipere, illud censuali contractui committat perpetuo, eiusdem summae tertia parte contentus. Quis in simili casu praedium subiiciat censui emphyteutico duorum cum dimidio, vel unius cum dimidio, pro centenario? Et erit quispiam qui pecunias suas et facultates effundere pro taxatione legis decernat, ex quibus in commercio licito collocatis magna lucra commodaque eruere valeat? Non arbitror inveniri adeò desipientem aliquem. Atqui sunt homines bene morati, qui talia praestent, dices. Sed virtutem esse rariorem, aio: et experientia docuit ingentes saepè numero sub censuum velamine usuras delituisse. Et quemadmodùm cum mutuo dant usurarii, egenorum abutuntur necessitate: ità domini censuum non raro usi sunt tali causa, undè ingentem sibi fructum pepererunt. Quod profectò fecit, ut vir sapiens Ioannes Sala homo multuae lectionis atque in legum earumque interpretum meditatione diù multumque exercitatus, sine partium studio, contra census declamare vehementè non dubitaret. Quod idem factitarunt gravissimi alii et sapientia praeclari iureconsulti et philosophi cum viderent non omnes census ad aequitatis iustitiaeque normam esse revocatos (2).

Lect. LXXXIV. (2) Loquens de censibus emphyteuticis, haec habet Abbas Cabannillezius nostras notatu digna: vix coepit agricola fuctum ex suis laboribus et constantia percipere, aquis è profundiori loco eruendis, montibusque et saxetis complanandis, ut efficiat hortos, dumetaque deserta in cultum redigens, necnon et terras pro

LECTIO LXXXV.

De natura, qualitatibus requisitisque censuum generatim, praesertim quantum ad eorum institutionem spectat.

Censuum tractatum nemo quod quidem norim, perspicuè et accurata methodo exhibuit. Praeceptor Sala non dilucidior est, quam qui eundem in hoc genere praecesserunt: quamvis re in se et quoad substantiam inspecta, doctrinam eius et defoecatam, et sapientiae plenam esse profitendum sit. Ut igitur materiam hanc via et ratione dilucidèque persequamur, eamque captui omnium accommodatam sistamus, fuerint nobis principia et doctrina censuum generalis ab uniuscuiusque specificis qualitatibus seiungenda: unaque doctrina generalis censuum ad census singulatim spectatos, revocanda. Qua ex opera et examine discriminum specificorum, quae inter census se produnt, accurata existit omninò perdifficilis huiuscè tractatus intelligentia. Operae pretium ergo fuerit considerare census, et quantum ad eorum institutionem, et quantum ad ea quae ex illis nascuntur iura, ac deniquè quantum ad ipsorum diuturnitatem et extinctionem.

Ad generalia censuum referuntur: ut sint perpetui; ut inter eum, à quo pensio accipitur, et à quo solvitur, mutua servandaque vicissim officia pariant;

infrugiferis habitas: quum dominorum multi idem percipere conantur, quod ipsis pro aliis agris confertur, qui cum in censum dati sunt, vel horti erant vel terrae foecundae atque fructiferae. Lib. 3, n. 48, Observat. super Valent. Reg.

ut in omni censu nec caput redditus, nec pensio sit futura, quae quidem debeat pro magnitudine et mensura capitis redditus aestimari, eique iusta proportione respondere. Haec principia naturam census patefaciunt manifestè, eamque à conductione, venditione, hypotheca caeterisque contractibus disiungunt.

Quum de censu constituendo agitur, erit illorum quibus super aliquem fundum imponitur, census, si quibus iam fundus est oneratus, ostendere (1). In contractibus census pacta conditionesque, quae videantur expedire maximè, poterunt adhiberi: modò ne deflectant à rectissimis legum votis, quibus disertè declaratur inter pensiones et capita redditus servanda proportio; et alia ad dolos usurasque cavendas comparata; quaeque aequitatem et bonam fidem, artus nervosque conventionum summoperè commendant (2). Scribarum unusquisque publica fide firmare tabulas censuum impositionis voluntariae poterit.

Poena conventionalis adductionis in commissum licet imponi queat, quando non pensiones solvuntur, et quamvis duplum superet iusti capitis redditus; usu tamen non est recepta. Etenim in censu emphyteutico, uti observat illustris Sala (3), ubi commodiorem habere locum poterat, quandòquidem commissi causa dominia ambo coalescunt, tot ac tanta iniusta adferret, publicam ut tranquillitatem quietemque conturbarent. Profecto si emphyteuta iuxta legem emphyteuseos, fundum meliorem effecit ea mensura, ut cultu et

Lect. LXXXV. (1) L. 2. t. 15. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXXV. (2) L. 23. d. T.

Lect. LXXXV. (3) H. T. 14. n. 3. *Illust. iur. reg. his.*

industria et studio impensisque suis à decem usque ad mille in eius melioratione progressus sit, { quid esset magis absurdum et à lege naturae alienum quam à directo domino fundum usurpari ubi primum pensionum fuit ab eo desiderata persolutio? Pacto commissi tali, cave putes excogitari ab hominibus potuisse magis usurarium quidquam. Quibus accedit consuetudines moresque constantes semper explosisse in praxi commissum in censibus tum emphyteuticis, tum reservativo et consignativo. Et quod ad hos postremos attinet, etiàm invita lege Tauri de qua in lectione sequenti erit à nobis disputandum.

LECTIO LXXXVI.

Idem argumentum continuatur: et lex 68 Tauri explicatur.

Non ab re erit adire legem 68 Tauri, quae ità se habet (1). „Si quisquam imposuerit censum aliquem praedio suo ea conditione, ut nisi solverit ad certos terminos, praedium incidat in commissum, contractus servetur, et iuxtà illud iudicetur; nec obstet, quod poena sit gravis et plusquàm dimidium.” Admirabilem animadverti interpretum in hac lege explicanda dissensum. Iustinianus (2) statuerat poenis conventionalibus mensuram ità ut omnibus in cassibus in quibus valor et quantitas est certa minimè deberet

Lect. LXXXVI. (1) L. 1. t. 15. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXXVI. (2) L. unica Cod. de sent. quae pro eo quod interest.

superare duplum valoris capitis redditus. Quod si hoc fuerit incertum, prudentis Iudicis arbitrio mensuram poenae relinquendam pro merito et gravitate damni detrimentique existentis ex incuria contemptuque contractus edixit. Videtur igitur lex Tauri derogasse hanc iuris communis sanctionem, quandòquidem servari conventionalem poenam contendit in censibus, etiàm si duplum capitis exsuperet redditus. Sed quo de censu instituit sermonem lex? Verba illa si quis super haereditate sua posuerit censum aliquem, de consignativo censu loquantam esse significant: qui unus constitui imponique super propria haereditate potest. Iàm verò cum in consignativo censu perferri commissum iustitia salva integraque nequeat, fit consequens tales conventiones utpotè usurarias esse explodendae penitùs ac reiiciendae. Et quemadmodùm usurarum pacta legibus damnantur, propterea quia qui pecunias mutuatione accipit necessitate premente nulli non pacto manus dat; et vix aut ne vix quidem libertate debita facit: similiter qui census consignativi causa pecunias sibi parare studet, in eadem imperiosa versatur necessitate conditionibus, quae sibi iniunctae fuerit, quantumvis durissimis, accedendi. Cum igitur genus census, de quo memorata lex agit iurisconsultis sit haetenùs incompertum; commodissimum iudicatum fuit in praxi in omnibus censibus tam emphyteuticis quam reservativis et consignativis commisi poenam propter legitimam laudabilemque consuetudinem repudiare.

LECTIO LXXXVII.

De aliis cautionibus adhibendis in censum creatione.

Circà census creationem sanè quam elegantes statuit regulas Pontificis litteris et sanctitate eximii Pii V proprius motus anno 1569 publicam in lucem emissus. Sed hoc scriptum in Hispania non receptum fuit, duobus quippe primis capitibus decernitur, censum nullum tributumve annuum posse, nisi in re immobili natura sua fructifera, aut numerata pecunia coràm testibus et Scriba publico creari. Cum autem statuta isthac, censuum regionum repugnarent naturae, postulatum fuit per supremi Senatus Fiscalem. Undè factum, ut laudatum motum à suis tribunalibus arcerent Hispaniarum regna vèluti regiis iuribus manifestè repugnantem. Atqui hoc excepto cassu, principia illa iustitiae in censibus privatis colenda esse, quis ambigat, cum à censibus fraudes omnes usurasque remove legistatores nostri voluerunt? In huius confirmationem veritatis regii supremi Senatus citatur à Feliciano consuetudo (1).

Deniquè fraudum cavendarum gratia in constitutione censuum, praescriptum fuit (2), ut in primariis regionum oppidis non desideraretur hypothecarum officina curiae Scribae mandata, quem penès catalogus peculiaris uniuscuiusque suae ditionis populorum sit, cum expressa mentione temporis nominum et

Lect. LXXXVII. (1) Lib. 1. de censibus c. 4. n. 10.

Lect. LXXXVII. (2) Vide titulum 16. l. 10. Novis. Recop.

vicinitatis contrahentium, itèm naturae contractus, obligationis, foundationis aut impositionis gravaminis, designato etiàm situ et terminis honorum oneratorum obnoxiorumve hypothecae, censui, officio aut iuri perpetuo. Quae quidem explorata debent omnia esse intrà dies sex si scriptura fuerit exarata in oppido regionis primario; vel si in populo altero, intrà mensem. Quo minimè extante requisito: scripturae fidei expertes reputentur, minimèque idoneae ad persequendas hypothecas, utque fundi talibus contenti tabulis pro oneratis habeantur.

LECTIO LXXXVIII.

In qua doctrina eadem de censibus generatim continuatur.

Generali doctrina de constitutione censuum superioribus lectionibus pro instituti nostri ratione, declarata; ordo tractationis postulat; ut de iure censuum postquam constituti sunt; eorumque extinguendorum modis deinceps verba faciamus.

Primum omnium revocare in memoriam debemus mutuarum cultum obligationum quae ex constitutis censibus proficiscuntur. Quarum potissima in pensionis versatur solutione. Cumque multis in censibus pensio sit enormis, neque proportionem ullam cum capitali teneat, aut utilitate ab eiusmodi capitali expectanda: ad leges confugere fuit necesse, quibus taxatione pensionum comparatè ad capitalia constituta, iusta haec proportio prudentissimè decerneretur.

Census redimibilis maiorem prae caeteris admittit pensionem, eo quod gravamen tantummodò temporarium imponat. Censuum redimibilium pensio ratione trium pro centenaria summa capitali computatur (1). Ad eam novissimè summam et in Castella et in Aragonia redacta pensio est quae antea quinarii erat. Neque verò id iniuria factum videbitur cogitanti redditus praediorum pretia valdè fuisse temporum calamitatibus imminuta ac propterea haec redactio cum in veteribus censibus, tum recentiore aetate fundatis est observanda.

Quod si de censibus irredimibilibus agatur et emphyteuticis, quamvis caput hoc non sit legibus definitum: arbitratur dominus Sala (2) duplum debere esse capitale atque adeò duplo minorem esse pensionem. Id quod in Valentino regno servatur, ubi pensio censuum irredimibilium, redimibilium dimidia est. Cumque hi taxationem habeant quinarii pro centesima summa, irredimibilium erit binarii cum dimidio taxatio. Sed cum ad numerum ternarium pro centesimo quoque regni nostri leges redegerint redimibilium pensionem, congruum omninò censebatur irredimibiles census eandem redactionem adoptare atque adeò non plùs quam unum cum dimidio pro centum percipere. Praeterquam quod irredimibiles census sunt onerosiores, et diuturnitate sua et enormibus laudemii iuribus si emphyteutici sint. Accedit eodem, cum laudati Doctoris sententia declarationes

Lect. LXXXVIII. (1) L. 8 et 9. t. 15. l. 10. Novis. Recop.

Lect. LXXXVIII. (2) Huius t. n. 23.

legales congruere, quibus statuitur impositos areis aedibusque Mantuanis census pretio (3) unitatis cum dimidia pro quantitate centesima posse redimi. Item syngraphis regiis census redimi computatione trium pro centum redimibiles: irredimibiles autem capitali duplo maiore, nimirum, unitate cum dimidia, pro summa centesima. Postremo valore ternarii pro centesimo quoque, redimi pensionem quamque annuam minimè habentem capitale fixum designatumque posse (4).

Census vitalitius aestimationem coepit unius pro decem cum pro toto vitae tempore solius unius decerneretur: et unius pro duodecim, ad duarum personarum vitae spatium censu producto; sed ita ut in posterum interdiceretur census, unius vitae quam duratio sit, aevo diuturniore (5).

LECTIO LXXXIX.

De modis extinguendi census.

Atque ut de modis extinguendi censum iam nonnihil dicamus, alter eorum, redemptionis est modus. Haec locum habet in redimibilibus, quotièscumque creditori debitor restituere capitale census voluerit. Atqui esset irritum pactum quo creditor obligare compelleretque debitorem niteretur ad faciendam hoc invito redemptionem. Habet etià locum in irredimibilibus

Lect. LXXXVIII. (3) L. 12. d. T.

Lect. LXXXVIII. (4) L. 22 et 24. d. T.

Lect. LXXXVIII. (5) L. 6. d. T.

redemptione regiis peracta sygraphis ⁽¹⁾, quarum ope perpetui ac redimibiles census omnes à servitutis onere eximi possunt, sive illi sint emphyteutici sive alterius generis cuiusque, quin ei rei obsit quodlibet ex adversa parte pactum, exceptis dominiis fundorum ex feudo, diplomate divisionis agrorum, aut partitionibus fructuum, de quibus videri possunt quae sunt à nobis in retractibus disputata traditaque.

Alteram census extinguendi rationem praebet rei ipsius interitus. Ad afflictio enim, ut in communi proverbio est, non addi debet afflictio. Et si debitori pensiones essent illae, re extincta ex qua capitale consurgit, persolvendae, duo toleraret eadem causa gravamina. Ità similis census parùm distaret à feneratione sive mutuo cum usuris quo capitalis habetur assecratio. Extinguitur etiàm dimissione census: si nempè, rei censae possessor, eam in favorem deserat creditoris. Deniquè fit extinctio censuum, praescriptione, in quo debet animadverti, aliud esse pensiones, aliud autem census, praescribere. Quod unicuique harum rerum tempus requiratur, id ex generali doctrina praescriptionis actionum est eruendum. Dominus Sala disquisitiones hascè pertractat, tum alia quae ad extinctionem referuntur censuum, ut illa, an, redemptio, sit separàtim sive per partes peragenda: an rei parte pereunte pensionis itidèm pars pereat: utrùm reviviscat pensio, re iterùm excitata atque in pristinum statum reposita: et alia quae compendiariae institutionis limites transilientia, publici professoris voci dilucidanda relinquuntur.

Lect. LXXXIX. (1) L. 21, 22 et 24. d. T. 15. Novis. Recop.

LECTIO XC.

De censu feudali.

Quamquam feudorum origo à moribus barbarorum populorum quos romani imperii flagella eversoresque merito dixeris, videatur omninò repetenda; erat tamen vetus quaedam feudis oppido similis apud romanos institutio. Talè erat vinculum foederis clientelae quo cum primariis romanorum familiis plebeius ordo et civium ultimus devinciebatur. Verùntamen recentiora feuda, etsi laudandam hanc parerent coniunctionem, non erant à quibusdam adiunctis libera, quae iuri cultarum gentium publico iudicarentur adversa. Quandò enim auditum fuerat, quae propria principis iurisdictio sit, eam in privatum hominem pacto aliquo posse transferri? Quandò auditum, vi pacti cuiusquam fieri clientem subditum eius qui non sublimi imperantis supremi dignitate fulgeat? Atqui feuda fuerunt in causa cùr novitates id genus à sapientibus legislationis principiis longè alienissimae in humanam societatem inducerentur (1).

Erit igitur feudum contractus in quo dominus alteri quosdam fundos donat, et hic accipiens, fit illius cliens, eique tribuit obsequia, pollicetur subiectionem et fidelitatem, et interdum etiàm certa et peculiaria

Lect. XC. (1) Quamvis feudalis systema in usu non sit, tamen notiones historicae feudorum non parùm conducibiles sunt ad naturam censuum investigandam, proptereà quod ex feudo plerosquè emanasse census observatu dignissimum sit.

servitia (2). Atque haec quidem conventio non sine iuramento variisque ceremoniis fiebat (3). Vicissim domini obligabantur ad opem clientibus ferendam praesidiumque suum eorum iuri tuendo locandum, ita ut nihil quidquam detrimenti dehonestamentique ab aliis caperent, seque in rebus omnibus fidos erga eosdem benevolosque praestarent (4). Quod si amborum partium altera religiosè sibi colenda officia deterreret, protinùs acquisiti, per feudum iuris iactura, supplicium erat (5). Feudo etiàm exuebatur quicumque domino inconsulto nec eius obtenta venia illud, aut alienaret, aut venderet, vel si proles mascula in haereditatem eius fundi veniens non intra annum cum die temporis spatium post parentis obitum elapsum ad dominum se conferret fidelitatis iuramentum eidem praestaturus (6). Exhortae inter dominum et clientes super feudorum causis contentiones litesque arbitris ab utraque parte selectis erant dirimendae (7).

Quibus ex omnibus illud concluditur temporibus antiquis census feudales in praestationibus personalibus constitutos esse: quae feudali sistemate obsolescente in reales abierunt: ad quarum taxationem computationemque et dominorum potentia, et miser, in quo saepè versabantur clientes, status non parùm contulisse videtur. Atque hunc quidem subiectionis

Lect. XC. (2) L. 1 et 2. t. 26. p. 4.

Lect. XC. (3) L. 4. ib.

Lect. XC. (4) L. 5. ib.

Lect. XC. (5) L. 8 et 9. ib.

Lect. XC. (6) L. 10. ib.

Lect. XC. (7) L. 11. ib.

statum considerantes, fateri debemus, novarum conventionum et commentariorum (cabreves) causa, amplissimaque iurisdictionis vi, conditionibus sibi impositis adhaerescere fuisse coactos. Ab illis temporibus feudales census fuerunt cum emphyteuticis confusi: utrique reipublicae statui maximoperè nocentes habendi, quemadmodum ingenuè fatetur magister meus Sala (8), cuius iudicium libratum et ab omni partium studio immune ille solum esse negaverit, qui nesciat aut non animadvertat possedissee illum emphyteuticos census in commodum suum haereditate à maioribus acceptos.

LECTIO XCI.

De censu emphyteutico.

Emphyteusis est datio rei immobilis ad annum censum in scriptis celebrata (1). Scriptura publica et solemnis, observante Gregorio Lopezio (2), necessaria est non solum ad faciendam fidem emphyteuseos, sed etià instar formae et requisiti substantialis, quo sine minimè existit. Res immobilis datur in perpetuum: vel in longissimum tempus, servandaque pacta inter contrahentes inita.

Officia uniuscuiusque in hoc censu communiter rediguntur ad sequentia: etenim emphyteutae, sive pensionem persolventis munus erit: terram excolere,

Lect. XC. (8) Illust. h. t. N. 2. = Lect. 71.

Lect. XCI. (1) L. 28. t. 8. p. 5.

Lect. XCI. (2) Glos. ad d. L.

vel aedificium ita curare perficiendum ut meliorationum ei accessiones et incrementa caperet. Id quippe graeco vocabulo emphyteusis indicatur: melioratio nempe, cultura, plantatio. Item modicam domino pensionem largiri: in gratiam et argumentum domini directi. Propterea haec pensio debet esse aliorum censuum pensione minor, et quia dumtaxat genus est quoddam obsequii, venerationis et honoris, et quia directus dominus iure potitur laudemii, et aliorum quae non reliquis praeponderant censibus.

Nequit emphyteuta oppignorare aut vendere fundum manibus ut aiunt mortuis, personisve potentioribus, nisi ei personae à qua non minus celeriter et expeditè, quam ab ipso emphyteuta valeat exigere censum (3). Apparet igitur emphyteuticos census constitutos iniuste fuisse in imbecillitate, et nullitate eorum, qui de illis respondeant: quando valde verentur homines ne vir opibus florentissimus maiore dexteritate utatur in iuribus suis tuendis, efficiendoque ut aequitatis regulae, quae temperanda mensura et quantitas pensionum est, invalescant.

Quod si ad venditionem perventum sit, debet eam palam facere ut dominus directus si ei collibuerit, praeferentiam adhibeat: qua per bimestre in eiusmodi gaudet venditionibus. Mirum quantum hoc ius praeferentiae commodi et salutis adferat. Etenim si emphyteutici census exosi sunt: quod ab his violenta domini invehatur partitio: publicae felicitati maximè expedit dominium in persona una, ratione iusta, qualis

emptio est, roborari. Demùm in ea causa qua fundus extraneo vendatur praelatione neglecta, domino directo persolvi ius debet laudemii, id est, binarii pro centenario pretii venditionis. Cumque ius hoc veluti fructuosi dominii emptio consideretur, idcirco subeundum possessori novo illius solvendi onus. Sed praxis ab hac observatione est aliena, et solet à venditore pendi. Et praeterea laudemium ex integro fundi valore depromitur atque adeò ex incrementis quae proveniunt à capitali ab emphyteuta insumpto, quorum nihil ad directum attinet dominium. Quas propter abusiones, et non ferendam pensionum amplificationem, quas pro mensura meliorationis fundorum altiore capere gradum plurimis in locis videmus: his, inquam ex causis, et quod laudemium eo consuetudine devenerit, ut venditionis pretii decimam partem constituat, profecta est iniquitas quam vel ipsi domini directi nisi immorerentur studiis et amore habendi senescerent, sine dubitatione odissent, talesque census, humanitate clementiaque duce, ad laudabiles aequitatis regulas accommodarent.

Iura emphyteutae eo vergunt: ut tam acerbis modis dominium utile adipiscatur, vendat illud et oppignoret commemoratis rationibus, imponat eidem servitutum, vel det in usufructum. Posito quod pensio in dominii directi recognitionem solvitur: liberatur emphyteuta solutione sibi peragenda, eo tantum cassu quo fundus pereat, ità ut octava eius minùs parte supersit (4).

LECTIO XCII.

De censu reservativo.

Si specioso emphyteuseos nomine abusiones grassatae sunt onerosiores, non minores equidem in censu reservativo reperiuntur. Fractuum à se captorum partem quintam Pharaoni pendebant Aegyptii. In Valentino regno eo fuit progressa cupiditas tertiam ut partem fructuum sibi pro pensione adsumeret, ità ut cum agricola eorum quos perciperet fructus dimidium domio polliceretur, non visa est commoda huic immò detrectanda conditio: nam praeterquàm quod eiusmodi pensio magnam continet commoditatem, aliis etiàm affecta est oneribus, ità ut dominus ex segetibus plus dimidio decerpat, quemadmodùm persaepe laudatus Sala animadvertit (1). Igitur si quod superest agricolae vix culturae sufficit sumptui; si praeterea sunt eidem regiae collationes persolvendae, necnon et decimae caeteraque, nonne colligere fas est similium exactione censuum nihil inveniri cogitarique posse iniustius acerbiusque?

Quamvis inter censum emphyteuticum reservativumque nonnullae intercedant diversitates: consuetudine vel avaritia potiùs ad varios iuris titulos recurrente sunt et illi, cum feudalibus nedùm inter se ipsos confusi. Et certè in reservativo censu pensionem solvens de eo quod ei proprium est solvit, quandòquidem plenum in fundum habet dominium, quem vendere ipsi

licet quò locus sit praelationi, laudemiove. Et quamquam et in emphyteutico, et in reservativo dominus in eum transtulit fundum, qui pensionem sit persolurus: tamen in primo dominium dumtaxat transtulit utilè; plenum in altero. Cui profecto adiuncto est omnino primus locus dandus, utpotè quod facem praeferat ad naturam census dignoscendam, cui adhaerere velim sapientiae cupidum potiùs quam aurem imperitorum quorundam Scribarum verborum affaniis et tricis commodare. (2). Si dubitabitur, censusne emphyteuticus sit àn reservativus, reservativus potiùs habebitur. Si verò addubitatum sit, reservativus, àn consignativus fuerit, consignativus putabitur; redimibilis, potiùs quam reservativus redemptionis expertus (3).

Pensio in reservativo censu, fundi pretio in tempore constitutionis census, est accommodanda. Hac proportione servata iniusti essent, si pacta insupèr adiiicerentur, *praelationis*, *laudemii* &c. Id quod longè esset iniquius si pensio adaugeretur in ratione directa incrementi meliorationis fundi à possessore allati, et fundus uberiores praestantioresque ferret fructus, et caput redditus auctum insignitèr esset. Cuius generis abusus benè multos non sine ingenti animi dolore cernimus. Tam in censu emphyteutico, quàm in reservativo fundus est caput census, et pensio pro eiusmodi capitis magnitudine computanda, habita ratione in quo constitutus census fuit, temporis. Meliorationes et incrementa quae fundus coeperit, ad eum cuius

Lect. XCII. (2) Avendañus, cap. 13. n. 6.

Lect. XCII. (3) Duaró. de forma creandi census quaest. 12. Covar. 3. var. c. 7. Vella Dissert. 33.

impensa et labore parta sunt, pertinebunt, et dominus census in illa nihil iuris habebit. Tale est iustitiae studium in nostrarum legum multis resplendens. Talis est quae constituit (4), ut etiãsi areae et domus infimae matritenses ad dominium primogeniturae pertineant: in bonis primogeniturae ex his nihil nisi pretium seu valor areae numeretur: non verò meliorationes. Quod enim uberius redditus et commodi ferre fundus propter domorum instaurationem amplificationemque potest, id totum ad liberam spectat dispositionem (5). Qua quidem lege ubiquè locorum promulgata, optimè populorum atque urbium Hispaniae omnium bono consultum est.

LECTIO XCIII.

De censu consignativo.

In censu consignativo capitale quo paratur census quod fixa certaue esse quantitas solet: vel titulus alius ut permutatio, donatio, compensatio tributorum, obsequia, opera vel postrema voluntas: capitale inquam istiusmodi in fundo aliquo consignatur eius proprio à quo sint pensiones solvendae; qui fundus instar hypotecae in firmamentum et tutamen manet solutionis, et in capitalis accepti locum veluti sufficitur. Ab auctoribus qualitate hypothecae hic fundus aspicitur (1). Atqui haec hypotheca à regula discrepat. Dominus enim census ab eo qui fundum possidet

Lect. XCII. (4) L. 7. t. 19. l. 3. Novis. Recop.

Lect. XCII. (5) L. 4. t. 23. l. 7. Novis. Recop.

Lect. XCIII. (1) Felicianus de censibus t. 2. l. 1. c. 1. Sala h. t. n. 25 et 26.

exigere pensiones valet: quin prius debitoris bona excutiat, ac si praedium à duobus vel pluribus possessoribus obtineatur, unusquisque pro sua parte conveniendus est, atque haec actio divisibilis est. Quae quidem res omnes in regulari hypotheca nullum habent locum. Itaque actio ad petendas pensiones earum genere est, quas romani nominaverunt *in rem scriptae*, quae semper contra possessorem diriguntur.

Quibus ex ipsis principis convincitur, praedium censui obnoxium si perire contingat in totum vel in parte, pro rata, debere pensionem interire (2). Aliter enim summae pecuniarum capitali acceptae plus quam ei competat securitatis tribuebatur, praedii existentia. Quod si praedium in locum capitalis substituatur illius vices gerit, pereunte praedio, capitale ipsum de medio tolli adseverandum est. Opinionem oppositam existimat Sala (3) probabilior. Sed haec mera est suppositio quae non semper existit. Hoc est, posito, quod in praedio capitale sufficiens ad integram pensionis solutionem remaneat. Sed hic cassus est singularis, nihil deformans quod cum regulam generalem proposuimus: ius nempe census esse divisibile, atque firmatum in re et in unaquaque suarum partium, nec posse tutiorem praestari pensionem existentia praedii ubi consignatur.

Lect. XCIII. (2) Motu prop. Pii V. cap. 8. Vella Dissert. 33. n. 37.

Lect. XCIII. (3) H. T. n. 32.

LECTIO XCIV.

De promissis et stipulationibus.

Quamquam promissio scripto, et in gratiam absentium fieri possit; plerumquè tamen verbo fit: eamque consideramus tanquam conventionem verbalem quae cum romanorum stipulatione confunditur. Etsi stipulatio apud nostrates antiquata penitùs non sit, nihilominùs necessarium minimè est, ab iis qui contrahunt in suis promissis adhiberi. Sed oportet ut quae discrepantia inter simplicem promissionem et stipulationem intersit, intelligatur. Apud romanos Iustiniani aevo, verborum solemnitas ferè iam dessit causa esse stipulationis. Interrogatio et responsio congrua stipulationem constituebat: quod etiàm inter nos obtinuit: et in hoc uno à promissione discrepat simplici, in qua mutuis interrogationibus et responsionibus non est opus, neque vel alterum contrahentium stipulari, alterumve promittere. Sed valida promissio erit, modo ille qui promisserit, voluntatem alteri sese obligandi prodat (1).

Lectionem hanc in tria capita dividemus. Primum de personis aget promittentibus: alterum qua promitti possit ratione: tertium verò exponet quae sint propter earum defectus promissiones inutiles.

Quod ad personas attinet, inutiles haberi factas promissiones à mente captis, memoria orbatis, prodigis,

infantibus et 14 annis minoribus quis ambigit? Quicumque obligari nequit, nec promittere potest (2). Hoc posito principio, nosse oportet quando rei promittendi vel stipulandi sese in solidum, vel pro rata obligent. Lex recopilata id decernit huiusmodi verbis: Statuimus ut si personae duae se obligaverint simpliciter per contractum, vel aliter, ad praestandum vel faciendum aliquid: hoc uno facto intelligatur harum unamquamque dimidio obligari. Excepto si in contractu dictum fuerit, unumquemque in solidum obligari (3). Idem intelligendum est cum adsunt rei stipulandi, hoc est, quibus promissio facta fuerit. Sed solvendo in solidum uni tantummodo, debitum extinguitur. Quod etiam evenit si duo rei promittendi adsint, et solus unus omne solvat debitum. Non morabimur in explicanda ratione ob quam Rei promittendi aut stipulandi appellantur, propterea quod has et alias eiusmodi notiones quarum explicationem passim in hoc opere praetermittimus, à studiosiis romani iuris perspectas esse non dubitamus.

Promissiones aut pure, aut sub conditione aut in diem fiunt. Promissio pura, statim debet adimpleri, nisi tali circumstantiae sit sociata, ut spatium requirat: quod à Iudice poterit decerni; sed si expressus fuerit locus in quo impleri debeat, potest debitor qui noluit improbè promissis stare, ad debiti solutionem cum damnorum detrimentorumque reparatione compelli (4): quam actionem de eo quod certo loco,

Lect. XCIV. (2) L. 14. t. 34. p. 7. L. 4, 5 et 6. t. 11. p. 5.

Lect. XCIV. (3) L. 11. t. 1. l. 10. Novis. Recop.

Lect. XCIV. (4) L. 13. t. 11. p. 5.

romani nuncuparunt. In promissione conditionali non petitur debitum, donec conditio ad exitum perducatur (5). Si verò conditio seu physicè seu moralitèr impossibilis fuerit, conventionem vitiosam efficit (6). Conventionibus nonnullae addi poenae possunt quo maiori firmitate gaudeant, quaeque conventionales dicuntur, si ad conventiones accesserint, et iudiciales, si in iudicio decernantur. Poena conventionalis debet perferri: nisi promissio suo tempore compleatur, atque haec satisfactio ab obligatione liberat; his exceptis causis in quibus copulativè aliquis promisserit se utrùmque soluturum: poenam videlicèt et promissum (7). Deniquè si ex die fuerit promissum, usque ad constitutum diem non obligatur: quod si intereà qui promisserit aut stipulatus sit, diem supremum obierit, obligatio ad haeredes transit (8).

Ad tertium caput quod spectat, dictum superius fuit ad valorem stipulationis aut promissionis inspiciendum esse tantummodò animum aut voluntatem, in mutua obligatione à contrahentibus exhibitam, sine ullo respectu ad formulas verborumque solemnitatem. Etiàm quasdam esse personas quibus nec promittere nec obligari fas est, vidimus. Nec erit valida promissio quae inter parentes fit et liberos qui sunt in potestate patria, propter personae unitatem sub qua considerantur, nisi illa versetur circà peculium castrense, aut dotem, aut meliorationem propter causam

Lect. XCIV. (5) L. 32. t. 14. p. 5.

Lect. XCIV. (6) L. 38. t. 11. p. 5.

Lect. XCIV. (7) L. 35. d. T.

Lect. XCIV. (8) L. 14. ib.

onerosam, aut propter non meliorandi neminem posterorum promissum instrumento publico confectum (9). Promissio etiã inutilis reputabitur cum id quod nec existit nec potest existere neque in hominum commercio positum, promittitur (10). Nec promitti res impossibiles legibus et moribus interdictae, possunt. Demùm ratione modi contrahendi inutiles evadunt promissiones omnes quae non fuerint acceptae: quia promissio, utpotè conventio, à consensu contrahentium separari nequit. Ad eandem classem referuntur quae celebrantur sub conditione impossibili: necnon et illae omnes quas animo libero et deliberato sese obligandi non celebratas esse constiterit (11).

LECTIO XCV.

De fideiussoribus.

Fideiussio est promissionis species. Quid verò sit, qui possint vel non fideiubere, quibus accedat obligationibus, quaenam competant fideiussoribus beneficia et quomodò fideiussio finiatur, res sãtis sunt lectoribus perspectae; hisque pertractandis non multum licet immorari.

Quid sit fideiussio à Iege Partitarum huiusmodi verbis decernitur: *fiaduras son obligaciones que fazen los omes entre sí, porque las promissiones é los pleytos que fazen, é las posturas, sean mejor guardadas* (1).

Lect. XCIV. (9) L. 22. Tauri.

Lect. XCIV. (10) LL. 20, 21, 22. d. T. 11.

Lect. XCIV. (11) L. 1. t. 1. l. 10. Novis. Recop.

Lect. XCV. (1) Prin. t. 12. p. 5.

Ergo fideiussio contractus est accessorius. Quicumque et obligari, et civile virileque negotium obire, fideiussor esse potest (2). Quam ob rem foeminae à fideiussione arcentur. Pro marito uxorem fideiubere vetuit Authentica (3), lexque Recopilationis eam fideiussionem nullius effectus esse pronuntiat (4). SCto. Velleiano mulierum licentia coërcenda visa fuit, quando abrogata lege Oppia mulierumque tutela sensim exolescente, foeminae paullò liberius vivere et negotiationibus et intercessionibus vacare coeperant. Lex patria romanorum vestigia sequens mulieribus propter fragilitatem sexus et periculum rei familiaris hoc Velleiani privilegium indulgit (5). Nec episcopus, nec clericus nec miles fideiubere valent. Agricolae nequeunt fideiussorum munere fungi dominorum aliorumve personarum gratia: tantum id licet inter se ipsos aut ob assecurationem rationum regii aerarii (6): huicque privilegio nec et foro proprio renuntiare possunt: undè in lectione sequenti de aliis agricolarum privilegiis loquendi locus visus fuit.

Cumque fideiussores firmandae principalis obligationis causa accipiantur, nihil prohibet quominus

Lect. XCV. (2) L. 1. d. T.

Lect. XCV. (3) Si qua mulier C. ad SC. Vell.

Lect. XCV. (4) L. 3. t. 11. l. 10. Novis. Recop.

Lect. XCV. (5) L. 2. t. 12. p. 5. Foeminae quae pro extraneis interceserunt à fideiussione liberantur, nisi in rem suam fideiusserint, vel aliquid pro fideiussione acceperint, vel post-viennium fideiussionem suam ratam habuerint, vel in dolo versentur, vel mercaturam exerceant, vel privilegio renuntiarint, vel in dotem, libertatem aut aliam piam causam fideiusserint. L. 3. d. T.

Lect. XCV. (6) §. 2. L. 6, 7, 8. t. 11. l. 1. Novis. Recop.

efficatius obligentur, arctiorique vinculo constringantur quam reus principalis, vèluti per instrumentum garantigium, hypothecam, iusiurandum aut poenae adiectionem. Sed fideiussor durius obligari non potest, scilicèt, ratione loci, temporis et quantitatis (7). Nos verò cum Ioanne Sala censimus fideiussorem acceptum in maiorem summam vel quantitatem illa quam reus principalis debet, in concurrentem obligari; alitèr non ut fideiussor sed tanquàm principalis obligatus haberetur. Idem est ratione temporis vel loci dicendum: tunc obligatio subsisteret, sed vèluti correus existimaretur, non verò ut fideiussor.

Devenimus ad beneficia quae fideiussoribus competunt. Haec tria sunt: ordinis (8) videlicèt, divisionis et cedendarum actionum. Sed in praesentia, spectata lege recopilata, addubitatur à divisionis opus sit beneficio. Nam iuxtà laudatam legem si fideiussores se in solidum obligantur, ad solidum solvendum tenentur; si pro rata, divisio ipso iure facta est, et exceptione beneficii divisionis non indiget. Haec res adhuc in lite apud Doctores est.

Fideiussio quamvis una cum principali obligatione extingatur, tamen in quinque cassibus à iudice potest fideiussor postulare, ut à nexu obligationis liberetur. Primus si fuerit mulctatus solutione debiti

Lect. XCV. (7) L. 7. t. 12. p. 5.

Lect. XCV. (8) Ordinis exceptione frustra utitur fideiussor, si reus principalis constet solvendo non esse, vel si tali beneficio renuntiaverit, vel si reus principalis latitet, vel si fugam adripuerit: quo cassu fideiussori tempus arbitrio iudicis conceditur, intrà cuius spatium reum absentem evocet et praesentem illum sistat. L. 9. d. T. 12.

totius aut eiusdem debiti parte. Alter si iam per longum tempus fideiussionis onus sustinuit: quo in cassu ad arbitrium iudicis pertinet temporis spatium determinare. Tertius cum appropinquante tempore solutionis fideiussor tuto loco coram testibus deponit pecuniam quam creditor accipere noluit. Quartus cum tempus obligationis praestitutum, praeterit. Quintus cum debitor dissipat aut bona evertit sua (9).

LECTIO XCVI.

De agricolarum reliquis privilegiis.

Ioannes Sala, Praepositus valentinus, disserit hoc loco de reliquis privilegiis agricolarum quorum classem omnimodam attentionem meretur in humana societate, et potissimum in Hispania nostra, ubi agrorum cultura publicarum opum scaturigo praecipua iudicatur. Et nos etiam nonnulla similium privilegiorum resencebimus, inter quae sequentia sunt notanda.

Grana quae agricolis in decursu anni mutuo dantur ad agrorum sementum vel ad alias necessitates, ea agricolae non coguntur in eadem specie reddere: sed satisfaciunt officio suo, solutione iuxta tasationem pecuniarum. Id ipsum intelligitur in tritico et hordeo quod soluturi erant pro annuo reddito locationis vel alio quovis titulo, causa aut ratione (1). Etiam si usus curruum maximè restrictus legibus sit, agricolis tamen 25 iugera terrae colentibus datur venia currus

Lect. XCV. (9) L. 14. d. T.

Lect. XCVI. (1) N. 1. ad L. 7. t. 11. l. 10. Novis. Recop.

duabus mulis tracti (2). Debitorum civilium causa, non licet in pignus capere boves et animalia reliqua agriculturae destinata, aut illorum ephippia, vel alia instrumenta: excipitur cassus in quo agitur de solutione reddituum regalium et dominicalium, aut pecuniarum domino territoriali pro mutuacione reddendarum, et collationum fraternitatis. Et in his cassibus agriculturae bestiarum par excipitur (3). Nec possunt in pignus distrai centum capita gregis lanaris, nisi id fiat in solutionem decimarum aut gregis alimoniae (4).

Persona agricolae non potest in carcerem detrudi ullo anni tempore debiti civilis causa, nisi debitum ad regium fiscum pertineat (5). Inter destinationes fundi pii beneficialis enumeratur auxilium agricolis impendendum (6). Deniquè statutum fuit Hispaniae legibus (7) ut omnia agricolarum privilegia instaurarentur, atque in locis publicis paterent, ne et ipsi ignorarent, possentque eisdem sese defendere contra apertam vim collectorum regalium reddituum, à quibus ad solutionem collationum in fructibus deteriorave pretio cogi non possunt.

Lect. XCVI. (2) L. 12. t. 14. l. 6. Novis. Recop.

Lect. XCVI. (3) LL. 12, 13, 14, 15, 19. t. 31. l. 11. Novis. Recop.

Lect. XCVI. (4) L. 17. d. T.

Lect. XCVI. (5) LL. laud.

Lect. XCVI. (6) L. 1. t. 25. l. 1. Novis. Recop.

Lect. XCVI. (7) N. 6. ad L. 15. t. 22. l. 6. Novis. Recop.

LECTIO XCVII.

De contractibus realibus.

Appellantur reales qui contractus, praeter consensum, traditione rei ad sui perfectionem indigent. Eiusmodi sunt mutuum, depositum, pignus. Contractus mutui est, cuius vi alter alteri propriam rem commodat, ut illa utatur, sibi que finita necessitae restituat (1). Quo sub conceptu mutui et commodati contractus comprehenduntur. Ambo consentiunt in re alicui commodanda ut ea, quamdiù fuerit opus, utatur, finitoque usu ac indigentia restituat commodanti. Differunt verò natura rei, quae quidem in mutuo res est fungibilis, numero, mensura et pondere constans: non ità in commodato, cuius non est res fungibilis neque usu extinguenda. Itèm in mutuo, dominium in eum à quo res accipitur videas translatum, qui et ipse quantitatis cuiusdam debitor evadit. In commodato autem rei dumtaxat usus fuit concessus, ab eo qui illam accepit, in specie fidelitè restituendae.

Depositum, contractus est quo homo homini, cui fidem habet, rem suam tradit custodiendam: eo pacto ut domino eam postulanti, confestim in specie restituat (2). Idem, si persona, vel res deponatur immobilis, sequestri nuncupationem adsumit. Pignus est contractus in quo ius in re constituitur creditori, in

Lect. XCVII. (1) L. 1. t. 1. p. 5.

Lect. XCVII. (2) L. 1. t. 3. p. 5.

securitatem crediti. Ex mutuo dumtaxat emergit actio ad quantitatis, quae vi eiusdem contractus debetur, solutionem flagitandam. Ex aliis verò contractibus realibus actiones emergunt duae: directa una, ut rei impetretur restitutio; contraria altera, qua gaudet ille qui rem restituit, ne quos ad rei conservationem contulit, sustinere sumptus impensasque cogatur. Tantum in deposito unum peculiare est: nimirum: impediri restitutionem rei non posse: neque compensationis excusatione, neque causa impensarum à depositario in illa collocatarum. Est enim eius rem reddere, ac deinceps, quidquid ipsi debeatur separatim exigere (3). Sed incidunt quatuor causae, quibus res deposita minimè sit à depositario reddenda: si illa res telum fuerit et deponens laborarit insania; cum in exilium relegatus deponens est, eiusque bona fuere publicata; si res fuerit ablata furto; deniquè si verus rei dominus depositarius esse reperiatur (4).

LECTIO XCVIII.

De eodem argumento, atque de pignore et hypotheca prolixius.

Vidimus in pignoris contractu debitorem ius in re constituere in gratiam creditoris eo fine ut crediti securitas obtineatur. Pignus igitur loco cautionis est, quae fideiussioni praestat, licet ambo contractus sint accessorii.

Lect. XCVII. (3) L. 5 et ult. d. T. 3.

Lect. XCVII. (4) L. 6. ib

Pignus voluntarium est, vel necessarium. Primum, expressum, aut tacitum. Alterum à sanctione legis, edictive iudicis emanat (1). Cum verò talis esse concursus pignorum possit, tantaque iurium diversitas, quae ex illis secundum diversas has species memoratas emergant: de praelatione creditorum apud Doctores disputari non mirandum; nos verò de iure hìc, pignoris tantum spectata illius essentia, dicemus.

Constitutio pignoris species quaedam alienationis est. Nemo igitur rem non propriam valet, nisi consentiente domino, oppignorare (2). Rem qui oppignoravit alienam, ad aliud assignandum pignus vel hypothecam potest compelli (3). Poterunt res vel existentes, vel quarum existencia spectatur, oppignorari, dummodò in commercio hominum sint vendique queant (4).

Cum pignus ius sit in re, consequitur nosse creditorem debere pignus debitoris esse. Si enim alterius esse intelligeret, non ei equidem maneret propter bonae fidei defectum, obligatum (5). Itèm, creditorem petere posse oppignoratae rei traditionem (6). Meliorationes, incrementa fructusque pignoris intelligi etiàm obligati, accessorio principale sequente, atque adeò eiusmodi fructus incrementum pignoris reputandum: undè liquet, debito cessante, à creditore

Lect. XCVIII. (1) L. 1. t. 13. p. 5.

Lect. XCVIII. (2) L. 7 et 9. t. 13. p. 5.

Lect. XCVIII. (3) L. 10. ib.

Lect. XCVIII. (4) L. 3. ib.

Lect. XCVIII. (5) L. 7. t. 13. p. 5.

Lect. XCVIII. (6) L. 14. ib.

illa restituenda esse omnia; si maritum exceperis, rei oppignoratae fructus in securitatem dotis percipientem (7).

Sequitur etiã existente actione reali hypothecaria posse creditorem oppignoratam rem petere ab illo qui eam habebit, etiãsi tertius aliquis sit: idque post factam in bonis debitoris excusionem. Excepto casu in quo rem alienaverit debitor, postquam creditor de re litem eidem intenderit; quia tunc creditori esset actio vel ad postulandam in iudicio à debitore debiti summam, vel, ab eo, qui illam habuerit, rem oppignoratam (8). Ex indicato principio colligitur etiã facultate potiri creditorem pignoris vendendi, cuius usum sequentibus temperabit modificationibus. Si debitor et creditor tale pactum inierint ut possit pignus vendere creditor, poterit id facere, debitore prius de tali consilio certiore facto. Si nullum eiusmodi pactum praecesserit, nec verò redemptioni pignoris tempus aliquod certum sit constitutum, potest etiã pignus vendere; sed nondùm erit rata et legitima venditio nisi duo ritus insupèr adhibeantur, primus erit: coràm bonis viris monere debitorem ut pignus redimat; alter expectare tempus ab hac admonitione computandum, quod erit 12 dierum in re mobili, 30 in fundo. Sed si cum res oppignorata fuit ita et creditor et debitor invicem convenerunt, ut creditor eam vendere nequiret; poterit nihilominus ipsam vendere postquam semel, iterùm et tertio spectantibus bonis viris debitorem ut eam redimat

Lect. XCVIII. (7) L. 2, 15 et 16. ib. Vid. Covarrub. var. 1.

Lect. XCVIII. (8) L. 14. d. T. 13.

admonuerit, itèmq̃ fuerint anni duo post peractam illam monitionem elapsi. Venditiones id genus nunquàm nisi publica in auctione fiant (9): nec emi poterit à creditore nisi adnuente domino, pignus. Quod si evenerit ut emptor nullus inventus sit; in solutionem debiti, licebit creditori sibi pignus adiudicare.

Nec verò potestate caret creditor alteri pignus oppignorandi, quamdiù istud habebit (10). Demùm pignus potest sub conditione constitui, et in diem. Et quamvis creditor ius non habeat pignus petendi donec conditio, diesque pervenerit, si debitor à loco cogatur discedere, poterit illud in antecessum postulare, vel exigere cautionem sive syngrapham qua creditor de traditione securus reddatur, conditione expleta temporeque finito (11).

LECTIO XCIX.

De contractibus innominatis, ac proindè de transactione.

Innominati contractus, reales sunt omnes, utpotè qui traditione rei perficiuntur: nihilque super his nobis restat addendum institutae Romano-Hispanae (1).

Lect. XCVIII. (9) L. 41, 42 et 44. d. T. 13. p. 5.

Lect. XCVIII. (10) L. 35. d. T.

Lect. XCVIII. (11) L. 17. d. T. 13.

Lect. XCIX. (1) Idem dicendum est de contractu litterali. Quid enim sit contractus litteralis, et qui sint effectus quos proferat, in promptu est ex iure romano: cuius doctrinam lex Partitarum sancivit. Una tantum nos moratur difficultas sita in eo quod cum lex Recopilatio declarasset schedulas ante competentem iudicem recognita

Non tamen incommodum arbitramur nonnullam vel levem transactionis notionem praebere, quae contractuum innominatorum in classe reponitur. Quae certè non potest haberi quin transigentes mutuo rem aliquam largiantur, recipiant, remittantque. Est igitur transactio conventa decisio, non gratuita rei dubiae. Dicitur decisio, quia illa contentiones litesque deciduntur ac terminantur. Dicitur, conventa: quia fit conventionem partium litibus implicatarum. Dicitur, non gratuita: neque enim sine datione et acceptione fit. Rei dubiae: quia in iure versari debet dubio, quodque vocari in controversiam possit, de quo iure lis est, vel ingruere illam putatur.

Res haec est onerosa, transactioque veluti alienationis genus consideratur. Undè transigere nequeunt qui non valent alienare. Nec verò possunt transigere procuratores, nisi speciale habeant mandatum; vel saltè, liberam, expeditam et generalem administrationem (2). Sed Lopezius cogitans clausulam liberae, expeditae et generalis administrationis, blateronum quorumpiam tabulariorum formulis potius quam scientiae et voluntati permittentium esse tribuendam;

executionem paratam habere: verti in dubitationem possit excludatur ne pecuniae non numeratae exceptio, quandò ille, à quo schedula fuit sua subscriptione facta, illam praesente indice recognoscit. Exceptionem eiusmodi excludi negat eruditus Sala, quodque lege Partitae aedificatum est, recopilata lege non deleri, cum exceptio non numeratae pecuniae contra instrumenta Guarentigia vindicent sibi locum: cui opinioni pollicem pressere viri in hoc studiorum genere insignes Gomezius et Molina. Vide Illt. Sala, l. 2. t. 19. Gom. 2. var. cap. 6. Mol. de iust. disp. 302.

Lect. XCIX. (2) L. 19. t. 5. p. 3.

speciale mandatum transactioni fore semper necessarium opinatur (3).

Quamquam in rebus dubiis versari semper transactio debet: sunt nonnullae in quibus transigi non potest. Tales sunt transactiones circa alimenta futura in testamento relicta, quae citrà auctoritatem Iudicis nequeunt peragi. Fames enim similibus in conventionibus cogeret insanire. Valida non est transactio quae fit in legatis testamentorum, quàm priùs testamenta recludantur inspicianturque (4). Quod ni fieret, expedita pateret via ad frangendum eludendumque quaecumque disertè testator postrema sua voluntate decrevit. Circà delicta commissa admitti valent transactiones si illa civiliter intuearis. Sed reus in delictis privatis transigens poenam subit infamiae: et propter eam transactionem Iudex habet illum confessum, potestque in eundem corporali poena animadvertere, vel alia Fisco ac publicae vindictae respondente, falsitatis delicto excepto, vel cum reus transegisse confirmaret ut sese ab acusationis molestia et vexatione litis cuiusdam eriperet. Si de delictis criminaliter agatur, cum privati homines perturbare ius nequeant puniendi cum publica vindicta copulatum, non restat transactioni locus; nisi supremus imperans aliquem sontem vel aliquos reos à supplicio publico vellet exemptos: quia tantum eo casu privati homines transigere de iuribus suis rationibusque poterunt; ac vel in eo casu, delicta de quibus transigitur in his

Lect. XCIX. (3) Glos. in d. *L.*

Lect. XCIX. (4) L. 1. t. 2. p. 6.

debet esse, quae corporalem poenam commereantur: excepto adulteria in quo non transigere, sed dumtaxat licet ignoscere (5).

Quamvis transactio iuris stricti sit, et praeterea tantam habeat vim, quantam res iudicata: revocari tamen potest, si quidem fuerit instrumentorum falsorum intuitu peracta. Et generatim si dolo fiat, substantiali errore, vi metuque gravi, ob admissum in computatione erratum, laesione valde enormi ac multum iusti pretii duplum superante (6). Transactionis revocationem deposcenti exordium capiendum est à restitutione eorum quae à suo adversario contractus istius vi percepit. Evictio habeat locum necne, dicemus: non habituram eam locum, si res amissa sit vitio illius intrinseco, et in quo nitebatur dubitatio vel contentio: habituram verò, cum vitio ignoto aliaque de causa quae minimè animadversa fuit, amittatur; vel si res data sit ratione indemnizationis, nam aliter dolo malaeque fidei praesidium quaereretur.

LECTIO C.

De donationibus.

Donatio est beneficium ex cordis nobilitate procedens, quando ex libera voluntate fit; estque alienatio rei, quae liberalitatis causa ac mente fit (1). Sed donationum formae complures sunt (2). Dat aliquis ea

Lect. XCIX. (5) L. 22. t. 1. p. 6.

Lect. XCIX. (6) L. 34. t. 14. p. 5.

Lect. C. (1) Vide t. 4. p. 5. et t. 7. l. 10. Novis. Recop.

Lect. C. (2) L. 4. t. 18. et L. 3. t. 19. l. 10. Novis. Recop.

mente, ut statim velit accipientis fieri, nec ullo casu ad se reverti; et propter nullam aliam causam facit, quam ut liberalitatem et munificentiam exercent: haec propriè donatio appellatur. Dat aliquis, ut tunc demùm accipientis fiat, cum aliquid sequutum fuerit: non propriè donatio appellabitur, sed tantum hoc donatio sub conditione est. Itèm, cum quis ea mente dat, ut statim quidem faciat accipientis, si tamen aliquid factum fuerit, aut non fuerit, velit ad se reverti: non propriè donatio dicitur: sed totum hoc donatio est quae sub conditione solvatur: qualis est mortis causa donatio. Sic Iulianus, quid propriè, quid impropriè, sit donatio definit. Undè donatio vel propria vel impropria est: simplex vel ob causam: mera aut remuneratoria: pura vel conditionalis.

In donationibus autem, causae, materia, finis, perfectio, et revocatio, res sunt considerandae. Causa donationis efficiens, est benefica donantis voluntas: sed consensus, et aliquando etiàm merita donatarii causae sunt correlativae. Ut perfecta habeatur donatio, consensus tam donantis quàm donatarii requiritur; nec quis mihi obiiciat legem recopilatam (3) ius Partitarum derogare: hoc me non conturbat, quia si donatio inter conventiones enumeratur, contrahentium consensu indiget, et quemadmodùm invitus non donat, ita nec invito donatur.

Donationum materia, sunt res omnes, quae in commercium veniunt: sed si donatio quingentos solidos excedat Actis insinuanda est (4). Sed excipias

Lect. C. (3) L. 1. t. 1. l. 10. Novis. Recop.

Lect. C. (4) L. 5. d. T. 19.

donationes factas à Principe, vel à privato Principi, et donationes ob pias causas (5). Nec licet omnia bona donare (6) nec donationes facere in collectarum et tributorum regionum fraudem, nec illarum rerum quae regiae sunt coronae (7). Finis donationum est ut liberalitas et munificentia exerceatur. De revocatione donationum iam alibi fuit nobis sermo (8).

LECTIO CI.

De quasi contractibus, necnon de modis solvendi obligationes.

Nemo in iure romano peritus est quin nesciat, quid sit quasi contractus, atque inter eos recenseri: negotiorum gestionem, tutelam, haereditatis aditionem, indebiti solutionem etc.^a quae quidem doctrina utpotè à Partitarum legibus admissa debet à nobis pro reproducta haberi (1). Quod idem asserendum est de obligationum solvendarum modis qui quidem sunt solutio, compensatio, confusio, consignatio etc.^a Tantum animadvertimus quod acceptilatio valet ad extinguenda omnia obligationum genera, etiàsi minimè sint verbalia (2). Haec eadem acceptilatio fieri etiàsi solet pactione de non petendo, atque ingenua confessione contrahentis profitentisque sibi nihil deberi

Lect. C. (5) L. 9. d. T. 4. p. 5.

Lect. C. (6) L. 7. t. 12. l. 3. Forii Regii. L. 2. t. 7. l. 10. Novis. Recop.

Lect. C. (7) L. 4. d. T. 7. Novis. Recop.

Lect. C. (8) Vide L. 10. t. 4. p. 5.

Lect. CI. (1) V. t. 12. p. 5.

Lect. CI. (2) L. 1. t. 1. l. 10. Novis. Recop.

atque factam sibi persolutionem omnimodam cuiusque debiti; id quod remissio vel liberatio appellatur (3).

Delentur etiàm obligationes per cessionem bonorum, quo nomine significatur derelictio bonorum suorum, à debitoribus facta, carceris poenae, aliarumque molestiarum effugiendarum causa, in favorem creditorum, ut illis bonis eisdem fiat sàtis quantum bona patiantur, praestantes cautionem iuratoriam se cumulatè persoluturos si aliquando ipsis contigerit secundiore fortuna uti (4).

Ideò si postèa debitor ad locupletiozem fortunam perveniat, rursùs, sed dumtaxat in quantum facere potest conveniri debet. Per cessionem bonorum creditoribus sàtis fit, quatenùs facultates debitoris patiuntur; sed non statim eorum dominium adipiscuntur, nam debitor antequàm venditio fiat, et se defendere et solvendo res suas à creditoribus recuperare potest.

LECTIO CII.

De delictis generatim: ac primum de essentia delicti.

Romanum ius, Partitae, Recopilatio, et ferè omnes rerum criminalium tractatores disputationem adgrediuntur de delictis particulatim, essentiae et adiunctis delicti generatim evolvendis parùm attenti. Verùm generales hae notiones ab elementis non abhorrentes curam merebuntur nostram in hoc opere; delictorum in particulari studium opportuniori loco destinantes.

Lect. CI. (3) L. 1. t. 14. p. 5.

Lect. CI. (4) T. 15. p. 5.

Obligatio omnis vel ex lege enascitur immediatè; vel mediatè ex facto aliquo nostro. Id facti, vel licitum est, et conventio dicitur; vel illicitum et maleficium delictumve nominatur. De conventionibus hactenùs: nunc iam de delictis agendum. Maleficium vel delictum contractus mali nomine à veteribus designabatur. Qui enim delinquit contractum init: et proprio facto ad poenas à lege impositas obstringitur. Homo rectè vel pravè agendi pollet libera facultate. Si igitur perperam operetur, legemque frangat contemnatque; dignus efficitur qui mulctam poenamque subeat: suoque facto ad illam perferendam obligatur. Non alitè iureconsulti sensere romani: non alitè philosophorum princeps Aristoteles (1). Neque lex Partitæ ab hiscè principiis descivit (2). Propterea delictum

Lect. CII. (1) L. 52. ff. de re iudic. Sic Aristoteles l. 5. de moribus ad Nicomachum c. 5. Contractuum alii sponte nostra; alii nobis invitis fiunt: exempli causa hi, venditio, emptio, mutuum, fideiussio, commodatum, depositum, locatio et conductio. Dicuntur verbò spontè fieri, quia horum contractuum principium nostra sponte instituitur. Eorum autem qui nobis invitis fiunt, alii sunt clandestini, ut furtum, adulterium, veneficium, lenocinium, servi alieni deceptio, aut corruptio, caedes dolo commissa, falsum testimonium: alii sunt violenti, ut verbera, vincula, mors, rapina, debilitatio corporis, maledicentia, contumelia.

Lect. CII. (2) *Olvidanza y atrevimiento son dos cosas que hacen á los omes errar; ca el olvido los aduce que no se acuerden del mal que les puede venir por el yerro que hicieron; et el atrevimiento les da osadía para cometer lo que no deben: et desta guisa usan el mal de manera que se les torna como en natura, recibiendo en ello placer. Et porque tales fechos como estos se hacen con soberbia, deben ser escarmentados cruda y esquivamente, porque los facedores dellos reciban la pena que merecen, et los que lo oyeren*

non aliud est quam legis infractio : sed cum infractio ista , modo delictum , modo crimen , interdum maleficium itidèmq̃ue peccatum nuncupetur ; horum vocabulorum vim et potestatem oportet exploratam habere , quibus legis exprimitur violatio.

Exsistit equidem legislator supremus et omniscius , Deus videlicèt , quem nihil latet et cuius oculis omnia nuda sunt et aperta ut Paulli utar verbis : est igitur Lex et Iustitia aeterna , cuius violationem peccatum dicimus . Adsunt itèm humanae leges in quarum violatione positum delictum est . Discrepat ergo à peccato delictum ; in eo quod delicto , ab hominibus conditae leges violentur ; peccato verò illa , quae primas tenet inter leges , quamque scitè elegantèrque appellat Tullius aeternum quiddam , quod universum mundum regit imperandi prohibendique sapientia . Cogitato , verbo , vel facto , omissione , et incuria peccatum committitur ; delictum verò dolo , atque veris existentibus factis . Potest esse latens occultumque peccatum . Delictum palàm debet fieri ; ut vera illius probari queat

se espanten et tomen ende escarmiento porque se guarden de facer cosa porque reciban otro tal. Onde pues que en la quinta Partida fablamos de todos los pleytos et posturas que los omes facen et ponen entre sí de comienzo á placer de amas las partes , et otrosí en la sexta de los testamentos et de las herencias de los que mueren ; queremos aquí mostrar en la setena Partida daquella iusticia que destruyendo tuelle por cruos escarmientos las contiendas et los bollicios que se levantan de los malos fechos , que se facen á placer de la una parte et á daño et á deshonna de la otra ; ca estos fechos tales son contra los mandamientos de Dios , et contra buenas costumbres , et contra los establecimientos de las leyes , et de los fueros et derechos. Prolog, ad 7. Partitam.

existentia. Delictum omne peccatum est. Quodòquidem non suis modo legibus divinis vult Deus homines obtemperare: sed etiàm illis quae ab his latae sunt qui in ecclesia et republica ferendarum legum ex ipsa ordinatione divina gaudent potestate: id est his legibus, quae ambarum potestatum finibus coërcentur, characteribusque niteant, qui inesse in legibus debeant. Attamen non sunt peccata omnia, delicta: neque enim quaelibet peccata sunt talia, ut ex illis oriatur humanae societatis perturbatio, aut pernicies poenis coërcenda: ideòque divinae ultioni reservantur, neque humanis legibus, Agustino tradente (3), coërcentur.

Romanis iuris sapientibus in maleficium et crimen, delicti divisio placuit. Erat maleficium, id mali omne quod privato homini creabatur: eratque delictum privatum: de quo, civili potissimum actione agunt ii, ad quos ea res pertinet. Crimen autem, delictum est publicum, ad publicam spectans vindictam, eo quod publica violetur incolumitas: et tunc quivis potest accusatoris munere fungi, et vel Iudices ipsi ex officio de crimine cognoscunt. Apud nostrates in Partitis diversitates hae sunt conservatae: neque enim dubium est, quin delictum possit et in civile iudicium criminaleque vocari: aut accusatione eius, cui illata est iniuria, aut denuntiatione, inquisitioneque. Sed praeterquam quod persecutiones delictorum civiles, parùm sunt utilitate: quia omnia criminalitèr tractantur; frequentèr in primis solemus delictum crimenque

Lect. CII. (3) S. Agustinus in can. 1. dist. 81.

confundere, quod apud veteres romanos praestit Tullius (4) cum ait: „non est mirum, si nunc primum deliquerit; nam necesse est eum qui velit peccare, aliquandò primum delinquere.” Si ergo in vocabulis non est nobis immorandum, atque de peccatis disputatio ad cathedram theologicam pertinet: protinùs essentiae delicti examen prosequamur, quomodò contrahatur spectantes.

LECTIO CIII.

Idem argumentum prosequitur: et quomodò delictum contrahatur, inquiritur.

Leges patriae in obsequium Dei cum primis: necnon et in commune hispanorum bonum fuerunt constitutae. (1). Reges à quibus conduntur supremam exercent potestatem temporalem à Deo emanantem, eisque ab omnibus est parendum: quandòquidem ut lex Partitarum adfirmat (2), Vicarii Dei sunt Reges in suo quisque regno vel monarchia, super gentes constituti ut eas in iustitia et veritate, quantum ad temporalia, contineant. Quorum Regum princeps praerogativa sit populorum suorum directio, prorsùs ut legibus iurisque adiuventur, iisque contra superbos et iniurios utantur (3), unicuique tribuentes ius suum. Perspicuum est igitur Regem veluti reipublicae animum

Lect. CII. (4) 2. de invent.

Lect. CIII. (1) Prin. t. 1. p. 1.

Lect. CIII. (2) L. 5. t. 1. p. 2.

Lect. CIII. (3) L. 4. ib.

esse; atque in terris vices Dei gerentem à suprema illa sapientissimaque mente ad grave iustitiae adserendae ministerium, tribuendumque suum cuique fuisse providè constitutum (4). Propterea debet tam universè quàm singulàtim, et ordinem et tranquillitatem regni que incolumitatem tueri: tùm etiàm poenis adficere, qui tanti boni perturbatores exstiterint (5). Et eccè tibi ius monarchicum quo pollent Reges condendi legum poenaliùm: et necessitas eisdem obsequendi.

Sed qui fieri potest, dices, ut etiàm tali necessitate admissa et utilitate, quae ex legum cultu enascatur vèluti manibus contrectata, tantoperè grassetur earumdem legum contemptus et inobservantia? Partitae loco antea laudato (6) respondent, oblivionem et audaciam duo esse quae homines in errorem inducunt. Oblivio facit, ne malorum recordentur in quae incidere suum ob errorem possint: et audacia ipsis procacitatem adfert ad ea committenda, quae non debent. Ergo in delictis omnibus praeter dolum inest culpa vel incuria. Quamvis culpa mera, non delictum, sed quasi delictum constituat; tamen quemadmodùm in quasi delictis, dolum aliquis culpam comitatur: ita culpa comitatur dolum praecipuum agentem delictorum. Quis enim est qui non videat, homines, si quidem sublimiores religionis iustitiaeque veritates perpenderent: et commoda ponderarent, quae ex pietate et legum cultu et observantia percipiuntur; efrenes cupiditates cohibituros, virtutis sectatores

Lect. CIII. (4) L. 5. ib.

Lect. CIII. (5) Prol. ad p. 7.

Lect. CIII. (6) Dict. Prol. ad p. 7.

esse, ac fautores legis praeclarum sibi ducentes! Et profecto si quisquam in libra ex altera parte perceptam ex delicto voluptatem, et utilitatem, ex altera, quae affert, mala et acerbitates ponderaret: neminem arbitraria futurum stultum, qui non veris suis emolumentis prospiceret, cum violationem legis cautè vitaret et delicta vatiniانو prosequeretur odio: animo reputans legum violationem nunquam impunitam manere. Nam quae delicta potestatis temporalis ac praetereuntis aevi vindictam effugiant, ultione afficiuntur superna: illa videlicet iustitia quae iustitiae omnis fons habetur et scaturigo. Deum nihil penitus latere vel ipsi pagani sapientes confessi sunt. Itaque cum vellet Plinius divinitatis definitionem dare, id contentus fuit protulisse; „quisquis est Deus, totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus animae, totus animi, totus sui (7).” Leges civiles in quibus germanarum legum characteres effulgent secundum descriptionem praeclari Partitarum Codicis, in conscientia obligant quàm mortalis ullus ab earum obsequio liberari queat.

Diximus delictum dolo perpetrari, idque supponere consilium, affectum, desideriumve legis iustitiaeque violandae: tamen hoc plectendum consilium, actione aliqua, vel facto externo necesse est aperiri. Quo fit ut factum illicitum dolosè patratum illud sit, quod appellatur delictum. Ni enim factum illicitum et

Lect. CIII. (7) Lib. 2. Nat. Hist. c. 7. (Totus animae) idem vitae, idem mentis, consilii, rationisque plenissimus. (Totus sui) ut felicitatis suae à se uno suspensas habeat rationes, neque aliundè pendeat. Anima est, qua vivimus: animus, quo sapimus. Ioan. Harduin. in notis ad d. cap.

depravatum consilium aut dolus existeret, frustrà delictum quaereretur. Ea propter Imperator Iustinianus legislatoria auctoritate docuit: quamvis quatuor essent causae contractuum, maleficia omnia, quod ex re nascerentur, esse realia.

Ex Acevedi dicto (8), aut verus est, aut praesumptus dolus. Verus manifestus et apertè probatus. Praesumptus, qui ex probabili eruitur coniectura: ut si factum illicitum à lata culpa profectum sit. Species doli praesunti intelligitur etiàm esse impetus ebrietas. Merum verò propositum et cogitatio, ut delicta, in temporali foro minimè puniantur: sed cum ista cogitatio actu quodam externo fit manifesta, quamvis legis infractio ad exitum non perducatur, non desinit esse delictum inchoatum, quod à poena non immune sit. Alteri ut legem violet consilium dare, mandare eidem vel praestare auxilium, et cum potuerit non impedire: haec omnia, non desinunt esse delicta (9). In quibusdam criminibus per quam gravibus certiore factum esse ab alteris agi de perfringenda lege, atque his noctem et nubem obiiicere: non desinit esse delictum: hoc enim est consocium et participem esse criminis.

Tandem si delictum, dolum requirit verum: quasi delictum secum fert dolum praesumptum.

Lect. CIII. (8) Ad L. r. t. 17. l. 8. Recop. n. 91 et 92.

Lect. CIII. (9) Cicer. de officiis.

LECTIO CIV.

De divisione et classibus delictorum.

Committitur delictum contrà Deum, contrà humanam societatem, contrà huius membra speciàtim, vel contrà se ipsum. Delicta ergo sunt publica, vel privata. Prima quae vocantur crimina, ea sunt maleficia, quibus directè violatur societas generàtim, propterea quae membra eius omnia, utpotè quae violata iudicentur, accusandi iure valent. Altera societatis membrum aliquod directè petunt, atque adeò accusare potest, multamque pecuniariam tali delicto respondentem occupare.

Delicta cum commissione, tùm omissione suscipiuntur. Omissio quae in praetermissione boni operis, sanctione poenali imperati sita est, non potest non esse vituperabilis et illicita: et licet privatio facti sit, habet rationem facti illiciti legeque prohibiti, quod interdùm publico; non raro privatis offensionis sit et nocimento: ut cum servus vel feudatarius domini sui iura neglecta ac non propugnata relinquit: vel cum miles militaria signa deserit, quae nunquàm deserturum promissit.

Delictum vel commune est, quod ab omnibus, vèluti homicidium; vel proprium, quod à certo dumtaxat genere hominum admitti potest. Est etiàm delictum; vel ecclesiasticum, vel civile, vel mixtum. Ecclesiasticis adnumerantur quae directè contrà catholicam fidem, Religionem, resque divinas sacrasque

committuntur; omniaque Ecclesiae coërcitioni subsunt, sive à clericis fuerint, sive laicis perpetrata. Civilia reliqua sunt omnia, quibus universè, vel particulatim societas offenditur hominum, quorumque supplicium regia irrogatur potestate; atque in his delictis clerici foro suo gaudent, si nonnulla excipias, in quibus non est fori privilegio locus. Mixta deniquè dixeris, quae cum Religionis iuxtà atque civilis consortionis sunt offensione coniuncta, de quibusque cognoscere geminae potestatis sit.

Sunt etiàm delictorum in ordinaria, et extraordinaria: itèm et innominata et nominata: notoria et occulta, vel difficilis probationis: tùm etiàm capitalia et non capitalia, ab auctoribus probatae partitiones.

Atqui principem tenet locum, delictorum divisio in levia, gravia et atrocia, quae quidem duplici sub respectu sit consideranda. Nimirùm: quatenùs spectat classem delictorum in abstracto, ut aiunt; vel prout delictum respicit in concreto. Delicta in suas classes in abstracto pro magnitudinis gradu referre, id proprium munus legislationis est: cum relatè ad maius minùsve damnum à societate eiusque membris acceptum, quod atrox, quod grave màgis, minùsve delictum sit, debeat diiudicare. Sed eorum discernere gradum in concreto, atque haec omnia ad vivum, ut aiunt, resecare, id à circumstantiis rerum pendet, quae praevideri nequeunt, atque ab ipsa causae natura veluti à fonte sunt hauriendae. Quo circà Partitae lex ⁽¹⁾ iubet ut iudices in instituendo circumstantiarum delicti examine quam accuratissimè se gerant,

Lect. CIV. (1) L. 8. t. 31. p. 7.

quod quantum iustitiae intersit luculentis exemplis confirmat; atque pro eo quod ex tali examine atque indagazione eluceat designata à legibus poena, vel amplificetur vel imminuatur. Ex quo efficitur delicta in concreto, sive in specie stabilire, eorumque gravitatem magnitudinemque aestimare ac definire, opus esse criterio iudicum, necessario relinquendum.

LECTIO CV.

De poenis.

Poenam emmendatio est in cautionem documentumque delinquentibus, secundum legem, indicta. Duplici causa à iudicibus decernitur: altera ut cautissimè vitam in posterum degant, qui delicta patraverint; altera ut caeteri alieno territi exemplo vigilantius, ne delinquant, caveant. Sed iudices imposituri poenas explorare diligentè debent ac excutere delicti certitudinem, et quomodò fuit perpetratum. Si enim commissum dolosè fuit, legis poenam debent iniungere; si culpa tantum illam extenuare: nulla autem erit infligenda poena, delicto per occasionem admissio (1).

Poenarum impositio sillogismo continetur: cuius maior propositio oraculum est legis: minor factum legi consonum vel absonum: consequentia, liberatio, vel poena. Sed factum illicitum probari debet fuisse cum dolo coniunctum: et circumstantiae improbitatem illius vel debilitare possunt, vel amplificare. Undè quamvis poenae à legibus statutae irremisibiles sint;

tamen ut poena iustè iniungatur oportet criminis magnitudini respondere. Vel enim vera delictorum mensura, pro damno societati illato metiatur, sive etiàm pro pravo fine eorum qui scelera admittunt, semper verum erit, gradum damni et improbitalis à peristibus sive adiunctis pendere. Idem factum illicitum grave, vel leve erit, habita ratione personarum, locorum, temporum, intentionis, damni, aliarum circumstantiarum quibus patratur: quarum intuitu oportet iudicem, vel totum vel partem supplicii universi à lege designatam iniungere.

Leges Partitarum magno illi principio adherescunt ut videlicèt, cum de delictis gravioribus agitur et capitalibus, probationes non magni aestimentur nisi certae admodùm et luculentae, usque adeò ut cum meridiana claritate certare videantur, ut nulla ne minima quidem, illis obsit dubitationis umbra (2). Poenae nunquàm signis merisque praesuntionibus irrogabuntur. Semèl enim ab homine data poena, praesertim si capitis sit, eumque si postea iniquissimè damnatum fuisse constitèrit; quo pacto iactura tanta sarciri pensarique possit (3)? Undè salubritèr tenendum est, iudices, quum delictum non luculente probatum est, dubitationisque caligo aliqua supersit: ad tollendam poenam reumque absolvendum, quam ad eum condemnandum propensiores esse paratioresque debere. Non enim tam sceleratum est et impium absolvere sentem: quam innocentem condemnare (4). Partitarum

Lect. CV. (2) L. 26. t. 1. p. 7.

Lect. CV. (3) L. 7. d. T.

Lect. CV. (4) L. 9. ad fin. d. T. 31.

leges etiãmsi in genere criminali temporum imperii romani cassus perverso sapore laborent: harum tamen aliorumque aequitatis principiorum sunt referatae: quae semper deputanda erunt sapientis legislationis criminalis solida firmamenta.

LECTIO CVI.

De indultis, sive remissionibus.

Indultorum ac remissionum ope, rei à poenis quas commeriti fuerant liberantur. Id beneficii unus tribuere Rex potest. Solus enim legislator valet ab observantia legum eximere. Et remissiones nihil sunt aliud, quam privilegia et dispensationes legis, quarum intuitu delinquentes à poenarum eximuntur tolerantia, vel comparatè ad quaedam genera delictorum; vel ad certas specialesque classes delinquentium. Ex quo fit ut indulta eiusmodi et generalia sint, et specialia.

Generali indulto censentur immunes à poena delinquentes omnes, qualiacumque eorum delicta fuerint, exceptis nonnullis gravioribus et infandis, quorum disertè et expressè memoratur exceptio. Beneficia id genus benignitate regia conceduntur occasione ingentis alicuius gaudii felicitatisque publicae: ut in natalibus principis regni haeredis, serenissimique regiae domus infantis, vel si quandò memorabilem insignemque adepta est patria victoriam ac omnibus letitiaeque iucunditatisque significationibus celebrandam. Quae cum sint hominibus non praevisssae causae;

indè emanantia indulta, non sunt legislationi vitio vertenda tanquàm delictorum impunitati fovendae in- vecta. Quum enim talium concessionum epocha involuta sit ignorantiae tenebris: non illae possunt esse hominibus ad peccandum illecebrae.

Innuimus paulò ante, generalia indulta ad delictorum genera omnia nullo modo protendi, quò excipiantur atrociora. Ordinamenti lege (1) crimen excipitur perfidiae atrocis, proditiōis et praemeditati homicidii, omnibus in indultis generalibus. Excepta manent praeterea diversa alia crimina et scelera, quemadmodum in iisdem indultis exprimitur. Atque in his quidem dumtaxat remittuntur delicta ante publicationem; non verò posteriùs commissa: quae indultis potiri, et conclusi carceribus, et fugitivi debent, itèrò ab- sentes et rebelles; qui intrà temporis limites illis praescriptos se sistent. Eisdem fruuntur ecclesiastici delinquentes quos adversus cognoverint eo tempore sui peculiare Iudices: dummodò poenae quas subire debuerant sint tales, ut indultorum remissione et indulgentia gaudeant (2). In delictis autem in quibus invenitur pars offensa et vindictam reposita, quamvis res agatur ex officio et iure publico iustitiae vindicandae, indultum tamen offensori non tribuitur, nisi personae vel personarum offensarum remissio praecesserit; neque verò in delictis in quibus res interve- nit familiaris, poenave pecuniaria. In his antecedere etià debet partis in facultatibus laesae benignitas

Lect. CVI. (1) L. 1. t. 42. l. 12. Novis. Recop.

Lect. CVI. (2) Not. 10. ad L. 11. d. T. Novis. Recop.

qua id quod sibi debitum putat largè clementèrque remittat. Sed prodest indultum eximens à poena Fisco et denunciatori etiàm respondente.

Speciale indultum fit cum Rex personae cuidam privatae ignoscit clementia sua regia utens, vel rogatu Praelati alicuius, vel alterius honestissimae personae et in altiori gradu positae; vel propter obsequia eidem Regi olim praestita, aut parenti eius, alterivi generis regii: tùm etiàm bonitatis sapientiaeque causa, aliarumque virtutum quibus de republica meritus fuit, aliamque ob similem causam (3). Intelligas indè misericordia, favore, ac beneficio regio indulta concessa inveniri. Misericordia, cum Rex pietate victus motu proprio ad ignoscendum alicui permoveretur, illius miseriae compatiens; remuneratione et favore, intuente Rege in praestantiam meritorum delinquentis maiorumve illius: quod indultum genus quodam est retributionis et praemii; beneficio deniquè, quae largitio vel donum est regium, ullo sine respectu meritoque liberalitèr collatum (4).

Haec ignoscendi veniamque culpae dandae potestas reliquis throni praerogativis antecellit pulchritudine: in ea enim in media poenarum et accerbitarum turba clementia micat regia populorum animos in sui amorem et laudationem adliciens. Quanto poenae numero minores sunt et tolerabiliores, tanto minùs sunt indulta necessaria. Sed in praesenti criminalis nostrae legislationis statu, ubi mirandum in modum increvere

Lect. CVI. (3) L. 1. t. 32. p. 7.

Lect. CVI. (4) L. 3. d. T. 32. p. 7.

capitalia supplicia: ubi in tanta poenaliū legum multitudine, non paucas usibus et sensibus recentioris aevi repugnantes offendas (5): necesse fuit clementiam regiam annuam assignasse indultorum largitati epocham: praescribentem eam esse debere diem veneris sanctum crucis in unoquoque anno: susipientis à confessario vel alia persona designata expositionem uniuscuiusque remissionis quae oratur et conditionis naturaeque ipsius: itē remissiones ad usque viginti, quoque recurrente anno posse tribui: remissionemque litteris continendam esse nomine Regis subscriptis atque Scribae Camerae regiae manu exaratis, in earumque dorso subscriptione addita duorum Senatus supremi. Verūmtamen tantummodò intelligi condonatum debere expressum in remissione delictum. Quod si contigerit aliquem iam condonationis munere affectum in novum incidisse delictum, adeptumque illius condonationem fuisse; tū scire oportet hanc alteram suo vigore destitui, nisi prioris commemoratio sit facta: eritque valor expers, cum sententia in reum prolata, aut illo in carcere degente, huiuscè facti non fieret mentio (6).

Lect. CVI. (5) Prolog. ad edit. Partit. per Reg. Acad. et R. Decret. 26 Aprilis anni 1829.

Lect. CVI. (6) V. t. 42. l. 12. Novis. Recop.

LECTIO CVII.

De asyis.

Si iustae reperiri causae possunt clementiam exci-
tantes regiam ad miseris ignoscendum reis: reveren-
tia et veneratio quibus templa Deo dicata prosequi
nos convenit, ius habent impediendi quominus à sae-
culari potentia delinquentes, qui ad ea confugere vo-
lent extrahantur. Quod ipsum asyli ius appellatur:
ius omnium gentium universali consensione agni-
tum (1). Hebraei, graeci, romani et aliae gentes in
quibus humanitas et ingeniorum cultura effloruit, sua
perpetuo templa veneratae sunt, asyli profitentes et
commendantes iura. Et christiani quibus datum est
templa uti immortalis invisibilisque Dei spectare do-
micilia, à gentilibus patientur in eorum cultu supe-
rari? Veneratio haec cultusque templorum iuris asyli
origo est et fundamentum. Quod ius immemorabili
servatur consuetudine à prisco aevo quo felicissimè
christianismum amplexatum romanorum imperium
fuit (2). Theodosius Iunior (3) et Iustinianus (4), Im-
peratores Ecclesiarum protegentes immunitatem, iu-
ris asyli violationem non crudelitatem modo, sed

Lect. CVII. (1) Si terras obeas, inquit Plutarchus, invenire
possis urbes muris, litteris, regibus, domibus, opibus, numismate
carentes: urbem templis, diisque carentem nemo uspiam vidit.

Lect. CVII. (2) S. Gregorius Nazianzenus orat. 20. de laud.
Basil.

Lect. CVII. (3) L. 4. Cod. Theod. de his qui ad Eccles. conf.

Lect. CVII. (4) Novel. de Eccles. const. Coll. 10.

impietatem esse dixerunt: hoc ius ratum esse declarantes illudque sanctè religiosèque custodiri iubentes; usque adeò ut leges civiles iuri huic patrocinatae sint, suaque illud auctoritate communiverint.

Non minore studio nobilissimi Hispaniarum Monarchae ad hanc localem Ecclesiarum tuendam immunitatem adlaborarunt: cuius equidem studii et pietatis exstant egregia et ad omnem posteritatis memoriam transmissa monumenta. Gotthi praesertim Reges, quorum ea fuit erga Ecclesiam pietas, ut non nisi in Episcoporum coactis conventibus suas condere vel confirmare leges consueverint, immunitatem fovere multis privilegiis decreverunt. Qua de causa Sisenandus (5) Rex criminosos se in Ecclesiam recipientes, ab ea extrahere vetuit, eo dumtaxat casu excepto, quo reus se vi armata defenderet (6). Ervigius Rex Canon X Toletanae Synodi XII insigne hoc edictum curavit inserendum quo decernitur, ne ullus, hominem se ad Ecclesiam recipientem et intrà triginta passus ab Ecclesiae ianuis persistentem abstrahere audeat. Addit Canon anathematis fulmen in impium sacrati edicti violatorem contorquendam: poena, regia severitate decernenda non omissa.

Synodus Coiac. anno 1050, cap. XII, idem statuit,

Lect. CVII. (5) *Ningun ome ose sacar por fuerza al que fue tí la Iglesia.* L. 1. t. 3. l. 9. del Fuero-Juzgo. Vide L. 2, 3 et 4, eiusdem tituli.

Lect. CVII. (6) Hanc Sisenandi legem confirmat Alphonsus sapiens, L. 15. t. 20. l. 3. For. Regii et ad universum regnum extendit; L. 2. t. 11. p. 1. exceptis tamen adulteris, violatoribus virginum et debitoribus Principi ad tributorum exactiones obligatis, L. fin. d. T. 11. p. 1.

sed sublato ait, mortis periculo, et corporis deturpatione, fiat quod lex gotthica iubet (?). Qui aliter fecerit, anathema sit, et solvat Episcopo mille solidos purissimi argenti. Regina Urraca cum filiis et filiabus, una cum comitibus ac pluribus regni proceribus subscripserunt constitutioni de immunitate edita in Synodo Ovetensi, anni 1115, cap. 3, quo sancitum est, ut nullus criminis intra septuaginta à dextris Ecclesiae passus persistens, possit extrahi, nisi fuerit servus aut publicus latro, vel proditor de crimine convictus, sive palàm excommunicatus, aut Monachus vel Monacha refuga.

LECTIO CVIII.

De coarctatione iuris asyli.

Atqui tempora christianae rei heroica ceciderunt; proque mensura et gradu morum corruptelae, incrementa coeperunt crimina, et eo calamitatis res humanae sunt progressae ut peropus fuerit ius asyli catenis veluti quibusdam constringere, ne maxima ex parte delinquentes impuniti remanerent. Hanc iuris asyli diminutionem observamus, circa delicta, loca immunitatis et formam extrahendorum reorum.

Ad primum quod attinet, ius regium (1) constituit, ab Ecclesia minimè defendi notissimum raptorem, aut nocturno tempore segetes inflammantem, revertentemque vineta et arboreta, praediorumve limites evellentem; neque verò sceleratum illum qui

Lect. CVII. (?) Laudata L. 1. t. 3. l. 9. Fori Iudicum.

Lect. CVIII. (1) Lex Fori Regii, 1. t. 4. l. 1. Novis, Recop.

Ecclesiam coemeteriumve perfregerit, in locis illis, mactando, occidendo, vulnerando, ab Ecclesia se defensurum sperans. Concordato anni 1737 sancitum fuit, mutilatoribus, cicariis, viarum publicarum grassatoribus immunitatem localem haud quaquam suffragari: laesae Maiestatis crimen apostolicis constitutionibus exceptum, eos comprehendere etiã qui machinati, aut meditati conspirationem in supremum imperantem fuerint, eo collimantem ut eum tota vel parte ditionis illius exspolient: atque ut homicidia cohiberentur impedirenturque, Hispaniam ut peterent etiã bullae Clementis XII sanctiones incipientis: *In summo Iustitiae solio*, qua Gregorii XIV et Benedicti XIII gemina bulla confirmatur (2).

Loca praeterea asylo potentia tam multa erant, ut vix inveniretur homo vel sceleratissimus, qui patrato scelere non statim haberet asyli paratum locum. Neque enim hoc iure fruebantur Ecclesiae dumtaxat, sed etiã eremitae, privata sacella, monasteria, coemeteria, loca Ecclesias circum amplectentia, eorumque viridaria et horti, canonicorum aedes, ac denique spatia omnia quae vel directè vel indirectè aliquid sancti religiosique continerent. Propterea non una promulgata lex fuit (3), ut executioni mandaretur Breve Sanctissimi Patris Clementis XIV, 12 Septembris anni 1772: ex illoque tempore una duaeque in unoquoque populo sunt designatae Ecclesiae, quae asyli immunitate solae praestarent, mandatamque simul fuit

Lect. CVIII. (2) Scilicet Bullae incipientes: *Quum alias, et ex quo divina*.

Lect. CVIII. (3) L. 3. t. 4. l. 1. Novis. Recop.

reliquis ut aedibus sacris ab hoc iure exclusis reverentia, honosque debitus haberetur et conservaretur suus, atque cultus et veneratio. Atque, ut quàm ista deserantur, ne sit libido extrahendi reum, qui ad ea confugerit, sancitum fuit, ecclesiasticum Iudicem per se ipsum ad ecclesiastici rei extractionem debere procedere: si verò laicus reus extiterit, curiae saecularis ministri munere precationis urbanitatis viva voce fungantur, quàm extractionis causam exponant, quae postulabitur ab ecclesiastico iurisdictionem ecclesiasticam in urbe vel oppido excercente; quod si ille abesse contingerit, vel praesens repugnaverit, à quovis alio ecclesiastico petetur provectoris aetatis, qui ex omnibus populi totius maximè sit spectabilis: qui deprecationis admonitionisque intuitu, sine causae cogitatione extractionem permittent rei: quae ministro- rum ecclesiastici tribunalis opera fiet, si prompti paratique inventi fuerint; sin autem, brachii saecularis auxilio: semper autem cum personae ecclesiasticae interventu (4).

Deniquè ad modum quod attinet extrahendi locis è sacris immunitate gaudentibus, decretum fuit (5), reos non nisi sciente Parocho, aut Praelato ecclesiastico extrahendos à saeculari Iudice sub competenti cautione, sive verbo, sive scripto retracti hominis arbitrato, qua caveat, ne eos in vita neve membris laedant. Praebentur alimenta illis necessaria in loco tuto. Atque ad delicti inquisitionem procedendo, si

Lect. CVIII. (4) Not. 9. ad d. T. 4.

Lect. CVIII. (5) L. 6. d. T. 4.

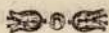

leve illud esse reperietur, corrigantur castigatione prudenti; quod si grave extiterit, de causa tridui spatium cognoscetur, quae ad regionis illius dicasterium protinùs remittatur, cuius Magistratus sententiam pronuntiabunt audito hac ratione Fiscali: si delictum è numero exceptorum non fuerit, aut probatio non eam vim habeat, qua reum immunitate exuat, mulctabitur certo praesidii tempore decennium non excedente, ubi operibus publicis vacet, vel armorum tractatione, vel exsilio: nunquam vero labore Antliarum, aut corporali alia punitione afficetur, aut emmendabitur arbitrato Magistratus pro circumstantiis delinquentis, et sceleris commissi qualitate. Quum delictum est alterum ex exceptis, si modo probationes elucent sufficientes; acta forensia ad inferiorem devolvuntur ut exemplo publica fide firmato culpae resultantis, atque scripto charta simplici exarato postulet ab Iudice ecclesiastico facilem traditionem cautionis personae rei expertem: transmittendo eodem tempore litteras monitorias ad Praelatum territorialem ut promptam facilemque reddat negotii expeditionem. Iudex ecclesiasticus exemplari culpae publica fide firmato à se inspecto, sitne locus necne traditioni rei decernet; si traditioni restiterit, erit ab inferiori violentiae recursus introducendus.

LIBER TERTIUS.
De actionibus sive iudiciis.

LECTIO CIX.
Eiusdem libri argumentum.

Parùm emolumentum hominibus afferrent leges à quibus ipsi iura actionesque et personarum et rerum causa (quemadmodùm in duobus primariis iuris obiectis perpeximus) adsequerentur; nisi aliud tertium obiectum existeret: iudicia videlicet aut legalis ratio eum in finem constituta, ut unicuique iure quod ad ipsum pertinet, publica tribuatur auctoritate. Sunt equidem lites contentionesque, morales morbi humanae societati perniciosi admodùm et exitiales, qui tamen iudiciis curantur praecedunturque. Si iudicia sustuleris, ut quod tuum est adsecuare, id tibi erit, aut ab alterius voluntate expectandum, aut ad apertam vim confugiendum. Si lites hominum discordiae eue viribus terminarentur, iugi perpetuoque in bello ipsi, misere cogerentur versari; paceque simul et quiete, qua nihil dulcius amabiliusque in vita est carerent.

Etiàm si iudicia ad retinendam tranquillè in humana societate iustitiam necessaria deputentur, tamen observante Ioanne Sala, saepissimè nobis laudato, non

possumus non queri, ea interdum pravè administrari, quemadmodum in caeteris ferè rebus huius saeculi solet propter humanae naturae corruptionem evenire. Atque ut omittam quae incommoda ex natura et moribus iudicis existere possunt, si partium studio agatur, vel si fuerit imperitus aut avarus nec munera expernens; quot non detrimenta et impensae sunt litigatori perferendae quo ius consequatur suum? Saepissimè evenit, ut expensae quae in iudicio fiunt, pluris aestimentur, quam sors de qua in controversia disceptatur.

Igitur huiusmodi malorum, quae obiici in iure dicundo possunt, vitandorum causa: Partitae et Recopilatio permulta cautè decreverunt, salubritèrque imprimis constituerunt. Qua de re peractum accepimus à Comite *de la Cañada*, cum diligentèr tum uberimè (1). Nos verò ne ab ea ratione quam nobis in discerendo proposuimus, deflectere videamur: praecipua tantummodò quae ad hunc locum pertinebunt indicabimus. Primum discerentes de iudiciis generatim, eadem considerantes secundum varias eorum partitiones; itèrque observantes dotes et ornamenta quae confluere debent in personas iudiciorum exersendorum ministerio addictas. Reliquis in lectionibus singillatim agetur de potissimis partibus ordinarii iudicii, tum in prima, quam in instantiis ulterioribus. Deniquè non nihil indicabitur circà summaria iudicia includendo iudicium et executionis appellatum, et criminale. In omnibus his brevitati studentes, quae non postrema dos esse debet elementorum eorum quibus ianna studiis iurisprudentiae hispanae recluditur.

Lect. CIX. (1) Vide etiàm Tho. Carleval de iudiciis.

SECTIO PRIMA.

De iudiciis generatim.

LECTIO CX.

De iurisdictione.

Ex suprema iurisdictione ad summum imperantem pertinente, in omnibus populis et ditionibus dominiorum suorum iure communi constituta, tanquam ex suo fonte promanat quam iurisdictionem in nomine illius magistratus exercent iustitiae retinendae gratia, vel quod idem est unicuique civium iura sua tribuendi conservandique: in quo ipso versatur tertia pars iuris de qua erit iam nobis instituenda tractatio (1). Iurisdictio est publica de causis cognoscendi et iudicandi potestas. Igitur non privatorum consensu, sed ab Rege tantum constituitur, qui omnem publicam auctoritatem habet (2). Proùt magistratus de civilibus vel criminalibus causis cognoscit, ita ipse aut iurisdictione et mixto imperio, aut mero imperio gaudet. Undè iurisdictio vel civilis est vel criminalis (3). Porrò iurisdictione dividitur in voluntariam et

Lect. CX. (1) L. 1. t. 1. l. 4. Novis. Recop.

Lect. CX. (2) LL. 1 et 2. d. T. 1. = L. 6. t. 5. l. 3. Novis. Recop. = Dec. 15. Sept. anni 1314.

Lect. CX. (3) L. 13. t. 4. p. 3.

contentiosam. Etiàm est iurisdictio vel propria vel mandata vel prorogata.

Propria autem iurisdictio est quae iudici competenti iure proprio competit (4). Neque enim quilibet iudex de qualibet causa et inter quolibet iudicare potest, nàm iudici dicenti ius inter eos in quos iurisdictionem non habet impunè non paretur. Forum competens est tribunal proprium, ubi iudex suam exercet iurisdictionem, et in quo reus conveniendus est. Forum autem competens et iudicem facit natura causae, de qua quaeritur, et persona rei, qui in iudicium vocatur. Causae enim de fide, de religione, de cultu divino, de sacramentis, de sacris ritibus ad iurisdictionem spiritualem spectant. Causae beneficiae et aliae ad iudicem ecclesiasticum pertinent. Quaedam verò mixtae sunt (5). In iurisdictione tam saeculari quam ecclesiastica, causae existunt quae vel ordinario vel privato iudici tribuantur (6). Ratione personae rei, frequentè forum competens efficitur ex domicilio, ex contractu, ex re sita et ex delicto (7). Domicilium verò ibi haberi intelligitur, ubi quisque vel larem fovet, vel maiorem suorum bonorum partem possidet, vel per decem annos alicui loco haeserit. Mulieres maritorum domicilium sequuntur, et vidua, quamdiù alteri non nupserit, amissi mariti forum retinet: itèmq; locus domicilii defuncti

Lect. CX. (4) L. 32. t. 2. p. 3. L. 13. t. 1. l. 5. Novis. Recop. et L. 8. t. 2. p. 1.

Lect. CX. (5) Vid. Curiam Philip.

Lect. CX. (6) Vid. L. 7. t. 29. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CX. (7) L. 32. t. 2. p. 3.

in haereditatem transit (8). Praeterea contractus ratione forum unusquisque sortitur, nisi obligationis complementum in alium locum transferatur. Sortitur et quis forum eius iudicis, in cuius territorio ea res constituta est. Delicti quoque nomine delinquens eius iudicis forum sortitur, in cuius ditione ipsum admissum est (9). Quilibet ergo conveniendus in foro, suae causae aut personae competenti: servandaque iuris regula, ut actor rei forum sequatur; nisi forte reus foro suo renuntiaverit aut suo consensu alieno se iudici subiicerit, litemve coram eo contestatus fuerit (10). Insuper iudex proximus in gradu esse debet, si excipias causas quae curiae nomen acceperunt, in quibus ex templo possis ad provinciae tribunalia ex collegis coalescentia sive regia auditoria confugere (11). Cassus sive negotia curiae alia sunt notoria, ut satis sit illa allegari, cuiusmodi sunt causae conventus populorum, universitatum, magnatum (12). Sunt et alia non notoria de quibus constare iuridice debet, qualia sunt causae de bonis primogenitorum, personarum miserabilium, viduarum, pupillorum; sed illarum causarum valor inferior non debet esse

Lect. CX. (8) L. ult. t. 9. p. 6.

Lect. CX. (9) L. 15. t. 1. L. 1. t. 22. p. 7. L. 1. t. 36. l. 12. Novis. Recop. De competentis iudicium vide t. 2. l. 4. Novis. Recop.

Lect. CX. (10) L. 7. t. 29. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CX. (11) Apud romanos viduae, pupilli, alique miserabiles, si contra adversarios suos agere constituissent, poterant ipsum imperatorem adire. Postea principes causas huiusmodi ad iudices superiores remittere coeperunt, unde causae curiae appellantur.

Lect. CX. (12) L. 13. t. 1. l. 5. L. 5. t. 3. et L. 9. t. 4. l. 11. Novis. Recop.

decem millium marapetitorum cuantitati (13). Sunt et etiã vel civilia, vel criminalia, in quibus graviora delicta omnia comprehenduntur (14).

LECTIO CXI.

Idem continuatur argumentum, et praesertim de iurisdictione mandata et prorogata disceptatur.

Iudex si non propriam iurisdictionem habet, sed ab alio mandatam, delegatus appellatur. Potest enim iudex ordinarius iurisdictionem mandare illis qui iudices dari possunt (1). Effectus verò iurisdictionis concessae talis est, ut cui datur, reliqua etiã commissa esse intelligantur sine quibus iurisdictione explicari non potest: ut mixtum imperium, quia ita cum iurisdictione est coniunctum, ut ab ea separari nequeat. Ea quae meri imperii sunt delegari non possunt; sed iudex qui criminalis iurisdictionis munere fungitur, cum proficiscitur vel profectionem adgressus est, cognitionem publici iudicii, non verò sententiam

Lect. CX. (13) Dic. L. 5. Quod de viduabus dicitur porrigendum est ad honestas puellas inuuptas. Sed non satis mihi liquet, an si duo idem curiae privilegium habeant, alter adversus alterum eo uti possit. Qui negant adhibent axioma nempè; quod privilegiatus contra aequè privilegiatum privilegio suo non utatur. Ego verò potius dixerim, privilegio locum esse, quamvis reus simili privilegio gaudeat: quia privilegia personis data, in personis subsistere et separatim considerari debent. Altera pars privilegium; sed non ius privilegio contrarium habet.

Lect. CX. (14) L. 9. t. 4. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXI. (1) L. 1. t. 2. p. 3. L. 2 et 19. t. 4. p. 3.

eiusque executionem potest mandare (2). Is cui mandata est iurisdictio, nihil proprium habet, sed eius qui mandavit, iurisditione utitur; undè patet mandatarium fines mandati excedentem nihil agere (3). Nec delegatus mandatam iurisditionem alteri mandare potest; nisi ab ipso Rege procedat, vel lis contestata fuerit (4). Iurisditionis mandatum finitur: morte delegati et delegantis re integra, nempè si antè in ius vocationem moriatur; revocatione ab eo facta, qui iurisditionem mandavit; finito commissionis tempore, nisi iurisdictio à partibus prorogetur; non utendo mandato per anni spatium; et recusatione (5).

Consensus partium, privilegium et continentia causae sunt etiàm alii modi, quibus forum competens efficitur. Quamvis enim privatus iurisditionem dare non possit, nec iudicem facere, qui iudex non sit, cum iurisdictio iuris publici existat; potest tamen iurisditionem alicui publicè datam prorogare, sive eum competentem iudicem facere, qui alitè competens non erat. Prorogare igitur iurisditionem, nihil aliud est quam minùs competenti iurisditioni vel expressè vel tacitè sese submittere (6). Lex enim sinit, voluntate privatorum iudicis incompetentis iurisditionem concedi vel amplificari, et sub hac ratione

Lect. CXI. (2) L. 18. t. 4. p. 3.

Lect. CXI. (3) Dict. L. 19.

Lect. CXI. (4) L. 47. t. 18. p. 3. et dict. L. 19.

Lect. CXI. (5) L. 35. t. 18. p. 3. L. 1. t. 4. p. 3. L. 21. d. T. 4.

Lect. CXI. (6) L. 7. t. 29. l. 11. Novis. Recop. L. 32. t. 2.

perpetuo integrum manet axioma illud: temporalem videlicet iurisdictionem nunquam non à Rege proficisci. Caeterum ad prorogandam iurisdictionem tria requiruntur. 1. Consensus partium, nam si iurisdictione per errorem vel metum fuerit prorogata, non valet. 2. Ut iudex in quem partes consenserunt sit aditus. 3. Ut iudex cuius iurisdictione prorogatur, ad eius controversiae, quae inter litigatores orta est, cognitionem decisionemque, iurisdictionem habeat sufficientem; alioquin non prorogatio, sed novae iurisdictionis collatio dicetur, quae à privatorum non pendet potestate. Denique quando prorogatio considerari potest, et expresso et tacito litigantium consensu facta: nullus dubito quin, à persona in personam, à causa ad causam prorogari iurisdictione queat. Verumtamen, libenter accesserim illustris academiae nostrae praepositi Ioannis Sala opinionioni tenenti iurisdictionem à loco in locum, et à tempore in tempus non posse prorogari (7).

Ob privilegium etiam forum competens efficitur: idque evenit ratione causae vel personae. Quaedam causae, collegia vel personae privativum habent iudicem apud quem tantum vocantur, vel etiam ad ipsum trahere reum possunt (8). Tandem ob continentiam causae etiam aliquando forum competens

Lect. CXI. (7) Clerici in laicum iudicem, nec laici in ecclesiasticum iudicem nulla ratione consentire possunt, quia fori privilegium personale non est, sed ordini vel statui personarum indultum, et ius publicum privatorum pactionibus derogari nequit.

Lect. CXI. (8) Quicumque enim privativum iudicem habet, eius tribunal non potest devitare. L. 6. t. 1. l. 10. Novis. Recop.

evadit. Talis continentia apparet ratione actionis, personae, rei vel cuantitatis (9).

LECTIO CXII.

De divisione et ordine iudiciorum.

Dicendum iam est de ipsis iudiciis, quibus ius omne concluditur, et cuique suum redditur. Iudicium est legitima disceptatio, inter actorem et reum facta apud iudicem competentem litis finiendae vel maleficii puniendi causa (1). Aliquando causa tantum actoris coram iudice tractatur et definitur. Iudicia civilia sunt vel criminalia: item voluntaria vel contentiosa (2). Quando de sola possessione vel quasi possessione quaeritur, iudicium possessorium; si vero de proprietate, iudicium petitorium vocatur. Iudiciorum aliud est plenarium sive ordinarium, in quo solemniter, atque omni iudicii ordine servato de causa cognoscitur: aliud summarium, in quo sine strepitu et specie iudicii proceditur. Est enim scriptum et verbale (3).

Primo loco de iudicio civili ordinario et contentioso disceptandum, quod ordine expediendum est.

Lect. CXI. (9) Nimirum quando vel una est actio, sed plures vel diversae res ea continentur: vel quando diversae sunt actiones de eadem re competentes et invicem connexae; vel quando res est diversa, sed eadem est actio et personae; vel una est actio, sed personae sunt diversae: vel eadem est actio et res, sed diversae personae; vel summa quae petitur nec dividi, nec coram diversis iudicibus peti potest; vel denique quando primaria quaestio in cursu iudicii incidentem quaestionem affert.

Lect. CXII. (1) L. 1. t. 22. p. 3.

Lect. CXII. (2) L. 9. t. 4. p. 3.

Lect. CXII. (3) L. 8. et n. 1 et 2. t. 3. l. 11. Novis. Recop.

Ordo hic, iudicium etiã vel actio, sive processus appellatur : et nihil aliud est, quam compositio actuum iudicialium legum auctoritate constituta, qua veritas noscatur, et suum cuique tribuatur. Ordinarium iudicium quatuor praesertim rebus constare debet (4): actore, reo, iudice et causa; de quibus hic generatim, inferiùs verò pro instituto disputandum.

Iudicis officium durante dilatione et feriis conquiescit. In diebus itaque feriatis iudex sui copiam dare, actumque iudicarium exercere non potest (5); nisi aliud necessitas suadat, vel pietas urgeat, vel causae cognitio strepitum non exigat. Ferae sunt dilationes, quas ius litigantibus indulget. Sunt sacrae, rusticae, civiles et repentinae. Sacrae sunt dies dominicus et alii festivi dies in honorem Dei et mysteriorum eius, et in venerationem Sanctorum consecrati, quibus ab omni litium strepitu vacandum. Rusticae sunt utilitatis et necessitatis hominum causa constitutae, nimirum feriae messium et vindemiarum (6). Civiles ob aliquam rationem civilem statuuntur. Repentinae sunt, quas subito ob eventum aliquem felicem Rex indicare potest (7). Dilationem autem vocamus iustum aliquod temporis intervallum, quod ad actum aliquem iudiciale commodiùs expediendum à lege, vel à mutua litigantium voluntate, vel à iudice conceditur (8).

Lect. CXII. (4) L. 10. t. 4. p. 3.

Lect. CXII. (5) L. 33 et 34. t. 2. p. 3. Arbitrarius etiã, eo quod servato ordine iudicali procedat; at arbitrator cum tantum sit amicivilis compositor non videtur impediendus. L. 32. t. 4. p. 3.

Lect. CXII. (6) L. 37. d. T. 2. p. 3.

Lect. CXII. (7) L. 36. d. T. 2.

Lect. CXII. (8) L. 1. t. 15. p. 3.

Tres iudicii partes, suas habent dilationes. Quae in prima litis parte dantur, videlicet à citatione usque ad litis contestationem, quod intervallum 9 dierum definitum est, vocantur citatoriae vel deliberatoriae (9). In medio litis dantur probatoriae dilationes utrique parti, habita ratione locorum intercapedinis, ubi sunt faciendae (10). Demum in tertia litis parte dilationes conceduntur audiendae, exequendaeque sententiae gratia, quas definitorias appellaveris (11).

Quod spectat ad ordinem inter diversas eiusdem iudicii quaestiones servandum, scire oportet, per minorem causam maiori praeiudicium minimè afferendum esse: maior enim quaestio minorem causam ad se trahit (12). Quare prius agendum est de tota haereditate, quam de eius parte: prius de proprietate fundi, quam de servitute. Quaestione bonorum proposita, si incidat quaestio status, qua quaeritur, àn actor vel reus servus sit, vel liber, vel àn filius; prius de statu sive de actione praeiudiciali cognoscendum est (13).

In cognitione suscipienda officium iudicis est ut nemini iustitiam deneget. Sed nulli audientiam praebevit, qui continentiam causae dividere voluerit. Quod enim in uno eodemque iudicio potest terminari, in

Lect. CXII. (9) L. 1 et 3. t. 6. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXII. (10) L. 2. etc. t. 15. p. 3.

Lect. CXII. (11) Caveat verò iudex ne in dilatione vel breviorè vel longiore concedenda modi limites excedat.

Lect. CXII. (12) L. 7. t. 10. p. 3.

Lect. CXII. (13) Causae status praeiudicia appellantur, quia nullae esse possunt iis graviore, ut merito obstant litibus futuris, eisque praeiudicium faciant: ea igitur praerogativa gaudent, ut prius decendantur, quam ulla alia iudicia. L. 20. t. 22. p. 3.

diversis agitari non debet. Crebrò igitur proventus cumulandi sunt. Haec actorum forensium cumulatio fieri debet ob exceptionem rei iudicatae, ob litis pendentiam, et etiã ne continentia causae dividatur (14).

Causa iam suscepta debet iudex aequè audire utriusque partis allegationes, rei qualitatem plena inquisitione discutere, probationes supervacuas et inanes non admittere, litigantium contumaciam coërcere, et in omni ordine cognitionum, potiùs aequitatis quam stricti iuris rationem habere. Demùm in decisione causae iudici praecipitur, ut legibus et moribus consonam proferat sententiam. Lites, si civiles causae sint, intrà triennium à tempore contestationis; si verò criminales, intrà biennium finiendae.

LECTIO CXIII.

De personis iudicia sustinentibus.

Ad perfectam iudicii constitutionem, personae aliquot convenire debent: quaedam necessario et praecipuè, ut iudex, actor, reus; quaedam accessoriè, ut advocati, procuratores, testes, assessores, apparitores. De tribus primis stàtim tractandum, mox verò de reliquis instituetur oratio. Iudex inter actorem et

Lect. CXII. (14) Vide Feb. Novis. de excep. = Salgadum, part. 1. Labyrintho credit. = Et Carlevalium de iudiciis, tit. 2. = Necnon Bobadillam in Politica Magistratum. Legesis etiã Gundisalum de Paz in Praxi ecclesiastica et saeculari, Villadiegum, Elizondum, comitem de la Cañada, aliosque praxeos scriptores.

reum veluti disceptator est (1). Iudices à Rege dantur, sed non omnes possunt iudices constitui. Natura, iudex esse non potest, surdus, mutus, furiosus, impubes, caecus (2), nec minor 26 annis (3) si litteratus, si laicus 20 (4), si delegatus 18 (5). Interdicto legis, iurisdictionem exercere non potest mulier (nisi ad solium regium fuerit evecta, tunc enim adhibitis in consilium viris sapientibus iuris dicendi munus poterit obire), nec clericus in sacris, nec miles, nec monachus, nec infamis, nec serus, nec excommunicatus. Sed si Index creatus laicus sive illiteratus fuerit, bonis tamen moribus ornatus esse, et rerum quotidianarum experientiam habere debet (6).

Acevedus arbitratur aetatem hanc 26 annorum in omnibus ordinariis iudicibus requiri (7). Sala tamen propterea quia lex de iudicibus iuris scientia ornatis loquitur, ab is solis memoratam aetatem exigendam existimat; nam ad reliquos iudices quod attinet, non tantum aetatis illis necessarium est, eo quod assesorum iudicio, consilioque regantur (8).

Praeter aetatem à iure assignatam, et memorata

Lect. CXIII. (1) L. 1. t. 14. p. 3.

Lect. CXIII. (2) L. 4. t. 4. p. 3. L. 4. t. 1. l. 11. Novis. Recop. caecus antiquam dignitatem, superveniente caecitate retinere potest; sed non novam adipisci.

Lect. CXIII. (3) L. 6. t. 1. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXIII. (4) L. 3, 4, 5. d. T. = L. 5. t. 4. p. 3.

Lect. CXIII. (5) D. L. 3. Novis. Recop. et L. 5. p.

Lect. CXIII. (6) L. 4. t. 4. p. 3. = L. 4. t. 1. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXIII. (7) L. 6. t. 1. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXIII. (8) Itaque iudex ordinarius 25 non minor, et decem et octo annis maior delegatus esse debet. L. d. 5. t. 4. p. 3.

impedimenta: fidelitate, existimatione bona, sapientia, mansuetudine, comitate, timore supremi Numinis, necnon et Regis à quo constituuntur oportet iudices excelere (9). Itidèmq̃ue expedit eosdem esse ab avaritiae sordibus alienos, tam ut nullis muneribus capiantur: atque omni partium studio carere; nemo enim in sua causa potest idoneus iudex esse, quemadmodum nec in ea cui adictus sit, nec in qua advocati vel consiliarii munus gessit (10), neque in ea quae ad cognatos suos et necessarios pertineat (11). Caeterum nemo litteratus aliquo iurisdictionis officio fungi valet, quin decem annorum iuris vel civilis vel canonici in studio academico curricula confecerit (12).

Agere in praesentiarum de officiis (quamvis multa ea sint), iudicum, temporis angustiae, institutique nostri rationes non sinunt: tamen non possumus non monere, iudicibus praecipuè operam dandam esse, ut quam brevissimè causas et negotia expediant, ad exitumque perducant, ut partes litigantes amicè libentèrque invicè conueniant, et quantum fieri potest iurgia, contentiones, lites et quae ex is oriuntur dispendia vitantes, utque litigandi libidinem et petulantiam frenare studeant, adeòque paci, quieti et saluti civium prospiciant (13).

Actor est à quo proponitur actio et qui primus ad

Lect. CXIII. (9) L. 3. d. T. 4.

Lect. CXIII. (10) L. 10. t. 4. p. 3.

Lect. CXIII. (11) LL. 9. 10. d. T. 4.

Lect. CXIII. (12) L. 6. t. 1. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXIII. (13) L. 10. d. T. 1. Novis. Recop.

iudicium provocat (14). Sunt nonnulli quibus hoc legibus est interdictum, veluti: excommunicati vitandi, qui tamen in ius vocati per alium respondere non prohibetur (15); monachi et servi sine licentia praelatorum et dominorum (16); filii familias sine venia patris, exceptis causis peculii castrensium vel quasi castrensium (17); minores viginti quinque annis, et etiam mulieres, muti surdi, prodigi aliique qui curatorum opera reguntur (18); tandem et mulier nupta sine beneplacito mariti, nisi fortè ille absens fuerit, vel impotentia fisica aut morali laboraret, aut iure gaudeat aliqua utendi adversus ipsam actione (19).

Actoris officium est intendere, obiicere et expectere. Quamquam ad actorem agendum nemo cogi potest, cum eius voluntarium officium sit, excipiuntur tamen cassus sequentes, nimirum; qui iactantiae nomen accepit, per quem ille qui verbo offensus est, potest compellere offensorem vel ad iudicio agendum, aut dicta iniuriosa revocanda (20). Alter cassus est cum mercator, vel quibus alius paratum habet iter mari terrave, et alter insidias ei extruit, ut eum lite, tempore profecionis moretur, potest ille à indice postulare, ut eum impellat iudicio agere, vel usque

Lect. CXIII. (14) L. 1. t. 2. p. 3.

Lect. CXIII. (15) L. 6. t. 9. p. 1.

Lect. CXIII. (16) LL. 8, et 9, et 10. d. T. 2. = L. 4. t. 5. p. 3.
et LL. 9, 10. t. 9. p. 7.

Lect. CXIII. (17) L. 7. t. 2. p. 3.

Lect. CXIII. (18) LL. 12, 13. t. 16. p. 6.

Lect. CXIII. (19) L. 11. t. 1. l. 10. Novis. Recop. 55. Tauri.

Lect. CXIII. (20) L. 46 et 47. t. 2. p. 3.

ad itineris reversionem abstinere actione (21). Tertius cassus iure communi receptus (22) est cum aliquis exceptione gaudet ab actione alterius pendente, expediaturque ei ea uti; potest hunc cogere ad actionem producendam (23).

Officium rei est, intentata refellere, et adversus actoris intentionem se defendere: quod fit, vel petita inficiando, vel opponendo mutuam petitionem, aut compensationem, vel excipiendo &c. Reo danda est opera, ut quae sit actoris persona cognoscat, quidque iudicio intendat, et qua ratione, atque re intellecta et explorata, perpendat videatque, utrùm respondere teneatur nec ne, et si re vera reus sit, vel sese defendere debeat (24).

LECTIO CXIV.

De arbitris.

Praeter iudices auctoritate publica constitutos, sunt alii qui libero partium consensu electi, controversiae terminandae gratia, arbitri vocantur. Hac ratione licet ordinarium iudicem evitare, si litigantes compromisso suo arbitros constituent. Compromissum verò

Lect. CXIII. (21) D. L. 47.

Lect. CXIII. (22) Covar. 1. var. cap. 18.

Lect. CXIII. (23) In titulo 2. Partitae 3. continentur aliae considerationes quas prae oculis habere debent qui litem intendere conantur, ut et conscientiae suae sensuum rationem habeant, et partes excimant à laboribus et impensis.

Lect. CXIII. (24) T. 3. p. 3. Vide Proem. d. T.

est conventio qua litigatores iudicio alicuius sese spontè subiiciunt, spondentque se arbitri sententiae parituros, adiecta aliquando poena, per quam ipsi arctiori vinculo obstringuntur.

Qui contrahere et in iudicio stare potest, compromittere non prohibetur (1). Sic mulieres alieno nomine non possunt compromittere, nec pro poena propter intercessionem obligantur. Itèm nec servus, nec pupillus, compromittere possunt. Arbitri constitui omnes possunt, et in omnibus causis, qui speciali legum sanctione non impediuntur (2). Itaque de causis gravioribus compromitti non potest, vèluti de matrimonio, de causa liberali vel criminis publici: neque arbitrium recipere quisque eius rei potest, de qua iudex est. Sunt autem arbitri vel iuris qui secundum illius regulas sententiam ferre tenentur; vel sunt facti qui iuris regulis et formulis non sunt obnoxii: proptereaque consiliatores boni faventesque appellantur.

Arbitri à partibus compromissi recipiunt potestatem. Ex quo fit consequens, arbitros in admittendo munere sibi commissio summoperè liberos esse; verùm tamen arbitrio semèl recepto, compromissi potestati sese penitèns accommodare, eamque exercere necessario debent, quàm illius limites egrediantur (3). Compromitti in duos potest, sed rectius feceris si arbitros impari numero assumpseris, ut si fortè inter se

Lect. CXIV. (1) Vide L. 23 et 25. t. 4. p. 3. et L. 17. t. 1. l. 5. Novis. Recop. 1.

Lect. CXIV. (2) D. L. 25. t. 4 et 23. p. 3. L. 2. t. 21. l. 7. Novis. Recop.

Lect. CXIV. (3) LL. 26 et 29. t. 4. p. 3.

dissentiant, maioris partis stetur arbitrio. Si duo arbitri in dicenda sententia non consentiant, tertium eligere debent cuius auctoritati parendum. Litigatores enim duobus huiusmodi arbitris electis mandare possunt, ut si dissentiant alterum ab ipsis designatum assumant (4). Si plures arbitri extiterint, non quod unus, sed quod plures dixerint tenetur. Si pari numero dissentiant, et de quantitate aliqua agitur, minori summae est standum, quia minor maiori insit, iuxta regulam: quod in obscuris quod minimum est sequamur (5): secus si in aliis rebus diversas arbitri sententias dixerint, ubi laudatae regulae non est locus, quia nulla ratio est cur una sententia aliis praeferratur.

A sententia arbitrorum licet appellationem interponere, atque à sententia arbitratorum vel reductio ad arbitrium boni viri vel nullitas peti potest (6). Haec reductio intrà decem dies petenda est, atque viri boni nomine index ordinarius designatur, ad quem adendum est (7). Intrà hos decem dies licet compromittentibus resilere, sed si poena adiecta fuerit persolvenda est ab eo qui arbitrorum sententiae parere recusat. Si decem dies elapsi sint, et nec reductio nec appellatio

Lect. CXIV. (4) D. L. 29.

Lect. CXIV. (5) L. 17. t. 22. p. 3.

Lect. CXIV. (6) LL. 23 et 25. t. 4. p. 3. L. 4. t. 17. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXIV. (7) Undè aparet, quid intersit inter remedium reductiois et appellationem. Illud proponitur apud iudicem, coràm quo remoto arbitramento, causa ipsa foret examinanda; appellatio autem ad iudicem superiorem pronuntiantis sententiam deferenda est.

fuerit interposita, sententia arbitralis executioni mandatur (8).

LECTIO CXV.

De accessoriis personis iudiciorum.

Circà reliquas personas quae in iudicia conveniunt, sunt aliae quae partibus opitulantur, cuiusmodi sunt causarum patroni et procuratores: aliis iudices iuvantur, vèluti scribiis. Inter eos verò à quibus alieno nomine postulatur, princeps locus est eis adsignandus qui allegationibus iuris utuntur, ad exponendum iudici iura clientum. Secundum hos numerantur procuratores, qui munus ferè privatum excersent, quod diligentiae et fidei plùs quàm artis et doctrinae postulat; in eo enim positum est ut aliorum negotia sive in iudicio sive extra illud administrent. De quibus omnibus in praesentia erit nostrum quam brevissimè disputare.

Causarum patroni olim variis nominibus ornabantur vèluti, oratorum, causidicorum et iurisconsultorum pro diversis quibus fungebantur officiis, quae omnia nostris temporibus in eadem persona coniuncta reperias, cum videamus advocatos nuncupari à quibus propriae causae vel aliorum in iudiciis defenduntur (1).

Dubitandum non est advocati munus maximè laudabile esse, modo qui in illo versatur his dotibus

Lect. CXIV. (8) Compromissi vis solvitur: tempore, cum dies adiecta est, nisi ea consensu partium prorogetur: morte arbitri vel compromittentium: acceptilatione poenae promissae: lata sententia: et interitu rei de qua litigatur.

Lect. CXV. (1) L. 1. t. 6. p. 3.

ornetur, quae ad illud, cum laude sustinendum magnoperè sunt necessariae. Advocatus igitur in primis opus est, ut morum probitate, religione, modestia, veritatis studio, abstinentia, legum peritia, prudentia, consilio et in negotiis expediendis dexteritate excellat. Itaque arceri ab hoc officio debent infideles, haeretici, excommunicati, infames, minores 25 annis, foeminae, qui vitio aliquo corporali laborant, vel pactum de cuota litis appellatum fecerint, aut gladiatoriam artem pretio capti adlectique excercuerint (2). Foemina, coecus, et crimine gravi damnatus in propria causa, non verò in aliena advocati officio vacare possunt (3). Pater, filius, gener, levir, vel frater iudicis aut tabellarii in tali causa à munere advocatio- nis excluduntur (4). Clericis quoque interdictum est à lege, ne coràm laico iudice postulent, nisi propriam causam, vel ecclesiae suae, aut pauperum misserabili- um personarum, aut parentum, aut vasalli, aut illius cuius haeres extituri sunt, vindicent defendant- que (5).

De officiis advocatorum nonnulla licet pauca di- cenda sunt. Nemini ad hoc munus patebit aditus, nisi priùs probata studiorum curricula, gradus academicos legibus praescriptos, et comprobationem tribunalium superiorum fuerit adeptus ac praeterea in advocatorum

Lect. CXV. (2) Vide t. 6. p. 3. et t. 22. l. 5. Novis. Recop.

Lect. CXV. (3) L. 3. d. T. et p. Infames autem delicto aliquo minori in gratiam cognatorum suorum in linea recta advocati officio vacari possunt.

Lect. CXV. (4) L. 6. t. 3. l. 11. Novis. Recop. L. 7 et L. 27. t. 12. l. 5. Novis. Recop.

Lect. CXV. (5) L. 5. d. T. 22. Novis. Recop.

album fuerit inscriptus (6). Advocatus et cum officium suum auspicatur, et initio cuiusvis anni sub iuramento debet polliceri, se rectè fidelitèrque munus suum obiturum (7). Principio litis à parte quam defendit summam rei de qua agitur debet scriptione ab eadem parte subscripta desumere, vi cuius possit ubicumquè oportuerit, officii sui reddere rationem (8). Postquàm intellexerit causam quam suscipit defendendam iustam esse, illius defensionem eo usque prosequetur, donec de eiusdem iniustitia convictus sit: nam si alitèr se gesserit, ad reparationem et restitutionem impensarum, et detrimentorum omnium quae indè orta sunt obligatus manebit (9): necnon ad reparationem cuiusque damni, iacturae et impensae quae ex illius imperitia, incuria, dolo et culpa, improbitateque partibus acciderit (10). Advocatus non potest cum cliente conventionem inire de re, eiusve parte circà quam litigatur accipienda. Etsi enim liceat advocato iustum salarium vel honorarium accipere, tamen legibus prohibentur pactiones quae, de futuro litis emolumento fiunt, quaeque calumniosè et iniustè litigandi occasionem praebere solent (11).

Aliquandò quis per se ipsum comparet in iudicio,

Lect. CXV. (6) L. 1. t. 22. d. l. 5. Novis. Recop.

Lect. CXV. (7) L. 3. d. T. 22.

Lect. CXV. (8) L. 10. d. T. 22.

Lect. CXV. (9) L. 13. t. 6. p. 3. LL. 9 et 11. t. 22. l. 5. Novis. Recop.

Lect. CXV. (10) D. L. 9.

Lect. CXV. (11) LL. 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29. d. T. 22. Novis. Recop. Circà reliquas animadvertiones consulantur auctores qui data opera de illis pertractaverunt.

aut per alienam personam vices eius gerentem cui procuratoris nomen tribuitur. Indè procuratoris definitio exurgit, videlicèt, illius à quo aliena negotia domini mandato administrantur (12). Ab hoc munere removentur minores viginti quinque annis, mulieres, infames, milites, monachi, omnes clerici, nisi pro ecclesiae suae vel pro miserabilibus personis, in iudicio postulent (13).

Quot sint procuratorum classes, mandata eorum sint ne generalia àn specialia, àn simplicia sint, aut libera expeditaque administratione, quis illorum creandorum habeat potestatem, qui creari possint: ignorare arbitror neminem. Tantum igitur ad procuratores auditorum regionum quod attinet, animadvertendum est, debere eos quo eisdem auditoriis officium exequantur suum, examini approbationique subiici; cumque exploratum fuerit eos aptos idoneosque esse, iuramento promittunt rectè fidelitèrque in suo munere gerendo sese praestituros; tunc in album procuratorum adscribuntur (14). Procuratorum huiuscèmodi erit officium quotidie in auditorium publicum convenire ita ut quemadmodum et scribae, se sistere debent praesentes exhibeant semihorae spatio antè quam dicasterii senatores, audire et cognoscere incipiant (15). Mandata à procuratoribus proponenda sunt scripto, addita subscriptione alicuius ipsius auditorii advocati,

Lect. CXV. (12) L. 1. t. 5. p. 3.

Lect. CXV. (13) L. 5. t. 5. p. 3. L. 19. d. T. et p. L. 5 et 6. t. 22. l. 5. Novis. Recop.

Lect. CXV. (14) L. 1. t. 31. l. 5. Novis. Recop.

Lect. CXV. (15) L. 2. d. T.

ut ea idonea et sufficientia esse constet (16). Libellos debent etiã producere advocatorum subscriptione munitos, illis postulationibus exigui momenti exceptis quae communes et etrivio audiunt (17). Postulare non poterunt generatim corã tabellione qui illorum pater, frater, filius vel gener sit (18).

LECTIO CXVI.

Rursus de eodem argumento.

Iudicis tribunali intersunt assessores, tabelliones, recitatores, aliique. Assessores sunt advocati qui iudicibus illitteratis opem ferunt, eis consilia dantes opportuna et salutaria quibus ad ius dicendum utantur (1). Quandò assessores à Rege creantur, illi, non verò iudices laici respondent de consiliis quae decreverint, quod idem valet cum ab eisdem iudicibus nominationem acceperint, nisi in nominatione vitium fraudis corruptionisve deprehendatur (2). Non admittuntur vagae recusationes assessorum, nec plùs quam tres recusationes pro utraque parte in instantia admitti possunt (3).

Tabellio est persona publica, cuius officium in scribendis instrumentis et actibus iudicialibus ad fidem faciendam comparatis repositum est (4). Tabelliones à Rege, vel Regis nomine à supremo Castellae

Lect. CXV. (16) L. 3. d. T.

Lect. CXV. (17) L. 9. d. T.

Lect. CXV. (18) L. 11. d. T.

Lect. CXVI. (1) L. 2. t. 21. p. 3.

Lect. CXVI. (2) L. 9. t. 16. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXVI. (3) L. 27. t. 2. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXVI. (4) Prin. t. 19. p. 3.

Senatu creantur. Quae in illis inesse dotes debent tales sunt: rectè scribendi ratio, aetas viginti quinque annos superans, christianismi professio, optima fama, sigilli severissima custodia, status laicalis, eiusdem populi vicinitas, et in negotiis tractandis industria et intelligentia. Quas ob causas exiguntur ab illis, anni praxeos, vitae moratae notitia, itèmq; variae commendationes eorum probitatis, fidei peritiaeq; nec non supremi Concilii examen una cum caeteris requisitis quae à legibus praescribuntur (5).

Tanquàm fidei publicae custodes oportebat vel maximè, instrumenta illorum originalia et protocol- la in tablinis publicis asservari, atque ut eiusmodi munera non committerentur nisi hominibus immobili- lia bona possidentibus, quique in academiis publicis mediocrèm saltèm humanarum litterarum, philoso- phiae et iuris scientiae cognitionem sibi comparasent; cum experientia nos doceat, multa esse detrimenta ex id genus hominum imperitia et egestate in rem publi- cam emanantia (6). Deniquè tabellio si parti sit suspec- tus potest recusari cum iuramento de tali suspitione praestito, quo cassu non omninò removetur, sed alius tabellio eidem adiungitur, ut ambo subscribant, signent, procedantque.

Vellem de recitatoribus, de apparitoribus aliisque personis in iudiciis intervenientibus, ac de omnibus earum officiis cumulàtim verba facere, sed ipsa copia obruor, neque instituti ratio id patitur.

Lect. CXVI. (5) L. 3. t. 15. l. 7. L. 4, 5, 6, 7, 8 et 9. d. T. Novis. Recop.

Lect. CXVI. (6) LL. 2, 3, 4 &c. d. T. 19. p. 3. LL. 2. &c. t. 15. l. 7. Novis. Recop.

SECTIO SECUNDA.

De iudicio ordinario et praecipuis eiusdem partibus.

LECTIO CXVII.

De iudicii ordinarii ordine.

Cum homines inter se contendunt, neque eorum animi ad concordiam amice libentèrque redducuntur, opus est ut petitor sive actor iudicem conveniat ut is alterum ad id quod debet praestandum compellat: reo verò reluctante vel contradicente iudicium contradictorium instituitur. Iudicium procedens ab initio usque ad sententiam definitivam instantia appellatur; quae si prima sit, illius cognitio ad iudicem ordinarium spectat, causis curiae et privilegiatis exceptis. De hac igitur prima instantia ordinarii iudicii iam est agendum.

Actor actione utens, atque in iudicium delata coram competente iudice, reus citatur eique, 9 dierum spatium indicitur, ut adversario suo respondeat, videatque àn cedere vel contendere debeat (1). Dictum spatium si reus praetermiserit, tunc contumacia eius acusatur, et strata tribunalis pro procuratore assignantur, atque in eum idem redundat detrimentum, ac si

Lect. CXVII. (1) L. 3. t. 10. p. 3. L. 1. t. 15. p. 3. L. 40. t. 2. p. 3. L. 1. t. 7. p. 3.

reus ipse in iudicio se sisteret (2). Sed si reus evocatus sui copiam fecerit et exceptiones dilatorias habuerit, ab ipso sunt opponendae probandaeque intrà novem dies connumeratos à fine ultimi termini assignati in citatione ad comparandum et respondendum. Exceptionis allegatione actori communicata, de illa summarie cognoscitur, et antè sententiam difinitivam pronuntiatur. Peremptoriae verò exceptiones et reconventiones et mutuae petitiones intrà viginti dies post litis contestationem opponendae sunt, una cum instrumentis; nisi reus iuramento asserat exceptiones vel instrumenta de novo emersisse vel ad suam notitiam venisse, et si per testes probandae sunt, debet eas reus probare intrà terminum ei à iudice concessum (3).

Sed si obiiciens exceptiones peremptorias fuerit minor, collegium vel alia quaecumque persona cui restitutio in integrum competat, petere hanc restitutionem poterit antè conclusionem causae ad difinitivam. Aliis verò quibus haec restitutio non competit, publicatis probationibus, proponendi probandique causa exceptiones potestas denegatur, nisi per confessionem partis adversae eas probare velit (4).

Postquàm libellus contestationis à reo fuerit productus; iudex mandat ut ille actori communicetur, qui sex dies à notificatione eiusdem libelli numerandos ad replicandum sive ad contrascriptum in iudicio

Lect. CXVII. (2) L. 8. t. 7. p. 3.

Lect. CXVII. (3) L. 3. t. 7. l. 11. Novis. Recop. L. 1. d. T. L. 8. t. 3. p. 3.

Lect. CXVII. (4) D. L. 1. t. 1. l. 11. Novis. Recop.

exhibendum habet; sed si in libello responsorio apposita reconventio vel mutua petitio fuerit, tunc actori novem dierum spatium ad respondendum tribuitur, quia in tali casu reus actoris partes sustinet, sive pro actore habetur (5).

Libello replicationis iudici oblato, copia eius reo exhibenda est, qui aliis sex diebus ad duplicandum gaudet. In posterum nullus alius libellus admittitur: sed statim causa pro conclusa sive ad probationes recipiendas, si opus fuerit, sive ad definitivam habetur (6). Comes *de Cañada* igitur putat (7) libelli duplicationis copiam ad concludendum tantum dandam esse actori, qui quamvis non concluderit ex officio causa pro conclusa habetur. Nec id mirandum quandòquidem reo postrema reservatur allegatio.

Sententia interlocutoria prolata per quam partes litigantes ad probationem recipiuntur, ipsis si probatio peragenda sit citra portus conceduntur intervalla octoginta dierum, quod si eadem ultrà portus confici debeat, tempus usque ad centum et viginti dies prorogatur. Incrementum capit tempus usque ad sex menses si eadem probatio ultrà mare fiat (8).

Dùm labitur talis probatorius terminus, citatione

Lect. CXVII. (5) L. 1. t. 15. et L. 3. t. 7. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXVII. (6) L. 3. t. 7. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXVII. (7) Inst. Pract. part. 1. cap. 8.

Lect. CXVII. (8) Iudex hos terminos probatorios restringere, habita ratione distantiae locorum et qualitatis personarum et causarum, minimè verò prolongare potest, nisi probatio apud indos fieri debeat; tunc enim terminus unius vel duorum annorum erit concedendus. Prag. 42. cap. 15. L. 24. Recop. de Indis. Itèm vide LL. 1, 2, 3 et 4. t. 10. l. 11. Novis. Recop.

partium praemissa, interrogatoria articulorum producuntur, iuxtà quos testes iuramento emisso à iudice examinandi sunt. Articulus primus huiusmodi interrogatorii versatur circà cognitionem partium et causae, necnon circà ipsius testis statum et cualitatem: alii articuli ad negotium causae spectant: ultimus verò ad interrogationem famae publicae pertinet. Si altera pars alterius confessionem tentare conata fuerit, iuramento calumniae praestito, in quocumque statu causae petit ut adversarius iuxtà positionem, vel iuxtà articulos interrogatorii per viam positionis respondeat (9).

Probatorio elapso termino, probationes publicantur et aperiuntur, necnon partibus litigantibus exhibentur. Intrà sex dies connumerandos à die intimationis factae publicationis, possunt partes testibus adversarii notas afficere, quae si dignae videantur, iudex interlocutorium mandatum pronuntiat ut eiusmodi notarum probationes afferantur, termino peremptorio assignando dimidietatem termini probatorii concessi, in negotio principali non excedente (10).

Lect. CXVII. (9) L. 5. t. 10. l. 11. Novis. Recop. Probationis spatium semper unum est, continens et peremptorium. Nàm etsi Partitarum iure, semèl et iterùm et tertio concedi possit, tamen Recopilationis l. 1. t. 6. l. 4. hanc legislationis partem efecit meliorem, cum spatium unicum 80 dierum à lege concessum pari effectu quo tria antea succesiva gaudebant, prudentiae iudicis reservasset, ut ipsum coartaret eiusque mensuram circumstantiis causae, personarum, et locorum accommodaret, quin nulla de causa ei liceret novum tempus addere.

Lect. CXVII. (10) L. 1. t. 12. l. 11. Novis. Recop. = Via probationis praecluditur per publicationem probationum, nisi aliqua ex

His terminis transactis, utraque pars porrigit suum libellum allegationis, quo facto iudex ad instantiam partium, vel de officio etiàm eisdem reluctantibus causam pro conclusa ad difinitivam declarat, ad quam audiendam partes citantur, eaque à iudice intrà viginti dies à dicta conclusione numerandos profertur. Quae supersunt alio erunt loco tractanda (11).

LECTIO CXVIII.

De actionibus et libellis.

Varias esse naturas et genera actionum unicuique est iuris communis perito notissimum; cumque in praxi illae sint maximam partem receptae, non est cùr ea in re hoc tempore immoremur. Scriptum ubi actio intenditur libellus appellatur, qui nihil aliud est quam brevis scriptura qua actoris petitio, clarè, certè et aptè proponitur. Proptereà continere debet libellus requisita hiscè versibus expressa (1):

Quis, quid, coràm quo, quo iure petatur, et à quo Ordine, confectus quisque libellus habet.

In eodem libello intendi possunt diversae actiones,

litigantibus pars, beneficio restitutionis in integrum gaudeat, tunc enim intrà quindecim dies post huiusmodi publicationem ad probationem peragendam restituitur, et à iudice conceditur alius terminus probatorius dimidiam partem termini probationis quae iam dilapsa est, non excedens. Sed restitutio in instantia semèl tantum tribuitur.

L. 3. t. 13. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXVII. (11) L. 1. t. 15. l. 11. Novis. Recop. et L. 1. t. 16. d. 1.

Lect. CXVIII. (1) Proem. t. 2. p. 3. L. 40. d. T. 2.

sed non inter se pugnantes, nàm si tales essent, actori licet illam eligere quae ipsi placuerit (2). Potest etiàm simul et possessio et proprietates peti, ità ut actor minimè probante possessionem, facultate dominii probandi polleat. In libellis autem nequit actor plùs quam re ipsa ei debetur complecti (3). Quae plùs petitio, quemadmodùm neminem in iure romano peritum fugit, quatuor sub respectibus considerari potest videlicèt, quantitatis, temporis, loci et modi. Si evenierit ut duo contrà tertium, libellum proposuerint, ille qui primus citationem impetrabit, primo loco audietur: quod si ambo uno eodemque tempore proponent, licebit iudici illum eligere qui potiore iure frui sibi videatur (4). Quandò ex duobus actoribus alter possessionem, alter verè dominium petit, priùs illius libellus audietur, nisi hic è vestigio probationes offerat dominii quod postulat irrefragabiles (5).

Praxeos professores in libellis utuntur quibusdam generalibus clausulis seu necessariis. Non negaverim easdem quodammodò utiles esse; sed lex iubet constituitque iudicium validum reputari debere, etiàm si in eo legales desiderentur solemnitates, nisi partes illas particulatim declarantes pro ipsarum observantia pugnent (6). Necessarium igitur non est in libello actionis exprimi nomen, dummodò ei perspicuitas constet, ità ut confirmare verè possimus plerasque

Lect. CXVIII. (2) L. 7. t. 10. p. 3.

Lect. CXVIII. (3) L. 42. d. T. 2.

Lect. CXVIII. (4) L. 6. t. 10. p. 3.

Lect. CXVIII. (5) L. 27. t. 2. p. 3.

Lect. CXVIII. (6) L. 2. t. 16. l. 11. Novis. Recop.

illarum formulas aut exigui momenti aut supervacuas esse, quemadmodum comes *de la Cañada* opinatur, quandòquidem ad ius dicendum non tam verba quam sensus rerumque substantia ponderanda sit (7).

Iuramentum quo libelli concluduntur, et calumniae nominatur, eo tendit ut bona fides à litigatoribus servetur; quod quidem iuramentum tametsi prudenter in primis lege statutum sit Partitarum (8), dolendum tamen est litigatores propter Rabulatus imprudentiam plerumquè tanta illo uti levitate, ut ipsum nulla eiusdem sanctitatis habita ratione frequentèr frangant; undè non defuere viri sapientes qui praetermittendum potiùs commodiusque arbitrarentur. Deniquè si valor eius rei de qua disputatur summam quingentorum numerorum regalium non excesserit, actio scripto mandata non admittitur; etenim id genus actiones iudicio verborum summarie discutiantur finiunturque (9).

Lect. CXVIII. (7) Inst. Pract. Part. 1. cap. 3.

Lect. CXVIII. (8) L. 23. t. 11. p. 3. L. 8. t. 22. p. 3.

Lect. CXVIII. (9) L. 1. cap. 7. t. 13. l. 5. Novis. Recop. Illud addendum est: quod actor qui libellum post litis contestationem mutare vel emendare desiderat, reo expensas litis, refundere cogatur. Olea, de cession. t. 6. Salgadás, de reg. part. 4. cap. 8. Pareja, de edition. t. 6. resolut. 5. Paz, aliique. Sunt tamen qui distingunt inter emendationem libelli et eiusdem mutationem: nam emendare est mendum et errorem etollere salva libelli substantia: mutare verò est priorem actionem relinquere novamque intendere.

LECTIO CXIX.

De citatione, contestatione, et exceptionibus.

Libello coràm iudice proposito, iubet hic citationem fieri, nàm iure naturae et civili is citandus est, contra quem dirigitur petitio (1). Citationis nomine venit, iuridica ad conspectum iudicis iuris experiundi causa vocatio. Ab hac, iudicium latè acceptum, ducit exordium. Est vel realis quae fit per detentionem seu capturam personae, vel verbalis quae sine captura tali, iussu iudicis per tabellionem fieri solet (2). In citatione exprimendum est nomen actoris, iudicis, et etiàm causa ob quam reus vocatur, et locus et dies quo reus in ius venire debet. Eius effectus sunt: praevinire iudicium, rumpere praescriptionem, perpetuam efficere iurisdictionem iudicis delegati, litis pendentiam et accumulationem actorum forentium

Lect. CXIX. (1) Citatione omissa iudicium nullius est momenti ac roboris. Cum enim citatio ad defentionem respiciat, nemini est deneganda.

Lect. CXIX. (2) In iudicio ordinario, plerumquè utimur hac citatione verbali per tabellionem facta: tamen in reliquis causis citatio verbalis per edictum, litteras, vocem praeconis, apparitorem, executorem aut per partem adversam, per tubam vel campanam fieri aliquandò potest. Citatio etiàm simplex vel peremptoria est. Citatio reo significanda est, qui si abfuerit, ad domum in qua reus habitat est facienda ità ut copia decreti citationis quae *cedulon* vocatur, propinquis, amicis vel vicinis tradatur. L. 1. t. 7. p. 3. Quandò in alieno territorio reus versatur, citatio per litteras requisitorias vel exhortatorias ad illius territorii iudicem missas expediri debet. L. 3. t. 4. l. 11. Novis. Recop.

inducere, alienationem rei litigiosae prohibere (3). Nec hoc solum, sed etiàm oportet vocatum in iudicium se iudici sistere, atque ante ipsum persequi ius suum, quamvis postea iudex ille incompetens evadat, nisi notoria exceptione gaudeat.

Per litis contestationem iudicium contradictorium plerumquè efficitur (4). Itaque litis contestatio generatim nihil aliud est, quam responsio qua reus, contra actoris petitionem se defendit, litemque in se recipit. Haec responsio clarè, planèque, asserendo, vel negando fieri debet (5). Estque contestatio fundamentum iudicii, et adeò necessaria, ut etiàm in summaris causis requiratur (6). Oportet actoris narrationem

Lect. CXIX. (3) Excipe cassus, in quibus alienatio fiat postrema voluntate, vel constitutione dotis, vel si ad plures pertinebit, alii in aliorum dominia transtulerint.

Lect. CXIX. (4) Nam si reus affirmat id quod ab auctore proponitur, lis contestata sed et simul finita est. Non igitur quaelibet rei conventi responsio litis contestationem efficit. Sed quae certa est et non ambigua, quaeve aliquam contradictionem vel assertionem eius quod petitur, continet. Quo fit, ut per exceptionem, vel positionem vel generalem responsonem lis non contestetur, nisi à iudice pro contestata habeatur.

Lect. CXIX. (5) LL. 7. t. 34. p. 3 et 1. t. 6. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXIX. (6) Vide Gregor. Lopezium in leg. fin. t. 10. p. 3. glos. 4. Possunt tamen iudices de plano sine citatione et contestatione, quia contradictorio iudicio opus non est, multa expedire, ut in spolio aliisque brevibus litibus, in quaestionibus incidentibus urgentibus, vel in illis in quibus notoria nullitas ex actis apparet. Ideò salvo defensionis iure admonet Tridentina Synodus cess. 25. c. 10. in fin: iudices, ut terminandis causis, quanta fieri potest brevitate studeant, ac litigatorum artibus, seu in litis contestatione, seu alia parte differenda, modis omnibus, ac termini praefixione, aliave ratione occurrant. Itaque iuxta leges patrias spatium ad contestandum

petitionemque praecedere, et rei responsionem subsequi, ut contestatio legitimè facta credatur. Subsequuta tali responsione, non refert ne etiàm, àn reus asserat se litem contestandi animo respondere, cum ex ipsa responsione semper animus contestandi praesumatur, nisi cotrariam expressè protestatus fuerit. Huiusmòdi protestationem litis contestationem impedire vulgo traditum est, nisi praecesserit iudicis interlocutio, quae litem contestari iusserit.

Litis contestatio varios effectus producit, nàm dilatoriis exceptionibus non propositis viam crebrò praeccludit, usucapionem interruptit, actiones temporales perpetuat, et in haerem derivat, moram et malam fidem inducit, efficitque ne mandata iurisdictionis expiret morte delegantis, neve iudex alias incompetens amplius declinari possit (?).

Ante vel post litis contestationem exceptiones ut iam monuimus, opponendae sunt. Quumque de illis affatim in Iustiniani institutionibus actum sit, nihil attinet hìc plura afferre. Tamen in mentem revocandum, actionibus affines exceptiones esse: quia qui excipit, actoris partes quodammodò sustinet. Rei enim est, se defendere, idque fit, vel negando fundamentum actionis, quod inficiatio; vel causam fatendo subiuncta exceptione, quod depulsio dicitur: ac

non semper unum est. In ordinariis iudiciis 9 dies reo tribuuntur; in summariis, ut in causa executiva, vel in causa gabellarum &c., 3 dies tantum conceduntur.

Lect. CXIX. (7) Circà alios effectus vide L. 8. t. 10. p. 3. et Paz, par. 1. tem. 6. et Rebuffum, in tract. de effect. lit. contest. et Carleval, de iudiciis t. 2. disp. 1.

proindè exceptiones defensiones vocantur. Est igitur exceptio allegatio rei, qua intentio actoris eliditur.

Exceptiones aut iuris sunt aut facti. Quaedam in rem sunt, quae rei cohaerent, et hinc haeredibus et fideiussoribus prosunt: quaedam in personam quae personam non egrediuntur; quaedam verò mixtae. Etiàm sunt peremptoriae vel dilatoriae. Ex peremptoriis quaedam sunt peremptoriae litis finitae, aliae simpliciter peremptoriae. Dilatoriae autem desumuntur vel à persona actoris, rei, procuratoris vel iudicis, vel à modo procedendi, vel à meritis causae. Sunt etiàm notoriae vel non notoriae. Sine controversia enim receptum est peremptorias exceptiones, de quarum veritate publicè constat, et per quas actoris calumnia evidentè apparet, ante litis etiàm contestationem obiici; obiectasque, vel ipso iudicis officio eam impedire posse, ne reus diutius laboribus et expensis nequidquam afficiatur.

LECTIO CXX.

De probationibus.

Quae iuris sunt allegantur quidem, sed non probantur: etenim ea iudici nota esse debent. At verò quae facti sunt utpotè ei ignota, ità probationi subiiciuntur, ut non probata pro non gestis vel existentibus habeantur (1). Est autem probatio actus iudicialis, per quem de facto aliquo in iudicio controverso, iudici

Lect. CXX. (1) Fieri probatio debet in dilatione probatoria, citatis partibus et iuxtà articulos seu capita actionis vel defensionis. Sed si probatio fuerit in instrumentis reposita ab initio iudicii est

fides sit (2). Probationum alia plena est, quae apta ad finiendam controversiam est, quaeque de re qua agitur plenam iudicanti fidem facit; alia semiplena quae aliquam fidem facit, sed non tantum ut ex ea ad ferendam sententiam iure iudex moveri possit (3). Probationes autem plùs minùsve evidentes esse possunt: quod argumento est, gradus suos inesse probationi (4).

Actori et affirmanti onus probandi incumbit, quod ni fecerit, ut causa cadat et adversarius absolvatur est necesse. Ubì in actione contentio versatur, actor probare tenetur; si in exceptione, certum est reum probare oportere (5). Hinc dicitur probationem affirmanti incumbere, quia negativa generalitèr probari nequit (6). In iudiciis ergo duplicibus, familiae erciscundae, communi dividundo, et finium regundorum, inque interdictis retinendae possessionis, quibus

producenda, nàm actor una cum libello instrumenta edere tenetur, quibus eiusmodi libellus innitur, reus verò non itèr, nisi excipiat. In fine iudicii unice partis confessioni locus est.

Lect. CXX. (2) L. 1. t. 14. p. 3.

Lect. CXX. (3) Vèluti si per scripturam privatam, vel unicum testem, vel confessionem extraiudicalem intentionem suam actor probet.

Lect. CXX. (4) In criminalibus probationes debent esse plenae et luce meridiana clariores: quod iam monuimus.

Lect. CXX. (5) L. 2. t. 14. p. 3.

Lect. CXX. (6) Negativae propositionis distinctionem triplicem faciunt: facti, iuris et qualitatis. Negativa facti tantum probari potest, si negans demonstraverit eodem die in alio loco fuisse, quo contraxisse dicitur. Negativa iuris probanda est ab eo qui ea innitur: ut si quis neguet testamentum legitimè esse confectum. Negativa qualitatis, etiàm probanda est, ut si negetur aliquis solvendo esse. Negativae enim quibus expressè vel tacitè aliquid asseritur, vim affirmativae propositionis habent, ac proindè probandae sunt. Vide LL. 2, 4 et 7. t. 14. p. 3. L. 32. t. 11. p. 5.

uterque litigantium tam actoris quam rei partes sustinet, quisque quod pro se asseverat probare debet.

Probationum genera hiscè versibus exprimuntur:

Aspectum, sculptum, testis, notoria, scriptum,

Iurans, confessus, praesumptio, fama probavit.

Inspectio oculorum omnem speciem probationis superat, et extrà dilationem probatoriam fieri potest. Habet in iis rebus locum quae sub oculos cadunt, quibusque iudex vel rem ipsam inspicit vel peritis personis inspiciendam committit (7). Notitia et fama publica cum uno teste vel aliis adminiculis plenam probationem inducunt (8). Inscriptiones sculptae in marmoribus et veteribus lapidibus quae in Ecclesiis vel locis publicis reperiuntur, necnon narrationes optimae famaë historicorum inter probationes non contemendas numerantur. Praesumptiones sunt coniecturae probabiles ex aliqua circumstantia verisimili ortae. Eaeque iuxtà interpretum sententiam vel iuris, vel hominis vel facti sunt.

LECTIO CXXI.

De probationibus iterùm.

Sequuntur probationes, licet praecipuae, quae in testibus, instrumentis, partis confessione et iuramento consistunt. Testes igitur sunt personae fidedignae quae facti controversi in iudicio veritatem ostendunt (1).

Lect. CXX. (7) LL. 8 et 13. d. T. 14. p. 3.

Lect. CXX. (8) L. 3. t. 30. p. 7.

Lect. CXXI. (1) L. 1. t. 16. p. 3.

Testimonium dicere alii propter lubricum consilii sui prohibentur, ut impuberes, mente capti, furiosi, prodigi, mulier in ultimis voluntatibus et minor 20 annis in causis criminalibus (2). Alii propter infamiae notam vitaeque turpitudinem ut falsarii, adulteri, periuri, infamia notati, qui in reatu criminis sunt vel criminibus obnoxii aut eiusdem criminis socii (3). Alii propter affectionem, subiectionem vel reverentiam erga eos pro, vel adversus quos testimonium ferunt, ut parentes, liberi, fratres, domestici, uxores vel mariti, amici vel inimici (4). Quidam etiã propter proprium commodum et utilitatem quam in causa habent, repelluntur, ut socii in negotio societatis (5).

Ad dicendum testimonium venire non debent, milites, sacerdotes, viri illustres, foeminae honestae, morbo laborantes, senes septuaginta annis maiores, qui omnes ad iudicem testimonii causa non vocantur, sed ad eos iudex mittit vel ipse adit (6). In testium examine, iudex priusquã testimonium testes perhibeant, eos iurare iubebit, quod nec odio, favore, praemiis aut futuri commodi, spe illecti, adductique, sed solius veritatis amore moti ad ferendum testimonium venerint, quodque ad ea omnia, de quibus interrogabuntur, iuxtã veritatem, quam ipsi in sua conscientia noverint, respondebunt (7). Caeterum

Lect. CXXI. (2) L. 9. t. 16. p. 3.

Lect. CXXI. (3) L. 8. t. 16. p. 3.

Lect. CXXI. (4) LL. 14, 15, 22. t. 16. p. 3.

Lect. CXXI. (5) L. 18. d. T. 16.

Lect. CXXI. (6) L. 1. t. 11. l. 11. Novis. Recop. L. 35. t. 16. p. 3.

Lect. CXXI. (7) L. 23. d. T. 16.

iudex ipse quemlibet testium sigillatim ac secretè examinabit, interrogationibus generalibus non praetermissis de aetate videlicèt, personae qualitate, vitae conditione litisque notitia (8). Testes verò scientiae causam afferre et dicti sui rationem reddere debent (9). Antiquis enim factis exceptis, oportet testem deponere de eo quod ipsi vidit vel audivit, non de eo quod ab aliis se audivisse profitetur. Tandèm de numero testium illud est addendum, generatim duo ad minimùm testes requiri (10). Interdùm in quibusdam negotiis plures ex legum dispositione requiruntur. Unicuique partium usque triginta testes ad probandos singulos interrogatorii articulos offerre licet, si tamen iuramento malitiae obstringatur et necessitas exigat, adeò ut iudex et testium multitudinem et supervacua copiam compescere possit (11).

Etiàm instrumentis partes probationem instruunt. Quae quidem sunt tabulae vel scripturae ad rerum gestarum fidem comprobendam confectae. Sunt verò publica, vel autentica, aut privata. Instrumenta publica appellantur quae debita forma tabellionis manu conscripta sunt: plenamque in iudicio fidem

Lect. CXXI. (8) L. 26. t. 16. p. 3.

Lect. CXXI. (9) Testis à parte etiàm instrui potest circà ea quae dicturus est. LL. 28 et 29. t. 16. p. 3. L. 3. ad fin. t. 11. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXI. (10) Unius vel singularis testis testimonium non plenè probat, nisi talis sit Rex vel Imperator aut Summus Sacerdos, seu litigantium consensus accedat. L. 33. t. 16. p. 3. L. 41. d. T. Plures quam duo testes requiruntur ad probandam liberationem debiti aut obligationis complementum. Dict. LL.

Lect. CXXI. (11) LL. 2 et 5. t. 11. l. 11. Novis. Recop.

faciunt (12). Authentica sunt instrumenta quae à personis munus aliquod publicum obeuntibus autentico sigillo de negotiis ad eiusmodi officium spectantibus obsignantur (13), et non minùs quam publica probant. Privata instrumenta sunt à personis privatis confecta: quorum appellatione cautio, apocha, antapocha, singrapha, rationum libri, inventarium privatum et epistolae continentur. Haec instrumenta privata non pro scribente, sed contrà eum fidem tantum facere possunt si in iudicio ab ipso fuerint recognita, nisi duobus vel pluribus testibus muniantur. Aliquandò semiple ne probant, nonnunquàm pro supplemento probationis melioris habentur, quandòque si antiqua fuerint et in iudicio saepiùs producta non minùs quam publica probant. In mercatura rationum libri si ritè sunt conscripti tali pretio habentur ut eorum fidem sequamur (14).

Fides instrumentorum etiàm testibus conuelli potest, dummodò tabellio non optimae famae sit, et testes instrumentales falsitatem seu vitium detegant. Si verò per alios quam qui instrumento testes expressi sunt id probandum aggrederis, tunc ad minimum quatuor testes requiruntur qui fidem instrumenti

Lect. CXXI. (12) Dummodò originalia sint, nam exempla hanc fidem non merentur, nisi citata parte altera auctoritate iudicis ex ipso originali detrahantur.

Lect. CXXI. (13) Talia sunt quae sine testibus solo sigillo et subscriptione ab Episcopo, Parocho, Secretario vel alio functionario publico cui fidem faciendi facultas est concessa in rebus ad suam curam demandatis, conficiuntur.

Lect. CXXI. (14) L. 114. t. 18. p. 3.

directo destruant (15). Etiam per scripturam contrariam fides instrumenti evertitur. Unde si ab eadem parte inter se pugnancia instrumenta producantur neutri est fiducia (16). Quid si adversarius suspectum dicat instrumentum? Hic, comparationi litterarum aut collationi cum scriptura alterius instrumenti publici locus est.

Inter probationes plenas confessio iudicialis recensetur, dummodo sequentes qualitates concurrant (17):

Maiores, sponte, sciens, contra se, ubi ius sit, et hostis, Certum, lisque, favor, ius nec natura, repugnet.

Tantam vim iudicialis confessio habet, ut in civilibus causis confessus pro condemnato habeatur. In criminalibus vero tantae efficaciae non est: nam in eiusmodi causis requiritur quod de delicto commisso constet, et declaratoria iudicis sententia interveniat, ne innocentes falsa confitentes damnari contingat (18). Caeterum ad eliciendam in civilibus hanc confessionem litigantium alter petit ut adversarius iuramento emisso ad positiones respondeat (19). Confessio extraiudicialis tantum vim plenae probationis habet, si coram adversario et testibus rite emissa sit; vel adversario absente ab eius procuratore accepta et postea ratificata; aut duabus vicibus factitata fuerit (20).

Lect. CXXI. (15) L. 117. t. 18. p. 3.

Lect. CXXI. (16) L. 41. t. 16. p. 3.

Lect. CXXI. (17) L. 4. t. 13. p. 3.

Lect. CXXI. (18) L. 4. t. 29. p. 7. L. 2. t. 13. p. 3.

Lect. CXXI. (19) Vide LL. 2. t. 12. L. 1. t. 10. L. 3. t. 13. p. 3.

L. 1 et 2. t. 9. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXI. (20) L. ult. t. 13. p. 3.

Deniquè non ab re erit monere probationem ex iure iurando quam maximè oriri. Iuramentum igitur est affirmatio vel negatio sacrae rei attestatione munita. Id triplex est, scilicèt promissorium, confirmatorium et decisorium. Promissorium est quandò quid in futurum cum iuramento promittitur: confirmatorium est, quod adhibetur ad confirmandum actum: et decisorium quod ad litem decidendam fit. Hoc decisorium iuramentum tripliciter consideratur, videlicèt, ut voluntarium, aut necessarium vel iudiciale. Voluntarium est, quod à parte extrà iudicium parti defertur. Necessarium est, quod defertur à iudice in defectum et supplementum probationis. Iudiciale dicitur, quod à parte parti in iudicio refertur (21).

LECTIO CXXII.

De sententia.

Sententiam nuncupamus legitimam diiudicationem à iudice prolatam circa causam coràm ipso actam. Interlocutoria vel definitiva est. Interlocutoria est non dirimens controversiam primariam, sed quae pro incidente et accessoria habetur. Definitiva verò est, ad quam pertinet totum negotium dirimere, atque condemnando vel absolvendo controversiam penitùs terminare. Inter utramque discrimen nonnullum interest. Illa intrà sex dierum spatium; haec verò viginti diebus ab conclusione causae elapsis à iudice

pronuntiatur (1). Interlocutoria vel scripto vel viva voce proferri, atque antè definitivam corrigi à iudice potest (2), ab illa tamen provocatio non admittitur, nisi vi gaudeat definitiva (3), aut magnum ex ea oriatur detrimentum, quod aliter reparari nequeat. Definitiva verò scripto proferenda est à iudice, qui eam nec emendare, nec ampliare, nec revocare post publicationem valet, exceptis cassibus in quibus vel facta non fuit à iudice fructuum ac reddituum rei litigiosae, aut impensarum mentio, cui negotio corrigendo diei spatium iudici permittitur (4): vel pecuniaria poena egenum mulctaverit, quia tunc aequissimum est iudicem poenam eiusmodi temperare (5): vel deniquè cum apud eundem iudicem remedium intenditur nullitatis (6).

Lect. CXXII. (1) L. 1. t. 16. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXII. (2) L. 2. t. 22. p. 3. Lege, tridui spatium ad supplicandum sive ad postulandam revocationem vel emendationem sententiae interlocutoriae; decem verò dierum si definitiva fuerit in auditoriis regiis tribuitur. L. 1. t. 21. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXII. (3) Opere pretium erit scire quandò interlocutoria gaudeat vi definitivae sententiae, Polent vi sententiarum definitivae interlocutoriae variis de causis; vel quia iudex in illo negotio cognitionem illius finivit, aut quia appellatio derelicta iudicatur, vel quod aliquis mulctatur, seu eo quod terminatur caput aliquod negotii primarii, aut quandò admittitur vel excluditur peremptoria exceptio vel ob alias similes, de quibus passim auctores practici verba faciunt.

Lect. CXXII. (4) L. 3. t. 22. p. 3.

Lect. CXXII. (5) L. 4. d. T. 22.

Lect. CXXII. (6) Sententia in qua nullitas adest, nunquam in rem iudicatam transire potest. Caeterum iudici superiori licet, appellationis vel recursus causa sententiam definitivam ab inferiore latam revocare.

Sententiarum dotes praecipuae sunt, ut à iudice competente ritè et rectè ferantur. Itaque sententia à competente iudice ferenda est, et tantummodò est valida, quae adversus personam ipsius dilationi subiectam profertur (7). Vim nullam habet contrà eum qui fato cessit, causa perduellionis excepta (8). Sententia ferri debet die non feriata, loco decentiori, non noctu, sed tempore opportuno, partibus utrimque praesentibus vel citatis (9). Ad sententiam ferendam debent iudices per se ipsi acta forensia adire, eaque accuratè examinare et expendere (10). Sententiam enim necesse est veritati et libello concentaneam esse non solum in re, sed etiàm in causa et actione, rationem habendo semper veritatis potius, quam rituum et solemnitatum quae ad causae substantiam non spectant (11). Eadem versari potest tam circà praecipuum negotium, quam circà alia capita quae cum eodem negotio consociantur. Semper verò legibus accommodanda est, in quarum observantia nulla admittitur dispensatio sine regia auctoritate et mandato, iis causis exceptis in quibus iure permittitur (12). In sententia eluceat perspicuitas, nulla adhibeatur ratio sive fundamentum illius ferendae, neque illa sermone latino exprimat, quemadmodum prisus temporibus

Lect. CXXII. (7) LL. 12 et 15. t. 22. p. 3.

Lect. CXXII. (8) D. L. 15.

Lect. CXXII. (9) L. 12. d. T. 22.

Lect. CXXII. (10) L. 3. t. 16. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXII. (11) L. 1 et 16. t. 22. p. 3. L. 2. t. 16. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXII. (12) L. 3. t. 32. l. 12. Novis. Recop.

fieri consuevit ⁽¹³⁾. Nec silentio praetereundum, ad iudicem pertinere litigatorem temerarium seu qui nullam litigandi iustam causam habuit in expensas condemnare ⁽¹⁴⁾. In qua fructuum debet fieri damnatio, à iudice eorum facienda est aestimatio, quò eam aestimationem computatoribus committat ⁽¹⁵⁾. Cum iudex de iustitia partium litigantium addubitet, legum peritos ab partium studio abhorrentes adhibere tenentur: quod si haec ratio ad pellendam ex animo dubitationem nequiquàm iudici suffecerit, ei causam ad tribunal superius vel ad Regem ipsum citatis partibus remittere, minimè verò ei licet litigantibus praecipere ut negotium idem, suo vel alterius arbitrio diiudicandum relinquat ⁽¹⁶⁾.

Effectus sententiae praecipuè definitivae sunt: litem finire, ius inter partes facere postquam in rem iudicatam transiverit, actionemque et exceptionem rei iudicatae producere. Publicata et notificata sententia, nisi ab ea intrà quinque dies appellatum, vel si interposita fuerit appellatio non persequuta intrà terminum à iure assignatum, vim acquirit rei iudicatae et executioni mandatur.

Lect. CXXII. (13) L. 7 et 8. t. 16. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXII. (14) L. 39. t. 2 et 8. t. 22. p. 3.

Lect. CXXII. (15) L. 6. t. 16. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXII. (16) L. 17. t. 1. l. 5. Novis. Recop. L. 11. t. 22.

LECTIO CXXIII.

De re iudicata, et de sententiae nullitate.

De sententia hactenùs, sive de pronuntiatione iudicis condemnationem vel absolutionem continente: proximum ut de eius effectu, sive de ipsa re iudicata et definita nulli retractationi obnoxia videamus. Res igitur iudicata vigor est, quem irrevocabilitè nanciſcuntur sententiae ut ad exitum perducantur. Eum igitur in statum sententiae adducuntur, quia à lege ità statuitur (1) vel quia partes in easdem vel expressè vel tacitè concensiuunt. Postremum hoc evenit cum non interponitur appellatio, vel si interposita appellatione tempus opportunum eius introducendae praetermittitur. Nàm tres post monitiones et post contumaciam exprobratam, si provocans superioris expeditionem non patefecerit, appellatio pro derelicta iudicatur, et sententia pro re iudicata habetur. Tunc ad eius executionem proceditur, iubente iudice ut intrà triduum impleatur sententia si versata fuerit circà bona mobilia vel immobilia, aut intrà decem dies si de quantitate aliqua agetur (2).

Nihilominùs si adlatum fuerit sententiam nullitatis

Lect. CXXIII. (1) Ordinatione legis etiàm sententiam in rem iudicatam transire quam evidentissimum est. Id fit nulla habita ratione concensus vel discensus partium, veluti quandò tres existunt sententiae consonae, vel si sententia in revisionis instantia lata fuerit, et aliis in cassibus in quibus sententiae sine ulteriori discussione parendum.

Lect. CXXIII. (2) L. 1. t. 17. l. 11. Novis. Recop.

vitio laborare, potest nullitatis recursus intendi intrà sexaginta dierum spatium à die à quo sententia lata fuit numeratorum, sive per viam actionis sive exceptionis de nullitate agatur (3). Hic recursus coràm ipso iudice intendi valet, sed si appellatio intervenit, proponi una cum provocatione nullitas debet antè iudicem superiorem; nisi ille qui provocavit ius sibi nullitatis tractandae reservaverit coràm inferiore iudice à quo prolata sententia fuit (4). Nullitate in sententia existente revocatio illius fieri debet. Diversis igitur de causis sententia potest nullitatem pati, vèluti, si lata ab eo fuit qui expertus auctoritatis extiterit; vel si prolata fuit contrà ius, fasque itèmq; contrà leges et bonos mores: aut dicta fuit contrà illum qui in iudicium minimè citatus existit; vel ob alias rationes quae ex doctrina sententiae facili negotio colliguntur.

Quaedam sunt causae in quibus sententiae talem vim obtinent, ut nullitatis recursui, nec restitutioni, nec alio remedio locus sit. Stàtim enim in rem iudicatam huiusmòdi sententiae transeunt, et executioni mandantur (5). Nihilominùs aliae existunt causae in quibus per restitutionem sententiae rescinduntur (6). Nonnullae etiàm tali nullitate foedantur ut vel nunquàm rei iudicatae vim obtineant, aut res iudicata non noceat (7). Quaproptèr non audeo dicere quod

Lect. CXXIII. (3) L. 1. t. 18. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXIII. (4) L. 2. t. 26. p. 3.

Lect. CXXIII. (5) L. 5. t. 13. L. 2. t. 18. et L. 7. t. 21. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXIII. (6) L. fin. t. 19. p. 6.

Lect. CXXIII. (7) Regula iuris est; res inter alios iudicatas, aliis non nocere. L. 20. t. 22. p. 3.

nonnemo dixit (8) intrà praedictos sexaginta dies omnem nullitatem esse adducendam. Varia enim sunt nullitatis genera variaque adiuncta quibus aspectantur. Atque ità certè nullitatis actio aliquandò perpetua est iuxtà partitarum placita (9) quibus, ut mea quidem fert opinio, Recopilationis lege non obstante (10), haud difficultè cederis, si nullitatis species varis sub aspectibus conspiceris.

LECTIO CXXIV.

De appellationibus.

Appellatio non solum iurisdictionem inferioris iudicis suspendit, impeditque ne sententia executioni mandetur, sed etiàm litem ad superiorem transfert. Fundamentum habet in quaerella quae ab aliqua partium fit à sententia quae contrà illam lata est, recurrente ad superiorem iudicem, ut illius iudicio accuratori, ac severiori examine adhibito corrigatur (1). Eius usus quam sit frequens quamque necessarius nemo est, qui nesciat. Introductae enim appellationes sunt iniuriarum repellendarum causa, quae vel improbitate vel ignoratione alatae in prima sententia fuerunt (2).

Extemplo viva voce vel scripto appellamus, sed

Lect. CXXIII. (8) Covarruvias Pract. cap. 25. n. 5.

Lect. CXXIII. (9) LL. 3, 4 et 5. t. 26. p. 3.

Lect. CXXIII. (10) L. 1. t. 18. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXIV. (1) L. 1. t. 23. p. 3.

Lect. CXXIV. (2) Prin. d. T. 23.

libello erit opus cum ex intervallo appellatio interponitur. Quatuor omninò rebus constare debet legitima appellatio, videlicèt, iure in eo qui illam interposuerit, cassu quo provocare liceat, provocatione ab inferiori ad proximum superiorem iudicem, atque interpositione eiusdem intrà temporis moras à lege sancitas.

Non solum qui gravatus iniqua iudicantis condemnatione appellat, verùm etiàm quilibet cuius interest sententiam latam non fuisse. Si emptor igitur de proprietate victus sit et appellationem praetermisserit, venditori licet appellare, quia eiusmodi causa habet contrà venditorem regressum⁽³⁾. Nec solum nostro, sed et procuratoris nomine appellamus. Etiàm si speciale mandatum ad id non habeat procurator, potest appellare, sed non debet appellationem proseguere⁽⁴⁾.

Non desunt causae in quibus locum non habet appellatio. Tales sunt, gravissimorum criminum, aut exiguae quantitatis in quibus agitur de valore decem millia marepetissimorum non exedente, vel sententiae interlocutoriae nisi vim definitivae habeat; vel illae pronuntiatæ vi iuramenti voluntarii; aut in illis causis in quibus partes invicem pactum iniverunt de appellatione non interponenda; aut quandò appellatione non est opus⁽⁵⁾. Leges enim non semper utilem ac necessariam appellationem esse statuunt. Saepiùs enim appellatio non tam oppressorum tutamen, quàm

Lect. CXXIV. (3) L. 4. t. 23. p. 3.

Lect. CXXIV. (4) L. 3. d. T. 23.

Lect. CXXIV. (5) L. 13 et 16. t. 23. p. 3. L. 23 et 24. t. 20. l.

calumniantium praesidium efficitur. Quarè causae celeritèr expediendae appellationem reiiciunt.

Provocandum porrò est à iudice inferiore ad proximum superiorem quia maioris iudicis est sententiam minoris corrigere. Undè patet à Rege vel à regalibus conciliis et auditoriis appellare fas non esse. Tantum licet supplicare. Ad Regem verò eiusve consistoria rectè appellamus à iudicibus omnibus ordinariis sive delegatis (6). Estque haec regula generalis, si excipias delegatum specialem à quo ad delegantem appellatur. Nàm si mandata generatim iurisdictio fuerit non à delegato ad delegantem, sed ad superiorem appellatur quia idem est delegati et delegantis tribunal. Excipiendae etiàm sunt causae privilegiatae quibus ius appellationis non ad auditoria regia, sed ad supremum Regis concilium spectat (7), excipiendique etiàm sunt cassus fori privilegiati et appellationes exigui momenti ad coetum municipalem pertinentes (8).

Inducturo provocationem in tribunal superiùs temporis diurnitas pro locorum distantia permittitur, qui sistere se debet cum interpositae appellationis testimonio in quo contineatur expositio actorum forensium adeò diligentèr ac singilatim exposita, ut statim causae natura eiusque adiuncta intelligi possint: cuius intuitu iubet superior expedire regium mandatum, ut acta forensia vel exemplar illorum

Lect. CXXIV. (6) L. 1 et 18, t. 23, p. 3. L. 10. t. 1. l. 5 et 13. t. 20. l. 11. Novis, Recop.

Lect. CXXIV. (7) T. 5 et 6. l. 4. Novis, Recop.

Lect. CXXIV. (8) L. 8, t. 20, l. 11, Novis, Recop.

partibus vocatis intrà tempus quòd superiori ipsis designare placuerit remittantur (9).

Ad effectus appellationis referuntur, extinctio iurisdictionis eius qui egerat in ea causa iudicem, ac proindè interposita appellatione omnia in statu sententiae pronuntiationis manere debent, nihilque prorsùs innovandum, adeò ut iudex superior parte petente imò ex officio attentata revocare debeat: itèm adductio instrumentorum et testium quae aliqua partium dixerit novissimè reperisse: necnon et confirmatio cum expensis si sententia fuerit legitimè et iustè lata, vel si non ità, illius vel reformatio sine impensis, vel revocatio (10).

LECTIO CXXV.

De supplicationibus.

A sententia regionum auditoriorum appellari non licet, eo quod maiestatem regiam utpotè tribunalia superiora repraesentant. Admittitur tamen supplicatio quo in cassu sententia prima, visionis, altera verò revisionis vocatur (1). Hinc tali supplicationi locus nullus supererit quandò auditorii regii sententia, inferioris iudicis sententiae geminae et consonae confirmatrix extiterit: quia tres sententiae convenientes tantam vim habent, ut ad efectum suum perduc

Lect. CXXIV. (9) L. 26 et 27. t. 23. p. 3. L. 3 et 17. d. t. 20. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXIV. (10) D. L. 26 et 27. t. 23. p. 3. L. 6. t. 10. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXV. (1) L. 2. t. 21. l. 11. Novis. Recop.

debeant (2). Excluditur etiã supplicatio quum adest remedium nullitatis, defectu iurisdictionis aut ex incompetencia enatum (3). Lis si in auditorio regio coepta fuerit, supplicationi locum à sententia visionis tenebit, minimè verò à posteriori quae revisionis dicitur (4). Quum regium auditorium arbitratorum iudicium confirmarit, ab eadem nulla admittitur supplicatio, benè verò si ab dicto tribunali fuerit revocata. Tandèm circà tempus supplicationi designatum observandum est, tres constitui dies supplicationi sententiae interlocutoriae vi definitivae gaudentis, decem autem sententiae definitivae, ab intimatione computatos (5).

De prima supplicatione hactenùs; nunc de secunda agendum. Controversia igitur supplicatione finita partibus silentium imponitur, nisi in iis cassibus in quibus locus alteri supplicationi remanserit, quae quidem nihil aliud est, quam interatum actorum forensium examen, à Principe in quibusdam causis indulctum quandò aversus iniuriam in secunda instantia illatam, remedium aliud non est reliquum. Supremum Concilium unum censetur tribunal eiusmodi audiendae supplicationi aptum; quae quidem non nisi talibus conditionibus admittenda, videlicèt: ut interponatur à sententia definitiva revisionis; ut causa sit ardua, difficilis et non exiguae quantitatis, quae, si de proprietate agatur, tribus millibus numorum aureorum, si

Lect. CXXV. (2) L. 25. t. 23. L. 4. t. 24. p. 3. et d. L. 2. Novis. Recop.

Lect. CXXV. (3) L. 2. t. 18. p. 3.

Lect. CXXV. (4) L. 7. d. T. 21. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXV. (5) Dicta L. 2. t. 21.

de possessione verò, sex millibus non minor esse debet; itè ut causa exordium in auditorio regio habuerit, antè quod supplicari debeat intrà viginti dierum intervallum, atque fideiussores dari pro solvendis mille et quingentis aureis numis si modo sententiae verificabitur confirmatio (6).

Supplicans testimonio munitus integro atque experimente sententiam, interpositam supplicationem, fideiussionem exhibitam, eiusque admissionem, Regi se sistit intrà quadraginta dies elapsos. Quo facto Rex causam concilio cognoscendam remittit, coetui nimirum illi qui mille et quingentarum vulgo appellatur, à quo finienda est tantummodò ex eo quod ex actis forensibus resultat, nullo scripto, instrumento vel alia nova probatione admissa.

LECTIO CXXVI.

De recursibus.

Nunc superest ut nonnulla de recursibus tametsi breviter dicamus. Eiusmodi recursus vel ad auditorium regium, vel ad Senatum amplissimum Castellae adducuntur. In primis connumerantur vis sive violentiae recursus qui ille est quo aliquis dirigitur ad saecularem iudicem, praesidium illius implorans eum ad finem ut ecclesiasticus iudex vim remittat mitiusque erga se ipsum gerat. Locus est illi recursui tribus in cassibus: cum iudex ecclesiasticus de causa quae penitus profana sit atque ab eius cognitione seiuncta,

Lect. CXXV. (6) Vide titulum 22. l. 11. Novis. Recop.

vel cum idem in causa suae iurisdictionis cognoscit, neutiquàm observato in illa ordine à legibus canonicis et civilibus praestituto, deniquè quandò appellationes non admittit quae coràm illo interponuntur, quasque leges admittendas esse decernunt (1).

Modus in his recursibus procedendi ità se habet: ut iudices saeculares litteras mittant ordinarias ad iudices ecclesiasticos quibus vim curent tollendam, quae quidem litterae si minimè suffecerint, novis litteris efficiant ut sibi originalia acta forensia remittantur, quae ad auditorium regium sunt demittenda in cuius ditione ecclesiasticus iudex commoratur, ibique negotio discussò terminatur. Sed hìc recursus ut legitimè fiat necesse est idonea ratione illum praeparari, nimirum si vis in eo sita sit ut iudex ecclesiasticus sine iurisdictione sibi adroget cognitionem, ab eo postulatur ut à cognoscendo desistat, atque acta forensia ad iudicem saecularem competentem remittenda curet adhibita protestatione recurrenti: quod si iudex ecclesiasticus non se annuentem praestet, petendum est testimonium ad interponendum recursum. Si verò vis ex agendi modo pendeat, ut haec tollatur agendum est. Quod si minimè obtineri possit, tunc interponitur appellatio, quae si negata à iudice ecclesiastico fuerit in eadem constantèr manendum, ità ut auxilium protestetur regale contrà vim ab illo illatam, qua non sublata recurrenti via initur. Sed tales recursus omninò excluduntur ab interlocutoriis nisi definitivarum vigorem habeant.

Illud hoc loco animadvertendum est similes recursus in tribunalibus saecularibus inveniri. Etenim denegante iudice inferiore appellationem, vel eam solo devolutivo effectu concedente, patet ad superiorem iudicem recursus: qui iubet acta sibi remitti, quorum unico intuitu, quod aequum est decernit, aut lite secanda, aut recursu admittendo, vel reiiciendo cum impensis quibus recurrens damnetur, aut iubendo ut appellatio admittatur.

In secundo genere recursuum habentur iniustitiae notoriae recursus quibus ad regium concilium confugitur exposita quaerella de iniuria perspecta ab auditorio accepta. Recurrenti incumbit officium quingentorum ducatorum deponendi, aut huiuscè quantitatis fideiussionem vel saltèm iuratoriam cautionem si egestate laboraverit. Id recursus nequaquam approbatur cum causae resolutio ad concessum mille et quingentarum spectat, itèm in iudiciis possessoriis, necnon cum primae datur supplicationi locus, ac deniquè in sententiis interlocutoriis nisi detrimentum indè proveniens irreparabile sit (2).

Alii existunt recursuum modi. Talis est qui novarum decimarum nuncupatur qui ad supremum concilium dirigitur ut mittat litteras ad praesules et collegia canonicorum eum ad finem ut possessus ad se transferant circà mandata quae comparantur ad novas decimas exigendas (3).

Lect. CXXVI. (2) L. 20. t. 22. l. 11. Novis. Recop. L. 2. t. 23. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXVI. (3) L. 7. t. 6. l. 1. Novis. Recop.

SECTIO TERTIA.

De iudiciis summariiis.

LECTIO CXXVII.

De iudiciorum summariorum natura et speciebus.

Expedito ordinario iudicio, de summariiis agendum erit. Summaria iudicia illa sunt in quibus breviter ac summàtim proceditur, iuris ritibus non servatis, sed tantum auditis partibus explorata veritate, reque simpliciter vel planè iudicata. Huic classi ordinique inseruntur ille causae omnes quae utilitatis publicae gratia aut privilegii etiàm necessum est quam brevissimè expediri. Proptereaque cum ad effectum perducì oporteat, appellatio in illis quoad suspensionem non admittitur.

In eo genere computantur causae alimentorum, tum etiàm possessionis, quibus addendae sunt executivae, criminales et id genus alia. Sed in hac re considerandum est, alias esse aliis in procedendo breviores; quorum omnium cognitio accurata ad iurisconsultos practicos potissimum spectat (1).

(1) L. 7. t. 22. p. 3.

LECTIO CXXVIII.

De interdictis.

Summariis iudiciis interdicta tractantur. Quid ergo sint, nemo est qui nesciat (1). Interdictorum genera plura sunt. A forma interlocutionis, alia dicuntur prohibitoria, quibus quid prohibetur fieri, vèluti vis, aedificatio: restitutoria, quibus aliquid restitui iubetur, ut possessio spoliato; exhibitoria per quae iubetur res exhiberi, ut liberi, vel tabulae: quaedam deniquè mixta. A forma procedendi sunt vel summaria vel summarissima. Respectu personarum quibus competunt simplicia vel duplicia vocantur. Quaedam praesens tempus, ut uti possidetis: quaedam praeteritum, ut de itinere, actuque, prospiciunt. A subiecto vel materia circà quam versantur, alia sunt propria, alia communia (2). Posterioris generis sunt interdicta adipiscendae, retinendae et recuperandae possessionis.

Inter prohibitoria interdicta locum sibi vindicat

Lect. CXXVIII. (1) Interdictis de vera vel quasi possessione summàtim agitur. Sed haec possessio ex qua interdicta nascuntur civilis et iuridica esse debet: sed praxi ex naturali tantum possessione interdictis utitur spoliatus, necnon commodatarius, depositarius aliique qui quamvis alieno nomine possideant, ad eos pertinet possessionem servare.

Lect. CXXVIII. (2) Propria quae competunt de certis solummodo rebus divinis vel humanis, dividuntur in publica et privata. Publica sunt interdicta quae dantur de itinere, flumine, aliove loco publico, ut his uti nobis liceat, et ne quid in his fiat quo vel usus impediatur vel res deterior reddatur.

novi operis nuntiatio, quae nihil aliud est quam solemnis quaedam prohibitio vicino facta, ne in opere inchoato pergat, donec de iure aedificationis constet. Novum opus facere videtur, qui aedificando, aut detrahendo aliquid, pristinam operis faciem in damnum vicini mutat. Igitur iuris nostri conservandi aut damni depellendi causa, opus novum nuntiare potest is ad quem res pertinet (3). Nuntiatio fit, vel per verbalem prohibitionem, vel per manus appositionem, vel per iactum lapilli vel per iudicem (4). Nuntiationis effectus est, quod statim ab opere est quiescendum, donec ea de re cognitum sit, quae lis intrà tres menses finienda. Sin autem intrà hoc spatium definiri non possit, oblata cautione fideiussoria de opere in pristinum statum restituendo, illud perfici potest (5).

Adipiscendae possessionis interdictum, quorum bonorum appellatum, etià inter nos est receptum (6). Filii et omnes qui ex testamento vel ab intestato ius habent haereditarium, hoc interdicto utuntur ad consequendam rerum haereditariarum possessionem (7).

Lect. CXXVIII. (3) Ità nuntiare potest bonae fidei possessor, usufructuarius, et his qui ius servitutis, aut pignoratim praedium habet, suo nomine, vel per procuratorem qui satisdet rem dominum ratam habiturum. Debent nuntiare tutores, L. 1. t. 32. p. 3. et si in publico aliquid fiat, omnes cives quorum interest ne detrimenti res publica capiat. LL. 3, 4 et 5. t. 32. p. 3.

Lect. CXXVIII. (4) Sed qui verbo dicit se opus prohibere, videtur adversarium possessorem constituere: qui verò iactu lapilli. aut iuridica prohibitionem utitur, possessionem retinet.

Lect. CXXVIII. (5) L. 8 et 9. t. 32. p. 3.

Lect. CXXVIII. (6) L. 2. t. 14. p. 6.

Lect. CXXVIII. (7) L. 3. t. 34. l. 11. Novis. Recop.

Sed parùm prodest possessionem acquirere, nisi ea possit defendi. Qua de causa habemus quoque interdicta uti possidetis et utrubì, quibus possessio retinetur. Quò etiàm de possessione respondere non tenetur, qui per annum et diem possidet (8). Si ambo litigantes possessionem postulaverint, ille anteponetur, qui vel iustiorum vel antiquiorum possessionem probaverit (9). Iusta causa existente possessio sine disceptatione etiàm conceditur per interdictum quod interim nuncupatur. Haud secus sine cunctatione spoliato restituenda est possessio. Huiusmodi autem decreta provisionalia sunt, salvo iure melioris possessoris, tuta actione iudicii plenioris possessionis et illaesa domini actione.

Investigationes circà alia interdicta, necnon circà alimentorum iudicia summaria et alia quae ad ius patrium pertinent, consulto duximus praetermittenda, ne repetentes eadem quae uberius sunt in iure communi disputata, molestiores longioresque quam par est videamur.

LECTIO CXXIX.

De iudicio executivo.

In gratiam creditorum et contra debitores morosos executivum institutum iudicium fuit. Cui omninò locus est quum sese obiicit nonnulla illarum causarum

Lect. CXXVIII. (8) L. 3. t. 8. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXVIII. (9) Vid. Gomez, ad L. 45. Tauri, n. 170.

quae paratam habent executionem. His causis adnumereres sententiam in auctoritatem rei iudicatae transactam (et nedùm iudicis tantum, sed etiàm arbitrii, arbitratoris et amicabilem compositoris), instrumenta publica, confessiones partium in iudicio factas, iuramenta, privata instrumenta à parte altera in iudicio recognita, computatorum legitimum iudicium, transactionem coràm iudice vel tabellione factam, rescripta Regis, tesseræ expeditas à regiarum rationum praefecto adversus exactores, thesaurarios, conductoresque, aliudve documentum obligationem debiti liquidi clarè et sufficiens probans (1).

Ordo et ratio executivi iudicii posita est in exhibenda postulatione coràm iudice competente rei, una cum instrumento vi cuius iuret actor vere et liquido sibi deberi: quo instrumento à iudice ritè perpenso, ubi cognovit inesse in ipso executionem paratam, iubet eandem ad effectum perducì. Confestim debitori solutio cum expensis solemniter iniungitur, aut solutionis vice bona assignet quibus creditori fiat cumulata solutio. In capiendis pignoribus haec ratio observanda est ut in primis pecunia numerata capiatur, et si nulla fuerit, res mobiles assumantur, et si eae non sufficiant, tunc res immobiles, immò et iura et nomina si opus fueritprehendantur (2). Non capiuntur verò boves et instrumenta aratoria etiàm si alia bona non reperiantur, exceptis debitis fisci et

Lect. CXXIX. (1) L. 7, 8, 9. t. 16. L. 14. t. 17. l. 9. L. 1 et 5. t. 17. L. 1. t. 28. l. 11. Novis. Recop. L. 52. t. 18. p. 3.

Lect. CXXIX. (2) Quando executio instrumento hypothecae munita inititur, in bonis hypothecaris facienda est.

dominorum praediorum. Eodem privilegio gaudent milites sive nobiles quibus in executione nec arma, nec vestes, nec equus, nec lectus, et testante otalora (3), nec domus habitationis auferuntur, nisi debitum ex delicto descendat. Unicuique tandèm instrumenta sui officii vel artis relinquenda sunt (4). Si nulla bona superesse inveniantur, debitores iuxtà praxim in carcerem coniiciuntur, sed hanc poenam evitare possunt bonis cedendo. Itèm excipiuntur clerici, nobiles, mulieres, doctores scientiarum, advocati, aratores et artium professores, dummodò debitum civile sit (5).

Capta bona apud bonae fidei et notae opinionis personam deponuntur, ad quorum venditionem proceditur post tres proclamationes novenario factas si mobilia extiterint, viginti verò et septem diebus si immobilia, citato reo postrema adictione, pluris licitanti venduntur; nisi reus sese opposuerit intrà triduum citationis, exceptione legitima ab ipso adlata, quam intrà decem dies tenetur probare: quod ni fecerit sententia fertur qua executio ad exitum perducitur, nulla appellatione admissa. Quo facto bona aestimantur, admissis licitationibus quae duas tertias partes aestimationis excesserint, dies indicitur quo bona meliori licitatori adiudicentur (6). Haec levitèr

Lect. CXXIX. (3) De nobilitate, cap. ult. §. part. n. 3.

Lect. CXXIX. (4) V. L. 13. t. 31. L. 1. t. 2. l. 6. L. 13, 15 et 19. t. 2. l. 6. L. 6 et 15. t. 11 et 31. l. 10 et 11. L. 4. d. T. 31. l. 11. Novis. Recop.

Lect. CXXIX. (5) L. 2 et 10. t. 2. l. 6. L. 19. t. 31. L. 11. Novis. Recop. L. 3. t. 10. p. 2. L. 4. t. 15. p. 5.

Lect. CXXIX. (6) L. 12 et 13. t. 28. l. 12. t. 38. l. 12. L. 3. et reliq. d. T. 28. l. 11. Novis. Recop.

attigimus, plenior enim doctrina à scientia practica est haurienda.

LECTIO CXXX.

De iudicio criminali.

Cum enim expediat publicae salutis crimina non diuturna impunitate gaudere, cumque supplicium tanto salutarius sit bono publico, quanto spatium minùs intersit inter delictum et poenam: reorum praeterea referat magnoperè causas eiusmodi quam brevissimè finiri, nam nimis longa in carcere commoratio incommodum adfert adeò grave ut pro cruciatu reputetur, nec rationi consonum videatur insontes siquidem tales extiterint tantum subire poenarum, rectè statutum est, ut causis criminalibus breviora etiàm iudicia reserventur. Iudicia haec duobus constant partibus, quarum prima est indagatoria, altera verò ad condemnationem rei vel ad eius absolutionem comparata est (1).

Prioris partis indagatio circà duo versatur, nimirum existentiam corporis delicti et eiusdem auctorem: proptereaque investigandum est primum quod sit delicti genus de quo agitur, ubinàm existat, quae illius circumstantiae sint et signa quibus possit dignosci (2). Quae omnia ut ritè investigentur, adhibentur

[Lect. CXXX. (1) L. 1. t. 31. p. 7. Triplici modo proceditur, vel per modum inquisitionis, vel denuntiationis vel accusationis. L. 5. t. 13. p. 3.

Lect. CXXX. (2) Saepissimè contingit accusatos innocentes periclitari, et maxima nocumenta pati, ex eo quod testes in summaria

testes, scribitur testimonium existentiae corporis delicti, et si opus fuerit ocularis à iudice inspectio instituitur. Deindè haec talis investigatio circà delicti auctorem occupatur, quod si fundamento aliquo verisimili criminosus aliquis appareat, comprehendendus est, et in custodiam detrudendus recepta ex ipso declaratione indagatoria. Quibus cautionibus summaris ritè captis, actore audito si fortè extiterit, exigitur à reo confessio, quae quidem in hiscè causis idem valet atque civilibus contestatio. In nonnullis causis urgentibus quae à reo prima fit declaratio, vim habet confessionis, in qua à iudice plura exprobrari reo possunt, modo illum non decipiat, quod probatum non est probatum esse affirmando.

Summario iudicio peracto, acusatori vel fiscali acta traduntur, quamquam neutrius operam necesse sit intervenire, quandòquidem ex officio iudex eiusmodi causas persequendi potestate gaudeat. Ità summario per confessionem ad exitum perducto, eadem ferè ratione ac in ordinario iudicio proceditur, sed ità ut quantum fieri possit dilationes vitentur. Eam ad rem in causis urgentibus dilatio probatoria ità conceditur ut caeteras omnes dilationes comprehendat⁽³⁾.

Demùm scire opere pretium est, quod etiàmsi leges patriae magnoperè studuerint animadvertere in omne delictorum genus, ne impunitas cum irreparabili civium damno grasaretur, tamen crimina infrequentiora

informatione malè examinati fuerunt. Pax, Prax. Ecc. et saecul. t. 1.
Part. 5. cap. 3. §. 1.

Lect. CXXX. (3) Vide laudatum Paz in dicta parte 5.

futura, ubi bonis legibus boni etiã accesserint mores, praecipuè verò si doctrina et religio christiana atque timor iudiciorum aeternorum quae maximè cupiditates hominum cohibere possunt, christianorum animos pervaserint.

De summariis iudiciis haec pauca delibasse sufficiat; nãm uberiorem huiuscè rei cognitionem praxeos studia suppeditabunt.

SOLI SAPIENTI DEO LAUS, HONOR, ET GLORIA,
IN SAECULA SAECULORUM.

INDEX LECTIONUM.

Prolegomena.

	PAG.
LECTIO PRIMA. <i>Quae prolusionis loco adhibetur.</i>	1.
LECT. II. <i>Eiusdem argumenti continuatio.</i>	3.
LECT. III. <i>De legislatione primaevua Hispaniae.</i>	5.
LECT. IV. <i>De legibus gothorum, sive de Foro iudicum primo iuris hispani fonte.</i>	8.
LECT. V. <i>De Foris, et praecipuè de municipalibus.</i>	11.
LECT. VI. <i>De Foris provincialibus sive generalibus.</i>	13.
LECT. VII. <i>De Foro Regio.</i>	15.
LECT. VIII. <i>De Codice Partitarum.</i>	17.
LECT. IX. <i>De compilationibus.</i>	18.
LECT. X. <i>De Nova Recopilatione.</i>	20.
LECT. XI. <i>De Novissima Recopilatione.</i>	22.
LECT. XII. <i>De iuris patrii statu hodierno. In primis, quid hoc sit ius, et quot partibus constet.</i>	24.
LECT. XIII. <i>De iure scripto vel lege.</i>	25.
LECT. XIV. <i>Idem continuatur argumentum.</i>	27.
LECT. XV. <i>De legalium codicum valore.</i>	29.
LECT. XVI. <i>De placito regio, in executione legum ecclesiasticarum.</i>	32.
LECT. XVII. <i>De legibus singularibus.</i>	35.
LECT. XVIII. <i>De iure non scripto.</i>	37.
LECT. XIX. <i>De opinionibus et doctrinis Iurisconsultorum.</i>	39.

LIBER PRIMUS.

De personis.

LECT. XX. <i>Argumentum huius libri.</i>	43.
De naturali et civili statu hominum.	
LECT. XXI. <i>De statu generatim: et praecipuè de statu naturali.</i>	44.

LECT. XXII. <i>De statu civili et morali, et primum de incolis et naturalibus regni. . . . .</i>	46.
LECT. XXIII. <i>Idem argumentum persequitur. . .</i>	48.
LECT. XXIV. <i>De nobilibus et plebeüs. . . . .</i>	51.
LECT. XXV. <i>De eodem argumento. . . . .</i>	53.
LECT. XXVI. <i>De clericis et laicis. . . . .</i>	56.
LECT. XXVII. <i>De amortizatione bonorum ecclesiasticorum. . . . .</i>	59.
LECT. XXVIII. <i>Eiusdem argumenti de clericorum privilegiis continuatio. . . . .</i>	61.
LECT. XXIX. <i>De altera hominum divisione studiorum suorum et curriculum intuitu. . . . .</i>	63.
LECT. XXX. <i>De eodem argumento rursus. . . . .</i>	66.
LECT. XXXI. <i>De patria potestate. . . . .</i>	68.
LECT. XXXII. <i>Rursus de eodem argumento. . . . .</i>	71.
LECT. XXXIII. <i>De sponsalibus et matrimonio. . .</i>	73.
LECT. XXXIV. <i>De sponsalium et matrimonii, impedimentis impediens civilibus. . . . .</i>	76.
LECT. XXXV. <i>De dotium constitutione. . . . .</i>	80.
LECT. XXXVI. <i>De dotium aliarumque donationum nuptialium taxatione. . . . .</i>	84.
LECT. XXXVII. <i>De iure dotium, et de bonis paraphernalibus. . . . .</i>	88.
LECT. XXXVIII. <i>De societate matrimoniali. . . . .</i>	92.
LECT. XXXIX. <i>De liberorum differentia: et de legitimatione et adoptione. . . . .</i>	95.
LECT. XL. <i>De tutela et cura in genere. . . . .</i>	97.
LECT. XLI. <i>De modis fungendi officio tutorum et curatorum. . . . .</i>	99.
LECT. XLII. <i>De tutorum et curatorum munera dissolvendi modis. . . . .</i>	102.
LECT. XLIII. <i>De restitutione in integrum. . . . .</i>	104.

LIBER SECUNDUS.

De rebus.

LECT. XLIV. <i>Huiuscè libri argumentum. . . . .</i>	107.
LECT. XLV. <i>De rerum divisione, et præcipuè de rebus communibus et publicis. . . . .</i>	109.

LECT. XLVI. <i>Rùrsus de eodem argumento.</i>	113.
LECT. XLVII. <i>Tandèm de eodem argumento.</i> . .	114.
LECT. XLVIII. <i>De rebus universitatis.</i>	116.
LECT. XLIX. <i>De patrimonio universitatis.</i>	120.
LECT. L. <i>De horreis publicis.</i>	123.
LECT. LI. <i>De rebus privatorum. De dominio eius- que acquirendi modis.</i>	127.
LECT. LII. <i>De praescriptionibus.</i>	130.
LECT. LIII. <i>De requisitis praescribentium.</i>	132.
LECT. LIV. <i>Qua de possessione agendo, prae- scriptionis doctrina continuatur.</i>	134.
LECT. LV. <i>De dominio minùs pleno: imprimis de feudo et emphyteusi.</i>	138.
LECT. LVI. <i>De eo quod superest in dominii mi- nùs pleni tractatione</i>	142.
LECT. LVII. <i>De iure haereditario: et primum de testamentis.</i>	144.
LECT. LVIII. <i>De idoneitate testium et publicatio- ne testamentorum.</i>	147.
LECT. LIX. <i>De commissariis quibus data est te- stamenti conficiendi facultas.</i>	149.
LECT. LX. <i>De successioneibus testamentariis.</i> . . .	153.
LECT. LXI. <i>Rùrsus de eodem argumento.</i>	155.
LECT. LXII. <i>De legitima portione et ordine suc- cedendi ab intestato.</i>	158.
LECT. LXIII. <i>De meliorationibus in genere.</i> . . .	162.
LECT. LXIV. <i>De iure meliorationum.</i>	164.
LECT. LXV. <i>Eiusdem argumenti de meliorationi- bus continuatio.</i>	168.
LECT. LXVI. <i>Deniquè de eodem argumento.</i> . . .	170.
LECT. LXVII. <i>De primogenituris. Potissimum de earum natura, origine et progressu.</i>	171.
LECT. LXVIII. <i>De primogeniturarum speciebus.</i> .	176.
LECT. LXIX. <i>De doctrina iuris primogeniturarum.</i> .	179.
LECT. LXX. <i>In qua idem de primogeniturarum indivisibilitate continuatur argumentum.</i>	182.
LECT. LXXI. <i>Argumenti de primogenituris con- tinuatio.</i>	185.
LECT. LXXII. <i>Iterùm de eodem argumento.</i> . . .	187.

LECT. LXXIII.	<i>De obligationibus in genere.</i>	188.
LECT. LXXIV.	<i>De emptione et venditione.</i>	192.
LECT. LXXV.	<i>In qua idem continuatur argumentum.</i>	195.
LECT. LXXVI.	<i>De evictione.</i>	197.
LECT. LXXVII.	<i>De retractus natura et origine, eiusque speciebus.</i>	201.
LECT. LXXVIII.	<i>De retractu gentilitio.</i>	202.
LECT. LXXIX.	<i>De materia et requisitis retractus gentilitii.</i>	206.
LECT. LXXX.	<i>De retractus generibus aliis.</i>	209.
LECT. LXXXI.	<i>De reliquis retractus generibus.</i>	211.
LECT. LXXXII.	<i>De reliquis contractibus consensualibus.</i>	213.
LECT. LXXXIII.	<i>De censuum origine.</i>	217.
LECT. LXXXIV.	<i>Ubi censuum definitio et divisio investigatur: quidque boni malive publicae conferant felicitati perquiritur.</i>	220.
LECT. LXXXV.	<i>De natura, qualitatibus requisitisque censuum generatim, praesertim quantum ad eorum institutionem spectat.</i>	223.
LECT. LXXXVI.	<i>Idem argumentum continuatur: et lex 68 Tauri explicatur.</i>	225.
LECT. LXXXVII.	<i>De aliis cautionibus adhibendis in censum creatione.</i>	227.
LECT. LXXXVIII.	<i>In qua doctrina eadem de censibus generatim continuatur.</i>	228.
LECT. LXXXIX.	<i>De modis extinguendi census.</i>	230.
LECT. XC.	<i>De censu feudali.</i>	232.
LECT. XCI.	<i>De censu emphyteutico.</i>	234.
LECT. XCII.	<i>De censu reservativo.</i>	237.
LECT. XCIII.	<i>De censu consignativo.</i>	239.
LECT. XCIV.	<i>De promissis et stipulationibus.</i>	241.
LECT. XCV.	<i>De fideiussoribus.</i>	244.
LECT. XCVI.	<i>De agricolarum reliquis privilegiis.</i>	247.
LECT. XCVII.	<i>De contractibus realibus.</i>	249.
LECT. XCVIII.	<i>De eodem argumento, atque de pignore et hypotheca prolixus.</i>	250.
LECT. XCIX.	<i>De contractibus innominatis, ac</i>	

<i>proindè de transactione.</i>	253.
LECT. C. <i>De donationibus.</i>	256.
LECT. CI. <i>De quasi contractibus, necnon de modis solvendi obligationes.</i>	258.
LECT. CII. <i>De delictis generatim: ac primum de essentia delicti.</i>	259.
LECT. CIII. <i>Idem argumentum prosequitur: et quomodò delictum contrahatur, inquiritur.</i>	263.
LECT. CIV. <i>De divisione et clasibus delictorum.</i>	267.
LECT. CV. <i>De poenis.</i>	269.
LECT. CVI. <i>De indultis sive remissionibus.</i>	271.
LECT. CVII. <i>De asylis.</i>	275.
LECT. CVIII. <i>De coarctatione iuris asyli.</i>	277.

LIBER TERTIUS.

De actionibus sive iudiciis.

LECT. CIX. <i>Eiusdem libri argumentum.</i>	281.
---	------

SECTIO PRIMA.

De iudiciis generatim.

LECT. CX. <i>De iurisdictione.</i>	283.
LECT. CXI. <i>Idem continuatur argumentum, et praesertim de iurisdictione mandata et prorogata disceptatur.</i>	286.
LECT. CXII. <i>De divisione et ordine iudiciorum.</i>	289.
LECT. CXIII. <i>De personis iudicia sustinentibus.</i>	292.
LECT. CXIV. <i>De arbitris.</i>	296.
LECT. CXV. <i>De accessoriis personis iudiciorum.</i>	299.
LECT. CXVI. <i>Rursus de eodem argumento.</i>	303.

SECTIO SECUNDA.

De iudicio ordinario et praecipuis eiusdem partibus.

LECT. CXVII. <i>De iudicii ordinarii ordine.</i>	305.
LECT. CXVIII. <i>De actionibus et libellis.</i>	309.
LECT. CXIX. <i>De citatione, contestatione et exceptionibus.</i>	312.

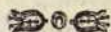

LECT. CXX.	<i>De probationibus.</i>	315.
LECT. CXXI.	<i>De probationibus iterum.</i>	317.
LECT. CXXII.	<i>De sententia.</i>	322.
LECT. CXXIII.	<i>De re iudicata, et de sententiae nullitate.</i>	326.
LECT. CXXIV.	<i>De appellationibus.</i>	328.
LECT. CXXV.	<i>De supplicationibus.</i>	331.
LECT. CXXVI.	<i>De recursibus.</i>	333.

SECTIO TERTIA.

De iudiciis summariiis.

LECT. CXXVII.	<i>De iudiciorum summariorum natura et speciebus.</i>	336.
LECT. CXXVIII.	<i>De interdictis.</i>	337.
LECT. CXXIX.	<i>De iudicio executivo.</i>	339.
LECT. CXXX.	<i>De iudicio criminali.</i>	342.

ERRATA SIC CORRIGENDA.

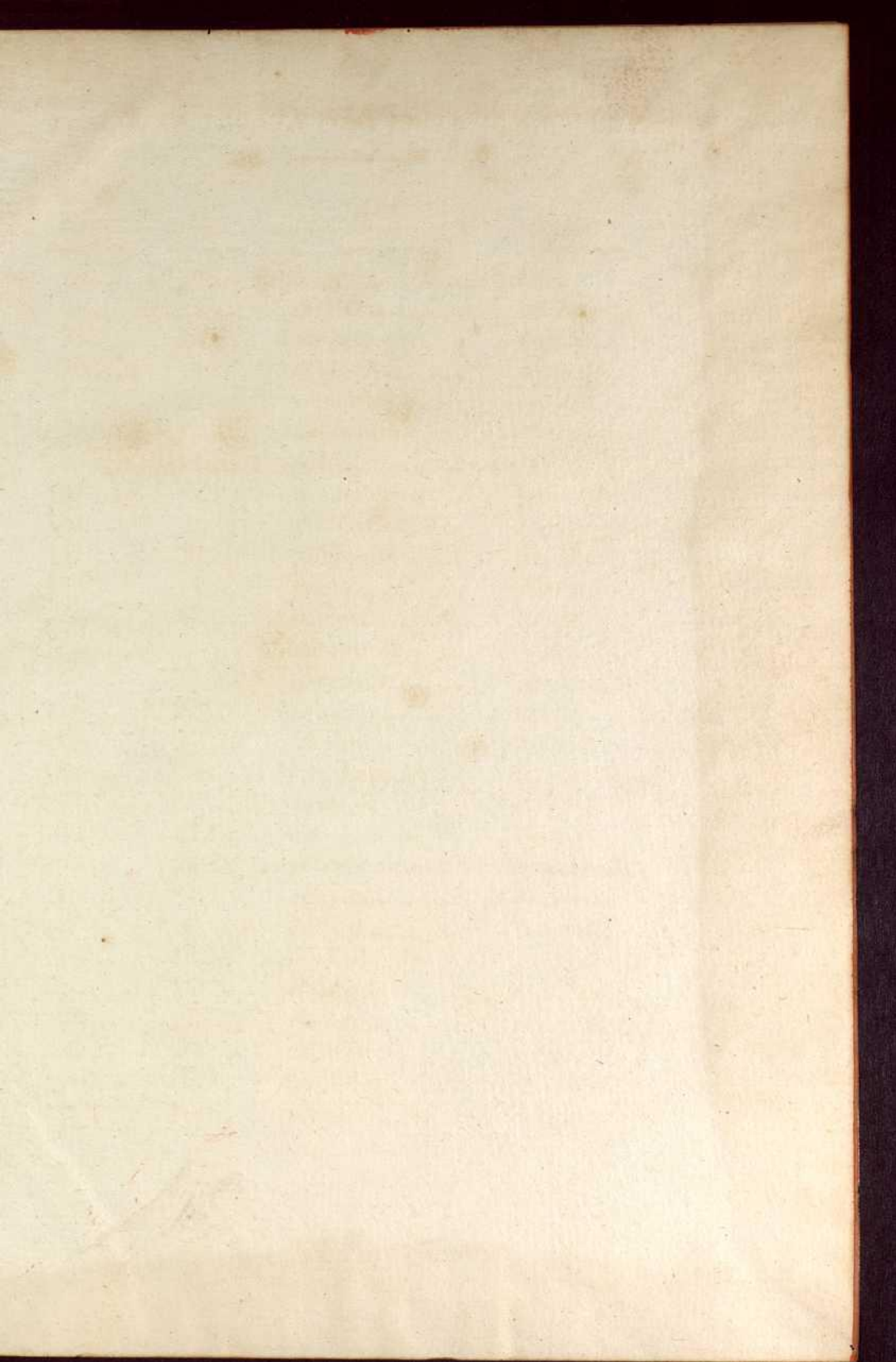
<u>Pagina.</u>	<u>linea.</u>	<u>dicit.</u>	<u>lege.</u>
18.....	17.....	reperiebatur....	reperibantur.
25.....	3.....	patronarum....	patronorum..
183.....	21.....	stractae.....	strictae.....

PRAECIPUA ERRATA POST EDITIONEM REPERTA.

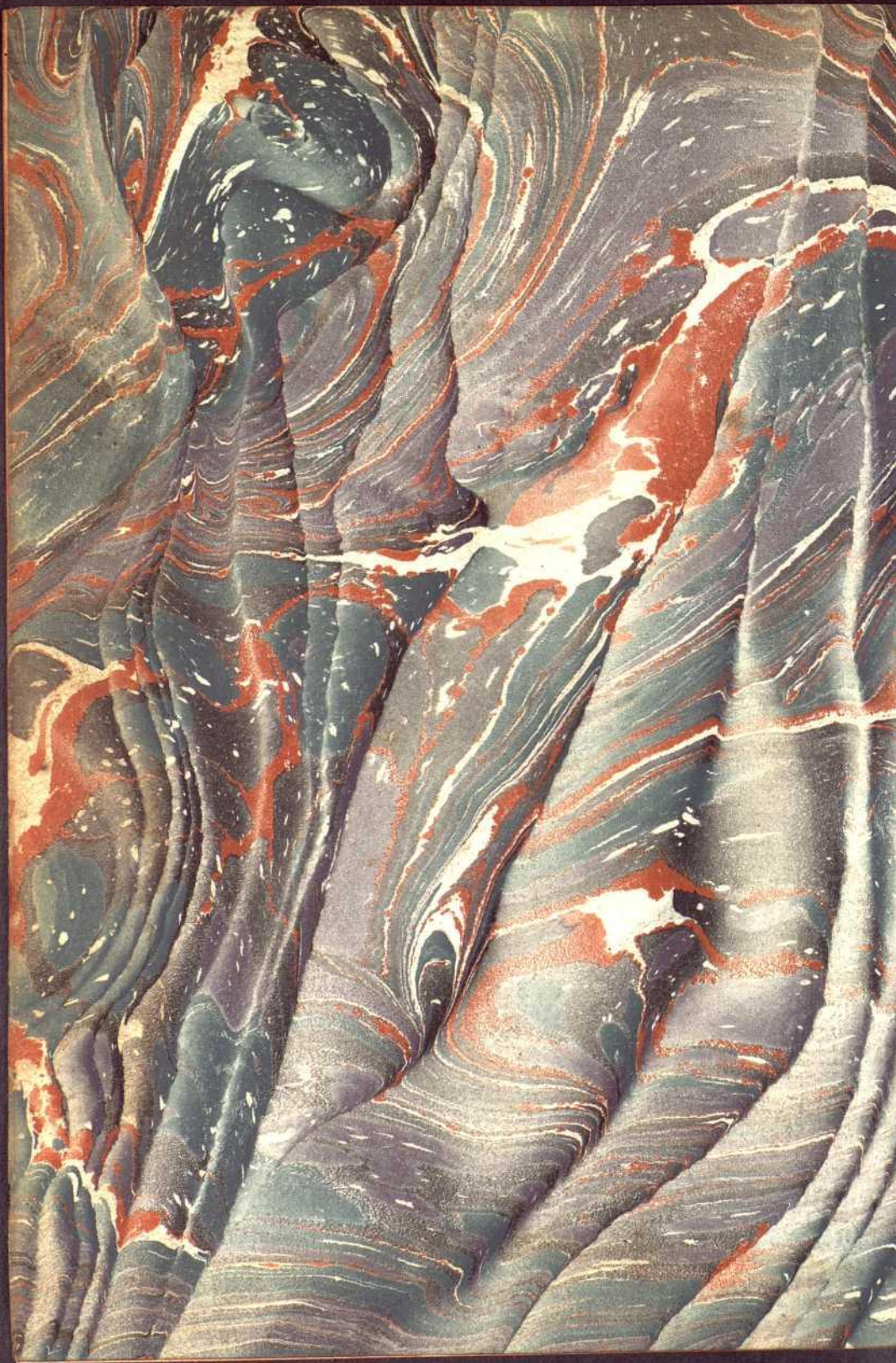
<u>Pag.</u>	<u>Lin.</u>	<u>Dicit.</u>	<u>Lege.</u>
20....	20....	haec.....	hae.
48....	23....	misteria.....	ministeria.
50....	10....	abiles.....	habiles.
70....	12....	derigendi.....	dirigendi.
77....	29....	recidebit.....	recidet.
78....	10....	disensum.....	dissensum.
88....	13....	Ad.....	Ab.
102....	7....	mueribus.....	muneribus.
104....	9....	sapientissimis.	sapientissimi.
127....	20....	pubicum.....	publicum.
132....	4....	porta.....	portus.
140....	17....	liguet.....	liquet.
141....	16....	commodo.....	quomodo.
160....	26....	parentes.....	parentis.
176....	27....	arbitrer.....	arbiter.
178....	15....	foemine.....	foeminae.
180....	8....	loculentiora..	luculentiora.
203....	5....	domini.....	dominii.
205....	25....	cassu.....	casu.
206....	26....	retrahendum..	retrahendam.
218....	21....	censum.....	censuum.
222....	29....	fuctum.....	fructum.
226....	15....	explodendae..	explodendas.
Ib.	16....	reiiiciendae....	reiiiciendas.
253....	ult...	recognita.....	recognitas.
262....	28....	utilitate.....	usitatae.
284....	5....	quolibet.....	quoslibet.
299....	10....	serus.....	servus.

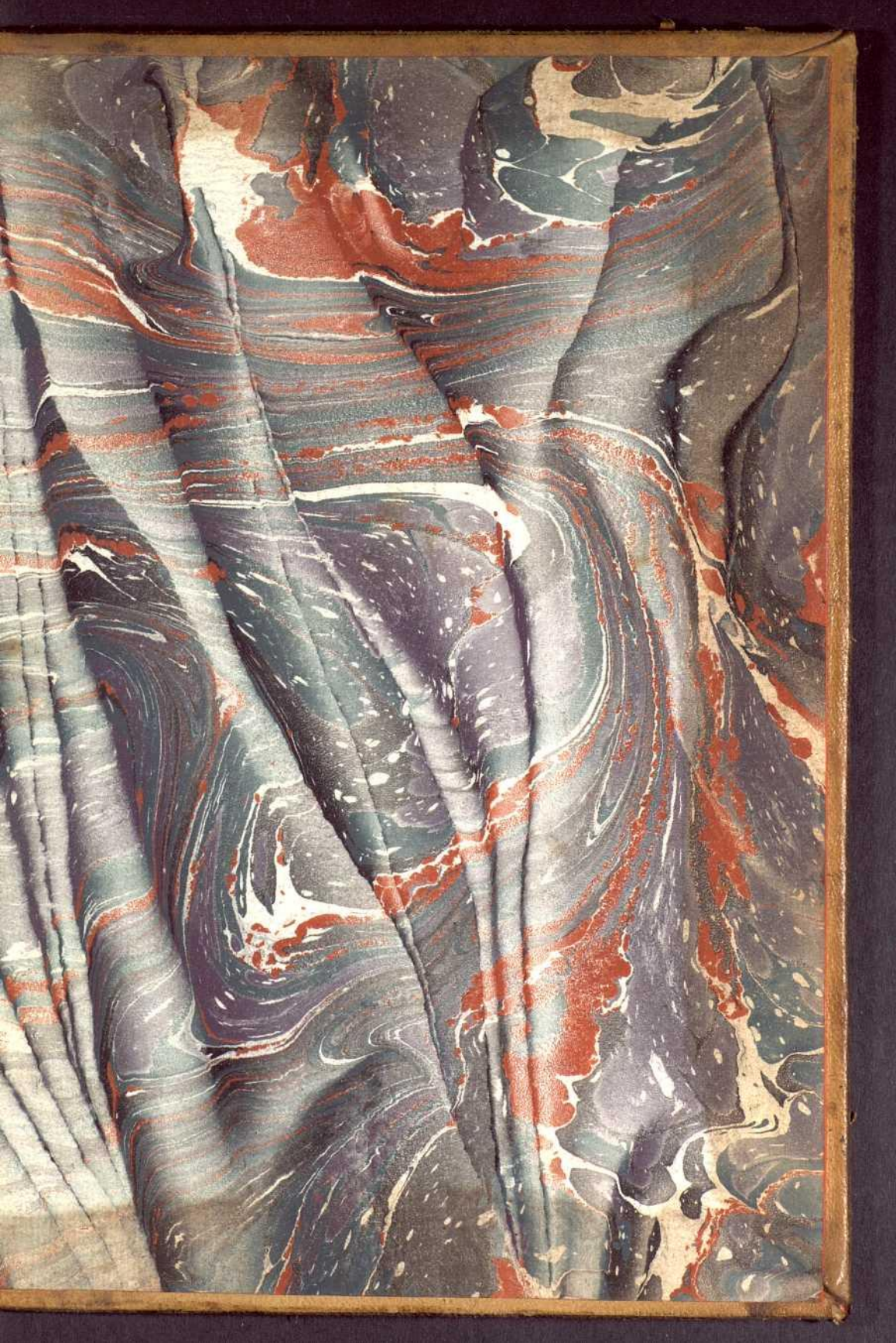
Page	Line	Book	Page
299	10	seruus	299
284	5	quodlibet	284
282	28	utilitate	282
253	41	recognita	253
16	16	recondenda	16
224	15	rephobendas	224
222	29	factum	222
218	21	causum	218
206	24	retrocedendum	206
205	25	causa	205
202	2	domini	202
188	8	locutionis	188
178	15	foerunt	178
176	27	adhibere	176
160	25	parantes	160
141	16	commoda	141
138	17	liget	138
132	4	portus	132
127	20	pubicum	127
104	9	apud	104
102	7	invenitur	102
88	13	Ab	88
78	10	disserunt	78
77	29	recidit	77
70	12	degenit	70
50	10	ediles	50
48	23	ministeria	48
30	20	face	30

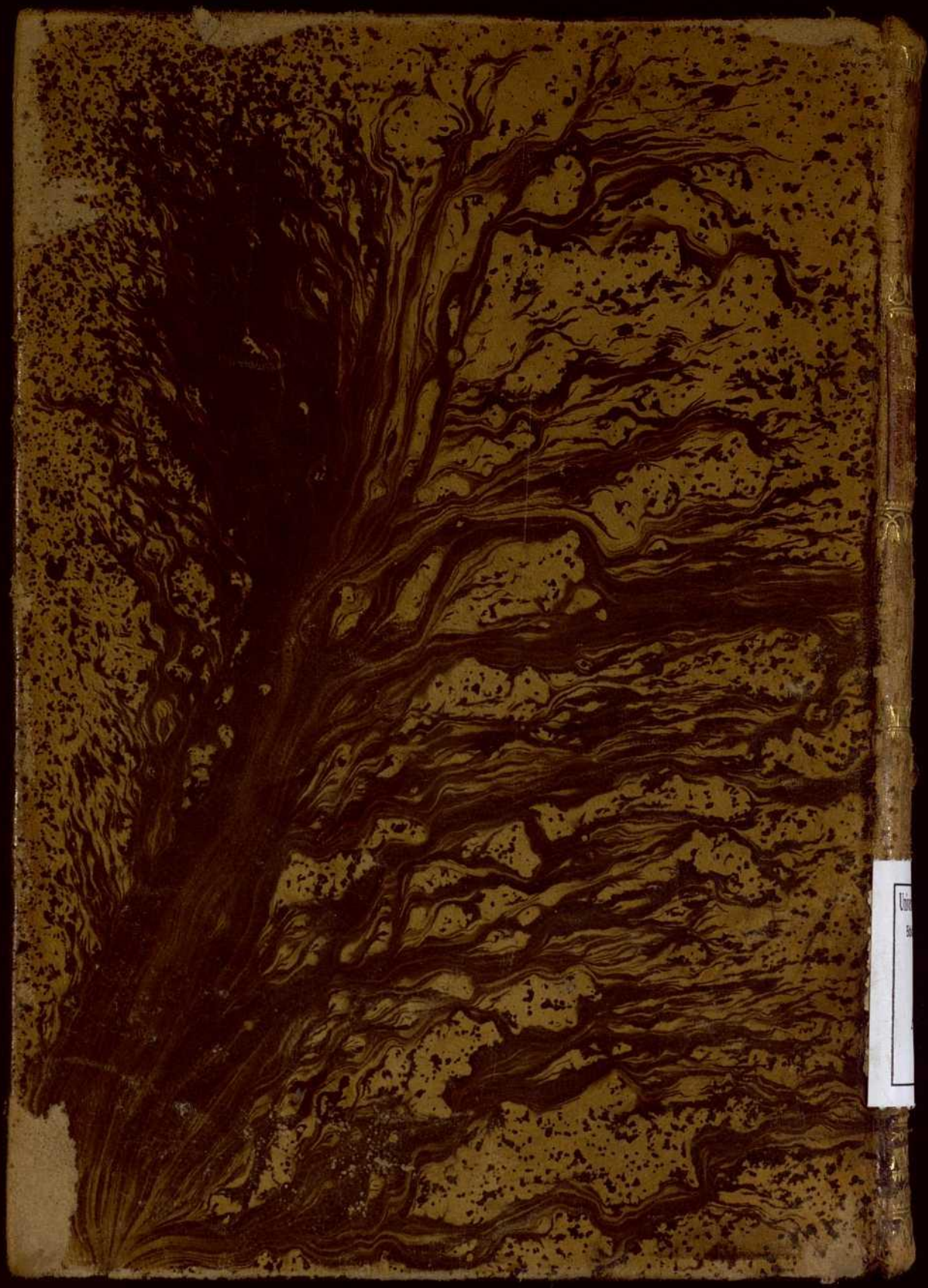

U
B

DECRETIONES
ELEMENTARES
IURIS ROMANI
HISPANIE.

Universitat de València
Biblioteca Històrica

A-22

66

